

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOSOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN

HISTORIE

Jan Biederman

Obraz z válek proti albigenským - oheň, meč a okcitánský kříž

View into the Albigeian Wars – Fire, Sword and the Cross of Occitania

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VEDOUCÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE: doc. PhDr. Martin Nejedlý, Dr.

PRAHA 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne .....

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu diplomové práce, doc. Martinu Nejedlému, za odbornou a inspirativní pomoc při zpracování tohoto tématu, dále pak Pavlu Soukupovi, Danielu Baloupovi a Laurentovi Macé za podnětné rady a připomínky.

Obsah

<u>1. Úvod</u>	5
<u>2. Katarři</u>	10
<u>Vznik</u>	10
<u>Podoba, struktura a učení</u>	12
<u>Aktivita katarřů v Okcítánii</u>	15
<u>3. Politické pozadí</u>	18
<u>Středověký pohled na válku a její účastníky</u>	18
<u>Okcítánie</u>	20
<u>Francie, církve a křiřáci</u>	24
<u>4. Tažení proti albigenským - průběh a důsledky</u>	28
<u>Léto 1209 – dobytí Carcassonne</u>	30
<u>Obsazování dobyté země</u>	35
<u>Útok Okcítánců 1210 - 1212</u>	38
<u>Protiofenzíva křiřáků 1212 – 1213</u>	61
<u>5. Intervence aragonského krále</u>	68
<u>6. Bitva u Muretu, 12. září 1213</u>	74
<u>Bitva</u>	76
<u>Důsledky bitvy</u>	80
<u>7. Hereze a křiřová výprava proti albigenským ve vztahu k českým zemím</u>	82
<u>8. Obléhačí technika</u>	86
<u>9. Hmotná kultura vojenství</u>	96
<u>Zbroj</u>	97
<u>Štíty</u>	106
<u>Koně</u>	107
<u>Střelné a vrhačí zbraně</u>	110
<u>Chladné zbraně</u>	113
<u>Vzhled bojovníků</u>	116
<u>10. Závěr</u>	118
<u>Shrnutí</u>	121
<u>Summary</u>	122
<u>Bibliografie</u>	124
<u>Přílohy</u>	129

„Nuže Guillaume sám složil a sepsal tuto knihu. Jakmile započal, nezaměstnal svou mysl žádnou jinou prací a ba že i sotva spal, dokud toto nedokončil.“

Guillaume de la Tudele, Chanson de la croisade albigeoise

1. Úvod

Osobně se nemohu ubránit dojmu, že historie vojenství pro starší období zůstává v rámci historické vědy jaksi stranou. Spojení slov „vojenství ve středověku“ jistě uvozuje v myslí nejednoho badatele myšlenku na „historické“ filmy americké produkce či obrázek z vystoupení některé z mnoha skupin historického šermu v České republice a vyvolá tak nepochybně shovívavý úsměv. Upřímně řečeno – oprávněný: filmaři ve snaze zaujmout diváka neváhají pomíjet nejen historická fakta, ale také záměrně deformovat hmotnou kulturu (a tedy i její vojenskou složku) tak, jak se jim to právě hodí. Skupiny historického šermu pak ve vybavení i produkci vykazují velmi proměnlivou kvalitu, přičemž více jsou vidět vždy „ti horší“ – a odvětví, které s historickým šermem volně souvisí; totiž sdružení pro tzv. „oživenou historii“, nevstoupilo ještě obecně do povědomí badatelů dostatečnou měrou. V důsledku toho se historie vojenství středověku odsouvá kamsi na hranici populárního a populárně-vědeckého a předměty, uplatňované v boji, zbraně a zbroj, získávají nechtěné kouzlo romantických artefaktů, které se hodí především k „ilustraci“ doby. Přitom hmotná složka vojenské historie, tedy zbraně, zbroj a oděv bojovníků středověku jsou klíčem k pochopení války ve středověku, která se tolik lišila od té, kterou znají moderní dějiny. Vždyť kdo (krom náboženských fundamentalistů) by dnes v 21. století považoval úspěšně provedenou vojenskou operaci za boží soud? A nesmíme rovněž zapomínat, že vzhledem k odlišné struktuře společnosti byly rozdílné i pohnutky, které vedly jednotlivce, urozené i neurozené do války – povinnost lennímu pánovi vojenskou službou, vidina žoldu, kořisti, možnost získat odpustky či – pro některé – šance poznat svět.

Také se s oblibou zapomíná na to, že válečné konflikty podměnily tlak na vývoj v oblasti techniky, medicíny a dalších oborů. Samozřejmě, je nepopíratelné, že primárně byla účelem tohoto tlaku snaha o vylepšení výzbroje, sekundárně však docházelo i k vývoji prostředků, které mohly lidský život zachránit, tedy zlepšení ochranné zbroje či medicínských znalostí.

V kontextu výše uvedených skutečností musíme nakonec historii vojenství, respektive přímo válečným konfliktům, přiznat roli katalyzátorů, působících v oblasti politických i sociálních a kulturních dějin. Když dojdeme přes poznání hmotné i duchovní stránky vojenství určitého konfliktu k jeho pozici v dějinách, právě tehdy máme možnost posoudit jeho výsledky i následky v plných souvislostech.

Příkladem budiž obecná formulace, že Evropa byla ochromena hrůzou z první světové války a děsila se tak dalšího možného konfliktu. Logická otázka zní – děsila se společnost skutečně tak moc? A proč vlastně? Tu je třeba podívat se na černobílé fotografie, které předvádějí němé svědky doby – vojiny

s puškami s nasazenými bajonety, čekající v zákopu na písknutí k útoku. Je třeba podívat se na fotografie mužů, umírajících po zasažení plynem, na fotografie prvních primitivních tanků, rozstřílených děly a na ohořelé části těl jejich posádek. Je třeba podívat se na dochovaný dvojplošník v muzeu a přečíst si Na západní frontě klid. Pak naše logické otázky dostanou jasné odpovědi.

Tento záměrně zvolený příklad, jakkoli vzdálený středověku, je dnešnímu člověku blízký natolik, aby jej oslovil a pomohl mu nahlédnout do středověkého vojenství bez zbytečných předsudků a iluzí. V tom okamžiku se meč za vitrinou v muzeu stává z fantastického artefaktu prostou zbraní, která mrzačila a zabíjela. Popis bitvy, ať jazykem básníka či kronikáře, vystupuje z oblaku romantické představy do surové reality boje na život a na smrt. Válečníci, ať prostí pěšáci nebo urození šlechtici, pak přestávají být „starodávnými hrdiny“ a stávají se z nich obyčejní lidé, pro něž byl boj někdy nutností, jindy obživou a za určitých podmínek i náplní života. A tak, jako se člověk moderního věku musel vyrovnávat s vlivy válek na psychiku, tak museli i oni řešit stejné, mnohdy závažnější (z jejich pohledu) problémy: byli vychováni ve víře v Boha, existenci ďábla i magie a museli své chování, tedy boj, vůči těmto aspektům nějakým způsobem vymezit.

Války proti albigenským v tomto směru představují pro historii vojenství jistou výzvu. Fenomén katarské hereze, který stál na jejich počátku, v zorném poli badatelů zcela zastínil samotný konflikt. Otázky týkající se hereze, jejího vzniku, rozšíření a vlivu na společnost se staly předmětem mnoha odborných prací, článků a konferencí. Objevilo-li se zde slovo boj, pak zpravidla v souvislosti s duchovním bojem církve proti katarům a s formováním inkvizice. Skutečný boj, ten, v němž se nebyly ideologie, ale živí lidé, ustoupil z pohledu většiny historiků poněkud stranou – jako by se zapomínalo, že k prosazení myšlenek a slov na pergamentu potřebovala církev a panovníci také meč. Války proti albigenským přitom svým charakterem představují jedinečný konflikt, v němž se typicky středověký fenomén – křížová výprava – ukazuje v kontextu událostí do té doby pro středověk zcela netypických. Výzva je to o to větší, že písemné prameny k tomuto konfliktu pocházejí z per přívrženců obou stran a umožňují tak jedinečnou kombinaci rozdílných úhlů pohledu i doplnění informací.

Souhrnných děl k tématu válek proti albigenským a k otázkám katarské hereze bylo napsáno mnoho. Přední místa na těchto seznamech náleží bezesporu dvěma syntézám: *Středověká hereze* Malcolma Lamberta a čtyřsvazkové dílo Michela Roqueberta *L'épopée cathare* představují v tomto směru základní kameny. Sluší se také uvést sborník z konference v Carcassonne - *La croisade albigeoise*, jenž mimo jiné obsahuje také příspěvek Laurenta Macé, který se zabývá válkami proti albigenským a středověkým vojenstvím. K tématu vojenství středověku jako celku nelze opomenout vynikající syntézu Philippa Contamina *La Guerre au Moyen Age*.¹

---

¹ Lambert, Malcolm, *Středověká hereze*, Argo, Praha, 2000. Roquebert, Michel, *L'épopée cathare I. – IV.*, Éditions Perrin, Paris, 2006. Roquebert, Michel et col., *La croisade albigeoise*, Colloque de Carcassonne, Balma, 2004. Contamine, Philippe, *La Guerre au Moyen Age*, Presses Universitaires de France, Paris, 1994.

K hmotné kultuře středověkého vojenství existuje rovněž poměrně rozsáhlá literatura odborného i populárně-odborného charakteru, která ovšem vykazuje značně rozdílné kvality (to platí pro obě skupiny).

Je třeba zmínit proslulé dílo o mečích od Ewarta Oakeshotta *The sword in the age of chivalry*, dále studii o kuších od Valérie Serdon *Armes du diable*. Příspěvkem k otázce výzbroje a výstroje je také souhrnná práce Petra Klučiny *Zbroj a zbraně - Evropa 6. – 17. století*. Problematiku studia militarií rozebírá studie Clauda Gaiera *Les armes*. K odívání, která do hmotné složky vojenství rovněž náleží, hovoří více populárně-odborná literatura. Známa práce Ludmily Kybalové ze série *Dějiny odívání* má v tomto směru spíše přehledový charakter a vyhledávání většího množství konkrétních příkladů součástí oděvů a obuvi je třeba provádět jinde. Zde stojí za zmínku práce Romana Vaverky, které nemají podobu odborné studie ani přehledové práce, ale řeší především technickou stránku výroby oděvu a obuvi a jejich podobu.²

Pro historika, který pracuje s určitými aspekty hmotné kultury, může být jistým přínosem také činnost nadšených amatérů, kteří se zabývají tzv. „oživenou historií“ a výsledky jejich práce v rekonstruování hmotné kultury (a nejen jí) mohou být mnohdy dotaženy do neuvěřitelné preciznosti – zejména díky tomu, že se, na rozdíl od mnohých odborníků, mohou velmi úzce specializovat. Vzhledem k časovému vymezení tématu této práce je vhodným zdrojem inspirace projekt Curia Vitkov, který se zabývá obdobím 12. a počátku 13. století.³

Základními prameny, které je třeba uchopit při zkoumání válek proti albigenským, jsou kroniky. Popis válečných událostí a s nimi souvisejících dějů pronikl do několika kronik a análů, za základní je však třeba považovat tři z nich – *Historia albigensis*, *La Chanson de la Croisade albigeoise* a *Chronica*. Společným jmenovatelem všech tří děl (a důvodem, proč je třeba je stavět před jiné prameny podobného charakteru) je fakt, že jejich autoři byli současníky událostí, jež popisovali a měli možnost hovořit s účastníky těchto dějů nebo se jich účastnili sami.

Historia albigensis je dílem cisterciáckého mnicha Pierra des Vaux de Cernay z kláštera Vaux de Cernay v jihozápadní oblasti královské domény Île-de-France. Guy de Vaux de Cernay, opat tohoto kláštera, podporovaného rodem Montfortů, se v roce 1212 ujal úřadu biskupa v Carcassonne a při jeho cestě na jih jej doprovázel mnich Pierre, který se posléze stal oficiálním kronikářem křížové výpravy. Své dílo začal psát téhož roku, retrospektivně však doplnil i popis událostí od počátku výpravy a svoje vyprávění dovedl až do roku 1218 k momentu, kdy pod hradbami Toulouse padl vůdce křížáků Simon

---

² Oakeshott, Ewart, *The sword in the age of chivalry*, The Boydell Press, Woodbridge, 1994. Serdon, Valérie, *Armes du diable*, Presses universitaires de Rennes, Rennes, 2005. Klučina, Petr, *Zbroj a zbraně – Evropa 6. – 17. století*, Paseka, Praha - Litomyšl, 2004. Gaier, Claude, *Les armes*, Brepols, Turnhout, 1985. Kybalová, Ludmila, *Dějiny odívání – Středověk*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2001. Vaverka, Roman, *Spodky, košile a nohavice ve středověku*, Praha, 2003. Vaverka, Roman, *Obuv ve středověku*, Praha, 2001.

³ Internetové stránky projektu Curia Vitkov: <http://curiavitkov.cz/>

de Montfort. Pierre des Vaux de Cernay podal velice detailní popis událostí z tohoto období, ovšem ze své pozice oficiálního historiografa podával události v černobílé podobě, kde křižákům připisoval jednoznačně kladnou úlohu, zatímco jejich protivníky za všech okolností odsuzoval.

La Chanson de la Croisade albigeoise nebyla na rozdíl od předchozí kroniky sepsána v původním textu latinsky, ale okciténsky, ve třech částech o celkovém počtu 9578 veršů. Autorem první části byl Guillaume de la Tudele, klerik původem z Navarry, který se stal kanovníkem v Saint-Antonin. Popsal události z let 1209 až 1213; skončil v přípravách aragonského krále k tažení proti křižákům. Na rozdíl od předchozího kronikáře je méně precizní pokud jde o detaily událostí, avšak jeho výpověď má větší hodnotu, neboť je více nestranná. Tudele jednoznačně podporuje věc křižáků, zdržuje se však jakýchkoli excitovaných projevů nenávisti vůči katarům a vyjadřuje i soucit s oběťmi a neváhá ocenit také Okciténce, jestliže tito prokazují v boji s křižáky určité kvality.

Guillaume de la Tudele ukončil svoji část z neznámých důvodů v roce 1213 a zbylé dvě části tohoto díla, dovedené do roku 1219, jsou psány jiným autorem, jehož totožnost zůstává neznámá. Usuzuje se, že by se mohlo jednat o okciténského notáře nebo trubadúra – veršovaný styl díla zůstal zachován, změnilo se však vyjadřování autora, který se sice staví jako katolík a vyhrazuje určitý respekt k papeži i Simonovi de Montfort, avšak celkově vyjadřuje nenávist ke křižákům a sympatie k Okciténcům. Oproti Pierrovi des Vaux de Cernay představuje pohled přesně z opačné strany.

Třetí latinsky psané dílo, nazvané prostě *Chronica*, sepsal Guillaume de Puylaurens, Okcitéanec, který se narodil kolem roku 1200 a byl od roku 1228 ve službách toulouského biskupa Foulqua; později se stal farářem v Puylaurens. Svě dílo tvořil na základě vzpomínek, rozhovorů s účastníky a pravděpodobně znal také díla Pierra des Vaux de Cernay a *La Chanson de la Croisade albigeoise*. Guillaume zastává střízlivý postoj a výpravu podává do roku 1215 jako boj proti herezi, po tomto datu ji považuje za odvrácenou od původního cíle. Jeho dílo začíná retrospektivním popisem událostí v polovině 12. století, souvisejících s katarskou herezí, a končí po roce 1273 nedlouho před smrtí autora.

Při komparaci děl těchto tří, respektive čtyř mužů, před námi začíná pomalu vyvstávat obraz válek proti albigenským – nyní záměrně neužívám termín „obraz křížové výpravy proti katarům“, protože výsledek překračuje hranici fenoménu kruciáty a odhaluje skutečnou podobu válek, které v první polovině 13. století na jihu Francie probíhaly. Byly to války o moc a nadvládu, které jen zpočátku zaštiťoval ušlechtilý cíl boje za jednotu víry a udržení míru v zemi. Jestliže Pierre des Vaux de Cernay toto odmítal připustit, pak ostatní kronikáři, kteří byli na rozdíl od něj vázáni k Okciténcům⁴ pevnějším poutem, toto pocíťovali a neváhali to ve svých dílech vyjádřit. Drobnými střípky mozaiky, které doplňují obraz války, jsou informace z *Annales de Toulouse*, které ze starších (a dnes mnohdy ztracených) pramenů především listinného charakteru sepsal a vydal Germaine de La Faille

v Toulouse v roce 1701, dále informace z kolínských análů, vydané v edici *Monumenta Germaniae Historica* a kronika *Histoire des ducs de Normandie et rois d'Angleterre*, jejímž autorem byl truvér z anglo-normandského okruhu ze 13. století, známý pod jménem Sarrazin.

Studium válek proti albigenským nás nutí přijmout fakt, že se nejednalo o jediný ucelený konflikt, ale že tento byl rozdělen na několik navazujících částí. Máme-li hovořit o periodizaci samotné války, pak můžeme přijmout její rozdělení do tří období: od vyhlášení křížové výpravy až po bitvu u Muretu roku 1213, dále od tohoto data až po smrt Simona de Montfort u Toulouse v roce 1218 a poslední od vyslání královského vojska na jih v roce 1222 až po mírovou dohodu z Paříže z roku 1229, respektive po zničení posledních ojedinelých bašt odporu v polovině 13. století.

Tato práce není souhrnným dílem, popisujícím průběh celého konfliktu – ten ji svým rozsahem dalece překračuje, nehledě k tomu, že syntéza k tématu katarství a válek proti albigenským již byla sepsána a důslednost, s níž Michel Roquebert ke své čtyřsvazkové práci *L'épopée cathare* přistoupil, lze stěží překonat.

Cílem této práce je zaměřit se na vojenskou stránku tohoto konfliktu a její rozbor v jednom určitém období. Záměrně jsem zvolil období první, tedy od vraždy papežského legáta Pierra de Castelnau v zimě roku 1208 až po vítězství křížáků v bitvě u Muretu v září 1213. V tomto časovém úseku je možné sledovat běh událostí od prvotního masového nadšení pro kruciátu a jeho následné opadnutí, kdy se početně oslabení křížáci stali v Okcitanii minoritou, bojující o přežití, a postupně začínaly do popředí vystupovat zřejmé pohnutky účastníků výpravy, které měly vliv na následující jednání a vedení bojů. Zvolený konec zpracovaného období konfliktu pak představuje jakousi symbolickou tečku – bitva u Muretu je nejen koncem jedné periody válek proti albigenským, ale také se řadí k významným mezníkům ve francouzských dějinách. Z hlediska křížové výpravy pak představuje symbolický mezník par excellence – bitva u Muretu vzhledem k předchozím událostem, svým průběhem i účastníky vystupuje jako prototyp středověké bitvy, chápané současníky jako boží soud; nebyla vnímána jen jako vítězství jedné strany nad druhou, ale jako vítězství křížáků, služebníků božích, nad těmi, kteří se božímu řádu vzepřeli myšlenkově i vojensky – „zpuštěným“ aragonským králem a okcitéanskou šlechtou, tolerující heretiky a žoldnéře.

Písemné prameny k této fázi konfliktu podávají mnoho informací o způsobu vedení války i užitých prostředcích, které (s přihlédnutím k obdobným informacím k dalším částem konfliktu) při porovnání s ikonografickými prameny a odbornou literaturou z oblasti středověkých militárií umožňují vytvořit obraz, jenž podává jednu z kapitol dějin středověkého vojenství více plasticky, syrově – a snad i reálně. Přenechme tedy další líčení řeči pramenů a kalené oceli.

---

⁴ Okcitanie (*Occitania*) – jiný název pro oblast Languedoc. Viz Honzák, František a kol., *Evropa v proměnách staletí*, Libri, Praha, 2001, s. 331.

„Vložením rukou člověka nejprve přijmou mezi ty, které nazývají posluchači. Takto se bude moci zúčastňovat jejich modliteb až do doby, kdy je připravený ke svému zasvěcení a může se stát vyvoleným.“

Dopis Ebervina, převora ze Steinfeldu, Bernardovi z Clairvaux (1143)

2. Kataři

Třebaže hlavní objekt zájmu této práce tvoří vojenská složka konfliktu první poloviny

13. století, známého jako „války proti albigenským“, pro pochopení souvislostí je třeba nahlédnout i do civilního pozadí tohoto konfliktu. Na počátku této války, která byla první křížovou výpravou proti křesťanskému etniku v dějinách, stála příčina, jíž zástupci církve oficiálně označili za hrozbu katolické církve a za důvod ke svolání křížové výpravy. Touto příčinou měli být kataři.

Kataři, přesněji řečeno dualističtí heretici, nepředstavovali sice hrozbu fyzickou, ale v úrovni ideové byli pro církev skutečně nebezpeční. Svůj vliv šířili i na sympatizanty v tolerantním a otevřeném prostředí jižní Francie a do značné míry tak ovlivňovali jejich vztah k církvi. Je proto nanejvýše nutné alespoň zevrubně nahlédnout do světa jedné křesťanské hereze, která vyvolala události, jež silně ovlivnily nejen vývoj francouzského království, ale i instituce katolické církve a celou společnost vrcholně středověké Evropy.

Vznik

Slovo „katar“ dnes u mnohých lidí vyvolává romantické představy zaniklého tajného náboženského hnutí, střežícího prastará tajemství, která voní mystikou a esoterikou. Málokdo tuší, že realita skutečných katarů byla prostší, než jsme si ochotni v dnešní době připustit, i když i ve své době představovali kataři hádanku. Nejlépe to odráží samo slovo „katar“, které bylo dílem církve a jehož význam byl pejorativní.⁵

Ačkoli termín „kataři“, kterým se běžně označovala languedocká hereze (a později nejen ona), pochází z 12. století, kořeny samotného katarského učení je třeba hledat v době o něco starší. Nutno dodat, že katarská církev sama o sobě se od počátku nevyvíjela nijak systematicky – fakticky byla přece jen odnoží „heretického boomeru“, který nastal v 11. století. To, čím se katarství odlišilo od jiných herezí, byl fakt, že své učení úspěšně předávalo dále a nezemřelo s osobností, která jej od počátku hlásala. Nyní zkusme nahlédnout k oněm počátkům katarství a jeho době, tedy k 11. století.

Kolem roku 1000 dochází ke spojení několika faktorů, které silně ovlivnily uvažování středověkého člověka.

Původní karolinský řád se držel jen v germánských oblastech, zatímco na území Francie přecházela moc do rukou lokálních vládců – vévodů, hrabat, úředníků, kteří se postupně stávali dědičnými pány a

ve svých rukou spojili soudní a fiskální pravomoc; Kapetovci sami skutečnou moc neměli. Druhým hybným momentem bylo zlepšení životních podmínek díky technickým inovacím v zemědělství, které umožnily lidem starat se také o jiné věci než přežití. Posledním faktorem bylo zintenzívnění náboženského cítění; vždyť roky 1000 a 1033 jako výročí Kristova narození a umučení vyvolávaly představu blížícího se posledního soudu. Vyvrcholení ideálů klášterního způsobu života začalo v lidech podněcovat touhu být Bohu co nejbližší a pokud možno si zajistit spasení duše, což vedlo ovšem i k určité závisti vůči mnichům, očištěným od hříchů okolního světa a také ke kritice zlořádů církve.⁶

Není tedy překvapující, že zejména dvacátá léta jedenáctého století se nesla ve znamení afér s odhalenými heretiky, jež Anne Brenonová nazývá příznačně „Protokataři.“⁷ Roku 1022 byla v Orleánsu odhalena skupina heretiků, soustředěná kolem tamějšího biskupa Thierryho. Heretici neuznávali vysvěcení, mši ani pokání, popírali Kristovo narození z Panny Marie, utrpení a zmrtvýchvstání. Své „vědění“ předávali vkládáním rukou. O pět let později byla v italském Montefort odhalena jiná skupina heretiků, kteří prosazovali absolutní celibát, odmítali autoritu papeže a popírali narození Krista z Panny Marie. K roku 1028 se váže rovněž odhalení jiné skupiny heretiků, které kronikář Adémar de Chabannes označuje archaickým termínem „manichejci.“⁸ Tito heretici popírali křest, kříž, svátost manželskou, odmítali církvev jako organizaci a vyhýbali se konzumaci masa.⁹

Počátek 12. století se nesl ve znamení nástupu nové vlny hereze, jejímiž nositeli byli muži, které Malcolm Lambert označuje jako „agresivní reformátory.“¹⁰ Od heretiků 11. století se zásadně odlišovali – neskrývali se, ale naopak své názory otevřeně šířili ve snaze přizpůsobit náboženství svým ideálům ortodoxie. V očích mnohých tak splývali s ortodoxními kazateli, askety a poustevníky a tím značně mátlí představitele církve, kteří si nebyli jisti zda, kdy a jak mají zasáhnout.¹¹ Naprostá většina těchto kazatelů-heretiků ovšem dříve či později skončila násilnou smrtí. Podívejme se však blíže na jednoho z nich, Henriho de Lausanne (zvaný Henri Mnich). Henri de Lausanne, patrně zběhlý mnich nebo kněz, se objevil poprvé roku 1116 v Le Mans, kde se mu dostalo vřelého přijetí od biskupa Hildeberta. Ten jistě netušil, jaký dopad bude mít na město Henriho chování. Reformátor rozpoutal násilnosti proti kněžím, popíral církevní sňatek a hlásal, že k oddání stačí pouze souhlas obou stran.

---

⁵ Brenonová, Anne, Kataři – život a smrt jedné křesťanské církve, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2001, s. 9.

⁶ Brenonová, op. cit., s. 13-15.

⁷ Ibid., s. 16.

⁸ Lambert, Malcolm, Středověká hereze, Argo, Praha, 2000, s. 40.

⁹ Ibid., s. 40.

¹⁰ Ibid., s. 63.

¹¹ Ibid., s. 67.

Popíral, že by lidstvo bylo poskvrněno prvotním hříchem od Adama, odmítal křest, modlitby za mrtvé i ústní zpověď. Své učení šířil i v dalších městech, nakonec však byl donucen na koncilu v Pise 1135 slíbit vstup do kláštera. Tento slib však nedodržel a zamířil na jih Francie, kde jeho stopy roku 1145 mizí na území hraběte z Toulouse...¹² Ačkoli o další kazatelské aktivitě Henriho nemáme informace, lze se domnívat (třebaže je to spekulace), že byl právě díky jeho činnosti v Ockitánii položen jeden ze základních kamenů katarské hereze.

A konečně, přibližně v době, kdy se na francouzském jihu ztrácí stopa Henriho de Lausanne, podává steinfeldský převor Eberwin (Everwin) zprávu o hereticích v Kolíně na Rýně. V dopise Bernardovi z Clairvaux popisuje zvyky heretiků, mimo jiné zákaz konzumace všeho, co je výsledkem pohlavního styku (mléko, vejce, sýr, maso) a zmiňuje se i o jiné skupince místních heretiků, snad předchůdců valdenských. Klíčová je zde zmínka o tom, že hereze pochází z Řecka, což údajně vypověděli přímo vyslychaní jedinci.¹³ Toto učení bylo dědictvím po bulharském knězi Bogomilovi (Teofilovi), který v 10. století založil sektu bogomilů.¹⁴ Budeme-li tedy chtít jasněji vymezit podobu katarství, pak bychom jej měli definovat jako herezi, založenou na spojení evangelické hereze západního křesťanského světa s východním vlivem bogomilské sekty.¹⁵

Podoba, struktura a učení

Pro katarskou herezi je příznačné, že byla při zevrubném vnějším pohledu považována za projev ortodoxie; heretičtí kazatelé byli pro značnou část populace prakticky nerozlišitelní od mnichů. Své stoupence získávali pomocí kázání, pronášených buď na veřejných místech nebo přímo v domech.

Roku 1163 dokládá poprvé hierarchii katarů Eckbert ze Schönaue; katarskou církev zde tvoří biskupové, vyvolení, věřící a posluchači, rovněž dokládá zvyk „rozdělování chleba“ a výskyt žen mezi katarskými duchovními.¹⁶

Rozdíly mezi jednotlivými stupni této hierarchie byly značné. Posluchači, z pohledu katarské církve de facto úplní laici, se nacházeli v pozici sympatizantů a jejich úloha v náboženském životě katarského společenství byla čistě pasivní, nesměli dokonce ani při bohoslužbě odříkávat Otčenáš, neboť se mělo za to, že se stále nacházejí pod vlivem Satana a tudíž nemají právo oslovovat Boha „Otče“. Sympatizanti, kteří prošli rituálem „vkládání rukou“, byli přijati mezi věřící a mohli se zúčastňovat

---

¹² Lambert, op. cit., s. 77.

¹³ Brenonová, op. cit., s. 27.

¹⁴ Brenonová, op. cit., s. 13. Malcolm Lambert označuje jméno zakladatele sekty spíše za pseudonym, viz Lambert, op. cit., s. 89.

¹⁵ Lambert, op. cit., s. 91-92.

¹⁶ Brenonová, op. cit., s. 29-30.

bohoslužeb a snad i odříkávat Otčenáš. Z jejich řad se pak profilovali ti, kteří usilovali o přijetí mezi vyvolené.¹⁷

Vyvolení tvořili elitu katarské církve – bez výhrad je lze označit za idoly, za důkaz přítomnosti Boha na zemi, jímž pro své posluchače a věřící nepochybně byli. Pro označení vyvolených se používaly termíny „dokonalí“, „dobrý křesťan/ křesťanka“, „dobrý muž/žena.“¹⁸ Vyvolení svolávali shromáždění věřících, kázali a udíleli *consolamentum*. Cesta mezi katarskou elitou nebyla snadná. Adept se musel po dobu jednoho roku postit třikrát do týdne, v pondělí, ve středu a v pátek, ve třech postních obdobích během roku dodržoval pokání o chlebu a vodě a musel se vyvarovat konzumace všeho, co bylo výsledkem pohlavního styku (maso, mléko, vejce, sýr).¹⁹ Adept na post „dokonalého“ se rovněž musel zříci veškerých intimních kontaktů s opačným pohlavím, což znamenalo i případné opuštění stávajícího partnera. Teprve poté, co prošel tímto přípravným obdobím, mohl přijmout *consolamentum* a stát se „dokonalým.“ To ovšem znamenalo, že jej čekal život plný kazatelské činnosti a úzkostlivého dodržování asketických zásad, k nimž se zavázal.²⁰

Nejužší skupinu co do počtu tvořili mezi katary biskupové. Rozvoj katarství si postupem času žádal lepší organizační strukturu, a tak začala vznikat biskupství po vzoru raně křesťanské církve. Katarští biskupové se tak plnili funkci duchovních správců pro komunity v určité oblasti, de facto v diecézi. Vzhledem k tomu, že již první skupiny katarů, odhalené v Porýní v letech 1143 a 1163, měly své biskupy, je potřeba zasadit vznik katarských diecézí do prvních tří desetiletí 12. století.

Katarské učení a náboženský život se výrazně odlišovaly od klasické katolické tradice. Jak již bylo řečeno, kataři neuznávali svátosti, zpěv při bohoslužbách, na druhé straně však slavili křesťanské svátky a jejich půst se velmi podobal půstu katolíků. Co katary odlišovalo od klasického křesťanství nejvíce, bylo jejich dualistické pojetí víry.²¹

Podle katarské víry nebyly lidské duše nic jiného, než andělé, které Satan uvěznil do lidských těl a přinutil je žít ve světě, který sám stvořil. Ačkoli mezi katary existovala dvě rozdílná pojetí o tom, kdo je vlastně Satan – zda zlý Bůh jako protiklad dobrého Boha, či zda je to padlý anděl nebo boží syn – a jakým způsobem uvěznil anděly v lidských tělech, jedno je jisté: Oba přístupy se shodují na neslučitelnosti těla a ducha a na tom, že uvězněné duše usilují o to, aby se mohly vrátit zpět do nebe.

---

¹⁷ Lambert, op. cit., s. 160.

¹⁸ Brenonová, op. cit., s. 45.

¹⁹ Dokonalí ovšem mohli jíst ryby. O těch se kataři domnívali, že pocházejí přímo z vody a nerozmnožují se pohlavní cestou, viz Lambert, op. cit., s.160.

²⁰ Podle katarského učení mohl prohřešek „dokonalého“ znamenat ztrátu *consolamenta* pro věřící, kterým ho udělil, viz ibid., s. 161.

²¹ Katarský dualismus vedl zároveň k tomu, že byli mylně ztotožňováni s manichejci a byli tak označováni. Srovnání obou herezí viz Brenonová, op. cit., s. 51-54.

Tohoto cíle měly duše dosáhnout složitým převtělováním z méně dokonalých bytostí do dokonalejších, aby získaly *consolamentum*, které jim definitivně umožnilo návrat do nebe.²²

Od tohoto učení se odrážel veškerý náboženský život katarů. Odmítali, že by Kristus neměl hmotné tělo a tudíž nemohl trpět na kříži. Zavrhovali transsubstanciaci a tím přítomnost Krista v hostii a místo toho přijímali „posvěcený chléb“, který symbolizoval „dokonalého.“ Hlavní modlitbou byl pro katary Otčenáš podle katolického ritu, ovšem s pravoslavným dodatkem „...neboť tobě náleží království, moc i sláva na věky věků, amen.“ V části Otčenáše „...chléb náš..“ nahradili slovo „vezdejší“ slovem „nadpodstatnělý.“²³

Projev zbožnosti byl u katarů vázán na tři základní prvky – *consolamentum*, *apparelhamentum*, *melioramentum*.

Consolamentum bylo jedinou svátostí, kterou kataři uznávali. Samo o sobě nahrazovalo svátosti křtu, bířmování, svěcení, rozhřešení a milosrdenství. Udílení *consolamenta* bylo věcí kolektivní a veřejnou. Příkladem budiž přijímání nového věřícího. Tento skládal slib, že se odevzdává Bohu a poté přítomní vkládali na jeho hlavu ruce a knihu, pravděpodobně katarskou bibli. Po sérii rituálních modliteb odříkal „Nejvyšší“, což byl nejvýše postavený „dokonalý“ (zpravidla biskup), pětkrát *Pater noster*, třikrát *Adoremus* a prolog k Janovu evangeliu. Během další série kolektivních modliteb nový věřící políbil knihu, poté Nejvyššího a všechny přítomné. Nutno podotknout, že mezi jedinci opačného pohlaví se polibek předával přes knihu.²⁴

Apparelhamentum mělo funkci veřejné zpovědi. Jednou měsíčně svolával „dokonalý“ shromáždění věřících v dané oblasti. Na tomto shromáždění pak všichni vykonali *apparelhamentum* a vyznávali drobné hříchy. Hříchy těžšího charakteru, jakými byla například konzumace zakázaných potravin, nemohly být takto vyznány a hříšník jich mohl být zbaven až po delším pokání, přičemž musel obdržet nové *consolamentum*, neboť svým hříchem o něj přišel.

Melioramentum byl rituální pozdrav, jímž věřící vzdávali úctu „dokonalému“ v každodenním životě. Potkal-li věřící „dokonalého“, třikrát před ním padl na kolena a požádal jej, aby se za něj modlil, aby jej bůh „učinil dobrým křesťanem.“ *Melioramentum* nebylo jen pozdravem, ale také jasnou demonstrací statutu a ideálu jedné i druhé osoby – věřícího, který se touží stát „dokonalým“ („dobrým křesťanem“) a „dokonalého“, jenž unikl Satanovi a výrazně se přiblížil k Bohu.²⁵

V prostředí katarské církve vznikaly i náboženské spisy, z nichž se však dochovalo jen málo. Za zásadní je třeba považovat dílo „Kniha o dvou princepech“, jejímž autorem byl Jan z Lugia, katarský

---

²² O podrobnostech k odlišným pojetím dualismu mezi katary viz Lambert, op. cit., s. 176 - 181. Též Brenonová, op. cit., s. 55 - 62.

²³ Brenonová, op. cit., s. 80.

²⁴ Detailní popis rituálu viz ibid., s. 83-85.

²⁵ K detailnějšímu popisu *melioramenta* viz Lambert, op. cit., s. 162-163.

biskup vzdělaný ve scholastice. Tato kniha, sepsaná patrně během dvacátých let 13. století, dokazuje vysoký stupeň propracovanosti dualismu.²⁶

Aktivita katarů v Okcitanii

Jedním z otazníků, které se vážou k vývoji katarské hereze, je fakt, že neznáme přesné období jejího nástupu v Okcitanii. Vezme-li v úvahu, že už cisterciácká mise roku 1145 narazila na společnost, prostoupenou herezí, lze předpokládat, že se nové učení v této oblasti šířilo už v prvních desetiletích 12. století. Jeho nositeli byli jednak dualističtí misionáři z východní Evropy, znalí učení bogomilů, jednak mise dualistických heretiků, kteří působili v severní Francii. I když prameny v první polovině 12. století mlčí, jisté je, že v polovině 12. století nacházíme na jihu Francie již stabilizovanou herezi, která prostupuje všechny vrstvy společnosti a její přítomnost v každodenním životě je brána jako samozřejmost.²⁷

Více než trpkou zkušenost s katarskou herezí zažil sám Bernard z Clairvaux, když se v létě roku 1145 vydal spolu s dalšími cisterciáky do Languedoku. Původně měl v úmyslu odhalit již dříve zmíněného Henriho de Lausanne, ale místo něj našel na francouzském jihu nové heretiky – katary.²⁸ Bernardovo kázání nejen že na ně nemělo účinek, ale navíc vyvolalo reakci, kterou nelze vzhledem ke kontextu doby označit jinak než skandál. Když navštívil *castrum* Verfeil a začal kázat proti místní aristokracii, její příslušníci zareagovali opuštěním kostela a jejich poddaní je následovali.²⁹ Bernard šel za nimi a chtěl v kázání pokračovat pod širým nebem. Lidé se ale rozešli do domů, načež začali dělat hluk a tlouct do dveří, aby tak kázání přehlušili. Cisterciáckému opatovi tak nezbylo než odejít.³⁰

Nedlouho po procesu s heretiky v Kolíně nad Rýnem, popsaném Eckbertem ze Schönau, proběhla roku 1165 v Lombres v Languedoku disputace „dobrých mužů“ se zástupci katolického kléru a to za přítomnosti špiček místní duchovní i světské aristokracie. Způsob vedení disputace ze strany heretiků jasně ukazuje, jak jistě se v Languedoku cítili. Otevřeně se odmítli bavit o Starém zákoně, který neuznávali a preláti je nepřiměli ani k vyložení jejich nauky. Výsledek disputace, která měla

---

²⁶ Brenonová, op. cit., s. 40.

²⁷ Ibid., s. 111. Též Lambert, op. cit., s. 181, 184.

²⁸ Brenonová, op. cit., s. 32.

²⁹ Termín *castrum* označuje specifický druh osídlení, který se rozvíjel v období 10.-11. století, a který je typický pro oblast středomoří, zejména jižní Francii a Itálii. Jednalo se vesnice nebo městečka, zpravidla umístěná na vyvýšeninách nebo na svazích, která byla obehnaná hradbou. V jejich centru stál buď kostel, nebo věž či opevněný dům místního feudála. Viz Touati, François-Olivier, *Vocabulaire historique du Moyen Âge – occident, byzance, islam*, La boutique de l'histoire, Paris, 2002, s. 58.

³⁰ Puylaurens, Guillaume de, *Chronique*, ed. Jean Duvernoy, Éditions du centre national de la recherche scientifique, Paris, 1976, s. 27.

zmobilizovat místní světskou moc k akci proti herezi, se tak stal pro katolíky fiaskem. Teze heretiků byly sice odsouzeny, ale nebyli žádní zatčení a žádné hranice nevzplály.³¹

Snad nejnázornější ukázkou toho, jak velký byl rozsah katarské hereze na francouzském území, jsou ovšem události z období let 1174 – 1176. Saint-Félix, *castrum* v oblasti Lauragais, bylo tehdy svědkem významného shromáždění dualistických heretiků. Šlo o setkání představených z šesti západních katarských církví a zástupce východních dualistů, Otce Nikétase.³² Nikétas přiměl katary, kteří měli do té doby jen jedno biskupství v Albi, k vytvoření tří dalších – Toulouse, Carcassonne, Agen. Vedle těchto nově zvolených biskupů zde byli ještě tři další: již zmíněný biskup z Albi, biskup církve ze severní Francie a biskup církve italské.³³ O této události víme pouze díky opisu zprávy z toho shromáždění; jedná se o tzv. „Chartu z Niquinty.“³⁴ Dokument vypovídá nejen o samotném shromáždění, ale je také kodifikací rozdělení hranic pro katarské diecéze Carcassonne a Toulouse. Jak vidno, kataři netvořili jedno homogenní společenství, ale stavěli na spolupráci jakéhosi volnějšího sdružení příbuzných církví. Co se však těmito církvím stalo společné, byly církevní regule. Ty původně vycházely z církve bulharských bogomilů, Nikétas je ovšem označil jako chybné a přesvědčil katary, aby přijali regule z Dragovice, k nimž se hlásili radikální dualisté.³⁵ Tímto činem do značné míry upevnil vztah mezi dualistickými církvemi východu a západu.

Vzhledem k tomu, co bylo vyličeeno v předchozích odstavcích, je třeba položit otázku, proč se katarství uchytilo tak dobře právě v Okcitanii a ne v jiné části západní Evropy. Důvodem byla okcitánská společnost a její způsob života.

V severněji položených oblastech byla klasická feudální společnost striktně rozdělena a tomu odpovídaly i její vnější znaky. Hrad, který byl sídlem feudálního pána, byl oddělen od obydlí poddaných – byla-li u něj vesnice, nacházela se v podhradí, mnohdy pod vyvýšeninou či kopcem, na níž hrad stál. Klášter stál mimo a byl světem sám pro sebe.

Naproti tomu na jihu Evropy vznikla situace zcela odlišná – všechny tři složky feudální společnosti zde žily pospolu v *castrech*, ve vesnicích a malých městech, stavěných zpravidla na vyvýšených místech a obehnaných hradbou. V centru těchto městeček stával kostel nebo věž místního feudálního pána.

Zatímco na severu přecházel majetek rodu na nejstaršího syna, okcitánská společnost tento jev postrádala. Rodový majetek se v místních šlechtických klanech mohl dělit bez jakýchkoli pevných pravidel, nezáleželo na věku, pohlaví ani formě příbuzenského vztahu. Ničím neobvyklým nebyly ani

---

³¹ Lambert, op. cit., s. 92-93.

³² Brenonová, op. cit., s. 34 – 35.

³³ Lambert, op. cit., s. 182, 184.

³⁴ Brenonová, op. cit., s. 34.

³⁵ Lambert, op. cit., s. 182, 184.

statky, řízené současně několika členy rodu jako spoluvládci (*conseigneurs*).³⁶ Jihoevropské oblasti obecně vykazovaly větší míru tolerance a otevřenosti, než jiné části středověké Evropy.³⁷ Ovšem i tyto pro katarskou církev takřka ideální podmínky vzaly za své. Stalo se tak navzdory všem okolnostem, které katarům v jižní Francii původně zajišťovaly poklidnou existenci a fungování a to v míře, v jaké se jich v téže době nedostávalo žádné jiné herezi. To se pochopitelně nemohlo odehrát bez zásahu, vedeného z vnějšku.

Hlavní příčinou úpadku a posléze pádu katarské církve nebyla přímo katolická církev, ale vývoj politické situace v Okcitanii; tedy válečný konflikt. Křížáci, kteří od roku 1209 proudili do Languedoku, způsobili sice mezi heretiky chaos, který vedl k rozdrobení katarských komunit, ale k organizované likvidaci katarů přímo nedocházelo. Ovšem, někteří věřící a „dokonalí“ skončili na hranici. To však byl jen vedlejší důsledek válečných operací – křížáci se, jako válečníci své doby, chovali pragmaticky a svou pozornost obraceli k okcitánské šlechtě, obyvatelům *caster* a měst, kteří pro ně na rozdíl od „dokonalých“ představovali reálnou vojenskou hrozbu. Naopak, nemilosrdný postup křížáků hatil snahu prelátů přivést heretiky konverzí zpět do lůna církve. Katarská církev fungovala dále až do pařížského míru roku 1229, po němž přišel obrat. Kataři přišli o většinu přímé podpory ze strany okcitánské šlechty a inkvizice zahájila rozsáhlá vyšetřování, pořizovala seznamy farníků, kontrolovala, zda se ti, kteří se hereze zřekli, neobrátili zpět a šířila strach. Úder královského vojska na hrad Montségur, vyprovokovaný vraždou inkvizitorů v Avignonetu, skončil v březnu 1244 upálením 225 „dokonalých“, mužů i žen, včetně katarských biskupů z Toulouse a Razès.³⁸ Z této rány se kataři již nevzpamatovali. Katarství, které ztrácelo na atraktivitě a nedokázalo se přizpůsobit životu v ilegalitě, postupně ztrácelo pozice. K poslednímu vzepětí katarské hereze v Languedocu došlo na konci 13. století, kdy bratři Guilhem a Pierre Authié, „dokonalí“ vysvěcení v Itálii, založili malou církevní organizaci, tato však neměla dlouhého trvání. Inkviziční mašinérie organizaci odhalila a rozbila a všichni dokonalí skončili na hranicích; Guilhem Authié v Carcassonne roku 1309, jeho bratr Pierre o rok později v Toulouse. Jedním z posledních upálených „dokonalých“ byl člen jejich organizace, Guilhem Bélibast, jehož před inkvizicí nechránil ani útěk do Aragona. Byl odhalen, převezen k předání služebníků inkvizice do Foix a z pokynu arcibiskupa z Narbonne upálen ve Villerouge Termenes roku 1321.³⁹

---

³⁶ Například viz poznámka pod čarou v: La Tudele, Guillaume de, La chanson de la croisade albigeoise, I, éd. Martin Eugèn Chabot, Paris, Les belles lettres, 1976, s. 272.

³⁷ Brenonová, op. cit., s. 111-113.

³⁸ Ibid., s. 120. Též Lambert, op. cit., s. 189-191.

³⁹ Brenonová, op. cit., s. 149-151. Poslední katar byl upálen roku 1330 – viz Lambert, op. cit., s. 195-198.

„Tam se shromáždil koncil, setkání církevních prelátů, kteří tu byli svoláni: kardinálové, biskupové, opati a také hrabata a vikomti z mnoha zemí.“

Anonym, *Chanson de la croisade albigeoise*

3. Politické pozadí

Při zkoumání určitého konfliktu se vojenská historie neobejde bez výkladu událostí a jevů, které konfliktu předcházely a na jejichž pozadí se tento odehrával. Na to je třeba brát zřetel rovněž při zkoumání okolností válek proti albigenským, které svým charakterem vybočily z tehdejších středověkých měřítek pro válku. Navíc se v nich střetly strany, jejichž představitelé, ač žijící na území jednoho království, se od sebe lišili vystupováním i životním stylem, který podléhal odlišným kulturním vlivům, jimž byli vystaveni. Z tohoto důvodu je před líčením samotného konfliktu nutné rozebrat nejprve mentalitu pojetí války a vložit ji do kontextu událostí, které proběhly na jihu Francie před vyhlášením křížové výpravy proti katarům i v jejím průběhu – to vše pod vlivem politiky a chování okcitánské šlechty a kléru, porovnané s přístupem druhé strany, tedy panovníka, severofrancouzské šlechty a církve.

Středověký pohled na válku a její účastníky

Středověk vnímal válku poněkud jinak než dnešní doba a za určitých okolností jí přisuzoval i pozitivní úlohu. Zde není cílem podat celkový přehled geneze chápání války od raného středověku až po raný novověk, ale spíše se zaměřit na období válek proti albigenským a období jemu předcházející.

Církev, která vnímala válku stejně jako jakýkoli jiný projev násilí negativně, se snažila o její redukci. Na konci 10. století se objevují snahy o sjednocení obyvatel určité diecéze proti narušitelům míru a tyto snahy procházejí v 11. století dalším rozvojem. Biskupové a arcibiskupové se snažili zavazovat přísahou obyvatele, urozené i neurozené, k dodržování míru a stíhání těch, kteří jej poruší. V těchto snahách je třeba hledat důvod, proč církev tolik brojila proti žoldněřům (*routiers*).⁴⁰

Třetí lateránský koncil roku 1179 postavil *routiers* na roveň heretikům – obě skupiny odsoudil, proti oběma skupinám bylo regulérní použití síly a měly je stihnout i stejné tresty. Proč žoldněři církvi vadili natolik, že je postavila na roveň heretikům? Odpověď je třeba hledat ve způsobu, jakým se církev snažila omezit násilí. Šlechtě, která byla většinou jeho původcem, byl vštěpován ideál rytířství a boje za spravedlivou a veřejnou věc – církev tak obrátila bojovné tendence šlechty, které nebylo možné trvale potlačit, a využila je proti narušitelům míru a proti nevěřícím. Tak byl zformován ideál

---

⁴⁰ Cílem oficiálních perzekucí byly i některé typy zbraní. Střelcům z luků a kuší hrozil klatbou již druhý lateránský koncil 1139, avšak k prosazení zákazu použití těchto „nerytířských zbraní“ nikdy nedošlo. Ostatně již na počátku 13. století se objevují teorie o právu použít tyto zbraně proti nevěřícím a ve spravedlivé válce (tedy i proti křesťanům). Contamine, Philippe, *La Guerre au Moyen Age*, Presses Universitaires de France, Paris, 1994, s. 438, 439.

rytíře, válečníka, který přesně zapadal do obrazu křesťanského světa. Žoldnéri byli ze strany církve perzekuováni nikoli přímo pro výkon válečnické profese, ale pro to, že neodpovídali typu ideálního válečníka. *Routiers*, lhostejno zda urození či neurození, nebyli nikomu podřízeni v rámci lenních vztahů (pokud do nich sami nevstoupili) a sloužili pouze na základě smluvního vztahu za žold. Navíc, byli-li propuštěni ze služby nebo ji sami opustili, stávali se nebezpečnými pro své okolí jako lupiči – z toho je evidentní, že byli nebezpeční pro svou nevypočitatelnost a nezvladatelnost oficiální cestou. Toto nebezpečí se stupňovalo ve chvíli, kdy mocní šlechtici jako Raimond VI. de Toulouse nebo Raimond-Roger de Foix, najímali *routiers* do svých služeb. Tak získali skupinu jedinců, vojenských profesionálů, motivovaných pouze ziskem a schopných konat „špinavou práci“. Církev se obávala právě tohoto zneužití síly, které se ukázalo jako oprávněné. *Routiers* neváhali napadat majetky církve a nezapadali do ideálního modelu středověkého světa, stáli v pozici odpadlíků stejně jako heretici. To byl také důvod, proč byli vykázáni na jejich úroveň. Nahlédneme-li do obvinění vznesených vůči okcitánským šlechticům, shledáme, že vedle tolerování heretiků v nich figuruje právě vydržování žoldnérů, které mohlo být vnímáno jako tíživější, než tolerance hereze – důvodem exkomunikace Raimonda VI. Pierrem de Castelnau v roce 1208 byl fakt, že ve svých službách vydržoval *routiers*.⁴¹

Snaha omezit násilí vedla k prohlášení *treuga Dei* roku 1027, které nařizovalo klid zbraní od soboty devíti hodin večer do první hodiny v pondělí, a k výzvě *pax Dei* v roce 1041, která prosazovala klid zbraní od středečních nešpor do pondělního východu slunce. Postupně se zákaz boje rozšiřoval na určitá období křesťanského kalendáře (Advent, Velikonoce) a na mnohé svátky. Tato omezení se však cíleně vztahovala na určité typy konfliktů, nikoli přímo na regulérní válku (*bellum*) – teologové mnohdy připouštěli, že v případě vedení tzv. „spravedlivé války“ není třeba dodržovat časová omezení.⁴²

V průběhu 12. století pak docházelo na základě Gratianova *Decreta* k upřesňování spravedlivého boje. Válečníci, kteří bojovali za veřejnou věc, nebyli již vnímáni jako hříšníci. Definice „spravedlivé války“ byla zformována podle čtyř bodů z *Decret*, k nimž byl přidán ještě pátý. Kolem přelomu první a druhé dekády 13. století je takto vyslovil Laurentius Hispanus: Kritérii spravedlivé války byly „osoba, cíl, příčina, duch, autorita“ – osobou, která válku zahajovala, musel být světský člověk, cílem musela být obrana nebo zpětné dobytí uchráceného majetku, příčinou nutnost bojovat, boj neměl být veden pod vlivem emocí a bez souhlasu vrchní autority, tedy panovníka. Později, v průběhu 14. století, dochází k dalšímu rozpracování teorie zahájení války a objeví se myšlenka, že zatímco vedení všeobecného konfliktu (*bellum universale*) náleží panovníkovi, pak menší konflikty mohou vést i jiné osoby. V téže době předkládá Giovanni z Legnana model sedmi druhů válek, který již ve 13. století vyslovil Jindřich ze Susy (Hostensis) - čtyř spravedlivých či přípustných a tři nepřipustných.

---

⁴¹ La Tudele, op. cit., s. 13, 14. Zerner-Chardavoine, Monique, La coisade albigeoise, éd. Gallimard/Julliard, Paris, 1979, s. 56-59. Dupront, André et col., Colloque de Fanjeaux 4, Paix de dieu et guerre sainte en Languedoc au XIII. siecle, Toulouse, 1969, s. 106-109. Contamine, op. cit., s. 439-443.

⁴² Contamine, op. cit., s. 435, 436.

V ideologii válek proti albigenským se protla první dvě pojetí spravedlivé války, tzv. římská válka (*bellum romanorum*) a soudní válka (*bellum giudiciale*). Římská válka měla charakter totální války proti nevěřícím – pojetí bylo odvozeno od válek antického Říma proti barbarům a přeneseno na model Říma, centra křesťanstva, bojujícího proti pohanům. Soudní válka pak představovala model konfliktu, v němž držitel svrchované moci vede nezbytný boj proti rebelům, kteří se vzpouzejí legitimní moci.⁴³

Vyhlášení křížové výpravy vtisklo tažení proti albigenským právě charakter římské války. Boj byl proklamován hlavou křesťanstva, papežem, a oficiální vůdce výpravy představovali preláti, byť rozhodující slovo ve vedení válečných operací měli většinou vybraní vůdci z řad šlechty. Francouzský král Filip II., který byl vázán soupeřením s Plantagenety, se zpočátku nemohl výpravy účastnit osobně a tak jí vtisknout i charakter soudní války, v níž král trestá svého vazala (Raimond VI.), který klade odpor církvi. Protože Filip II. nemínil ponechat zasahování do záležitostí ve Francii zcela v rukou papeže, povolil alespoň odjezd silného kontingentu severofrancouzských šlechticů, většinou jeho přímých vazalů. Z jejich řad vzešla skupina „světských“ vůdců křížové výpravy. Když se během válek Simon de Montfort stal vikomtem de Béziers a později hrabětem de Toulouse, obnovila se přímá vazba francouzského krále na prostor jižní Francie, protože Simon patřil mezi jeho přímé vazaly stejně jako šlechtici-křížáci, kteří se v Okcitanii usazovali a získávali zde léna. Avšak teprve poté, co Simonův syn Amaury de Montfort přenesl v roce 1225 práva na získaná území na francouzskou korunu, mohla královská moc přistoupit k výkonu soudní války - Ludvík VIII. a po něm Ludvík IX. Svatý dovedli tažení a vyjednávání až k oficiálnímu podrobení francouzského jihu a uzavření Pařížského míru v roce 1229.

Okcitanie

Okcitánská šlechta

Šlechta na jihu Francie, třebaže mnohdy formálně náležející k vazalům francouzského krále, se od šlechty ze severnějších oblastí výrazně odlišovala. Spadala do kulturního okruhu, ovlivněného kontaktem s muslimským světem, zámořským obchodem a její životní styl ovlivňoval i běžný kontakt s obyvateli emancipovaných jihofrancouzských měst.

Jedním z výrazných specifík jihofrancouzského prostoru bylo rytířstvo, vázané na svět měst (výstižnější je francouzský termín *chevalerie urbaine*). Tato sociální skupina se profilovala již od 10. století v prostoru Katalánska, Rouergue, Provence a v Languedocu. Tvořili ji příslušníci nižší šlechty, rytíři, kteří sídlili ve městech – buď ve vlastních opevněných domech, doplněných věží, nebo v budovách, náležejících k paláci jejich pána. Tím byl buď feudál světský (hrabě, vikomt) nebo církevní (biskup); mnohdy se vláda nad městem dělila mezi tyto obě sféry a ve městě tak žili rytíři ve

---

⁴³ Ibid., s. 446, 449-451.

službách jedné i druhé strany.⁴⁴ Jejich obydlím se stávaly rovněž věže městského opevnění a věžové brány.

Prvořadým úkolem těchto šlechticů byla vojenská služba jejich pánovi, dále pak pomoc radou či podpora v právních záležitostech a zastupování pána v soudním souboji. Za toto obdrželi od pána obydlí ve městě, případně pozemky mimo město či jiné nemovitosti. Jejich příjem zajišťovala jednak renta, kterou dostávali od pána, jednak jejich vlastní podnikatelské aktivity - rytíři pronajímali pozemky ze svých lén, zásobovali městský trh produkty ze statků mimo město, vlastnili také mlýny a pekárny. Měli také privilegia na výběr mýt (*péage*) a cel, zejména pak z říční dopravy. V Toulouse vybírali na Garonně přístavní poplatek (*portage*), v Avignonu na Rhôně pro změnu říční mýto (*tonlieu*).⁴⁵

Městská šlechta tak profitovala z obchodu a sama se ho aktivně účastnila. Teprve ve druhé polovině 12. století začali do obchodu pronikat i neurození příslušníci patriciátu. Fakticky bylo ovšem těžké obě skupiny od sebe odlišit, protože se vzájemně prolínaly – bylo možné, aby syn bohatého měšťana prodělal výcvik a výchovu adekvátní mladému okcitánskému šlechtici a vzal si dceru některého z městských rytířů. Právně stáli rytíři sice o něco výše než měšťané, ale ne příliš – například při soudních soubojích se rytíři bili na koni, zatímco měšťané museli bojovat pěší, avšak mnohé pokuty za určité prohřešky byly pro obě skupiny stejné, např. za použití cizí mince při obchodování byly obě skupiny stíženy pokutou 10 *sous*; rytíři zasedali v městské radě (*consulat*) spolu s měšťany. Teprve na počátku 13. století převládli mezi konzuly neurození patricijové.⁴⁶

Vztah těchto šlechticů k církvi byl dvojstranný – na jedné straně vstupovali příslušníci jejich rodin do řad církve a staří rytíři vstupovali do řádu templářů či johanitů, na straně druhé od 11. století stoupal jejich odpor vůči biskupské autoritě a vyvrcholil v době válek proti albigenským. Ke katarské herezi se tyto rytíři stavěli tolerantně; někteří z jejich rodinných příslušníků mezi katary patřili, avšak ne všichni šlechtici přišli s herezí do styku.⁴⁷ V průběhu 13. století se v Okcitanii od sebe definitivně oddělily vrstvy měšťanů a šlechty a městské rytířstvo postupně zaniklo.

---

⁴⁴ Aurell, Martin, *La chevalerie urbaine en Occitanie (fin X – début XIII siècle)*, In: *Les élites urbaines au Moyen Âge*, XXVII. Congrès de la S.H.M.E.S. (Rome, mai 1996) - École française de Rome Palais Farnèse, Paris, 1997, s. 78, 79.

⁴⁵ *Ibid.*, s. 72, 73, 81, 83, 84, 87, 89-91. Viz Touati, *op. cit.*, s. 240, 249, 301.

⁴⁶ Aurell, *op. cit.*, s. 98 – 101, 109.

⁴⁷ *Ibid.*, s. 103 – 108. Též Roquebert, Michel, *L'épopée cathare I. L'invasion 1198 – 1212*, Éditions Perrin, Paris, 2006, s. 30, 31.

Politické vazby na jihu Francie

Geopolitická situace na jihu Francie v předvečer válek proti albigenským, která měla zásadní dopad na průběh konfliktu, byla výsledkem vzájemných vztahů dvou nejmocnějších subjektů v této oblasti – hrabství Toulouse a vikomtství Carcassonne.

Zatímco v 11. století byly vztahy vládců obou panství korektní, v polovině následujícího století došlo k jejich silnému narušení, když toulouský hrabě Anfos zabral vikomtství Narbonne, jenž bylo bez mužského následníka a patřilo do tradiční sféry vlivu vikomtů de Carcassonne. V důsledku toho se Roger I., vikomt de Carcassonne, spojil s rivalem toulouských hrabat, Raimondem Bérengerem IV., hrabětem z Barcelony. Na jeho popud se Ermengarde, dědička Narbonne, provdala za jednoho z Rogerových vazalů. Anfos, který se situaci pokusil zvrátit vojensky, padl do zajetí a výměnou za svobodu se musel vzdát dobytých území a zaplatit vysoké výkupné.⁴⁸

Po smrti vikomta Rogera v roce 1150 nastoupil jeho bratr Raimond Trencavel, který složil barcelonskému hraběti slib vazalství za některé ze svých držav, uzavřel spojenectví s Ermengarde de Narbonne a připojil k této dohodě i Rogera Bernarda I., hraběte de Foix, který si vzal Trencavelovu sestru Cecile. V boji s novým toulouským hrabětem Raimondem V. byl však roku 1153 zajat a musel se draze vykoupit. O pět let později zformoval pro změnu barcelonský hrabě Raimond Bérenger IV. koalici s pány z Montpellier, s Trencavelem, Ermengarde a s anglickým králem Jindřichem II. Plantagenetem proti Raimondovi V. Do konfliktu vstoupil francouzský král Ludvík VII., švagr toulouského hraběte (roku 1154 si Raimond V. vzal jeho sestru Constance). Počátkem šedesátých let bylo postupně uzavřeno příměří mezi oběma králi a Ludvík na žádost sestry dojednal k roku 1163 uzavření míru mezi Raimondem V. a Raimondem Trencavelem, které však vydrželo sotva tři roky.⁴⁹

Raimond V. změnil taktiku a v roce 1171 provdal svoji dceru Alazaïs za vikomta Rogera II. Slibný vývoj však přerušil nový konflikt o Narbonne. Nepomohl ani sňatek budoucího hraběte Raimonda (VI.) s Rogerovou sestrou Béatrix de Béziers roku 1176. Roger II. o tři roky později složil slib vazalství Alfonsovi II., aragonskému králi (hrabství Barcelona bylo fakticky spojeno s Aragonem 1162, tudíž panovník držel oba tituly). Hrabě de Toulouse odpověděl spojenectvím s některými šlechtici v údolí Rhône a napadl vikomta de Nîmes a Agde, Bernarda Atona VI., který byl rovněž vazalem krále Aragonu. Alfonso II. obnovil proti Raimondovi V. koalici, podobnou té z roku 1158; tentokrát byli jejími členy také Roger Bernard I., hrabě de Foix, a Bernard IV., hrabě de Comminges. Toulouský hrabě však útok odrazil a Bernarda Atona připravil o většinu jeho území. Vzhledem k vyčerpanosti bojujících stran byl konflikt počátkem devadesátých let 12. století přerušen a tato

---

⁴⁸ Macé, Laurent, *Chronique d'une grande commotion: La rivalité entre les comtes de Toulouse et les Trencavel (XII – XIII siècles)*, In: *Revue du Tarn*, No 176, Fédération des sociétés intellectuelles du Tarn, Albi, 1996, s. 662, 663.

⁴⁹ *Ibid.*, s. 663, 664.

kapitola se vzápětí uzavřela poté, co hlavní aktéři zemřeli – v roce 1194 Roger II. a Raimond V., o dva roky později Alphonse II.⁵⁰

Nový toulouský hrabě, Raimond VI., vedl v posledních letech 12. století jednání s aragonským králem Pedrem II. ve snaze o zlepšení vzájemných vztahů a tím i oslabení mladého vikomta Raimonda - Rogera Trencavela. Podařilo se mu také upevnit vztahy s Anglií poté, co si v roce 1196 vzal Janu, dceru Jindřicha II. Plantageneta. Jana zemřela o tři roky později, dala však Raimondovi následníka, budoucího Raimonda VII. – s ohledem na tuto vazbu si můžeme udělat představu o tom, jak moc riskoval baron Savari de Mauléon, senešal Jana Bezzemka, když unesl malého Raimonda VII. a požadoval za něj dlužný žold jako výkupné.⁵¹

Výsledkem dalších jednání s Aragonem byl Raimondův sňatek s Eleonorou, sestrou Pedra II., v roce 1204; toto spojenectví posílil později sňatkem svého syna Raimonda (VII.) s druhou Pedrovo sestrou Sanche v roce 1211. Oproti tomu mladý Trencavel měl již z roku 1202 smlouvu s bratrancem, hrabětem de Foix, Raimondem Rogerem, že po něm v případě absence následníka zdědí hrabství Foix. Po pádu Carcassonne v létě 1209 se Raimond Roger přidal na stranu Raimonda VI. de Toulouse a spolu s ním stál na stejné straně i Bernard IV., hrabě de Comminges.⁵²

V roce 1209, kdy křížová výprava proti katarům začala, byly vztahy mezi hrabětem de Toulouse a vikontem de Carcassonne velmi chladné. Raimond VI., který si uvědomil nebezpečí, které představovala intervence křižáků, odložil tradiční rivalitu stranou a navrhl Raimodu – Rogerovi vytvoření společné obrany. Trencavel v tom však viděl spíše další úskok a odmítl, což mělo později dalekosáhlé důsledky nejen pro něho, ale pro celou Okcitanii. Když totiž pokus Raimoda VI. selhal, tento se oficiálně přidal ke křížové výpravě – tím se jednak vyvázal z postavení ochránce heretiků a mohl se podílet na likvidaci svého tradičního rivala. Ta byla skutečně definitivní a nezměnila to ani intervence Pedra II. Aragonský král později, když viděl, že tlak křižáků míří i proti ostatním okcitánským hrabatům, vstoupil do války ve snaze vytvořit nový stát, Okcitanii, který také skutečně vznikl. Stalo se tak ve chvíli, kdy Pedrovi v roce 1212 okcitánská hrabata složila vazalský slib, a zanikl s královou smrtí v bitvě u Muretu o rok později.⁵³

Církev v jižní Francii

Postavení církve na jihu Francie bylo na počátku 13. století složité a neustále se zhoršovalo. Byl to důsledek stále většího šíření katarské hereze ve společnosti, k čemuž přispíval i fakt, že mnozí preláti v této oblasti pocházeli z rodin nakloněných herezi – ačkoli přímé doklady pro období válek proti

---

⁵⁰ Ibid., s. 665, 666, 672.

⁵¹ Viz kapitola této práce **Tažení proti Albigenkým - průběh a důsledky**, pozn. 90, 174.

⁵² Macé, op. cit., s. 680. Roquebert, op. cit., s. 196, 200.

⁵³ Macé, op. cit., s. 682, 683. Albaret, Laurent, Gouzy, Nicolas, Les grandes batailles méridionales (1209 – 1271), éd. Privat, Toulouse, 2005, s. 73, 74.

albigenským chybí, pro druhou čtvrtinu 13. století máme doklady o příslušnících kléru, kteří s katary sympatizovali nebo k nim dokonce patřili.⁵⁴ To takřka znemožňovalo boj proti herezi: Othon, biskup z Carcassonne, neměl chuť pouštět se do nerovného boje a s odvoláním na svůj vysoký věk v roce 1198 odstoupil z úřadu. Po něm nastoupil Bérenger, který skutečně začal proti heretikům aktivně vystupovat, avšak v důsledku toho byl měšťany vypuzen. V roce 1209 se stal carcassonnským biskupem Bernard-Raymond de Roquefort, který ovšem pocházel z prostředí prostoupeného herezí a proti katarům nic nepodnikal. Byl sesazen o dva roky později a nahradil jej Guy des Vaux de Cernay. V Béziers musel papež Inocenc III. už během února 1204 odvolat biskupa Guillaumea de Roquessels, který odmítal podporu papežským legátům.⁵⁵

Lví podíl na negativním vnímání církve mělo také chování nejvyšších představitelů kléru, jež Okcitéance znechucovalo. Vyšetřování, vedené proti Raymondovi de Rabastens, který se roku 1200 stal biskupem v Toulouse, odhalilo, že svého místa dosáhl pomocí úplatků a tím, že prosadil novou volbu na úkor již zvoleného kandidáta.⁵⁶ Po jeho odvolání nastoupil 1206 Foulque de Marseille, který pro změnu vyvolal odpor tím, že se stavěl proti herezi.

Vrcholem bylo vystupování Berangara, opata z Mont Aragon a biskupa z Lérídy. Tento syn barcelonského hraběte byl roku 1191 zvolen arcibiskupem z Narbonne. Žádného ze svých úřadů se nevzdal ani poté, co jej k tomu vyzval v květnu 1203 Inocenc III. V následujícím roce přišla do Říma zpráva, že Bérenger neposkytuje podporu papežským legátům a odmítl jim složit přísahu pro papeže. Ukázalo se, že do té chvíle (tedy po 13 let) nenavštívil svoji arcidiecézi, za úplatek potvrdil volbu opata v Alet a vyžadoval 100 *sous* za vysvěcení biskupa z Maguelonne. Bérenger dokázal přestát několik vyšetřování, nakonec však byl papežem odvolán a nahrazen Arnaudem Amauryem, opatem z Cîteaux.⁵⁷

Francie, církve a křižáci

Církev

Síla, s níž katarská hereze zapustila v jižní Francii kořeny, dávala tušit, že kázání a přemlouvání k obrácení katarů stačit nebude. O tom se přesvědčil už v roce 1145 Bernard z Clairvaux při své cestě do Languedoku. Koncil v Tours v květnu 1163 sice heretiky odsoudil a přítomní šlechtici z Okcitanie tento verdikt potvrdili, avšak k žádným cíleným represím nedošlo. O patnáct let později vedl Henri de

---

⁵⁴ Roquebert, op. cit., s. 208, 209.

⁵⁵ Roquebert, op. cit., s. 211, 214.

⁵⁶ Ibid., s. 215, 216.

⁵⁷ Ibid., s. 216, 221.

Marcy, papežský legát a opat z Clairvaux, delegaci biskupů do Toulouse. Tam zprvu po chladném přijetí uspěli s teatrálně provedenou konverzí, avšak mimo město se jejich snaha minula účinkem.⁵⁸

Inocenc III. vydal roku 1199 dekret *Vergentis in senium*, podle něhož měli být heretici souzeni a trestáni podle římského práva jako za zločin zrady. V roce 1203 pak zahájili novou kazatelskou misi na jihu Francie legáti Pierre de Castelnau, Raoul de Fontfroide a opat z Cîteaux Arnaud Amaury. O tři roky později se k nim připojil biskup Diego z Osmy a jeho kanovník Dominik Guzman, který založil v Prouilles komunitu pro katarské ženy, obrácené zpět ke katolictví. Diego, Dominik a na papežův popud i preláti začali aplikovat v duchovním boji prostředky katarů – jejich postupy argumentace, debaty, apoštolskou chudobu. Úspěšnost kázání však byla nízká a vzhledem k nepopularitě legátů, obzvláště Pierra de Castelnau, hrozilo nebezpečí násilí ze strany místního obyvatelstva.⁵⁹

Obavy se naplnily 14. ledna 1208, kdy byl v Trinquetailles zavražděn Pierre de Castelnau. Vražda byla přičítána Raimondovi VI. de Toulouse, protože Pierre de Castelnau hraběte exkomunikoval, k činu došlo na území hraběte a vrahem byl panoš z Beaucaire, vazal toulouského hraběte.

Tento čin se stal hybným momentem pro vyhlášení křížové výpravy proti katarům. Inocenc III. rozeslal 10. března 1208 několik listů, v nichž volal šlechtice do zbraně k potlačení katarské hereze a pomstě vraždy Pierra de Castelnau. Bulou z 28. března pak vydal příkaz kázat ve prospěch tažení a určil i vůdce křížové výpravy. Raimond VI., který pochopil nebezpečí a jemuž se nepodařilo zorganizovat obranu spolu s Trencavelem, vyslal do Říma poselstvo, které jej mělo hájit. Tato mise uspěla a Raimond se poddal papeži, zastoupenému legátem Milonem, a stanul oficiálně na straně křížáků.⁶⁰

Král

Ve 12. století držel francouzský král fakticky pouze centrální oblast Ile-de-France s centrem v Paříži, byť formálně byli jeho vazaly i šlechtici z ostatních území pod francouzskou korunou. Filip II., který byl korunován roku 1179, přebíral po smrti svého otce Ludvíka VII. o rok později vládu; prvořadým cílem jeho politiky se stala konsolidace královské moci a postupné vytlačení Plantagenetů, kteří v té době kontrolovali polovinu francouzského území. Hrabě de Toulouse byl v té době oficiálně rovněž vazalem francouzského krále, kterého uznával jako nástupce Karlovců a k němuž se v případě nouze obracel o pomoc. Tento vztah mezi králem Francie a francouzským jihem, respektive s toulouskými hrabaty, narušila bezprostředně až křížová výprava proti katarům.⁶¹

---

⁵⁸ Zerner-Chardavoine, op. cit., s. 52-55, 65. Brenonová, op. cit., s. 110.

⁵⁹ Zerner-Chardavoine, op. cit., s. 69, 71. Brenonová, op. cit., s. 133.

⁶⁰ La Tudele, op. cit., s. 31-33.

⁶¹ Keck, Christine, L'entourage de Simon de Montfort pendant la croisade albigeoise et l'établissement territorial de *crucesignati*, In: Roquebert, Michel et col., La croisade albigeoise, Colloque de Carcassonne, Balma, 2004, s. 235.

Filip II., který do konce prvního desetiletí 13. století úspěšně zmenšil moc Plantagenetů na kontinentu, měl v úmyslu pokračovat ve sjednocovací politice také směrem na jih. Nepochybně k tomu přispěl i kurs toulouské politiky, který nabíral na vstřícnosti vůči aragonskému králi, samotnou záminkou se však stalo až vyhlášení křížové výpravy. Král nebyl zprvu nadšen, že se papež vměšuje do věcí jeho království, avšak dodatečně vyhlášení výpravy kvitoval s tím, že toulouský hrabě, který nezasahoval proti herezi, nepomohl ani v boji proti Plantagenetům, třebaže drží od krále jedno z největších území v zemi. Tím dal Inocencovi jasně najevo, že Raimond VI. je stále jeho vazal a v jakýchkoli záležitostech ohledně jeho osoby se král bude angažovat. Filip II. měl pochopitelně zájem na tom, aby měl na vedení tažení vliv, avšak osobně jej nemohl organizovat ani vést, protože byl stále vázán hrozbou ze strany Plantagenetů a císaře Oty IV. Proto také již dříve nereagoval na výzvy v letech 1204 - 1207, aby zasáhl. Aby přece jen neztratil vliv na běh událostí, povolil svým vazalům, aby se křížové výpravy zúčastnili a řídili její vedení, čímž jí de facto udělil status královského podniku. Král sám mohl do války vstoupit až poté, co vítězstvím u Bouvines 27. července 1214 odstranil vnější nebezpečí a poté, co po smrti Simona de Montfort v roce 1218 přenesl po návratu na sever Amaury de Montfort práva na krále Ludvíka VIII. v roce 1225.⁶²

Filip II. vyslal vojsko na jih roku 1222, jeho syn a následník Ludvík VIII. vedl další tažení o čtyři roky později. Sjednocovací proces byl však dokončen až za Ludvíka IX. Svatého, kdy byl podepsán roku 1229 Pařížský mír a v následujících desetiletích byly zlomeny poslední body Okciténského odporu.

Křižáci - baroni

Shromažďováním sil byli pověřeni přední královi vazalové, vévodové Eudes III. de Bourgogne a Hervé IV., hrabě de Nevers. Burgundský vévoda vyzval k účasti na tažení právě Simona de Montfort.

Spolu se Simonem de Montfort posílila křižácké vojsko početná skupina šlechticů z oblasti Île-de-France. Mnoho z nich bylo vazaly Simona a do války s ním táhli na základě vazalského slibu, jiní se přidali z touhy po kořisti. Pro další průběh bojů byla důležitá účast právě skupiny vazalů Montfortů. Tito šlechtici, kteří pocházeli z Île-de-France, Normandie a Burgundska, byli k účasti na výpravě motivováni hned dvojnásob. Jednak to bylo vazalské pouto k rodině de Montfort a navíc to pro ně byla šance, jak začít takřikajíc nový život. V oblastech, odkud pocházeli, měli většinou skrovné majetky a Languedoc je tudíž lákal jako šance získat nové statky a možnost se usadit – na rozdíl od mnoha jiných křižáků jim tak nešlo o to, aby pobrali jen hmotnou kořist, získali odpustky a odtáhli. Ovšem, z 18 šlechticů, nejbližších Simonovi de Montfort, to dokázali jen čtyři: Guy de Lévis, Pierre des Voisins, Philippe Goloin de Villarzel a Lambert de Thury.

Právě této skupině šlechticů vděčil Simon za to, že v měsících následujících po pádu Carcassonne nepřišel o dobytá území. Zatímco většina křižáků jeho vojsko opouštěla poté, co si odsloužili stanovenou délku služby, tito vazalové s ním setrvali a pomohli mu udržet se až do příchodu nových

posil. Skutečně, Simon, jako nový vikomt de Béziers, uděloval svým druhům slušná léna. Dobře si uvědomoval, že jeho pozice není zcela právně zakotvena a vzhledem k neupevněné pozici feudálního práva v Languedocu se to týká i nových statků jeho vazalů. Tuto situaci vyřešil až vyhlášením statut z Pamiers roku 1212, jimiž bylo pevně zakotveno právo ze severu Francie.⁶³

Ze skupiny křižáků si zaslouží bližší pozornost ještě jeden šlechtic, bratr Raimonda VI. de Toulouse - Baudouin de Toulouse. Baudouin se narodil jako syn Raimonda V. a Constance de France, sestry tehdejšího francouzského krále Ludvíka VII. Vzhledem k rozporům s manželem odjela Constance zpět na dvůr svého bratra, kde porodila Baudouina. Ten takto vyrůstal v prostředí severní Francie. Když přijel po smrti otce roku 1194 do Toulouse, aby se hlásil o svá práva na rodovém majetku, dostal se do konfliktu s bratrem Raimondem VI., který jej zpočátku považoval za levobočka a odmítal jej uznat. Po čase se jejich vztah o něco zlepšil, když Baudouin bojoval spolu s bratrem v Provence, avšak Raimond jej nikdy dostatečně neodměnil za prokázané služby a tak se Baudouin přidal na stranu křižáků, k nimž měl blíže i svojí výchovou. Ačkoli si v boji vedl dobře, své rozhodnutí zaplatil životem – v roce 1214 byl u Cahors zajat Okcitánci a vydán bratrovi, který jej dal pověsit.⁶⁴

---

⁶² Zerner-Chardavoine, op. cit., s. 74, 90-93.

⁶³ Keck, op. cit., s. 235-243.

⁶⁴ Rouanet, Gaston, Baudouin de Toulouse – Ambitieux, traître ou victime? Un épisode de la croisade contre les Albigeois, In: Revue du Tarn, No 113, Fédération des sociétés intellectuelles du Tarn, Albi, 1984, s. 71-73.

„Bylo to úžasné velké vojsko, na mou věru! : dvacet tisíc rytířů, v plné zbroji, a více jak dvě stě tisíc pacholků a venkovanů; a do toho nepočítám kleriky a měšťany. Přišli tam lidé ze všech krajů, blízkých i vzdálených...“

Guillaume de la Tudele, *La chanson de la croisade albigeoise*

4. Tažení proti albigenským - průběh a důsledky

Za shromaždiště hlavního křižáckého vojska byl zvolen Lyon. Zde se pod papežským legátem formovalo pestré vojsko. Guillaume de La Tudele píše o křižácích z mnoha částí Francie, včetně Gaskoňců a Provensálců a zmiňuje i Němce.⁶⁵ Zde mezi nimi byl legát a zároveň opat z Cîteaux, Arnaud Amaury, oficiálně nejvyšší velitel křížové výpravy. Vedle něho se zformovala rada, složená z laiků – šlechtických vůdců, a prelátů. Tato „válečná rada“, jakýsi malý parlament, měla rozhodovat o všech vojenských operacích a postupu výpravy.

Laikům vévodili příslušníci vysoké francouzské šlechty: burgundský vévoda Eudes III., Hervé IV. de Donzy, totiž hrabě de Nevers, Gaucher de Châtillon, totiž hrabě de Saint-Pol, Pierre de Courtenay, totiž hrabě d'Auxerre a jeho bratr Robert, pán de Champignelles. Poslední dva jmenovaní byli bratrance toulouského hraběte Raymonda VI., vnuci zesnulého francouzského krále Ludvíka VI. Tlustého a rovněž vzdálení příbuzní Raymonda Rogera-Trencavela, vikomta de Béziers a hraběte de Carcassonne. Dále zde byli Humbert, hrabě de Genevois a Adémar de Poitiers, totiž hrabě de Diois a de Valentinois a mnozí jiní šlechtici.⁶⁶ A samozřejmě nelze opomenout Simona IV., hraběte de Montfort.⁶⁷

Protiváhu bojujícím laikům tvořili zástupci vyššího kléru: Pierre, arcibiskup ze Sensu, Gauthier, biskup z Autunu, Robert, biskup z Clermontu a Guillaume, biskup z Neversu. Krom nich provázeli výpravu další preláti a příslušníci nižšího kléru.⁶⁸

Početní stav vojska, které se v Lyonu zformovalo, lze vyjádřit pouze odhadem, neboť prameny, jak je pro středověk obvyklé, mají tendenci přehánět. Osobně odhaduji sílu křižáckého vojska na 30.000 – 40.000 mužů. Vycházím z vlastního odhadu pro sílu protikřižáckého vojska v bitvě u Muretu roku 1213 v počtu cca 42.000 – jednalo se o spojené vojsko Aragonu, hrabství Toulouse, Foix a Comminges. Vzhledem k tomu, že se na křížovou výpravu do Languedocu vydali muži téměř ze všech

---

⁶⁵ Guillaume de La Tudele dělí Němce na *Allemands*, tedy z oblasti bývalého vévodství Alamanie v jižním Německu, a *Tiois*, Němce ze severu. Pro označení křižáků z centrální královské domény Île-de-France používá označení *de France* - „ti z Francie.“ Viz poznámkový aparát La Tudele, op. cit., s. 39.

⁶⁶ Ibid., s. 35-37.

⁶⁷ Cernay, Pierre des Vaux de, *Histoire Albigeoise*, éd. Pascal Guébin, Henri Maisonneuve, Paris, 1951, s. 39.

ostatních částí Francie a také z německých zemí, musela být počáteční síla tohoto vojska přinejmenším stejná jako síla protikřížáckého vojska u Muretu, ne-li o něco vyšší.⁶⁹

Krom hlavního křížáckého vojska se mělo o měsíc dříve zformovat ještě jedno menší, které vpadlo do Okcitanie ze severozápadu směrem k Agen.⁷⁰ Vojsko tvořily síly Gui II., hraběte de Clermont a d'Auvergne, Raimonda III., vikomta de Turenne, za oblast Quercy pak síly Bertranda II., pána de Cardaillac, Bertranda de Gourdon a Ratiera de Castelnau. Účastnili se také biskupové z Limoges, z Bazas, z Agen, arcibiskup z Bordeaux a Guillaume de Cardaillac, biskup z Cahors a strýc výše uvedeného Bertranda II., pána de Cardaillac.

Toto vojsko operovalo v oblasti Quercy, kde bez odporu obsadilo Puylaroque, a odtud zamířilo jihozápadním směrem do sousední oblasti Agenais. Tam došlo ke zničení Gontaud a vydrancování Tonneins, ale u Casseneuil křížáci neuspěli. Město hájila silná posádka pod vedením Seguina de Balenx, složená z rytířů, střelců a gaskoňských pěšáků s oštěpy.⁷¹ Mezitím došla zpráva o obléhání Casseneuil do asi sto kilometrů vzdáleného Villemur, kde vyvolala takový strach, že obyvatelé, z velké části skutečně heretici nebo sympatizanti, město zapálili a uprchli.

Zde ovšem vyprávění Guillaumea de La Tudele o dalších osudech tohoto druhého vojska končí.

Během operací mělo na hranicích zahynout mnoho heretiků. Zdá se, že křížáci šli v oblasti Agenais asi najisto, když se výpravy účastnil biskup z Agen, který mohl mít o hereticích informace. Ovšem, těžko říci, nakolik se v této výpravě směřovalo poslání boje proti herezi a obyčejný nájezd s touhou po kořisti. Okolnosti nasvědčují tomu, že neúspěch u Casseneuil vedl k roztržce mezi Guiem II., hrabětem de Clermont, a arcibiskupem z Bordeaux, protože hrabě uzavřel s obránci dohodu o čestné kapitulaci a nechal je odejít, přičemž místo obsadil. Zdá se, že arcibiskup měl asi v úmyslu obránce zlikvidovat.⁷² Zajímavé je, že biskup z Puy měl údajně na cestě do Saint-Antonin obdržet výkupné od měšťanů v Caussade a přímo v Saint-Antonin, otázkou je, zda se jednalo jen o snahu měst odvrátit útok křížáků a neblahé důsledky, které se k válce váží obecně, nebo zda kryli heretiky a biskupa skutečně uplatili.⁷³

---

⁶⁸ Ibid. Podle jiného pramene měli být přítomni biskupové z Bayeux, Lisieux, Chartres a arcibiskup z Rouenu. Viz poznámkový aparát La Tudele, Guillaume de, *La chanson de la croisade albigeoise*, I, éd. Martin Eugèn Chabot, Paris, Les belles lettres, 1976, s. 34.

⁶⁹ Pierre des Vaux de Cernay vypočítává sílu křížáckého vojska 40.000 – 50.000 mužů u Carcassonne, Guillaume le Breton uvádí že ve vojsku byl 15.000 rytířů vybavených na útraty francouzského krále. Guillaume de La Tudele hovoří dokonce o 20.000 rytířů (rozuměj těžkooděných jezdců) a 200.000 „venkovanů a měšťanů“ (rozuměj pěšáků). La Tudele, op. cit., s. 37-38.

⁷⁰ O druhém křížáckém vojsku píše pouze Guillaume de La Tudele, jiné kroniky se o něm nezmiňují. Ibid., s. 41.

⁷¹ Ibid., s. 41-43.

⁷² Guillaume de La Tudele uvádí, že stran osudu Casseneuil došlo mezi hrabětem de Clermont a arcibiskupem k prudké hádce, nic bližšího ovšem není známo. La Tudele, op. cit., s. 43.

⁷³ Ibid., s. 43.

Léto 1209 – dobytí Carcassonne

Směr putování hlavního křížáckého vojska z Lyonu byl určen hlavními dopravními tepnami. Postup směrem na jihozápad, tedy vzdušnou čarou nejkratší cestou, nebyl možný. V tomto směru se nachází část pohoří Massif Central, přes nějž na počátku 13. století sice vedly frekventované cesty, nicméně žádná z nich nemířila přes jihozápadní výběžek pohoří, Cevennes a Montagne Noir, a tedy na Carcassonne. Křížáci tudíž táhli přímo na jih po hlavní dopravní tepně, která vedla z Lyonu podél Rhône do Avignonu, Arles a končila u jejího ústí v přístavu Aigues-Mortes. Když křížáci opustili Valence, které leží zhruba v půli cesty na jih, přidal se k vojsku hrabě z Toulouse Raimond VI.⁷⁴ Kde křížáci odbočili na západ není jisté – pokud jejich cesta měla pokračovat s co nejmenší zacházkou, pak museli odbočit u Avignonu, u Beaucaire nebo v Saint-Gilles. V prvních dvou případech by jejich cesta vedla přes Nîmes, o tom však prameny mlčí. Jisté je, že vojsko táhlo přes Montpellier. Křížáci sice cestovali po souši, ale k přepravě výstroje, zásob a dalších zavazadel využívali Rhône.⁷⁵ Lodě s nákladem mohly dostat až do přímořských jezírek a lagun u Montpellier, kde mohly svůj náklad snadno vyložit v přístavu Lattes.⁷⁶ Z Montpellier již mohli křížáci postupovat přímo. Jejich první cíl, Béziers, leželo na hlavní cestě z Montpellier, která vedla směrem na západ do Carcassonne a odtud se stáčela na severozápad k Toulouse.

Cíl křížáků byl jasný – dostat se co nejrychleji ke Carcassonne a zároveň zlomit odpor měst, která stojí mezi nimi a hlavním městem vikomta Raymonda-Rogera Trencavela. Získání měst, která se nacházela při cestě, mělo ryze praktické důvody. Křížáci tak mohli přijít k dalším zásobám potravin a zároveň zabránit tomu, aby jim byla za zády odříznuta cesta a tím i případný přísun zásob a posil. První na řadě bylo Béziers.

Vikomt Trencavel, který již započal s přípravami na válku, si uvědomoval vážnost situace a byl zpraven o tom, že se křížáci blíží k Béziers. Nedlouho před tím, než jejich vojsko přitáhlo, přijel do města osobně, aby vyzval obyvatele k odporu a svojí přítomností pozvedl morálku. Městu přislíbil přivést pomoc a obrátil se zpět ke Carcassonne.⁷⁷ Za zmínku stojí, že s ním odešli všichni Židé z Béziers, což vzhledem k očekávaným událostem nebylo nijak překvapivé.⁷⁸ Po vikomtově odjezdu do města přijel biskup Raynaud de Montpeyroux, který se naopak snažil přimět obyvatele,

---

⁷⁴ Ibid., s. 37-38.

⁷⁵ Ibid., s. 39.

⁷⁶ Viz poznámka pod čarou, ibid., s. 39.

⁷⁷ Ibid., s. 49.

⁷⁸ Židovské komunity se během válečných konfliktů ve středověku stávaly obecně terčem rabování a násilností v míře o něco větší, než zbytek populace. V tomto případě do hry vstupovaly oficiální příčiny vyhlášení kruciáty, mezi nimiž bylo zaměstnávání Židů okcitánskými feudály. V Languedocu, podobně jako na Pyrenejském poloostrově, Židé celkem běžně fungovali ve správě panství místní šlechty. Například v letech 1203 – 1204 byl zástupcem a sekretářem vikomta z Béziers Žid Samuel. Viz poznámka pod čarou, ibid., s. 48.

shromážděné v katedrále St. Nazaire, aby křížákům dobrovolně město vydali. Dále měli křížákům vydat heretiky, kteří žili ve městě, nebo měli z města odejít a heretiky tam ponechat. Biskup Raynaud však neuspěl a město opustil spolu s malým počtem těch, kteří ho následovali, aby sdělil blízcím se křížákům, že město se nehodlá vzdát. Obyvatelé Béziers byli odhodláni klást odpor a odmítali učinit vůči křížákům jakékoli gesto, které by mělo vliv na vedení města.⁷⁹ Sami se za hradbami cítili bezpečně a s obležením počítali.⁸⁰

Křížáci přitáhli k Béziers 22. července 1209 a postavili tábor u jižní a západní části města, jinde jim v tom bránila přirozená poloha města, které se nacházelo na pahorku s prudkým svahem, na úpatím chráněným údolím řeky Orb.⁸¹ Jistě nikdo neočekával, že město padne ještě téhož dne, nicméně právě to se stalo.

Průběh samotného dobytí města je poněkud nejasný. Prameny se shodují v tom, že město bylo dobyto ještě téhož dne, kdy křížáci přitáhli, a to hned prvním útokem. Někteří z obyvatel vyběhli z města a v blízkosti tábora křížáků na ně měli pokřikovat a mávat bílými praporky a kusy látek.⁸² Z dalších narážek v pramenech se zdá, že tato provokace volně (či záměrně) přešla v šarvátku mezi bézierskými a křížáky, během níž byly patrně použity střelné zbraně.⁸³

Na vzniklou situaci zareagoval *roi des ribauds*, který zavelel svým mužům – *ribauds* – do útoku.⁸⁴ Dále panují nejasnosti. Jeden zdroj uvádí, že začali na ráz podkopávat hradby a ničit bránu, přičemž došlo k boji s obránci a ti byli rychle vytlačeni z hradeb.⁸⁵ Šlechtici, coby jízdní těžkooděnci, se údajně útoku přímo neúčastnili a do města vpadli až ve chvíli, kdy již *ribauds* byli uvnitř, masakrovali

---

⁷⁹ La Tudele, op. cit., s. 49, 51. Obyvatelé nestáli o to, aby kontrolu nad městem přebral Arnaud-Amaury, opat z Cîteaux. Viz poznámka pod čarou, ibid., s. 39.

⁸⁰ Údajně počítali s tím, že se dokáží bránit přinejmenším měsíc a naopak že se vojsko křížáků během dvou týdnů rozloží. Ibid., s. 51.

⁸¹ Ibid., s. 53. Dále poznámkový aparát, ibid., s. 52, 53.

⁸² Ibid., s. 55.

⁸³ Ibid.; Pierre des Vaux de Cernay píše o šarvátce a šípech, ale nezmiňuje pokřikování a mávání praporek, které uvádí Guillaume de La Tudele - viz Cernay, op. cit., s. 41.

⁸⁴ *Roi des ribauds* byl úředník, doložený ve 13. století v Paříži a některých městech na severu Francie, kde vykonával dohled nad prostitutí a hraním her. Ve vojsku měl na starosti sluhy, pacholky a nebojující členy vojska. *Ribaud* byla pejorativní přezdívka pro muže nepravidelných jednotek ve vojsku a také pro pochybné existence, které vojsko doprovázely nebo se táhly za ním, tedy zloděje a drancíře. Viz Touati, op. cit., s. 269. Těž poznámkový aparát v La Tudele, op. cit., s. 55.

⁸⁵ La Tudele, op. cit., s. 55.

obyvatele a rabovali.⁸⁶ Další prameny útok takto detailně nepopisují, pouze Pierre des Vaux de Cernay se podivuje nad tím, že uspěl již první pokus o zteč.⁸⁷

Počet obětí není jistý, odhaduje se přibližně kolem 20.000 mrtvých, z toho 7000 mělo zahynout v kostele Marie Magdaleny.⁸⁸ V důsledku zmatků při rabování došlo k založení požáru, který, jak se zdá, založili řádící *ribauds*. Jeho příčinou měla být roztržka mezi nimi a barony, kteří chtěli podíl na kořisti, a proto začali vlastní pěšáky vyhánět z obsazených domů ve snaze přivlastnit si je. Následný požár zničil téměř celé město a značné množství kořisti, mezi nimiž Guillaume de La Tudele jmenuje součásti vojenské výstroje – prošívanice a přilby.⁸⁹ Pokud tato narážka nebyla samoúčelná, pak lze usuzovat, že město bylo skutečně dobře vybaveno k obraně. Pak se ovšem nabízí otázka, proč tak údajně dobře připravené město padlo prvním útokem. Vzhledem k nejasnosti úvodní šarvátky přichází jako možné vysvětlení nezdařený výpad bézierských. Zdá se, že měli v úmyslu provést rychlý útok a opět se stáhnout do města a zjevně nepočítali s bleskovou a doslova živelnou reakcí *ribauds*. Jen tak si lze vysvětlit zmatený ústup bézierských, rychlý průnik křižácké pěchoty do města a následný nekontrolovatelný masakr.

Zničení Béziers přineslo křižákům výsledky pozitivní i negativní. V důsledku požáru přišli sice o většinu kořisti, ale hrůza, která se rozšířila po kraji, vedla k tomu, že obyvatelé z prostoru mezi Béziers a Carcassonne prchli do Carcassonne. Tím bylo opuštěno kolem sta opevněných a zásobených míst, která jinak mohla klást odpor a křižáckému vojsku se otevřela cesta k hlavnímu městu Raymonda-Rogera Trencavela.⁹⁰

Křižácké vojsko zůstalo u Béziers ještě tři dny po masakru. Čtvrtý den se dali na pochod a jejich předvoj dorazil ke Carcassonne už na večer 28. července. Hlavní síly přitáhly o několik dní později, 1. srpna.⁹¹ Raymond-Roger Trencavel byl v té chvíli prý odhodlán provést výpad a přímo napadnout křižáky před městem. Tento úmysl mu měl na poradě s ostatními vazaly vymluvit Pierre-Roger, spoluvládce panství Cabaret, s poukazem na nutnost ubránit pro město především přístup k vodě.

---

⁸⁶ Ibid., s. 55-59.

⁸⁷ Cernay, op. cit., s. 41. Též Puylaurens, op. cit., s. 61.

⁸⁸ Údaj o celkovém počtu obětí pochází z listu legátů a bude asi nejbližší realitě, byť je nadsazený. Viz poznámkový aparát La Tudele, op. cit., s. 58, 59. Počet mrtvých v kostele udává Pierre des Vaux de Cernay, viz Cernay, op. cit., s. 42.

⁸⁹ V textu jsou zmíněné dva druhy tzv. prošívanic – *gonions*, *gamboisons* – tedy tlustě vycpávaných a prošívaných kabátů pod zbroj (či místo zbroje) a přilby (možná velké jezdecké helmy) – *heaume*. Viz La Tudele, op. cit., s. 59-61.

⁹⁰ Ibid., viz poznámkový aparát na s. 58, dále viz s. 59.

⁹¹ Pierre des Vaux de Cernay detaily příjezdu křižáků k městu neuvádí, Guillaume de Puylaurens boje o Carcassonne zcela vypouští. Guillaume de La Tudele uvádí, že na cestu vyráželi čtvrtého dne „rytíři a panoši“ (*chevaliers et écuyers*), o datu příchodu hlavních sil vypovídá dopis legátů. Viz La Tudele, op. cit., s. 63 a poznámkový aparát tamtéž.

Tři dny poté začalo dobývání a ukázalo se, že boj o vodu bude pro další osud města klíčový. Staré město (*cité*) Carcassonne stojí na vyvýšenině nad řekou Aude; pod jeho hradbami směrem k řece se pak rozkládala dvě předměstí, chráněná hradbou a příkopem. Zásobování města vodou zajišťovaly jednak studně na starém městě, jednak samotná řeka. Velitelé křížáckého vojska správně odhadli stav věcí a od začátku obrátili hlavní nápor útoku proti předměstím. Jejich úsilí bylo korunováno úspěchem. První předměstí, které bylo hůře bráněné, pokořili útočníci první ztečí a bez použití obléhacích strojů již 3. srpna. Den poté zaútočili povzbuzení křížáci na druhé předměstí, ale tentokrát se setkali s tuhým odporem a byli odrazeni. Do boje byly zapojeny obléhací stroje, které měly pobořit hradbu předměstí – boj o něj měl trvat celý týden.⁹² Po určité době se jim podařilo poničit úpatí hradby a křížáci vzápětí přistavili k tomuto místu dřevěnou pojízdnou galerii, krytou čerstvou volskou kůží. Tudy se ke zdi dostali další muži, kteří začali podkopávat hradbu. Obráncům se nakonec podařilo galerii zničit pomocí vrhaných kamenů, dřeva a ohně, nicméně kopající se stačili schovat v již vykopaném výklenku a pokračovali v práci.⁹³ S úsvitem následujícího dne se podkopané zdivo zřítilo a útočníci pronikli na předměstí. Obránci museli ustoupit do *cité*, před tím však ještě stihli předměstí zničit, aby znemožnili křížákům jeho využití - Pierre des Vaux de Cernay konkrétně uvádí, že ustupující obránci využili momentu, kdy se rytíři Simona de Montfort (nebo jejich část) vrátili z dobytého předměstí do tábora, a podnikli na předměstí rychlý protiútok, při kterém pobili všechny křížáky, kteří tam zůstali. Poté předměstí zapálili a definitivně se stáhli do *cité*.⁹⁴

Tím bylo město odříznuté od řeky, která byla od hradeb vzdálena jen několik set metrů a bylo zcela odkázáno na vlastní studny. Ovšem i obránci Carcassonne se snažili o to, aby nepříteli ztížili zásobování. Ještě před příjezdem prvních křížáků k městu zničili mlýny v okolí města a prchající obyvatelstvo, které se uchýlilo do Carcassonne, s sebou odneslo většinu zásob a co nešlo odnést, to bylo zničeno.⁹⁵ Křížácké vojsko to však výrazněji neoslabilo a obléhání pokračovalo s neztenčenou intenzitou.

Celá síla křížáckého vojska se nyní obrátila proti městu. Hlavní slovo připadlo obléhacím strojům, které vytrvale ostřelovaly město v úporné snaze poškodit hradby, zatímco se stavěly další *chattes*, aby

---

⁹² Pierre des Vaux de Cernay uvádí použití praků – *pierriers* - , které se ale používaly proti živým cílům a vzhledem k hmotnosti projektilů byly proti hradbám téměř neúčinné. Zde se nejspíše jedná o obecné označení obléhacího praku a ve skutečnosti byly patrně použity silnější obléhací praky, *trebuchets*. Viz Cernay, op. cit., s. 43.

⁹³ Pierre des Vaux de Cernay píše o „voze se čtyřmi koly, krytém volskou kůží“ (un chariot à quatre roues, couvert de peau), bezpochyby tím myslí posuvnou dřevěnou galerii, zvanou „kočka“ (*Chatte*), která se přisouvala k hradbám a chránila muže, kteří je podkopávali. Ibid.

⁹⁴ Ibid., s. 44.

⁹⁵ Cernay, op. cit., s. 44.

se útočníci mohli bezpečně přiblížit k příkopu a zasypat jej. Z obou stran se dostaly ke slovu kuše a počty raněných a mrtvých se začaly na obou stranách zvyšovat.⁹⁶

Město však přes veškerou snahu útočníků stále odolávalo, mělo dostatek zásob i mužů. K vítězství křížáků nakonec přispělo počasí. Velké vedro vysušilo studny ve městě a obránci tak přišli o poslední zdroj vody. K tomu přibyly i další nepříjemné faktory – mezi lidmi i dobytken se začaly šířit nemoci a k úmornému vedru se přidala hejna much.⁹⁷ Za těchto podmínek bylo zřejmé, že město nelze dále udržet silou a že dojde na vyjednávání. Avšak o tom, jak vyjednávání probíhalo, vypovídají tři hlavní kronikáři rozdílně. Guillaume de Puylaurens, který obléhání Carcassonne zcela pominul, uvádí pouze to, že vikomt Raymond-Roger Trencavel přijal podmínky míru ve strachu; Pierre des Vaux de Cernay připisuje celou dohodu snaze křížáků vyhnout se tomu, aby se opakovala situace z Béziers a vojsko aby tak nepřišlo o kořist – neuvádí však, kdo zadal k jednání podnět.⁹⁸

Nejzajímavější výpověď o těchto událostech však podává Guillaume de La Tudele. V srpnu měl k obleženému Carcassonne dorazit Petr II., král Aragonu, v doprovodu stovky rytířů a ujmout se role prostředníka. V této věci měl osobní zájem – vikomt Trencavel, jakožto držitel hrabství Carcassonne a Razès, byl aragonským vazalem.⁹⁹ Brzy se však ukázalo, že jeho přítomnost jednání příliš neovlivní. Křížáci byli ochotni s ohledem na krále povolit odchod z města pouze vikomtovi a jedenácti mužům, které si vybere, jen s tím, co sami unesou. Všechno ostatní mělo být vydáno libovůli křížáků. Králi ani Trencavelovi se takové podmínky nezamlouvaly, takže král v roztrpčení odjel a město setrvávalo v odporu. Za necelý týden po odjezdu Petra II. Aragonského měl jeden z křížáckých velitelů nabídnout vikomtovi vyjednávání.¹⁰⁰ Vikomt se na základě této výzvy měl dostavit k jen s několika muži do stanu hraběte de Nevers, kde přijal podmínky kapitulace a stal se rukojmím křížáků.¹⁰¹ Carcassonne se vzdalo 15. srpna 1209 o svátku Nanebevstoupení Páně.¹⁰²

---

⁹⁶ Mezi stroji jmenuje Guillaume de La Tudele vedle *pierriers* také *catapultes* (v originálním okcitánském textu *calabres*). Konkrétně o používání kuší se zmiňuje v narážce na nepřesnou střelbu obránců, již považuje za zázrak, o něco později však píše o „mnoha mrtvých“ v důsledku střelby na obou stranách. Viz La Tudele, op. cit., s. 67, 75-77.

⁹⁷ Ibid., s. 77.

⁹⁸ Puylaurens, op. cit., s. 63. Cernay, op. cit., s. 44.

⁹⁹ Od roku 1067 byli držitelé hrabství Carcassonne a Razès téměř nepřetržitě vazaly hrabat z Barcelony. Pedro II. nesl rovněž titul hraběte z Barcelony. Viz poznámkový aparát La Tudele, op. cit., s. 71.

¹⁰⁰ Intervence aragonského krále zůstává nejasná. Ačkoliv Pierre des Vaux de Cernay, jak již bylo řečeno, o tom nepodává žádné svědectví, nelze možnou přítomnost Petra II. přehlížet. Král byl již v 28. června 1209 přítomen v Collioure v Roussillonu, kde se sešel s hrabětem de Foix a vikomtem Trencavelem. Viz poznámkový aparát La Tudele, op. cit., s. 69.

¹⁰¹ Guillaume de La Tudele jméno vyjednaváče neuvádí; pravděpodobně se jednalo o Pierra nebo Roberta de Courtenai, kteří byli vzdálenými příbuznými vikomta Trencavela. Viz poznámkový aparát, ibid., s. 77.

¹⁰² Viz poznámkový aparát, ibid., s. 84.

Odtud jsou již okolnosti kapitulace známy. Raymond-Roger Trencavel se stal zajatcem křížáků a obyvatelé, zbavení veškerého majetku, museli město opustit jen v košilích a spodcích.¹⁰³ Veškerá kořist ve městě byla snesena na jedno místo a pod hrozbou exkomunikace bylo zakázáno cokoliv z ní brát.¹⁰⁴ Můžeme-li věřit slovům Guillaume de La Tudele, pak nebude bez zajímavosti jeho zmínka o tom, že v dobytém městě byl vedle bohaté kořisti „nadbytek mul a koní.“¹⁰⁵ To by dokazovalo, že i po téměř měsíc trvajícím obležení netrpělo město nedostatkem masa, nebylo nutno jíst tažná zvířata a k podlomení obrany že opravdu přispěl nedostatek vody. Kořist měla oficiálně připadnout tomu, kdo bude v dobyté zemi vládnout, a ten pak z ní může vyplatit rytíře a panoše.

Obsazování dobyté země

Před vůdci křížové výpravy stála nyní otázka, kdo se ujme vlády na území odňatém vikomtovi Trencavelovi. Prvním potenciálním kandidátem byl Hervé IV. de Donzy, hrabě de Nevers, jako druhý připadal v úvahu buď burgundský vévoda Eudes III. nebo Gaucher de Châtillon, hrabě de Saint-Pol.¹⁰⁶ Tito však titul i dobytou zemi odmítli, což ovšem není až tak překvapivé. Byli to bohatí vlastníci rozsáhlých panství, kteří zajisté pramálo stáli o vládu nad vzdáleným územím, které mělo pověst kraje prolezlého herezí a nad to nebylo stále zcela pod kontrolou – tři hrady na území vikomtství, Cabaret, Termes a Minerve, byly stále v rukou místní šlechty a stavěly se křížákům na odpor.¹⁰⁷ Pro ně, stejně jako pro mnoho jiných byla křížová výprava vítaným prostředkem k získání kořisti a odpuštění hříchů, nemluvě o prestiži. Byla tedy zvolena rada, která měla z přítomných šlechticů vybrat nového kandidáta na titul vikomta. Sedmičlenná rada, kterou tvořili dva biskupové, čtyři rytíři a jíž předsedal legát Arnaud-Amaury, zvolila Simona de Montfort.¹⁰⁸ Ten zemi a titul nakonec přijal, vyžádal si však od přítomných hrabat a vévody přísahu, že mu přijdou na pomoc, bude-li ji potřebovat.¹⁰⁹ Na to se začali mnozí křížáci chystat k návratu, jmenovitě burgundský vévoda a hrabata de Nevers a de Saint-Pol. Víme, že tito opustili jih Francie ještě před zimou a cestou přes Montpellier zamířili na sever.

---

¹⁰³ Pierre des Vaux de Cernay uvádí vypovězení obyvatel a uvěznění vikomta v kapitulaci, na níž se již dříve domluvili velitelé křížáckého vojska. Viz Cernay, op. cit., s. 44.

¹⁰⁴ Ti, kteří nařízení překročili, byli skutečně exkomunikováni bulou Inocence III. z 9. listopadu 1209. Viz poznámkový aparát La Tudele, op. cit., s. 83.

¹⁰⁵ Ibid., s. 81.

¹⁰⁶ Burgundského vévodu označuje jako kandidáta Pierre des Vaux de Cernay, zatímco Guillaume de La Tudele uvádí hraběte de Saint-Pol. Viz Cernay, op. cit., s. 45. La Tudele, op. cit., s. 85.

¹⁰⁷ Viz poznámkový aparát v La Tudele, op. cit., s. 104.

¹⁰⁸ Složení rady udává Pierre des Vaux de Cernay. Viz Cernay, op. cit., s. 45.

¹⁰⁹ V originálním textu žádá Simon de Montfort tuto přísahu od *princes*. V daném kontextu je nutno toto označení vztahovat k šlechticům – svrchovaným pánům, za něž byla ve Francii od 10. století označována hrabata a vévodové. Viz též Touati, op. cit., s. 253.

Simon de Montfort stál nyní před úkolem, jak zabezpečit obranu svého nového panství proti okcitánské šlechtě, která mnohde zůstala na svých hradech a čekala na svou příležitost. Simon, oslaben odchodem mnoha křižáků, mohl počítat přibližně s třiceti rytíři, kteří zůstali s ním.¹¹⁰ Pochopitelně se nejednalo o faktický počet jeho mužů, který byl ve skutečnosti vyšší, ale o osoby, v nichž středověcí kronikáři viděli potenciální velitele a zároveň příslušníky elity tehdejšího vojska, tedy těžké jízdy, a proto zmiňovali právě je – což samozřejmě neznamená, že by Simon de Montfort krom těchto rytířů neměl dispozici další těžkooděné jezdce. Nicméně, pozice Simona byla do značné míry oslabena. Valnou měrou k tomu přispělo i úmrtí zajatého Raymonda-Rogera Trencavela, který zemřel 10. listopadu 1209 v Carcassonne, údajně na úplavici. Zda tomu tak opravdu bylo, či zda zajatci někdo „pomohl,“ nelze již dnes určit. V každém případě se však po celé zemi rozletěly zprávy o tom, že hrabě de Montfort nechal vikomta Trencavela zavraždit, což k popularitě novopečeného vikomta – křižáka nikterak nepřispělo a nic na tom nejspíš nezměnil ani okázalý pohřeb, který Simon zesnulému vikomtu Trencavelovi vystrojil. K tomu se přidal jistě i fakt, že nedlouho poté, 24. listopadu v Montpellier, přenechala vdova po vikomtu Trencavelovi Agnès veškerá svá práva na hrady Pézenas a Torves Simonovi de Montfort za roční rentu 3000 *sols melgoriens*, které jí měly být vypláceny během roku po tisíci vždy o Vánocích, o Letnicích a na svatého Michala.¹¹¹ Bylo třeba co nejrychleji a nejefektivněji využít šoku, který vítězství křižáků způsobilo. Pád Carcassonne zapůsobil na morálku obyvatelstva lavinovým efektem. Místní šlechta a veškeré obyvatelstvo prchalo, zanechávající vesnice a *castra* napospas křižákům; a to včetně těch, která byla dobře opevněná.

Simone de Montfort nechal okamžitě obsadit Montréal a Fanjeaux svými posádkami. Ve Fanjeaux vlastně jen doplnil posádku, protože měl situaci ulehčenou tím, že již bylo obsazeno jistým Petrem Aragoncem a rytíři pod jeho vedením, kteří údajně začali sami uvádět město do obranyschopného stavu.¹¹² Simone sám držel Carcassonne a usazoval své druhy na dobytém území tak, aby bylo co nejvíce pod dohledem. Guillaume de Contres vyslal sčezit oblast Béziers, Lambert de Crécy měl dohlížet na Limoux a další barony vyslal „jednoho na sever, druhého na jih, kde se to zdálo lepší pro střežení země.“¹¹³

---

¹¹⁰ Tento přibližný počet udává Pierre des Vaux de Cernay. Guillaume de La Tudele píše jen o deseti rytířích, v jeho případě se však jedná o čistě stylistickou úpravu kvůli rýmu. Viz Cernay, op. cit., s. 52. La Tudele, op. cit., s. 89.

¹¹¹ La Tudele, op. cit., s. 95, 101. Puylaurens, op. cit., s. 63. Viz také (a poznámkový aparát tamtéž) Cernay, op. cit., s. 55.

Sol melgorien – stříbrná mince (*sol*), odvozená od denárů ražených hrabaty de Melgueil (*melgorien*) v oblasti Montpellier. Na jihu Francie se používala během 11. – 13. století. Viz Touati, op. cit., s. 200, 287.

¹¹² Jméno rytíře uvádí Guillaume de La Tudele, o původu celé posádky (Aragonci) se zmiňuje Pierre des Vaux de Cernay. Viz La Tudele, op. cit., s. 85. Cernay, op. cit., s. 50.

¹¹³ La Tudele, op. cit., s. 95. Tudele uvádí místo usazení jen u Guillaumea de Contres a Lamberta de Crécy. Guillaume de Contres byl burgundský rytíř z oblasti nedaleko od Nevers, viz poznámkový aparát *ibid.*, s. 90.

V druhém sledu bylo zapotřebí konsolidovat vztahy s Toulouse a s hrabětem z Foix. Ještě před rozpuštěním hlavních křižáckých sil bylo vysláno do Toulouse poselstvo, které mělo celou záležitost projednat. Toulousané přislíbili, že se podřídí papeži, avšak odmítli požadavek křižáků, aby vydali měšťany, které papežský legát označí za kacíře, a s nimi i jejich majetek.¹¹⁴ Měšťané se odvolávali k papeži ze zjevného důvodu – požadavek poselstva jim dával tušit, že se křižáci vůči nim situují do nadřazeného postavení a ani osoba papežského legáta Arnauda Amauryho jim v tomto případě nebyla dostatečnou zárukou, že budou plnit pouze vůli svatého stolce. Papežský legát reagoval a hned po svém návratu z Toulouse listem z 1. listopadu 1209 exkomunikoval představitele města, konzuly (*consules*), a nad městem vyhlásil interdikt.¹¹⁵ Nutno podotknout, že samotné město nebylo názorově nijak jednotné. Zatímco staré město, *cité*, bylo v rukou katolíků a někteří měšťané dokonce přijali kříž a účastnili se boje na straně křižáků, nové město, *bourg*, bylo proti křižákům a sympatizovalo s katary. Situaci se snažil řešit i hrabě de Toulouse, který spolu s konzuly objížděl významné šlechtice a snažil se získat jejich podporu pro konečné jednání v Římě; navštívil burgundského vévodu, hraběte de Nevers i Francouzského krále. Posledního jmenovaného ovšem popudilo, že se Raimond VI. na zpáteční cestě z Říma setkal v Toskánsku s královým protivníkem, císařem Otou IV.¹¹⁶

V Římě dosáhl hrabě u Inocence III. odpuštění pro toulouské měšťany, on sám se měl zodpovídat koncilu církevních hodnostářů i laiků, který ve Francii svolá papežský legát. Zároveň papež nařídil, že koncil musí hraběti odpustit, pokud se dostačujícím způsobem ospravedlní.¹¹⁷

Klid zbraní s Raimondem Rogerem, hrabětem de Foix, neměl dlouhého trvání. Ten uzavřel se Simonem de Montfort mír poté, co tento oblehl Preixan, který ležel nedaleko Carcassonne a byl lénem hrabat z Foix.¹¹⁸ Hrabě odpřísáhl, že bude poslušen církve a jako záruku měl předat Simonovi de Montfort jedno ze svých dětí jako rukojmí podle dohody z 29. září - patrně to měl být nejmladší syn Aimeri.¹¹⁹ Křehký mír však vzal za své ještě během podzimu 1209 a od ledna 1210 byl Raimond Roger nepřítelem křižáků.¹²⁰

Lambert de Crécy byl rovněž burgund'an; v díle Guillauma de la Tudele se dále objevuje jako Lambert de Limoux podle panství, které mu Simon udělil. Pierre des Vaux de Cernay jej uvádí pod jménem Lambert de Thury –Crécy a Thury leží blízko sebe. Cernay, op. cit., s. 102.

¹¹⁴ Viz pozn. aparát, La Tudele, op. cit., s. 97.

¹¹⁵ Jde o volené zástupce v města, de facto jsou to konšelé. Vzhledem k okolnostem zde preferuji označení „konzulové“, aby spolu s českým termínem nesplyvali představitelé města Toulouse s obrazem klasické městské rady – *consules*, představitelé měst v jižní Francii a v Itálii se od městských rad ve střední Evropě lišili značnou mírou suverenity. Viz Touati, op. cit., s. 83.

¹¹⁶ La Tudele, op. cit., s. 107.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Cernay, op. cit., s. 53.

¹¹⁹ Pierre des Vaux de Cernay nespécifikuje, které z dětí to bylo. La Tudele, op. cit., s. 101.

¹²⁰ Viz poznámkový aparát *ibid.*, s. 101.

Útok Okciténců 1210 - 1212

Množící se roztržky a šarvátky dávaly tušit, že válka je opět na spadnutí. Giraud de Pépieux, rytíř z vikomtství Béziers, který již dříve uzavřel se Simonem de Montfort mír, se obrátil proti němu. Příčinou byla vražda, které se dopustil jeden z francouzských šlechticů na Giraudovu strýci a třebaže Simon vraha potrestal, Giraud se pomstil vypálením hradu Puisserguier. Zajímavé je, že Simon vraha potrestal de facto podle jihofrancouzského obyčeje. Nechal jej zaživa pohřbít – tento trest byl obvyklý v oblastech Béarn a Bigorre za vraždy, spáchané „na území nikoho“. Toto gesto však nemělo valný účinek. K jiné šarvátkce došlo ve druhé půli listopadu, když jeden ze Simonových druhů, Bouchard de Marly, který sídlil na hradě Saissac nad plání mezi Carcassone a Castelnaudary, vyjel s družinou asi 50 mužů a střetl se Okciténci z 20 kilometrů vzdáleného hradu Cabaret, kterých mělo být asi 100, z toho 90 pěších i jízdních a 14 lučištníků. Francouzi podlehli přesile, byli obráceni na útěk a sám Bouchard byl zajat.¹²¹

Síly křížáků se dostaly pod silný tlak a z kritické situace se vymanily až s jarem roku 1210, kdy začali do země proudit noví křížáci. Simon se rozhodl zlomit odpor tří zbývajících okciténských hradů – Minerve, Termes a Cabaretu. Hned na začátku demonstroval odhodlání vypořádat se s povstáním. Oblehl a během tří dnů dobyl bez použití obléhacích strojů *castrum* Bram. Více jak stovce zajatých mužů dal vypíchnout oči a uřezat nosy a jen jednomu z nich nechal jedno oko, aby dovedl tento průvod jako výstrahu na hrad Cabaret.¹²²

Křížáci, posílení o oddíly z Champagne, Manceaux, Agenais, Lotrinska a také o Němce a Frísy, oblehli Minerve.¹²³ Stany tábora rozložili kolem na všechny čtyři světové strany a začali připravovat čtyři velké obléhací stroje, gaskoňští křížáci měli prý na přípravě toho svého (*mangonneau*) „pracovat bez zastávky ve dne v noci.“¹²⁴ Z každé světové strany byl proti městu namířen jeden metací stroj. Nejlepší a nejsilnější z nich, pojmenovaný - snad pod vlivem škodolibosti - *Malevoisine* („zlá sousedka“), stál na východní straně u stanů Simona de Montfort.¹²⁵ Obležení se pokusili stroje zničit, a tak v noci v neděli „někdy kolem svátku svatého Jana Křtitele“ provedli výpad. Pomocí háků zavěsili na stroje koše, naplněné koudelí, tukem a suchým dřevem a zapálili je, byli však odhaleni, strhl se poplach a křížáci je vytlačili z ležení.¹²⁶ Jak se ukázalo, stroje nedošly větší úhony následujícího dne pokračovaly v ostřelování města. Obránci nakonec kvůli škodám, napáchaným neustálým

---

¹²¹ Ibid., s. 103-105.

¹²² Zerner-Chardavoine, op. cit., s. 116. Cernay, op. cit., s. 62.

¹²³ La Tudele, op. cit., s. 117.

¹²⁴ Cernay, op. cit., s. 64.

¹²⁵ Ibid. Viz také La Tudele, op. cit., s. 115.

¹²⁶ K prozrazení mělo dojít tak, že jeden z mužů, obsluhujících stroj, šel vykonat potřebu a žháře přistihl prostou náhodou. Viz Cernay, op. cit., s. 65.

ostřelováním, a kvůli nedostatku potravin žádali o mír.¹²⁷ Simon de Montfort svěřil rozhodnutí o osudu Minerve do rukou legáta Arnauda Amauryho s tím, že se ve všem podřídí jeho rozhodnutí. Snad tušil, že opat z Cîteaux by nejraději nechal obránce do jednoho zlikvidovat. Takto si ale musel zachovat tvář a tudíž přikázal Simonovi a Gillaumovi de Minerve, pánovi města, aby sepsali podmínky kapitulace.¹²⁸ Snad doufal, že se nedohodnou a boj bude pokračovat.¹²⁹ Město bylo nakonec vydáno bez dalšího boje s tím, že případně hraběti de Montfort. Podmínkou zachování životů obránců, kteří mezi katary patřili do skupiny věřících, byl slib poslušnosti církvi. Heretikům, „dokonalým,“ byla poskytnuta možnost konvertovat, ale ti ji odmítli a všichni skončili na hranici.¹³⁰ Tím bylo završeno měsíc a půl trvající obléhání.¹³¹

Křížáci se nyní přesunuli do Pennautier, ležícího jen několik kilometrů severozápadně od Carcassonne. Zde se po poradě Simona de Montfort s ostatními barony rozhodlo, že dalším cílem tažení bude hrad Termes. Po další poradě byl vybrán Guillaume de Contres, který měl s několika dalšími šlechtici střežit Carcassonne a zajišťovat zásobování vojska, které mělo oblehnout Termes. V první řadě se jednalo o přípravu obléhacích strojů, *mangoneaux* a *pierriers*, které měly být sestavovány u řeky Aude před Carcassonne a odtud posílány k Termes. Pro zajištění dopravy byla vyčleněna stovka lidí, pěších i jízdních.¹³² Mezitím se díky špehům dozvěděli o těchto přípravách obránci hradu Cabaret a rozhodli se zareagovat. V noci provedl Pierre-Roger de Cabaret spolu dalšími okcitánskými šlechtici výpad ke Carcassonne s úmyslem zničit obléhací stroje, připravené k transportu. Smělý výpad nevyšel. Jezdci z Cabaretu, kterých mělo být 300, se sice dostali k připraveným strojům a vozům a začali je podpalovat pomocí slámy, přitom se však museli potýkat se strážemi transportu a krátce na to museli čelit protiútoky křížáků z Carcassonne, vyburcovaných poplachem. Okcitánci v boji nakonec podlehli a se ztrátami se dali na ústup.

---

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Guillaume de Minerve byl vazalem vikomta Trencavela. Asi měsíc po dobytí Minerve dostal od Simona de Montfort území v oblasti Béziers, roku 1215 vstoupil do řádů Johanitů. V roce 1216 povstal proti křížákům, účastnil se bojů u hradu Beaucaire a je známa jeho přítomnost v Avignonu po boku mladého hraběte Raimonda VII. o rok později. Viz poznámkový aparát La Tudele, op. cit., s. 117.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Guillaume de La Tudele hovoří o „mnohých,“ Pierre des Vaux de Cernay uvádí počet „nejméně 140.“ Viz La Tudele, op. cit., s. 117. Cernay, op. cit., s. 66.

¹³¹ Podle údajů, které uvádí Pierre des Vaux de Cernay, mělo obléhání začít někdy před svátkem svatého Jana křtitele (24. červen) a město se mělo vzdát na svátek svaté Máří Magdalény (22. červenec). Viz Cernay, op. cit., s. 64, 70.

¹³² V textu je doprovod transportu nazýván „pěší a panoši“ (*piétons qu'écuyers*). Termín *écuyers* v tomto případě překládám jako „jezdci“ vzhledem k tomu, že panoš měl výcvik těžkooděného jezdce. Navíc sám Tudele rozlišuje první skupinu stráží jako „pěšáky,“ čímž je jasně odlišuje od těch druhých, tedy jezdců. La Tudele, op. cit., s. 127.

O detailech tohoto střetu podávají prameny jen několik informací, ovšem poměrně zajímavých. Rozhodující střet mezi jízdou okcitánců a křižáků se musel přinejmenším z části odehrát přímo v řece Aude. V otázce zapálení strojů vychází najevo, že k jejich záchraně přispělo patrně i bezvětví, díky čemuž založený oheň nestihl nabrat na síle. Pierre-Roger se měl údajně zachránit na útěku díky tomu, že volal „Montfort“ a podle tohoto pokřiku jej v nastalém zmatku křižáci omylem považovali za jednoho z nich.¹³³

Mezitím se Simon de Montfort přesunul k Termes. Vojsko, které vedl, bylo pestré: vedle již zmíněných křižáků z Agenais, Manceau, Gaskoňců, Němců (*Allemands*) a Frísů, se objevují též křižáci z Normandie, z oblasti Langonu, dále Bavoři, Sasové, Bretonci, Provensálci, „Langobardi“ a Lombardané.¹³⁴ Do ležení přibyli i významní církevní hodnostáři – Guillaume II. Amanieu, arcibiskup z Bordeaux, Renaud de Bar, biskup z Chartres, Bernard de Roquefort, biskup z Carcassonne a Guillaume de Nemour, pařížský arciděkan, s Filipem, biskupem z Beauvais.¹³⁵ Proti nim stála neméně pestrá posádka Termes, složená především z žoldnéřů z Aragonu, Katalánska a Roussillonu. Podle odhadu Gauthiera Langloise mělo obléhající vojsko sílu 1500 mužů proti 500 obráncům hradu.¹³⁶

Hrad byl dobře zásoben, neboť jeho pán, Raimond de Termes, využil času během obléhání Minerve k shromažďování zásob a vody. Pokračoval v tom i poté, co přitáhli první křižáci, protože jejich vojsko přicházelo postupně a po menších skupinkách.¹³⁷

Hrad Termes stojí na skalnatém vrchu nad rozeklaným údolím. Jediná slušná přístupová cesta k hradu vede přes malou plošinu u jižního úpatí hradu, zbylé svahy jsou strmé a skalnaté. Na jižní straně tvořilo *castrum*, rozdělené dvěma hradbami (třetí hradba již patřila samotnému hradu), obrané předpolí samotného hradu. Fortifikační systém doplňovala malá věž, zvaná Termenet, která stála na skalnatém ostrohu asi 200 m severně od hradu a přístup k ní byl možný jen po pěšině na hřebeni kopce.¹³⁸

Křižáci rozbili tábor necelého půl kilometru od hradu na severním svahu nad městečkem v podhradí.¹³⁹ Hrabě de Montfort nechal na jižní straně hradu rozestavit několik strojů a začal

---

¹³³ Langlois, Gauthier, Olivier de Termes – Le cathare et le croisé (vers 1200 – 1274), Édition Privat, 2001, s. 39. La Tudele, op. cit., s. 131.

¹³⁴ Jako Lombardané byli označováni křižáci ze severní Itálie. Termín „langobardi“ je zde použit ve svém druhotném významu z doby první křížové výpravy, kdy se takto označovali křižáci z jihu Itálie, vedení Bohemundem z Tarenta. Viz La Tudele, op. cit., s. 133-135.

¹³⁵ Langlois, op. cit., s. 49, 50. La Tudele, op. cit., s. 135. Cernay, op. cit., s. 72.

¹³⁶ Langlois, op. cit., s. 50-52.

¹³⁷ La Tudele, op. cit., s. 135. Cernay, op. cit., s. 72.

¹³⁸ Albaret, op. cit., s. 55.

¹³⁹ Langlois, Gauthier: Le siège du château de Termes par Simon de Montfort en 1210, problèmes topographiques et historiques, In: Heresis 22/1994, CNEC/Centre René Nelli, 1994, p. 101-134. Langlois, Olivier de Termes., op. cit., s. 39-64.

s ostřelováním *castra*. Křižáci se poté pokusili zdolat první hradbu předhradí ztečí, avšak obránci sami dolní část předhradí zapálili a ustoupili za druhou hradbu – když se pak křižáci dostali přes první zeď, byli rychle vytlačeni protiútokem obránců. Simon, ve snaze sevřít hrad ze dvou stran, zaměřil svoji pozornost na Termenet. Zprvu nechal jen obsadit pěšinu k hradu, aby znemožnil komunikaci a případný ústup posádky Termenetu, posléze nechal na onom místě postavit (nikoli bez obtíží) jeden stroj (*mangoneau*), kterým nechal hlásku na skalnatém ostrohu vytrvale ostřelovat. Obránci hradu se pokusili odříznutým druhům pomoci, když zaměřili jeden vlastní *mangoneau* na stroj křižáků, který se jim však nepodařilo vyřadit z provozu. Stísněná posádka Termenetu se nakonec jedné noci odhodlala k útěku a hlásku byla vzápětí obsazena muži (*sergents*) biskupa z Chartres, kteří zde vztyčili biskupovu korouhev.¹⁴⁰

Simon nechal přesměrovat stroj, který předtím ostřeloval Termenet a začal ze severní strany, kde nebylo žádné obranné předpolí, ostřelovat vlastní jádro hradu. Vědom si důležitosti tohoto postavení, nechal stroj sčítat 300 muži (*sergents*) a pěti rytíři. Obránci, kteří se stroje potřebovali zbavit, provedli výpad s asi 80 muži, vybavených štíty, dřevem i ohněm. Obránci stroje se rozprchli a stroj nakonec – údajně – bránil jen jeden z rytířů, Guillaume d'Ecureuil, kterého okcitánci zatlačili kopími ke stroji, když ho nedokázali zajmout, a chtěli ho upálit i se strojem. Rytíř měl jejich činnost brzdit tím, že odrážel útoky a odhazoval zapálené kusy dřeva, zatímco křižáci na jižní straně hradu předstírali pokus o zteč, a tak přinutili obránce stáhnout se zpět do hradu.¹⁴¹

Obléhání se protahovalo. Ostřelování hradeb nepřinášelo kýžený výsledek, protože obránci každý větší průlom zabarikádovali kamením a dřevem. Zatímco v hradě bylo díky dobré přípravě na obléhání dost zásob, masa, slaniny, vína a chleba, křižáci začali mít se zásobováním potíže a navíc začali někteří z nich odjíždět, protože končilo jejich 40 dní služby (*quarantaine*).¹⁴² V této pro křižáky nepříznivé situaci začala obráncům docházet voda – Termes, jako mnoho jiných hradů v jižní Francii, nebyl vzhledem ke skalnatému podloží vybaven studnou, měl pouze cisternu. Začalo vyjednávání podmínek kapitulace. Výsledek byl pro obránce velmi výhodný – Raimond de Termes měl Simonovi de Montfort vydat hrad s tím, že si ponechá zbytek své země, a hrad že mu Simon po Velikonocích vrátí. Noc před dohodnutým vydáním hradu, však přišel déšť, který naplnil hradní cisternu a obránci

---

¹⁴⁰ Cernay, op. cit., s. 74.

¹⁴¹ Ibid., s. 74, 75.

¹⁴² Ve Francii 13. století byl *quarantaine* časový úsek 40 dní, po které byl šlechtic-vazal povinen vojenskou službou svému pánovi. Tato služba mohla být vyžadována jak v útočné válce, tak k obraně země. Tuto službu konal šlechtic na vlastní náklady a po uplynutí lhůty se mohl bez ohledu na okolnosti vrátit domů; pokud pán chtěl, aby šlechtic setrval déle, musel jej přemluvit, resp. v naprosté většině případů mu hradit veškeré náklady. Pokud se jednalo o obranu země a šlechtici byli i po uplynutí lhůty zaplacení, museli zůstat povinně. V následujícím textu volím pro zjednodušení jako náhradu za *quarantaine* termín „konec služby“. Contamine, op. cit., s. 179. K odjezdu křižáků Albaret, op. cit., s. 58. Cernay, op. cit., s. 74, 75.

tudíž odmítli následujícího dne hrad vydat. Křižáci i přesto setrvali v obléhání a jejich úsilí přece jen přineslo své ovoce. Morálka obránců náhle klesla natolik, že se v noci z 22. na 23. listopadu 1210 pokusili z hradu uniknout.

O původ tohoto náhlého zvratu prameny vypovídají rozdílně. Podle Guillaumea de La Tudele se na hradě, patrně právě z dešťové vody, začala mezi obránci šířit střevní infekce (snad úplavice). Pierre des Vaux de Cernay se naproti tomu o nemoci nezmiňuje a jako důvod zvratu uvádí úspěšné ostřelování a započatý podkop hradeb oné noci z 22. listopadu.¹⁴³

Na útěku měli mít zájem především žoldněři, Katalánci a Aragonci, kterým by v případě zajetí hrozila téměř jistá smrt; právě žoldněři (*routiers*) byli vedle katarské hereze jednou z příčin křížové výpravy. Ne zcela jasná je úloha hradního pána Raimonda de Termes v této noční akci - jisté je jen to, že byl zajat. Podle Pierra des Vaux de Cernay se tak stalo, když se Raimond snažil na útěku ukrýt, zatímco Guillaume de la Tudele píše, že se Raimond rozhodl vrátit do hradu a byl chycen při pokusu dostat se zpět.¹⁴⁴

Ačkoli se první verze zdá přijatelnější, vyloučit nelze ani tu druhou. V tom případě je lepší předpokládat, že hradní pán chtěl sám uprchnout, přičemž motivací k návratu bylo svědomí a niterná potřeba nenechat své blízké bez ochrany. Druhý možný výklad by byl takový, že se Raimond pokusil bezpečně dostat své muže z obklíčení a poté se plánovitě vrátit ke svým blízkým do hradu. Tato varianta je méně pravděpodobná, neboť, jak již bylo řečeno výše, jádro posádky tvořili žoldněři a je těžko uvěřit, že by pro takové Raimond riskoval a to tím spíše, když ho chtěli opustit. Raimond de Termes skončil v zajetí v Carcassonne a o jeho další osud je nejasný; buď zemřel ve vězení nebo se dostal na svobodu v létě roku 1222 a nedlouho poté zemřel.¹⁴⁵

Ráno 23. listopadu byl již hrad Termes v rukou křižáků. To mělo pro obě strany dalekosáhlé důsledky. Dobyť jednoho s nejsilnějších hradů, obecně považovaného za nedobytný, otrásl morálkou vzdorujících Okcitánců, zato však posílilo pozici Simona de Montfort. Oblasti Razès a Albigeois získal bez boje, hrady Razès, Coustaussa a Albedu našel prázdné. Samotné obléhání bylo výjimečné početným nasazením strojů na obou stranách a také délkou trvání, protože se jednalo o nejdelší obléhání během válek proti Albigenským. Simon de Montfort se zde poprvé ocitl před reálnou hrozbou neúspěchu svého tažení, které by mohlo vyústit v otevřený odpor v té době spíše pasivních, nepřátelsky naladěných okcitánských šlechticů.¹⁴⁶

Ke zklidnění situace, které by se po pádu Termes dalo očekávat, však nedošlo. Přibližně v době, kdy probíhaly boje o onen hrad, zasedal v Saint-Gilles koncil, jemuž se měl podle dřívějšího rozhodnutí

---

¹⁴³ La Tudele, op. cit., s. 139. Cernay, op. cit., s. 79.

¹⁴⁴ La Tudele, op. cit., s. 139, 141. Cernay, op. cit., s. 79.

¹⁴⁵ V dané době figuruje jako svědek na několika listinách jistý Raimond de Termes (nejedná-li se o shodu jmen). Langlois, op. cit., s. 62, 63.

¹⁴⁶ Ibid., také viz Albaret, op. cit., s. 80.

papeže Inocence III. zodpovídat Raimond VI., hrabě de Toulouse.¹⁴⁷ Koncilu předsedal papežský legát Hugues, biskup z Riez a apoštolský notář, mistr Thédise, dále byli přítomni arcibiskupové z Arles a z Aix spolu se sedmnácti biskupy a sedmi opaty.¹⁴⁸ Přesné znění požadavků, které tento koncil předložil hraběti jako podmínku k získání odpuštění, neznáme. Je známo pouze to, že měl vyhnat ze své země všechny heretiky a žoldnéře (*routiers*) cizího původu.¹⁴⁹ Po tomto koncilu následovaly ještě dva další: v Narbonne a v Montpellier.

Koncil v Narbonne se měl konat někdy kolem svátku sv. Vincenta, tedy kolem 22. ledna, roku 1211. Tam, za přítomnosti aragonského krále Pedra II. a Simona de Montfort, předložili legáti, tedy opat z Cîteaux a Raimond, biskup z Uzès, před toulouského hraběte nové podmínky, ten je však odmítl. Nevyřešen zůstal i další bod tohoto koncilu, tedy uzavření míru mezi církví a hrabětem z Foix.¹⁵⁰

Rozhodujícím v otázce toulouského hraběte se stal v pořadí třetí koncil v Montpellier.¹⁵¹ Tentokrát měl Raimond VI., dle líčení Guillaume de la Tudele, čekat na vyjádření legátů v zimě a větru ve společnosti aragonského krále. Pak mu přinesli listinu s podmínkami odpuštění a nechali ji přečíst, avšak i tentokrát hrabě zareagoval odmítavě. V reakci na obsah neodpověděl klerikům vůbec a odjel do Toulouse, pročež byl exkomunikován.¹⁵²

Je možné říci, že už v tomto okamžiku se toulouský hrabě začal připravovat na vojenské střetnutí. Po návratu do Toulouse navštívil další města na svém území, Montauban, Moissac a Agen a všude nechal předčítat podmínky, které mu byly předloženy v Montpellier. Bylo zjevné, že je splnit nehodlá a vlastně ani nemůže, natolik byly ponižující.

Podle těchto podmínek měl Raimond VI. propustit ze svých služeb všechny *routiers*, zbavit ochrany židy a ty, které kněží označí jako heretiky, klerikům měl vrátit veškerá práva.. Hraběti a jeho vazalům se zakazovalo jíst maso častěji než dvakrát týdně a oblékat se do drahých látek. Spolu s vazaly měl zničit všechny hrady, nikdo z jeho rytířů nesměl žít ve městě. Hrabě de Toulouse mohl vybírat jen

---

¹⁴⁷ Koncil v Saint-Gilles měl zasedat od 10.července 1210. Guillaume de la Tudele uvádí chybnou dataci, podle něj měl koncil zasedat až po pádu Termes. Přesné datum ukončení koncilu neznáme, jistě však skončil do konce roku 1210. La Tudele, op. cit., s. 141 - 143. Cernay, op. cit., s. 69.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Viz poznámkový aparát. La Tudele, op. cit., s. 144, 145.

¹⁵⁰ La Tudele, op. cit., s. 145. Cernay, op. cit., s. 81.

¹⁵¹ Guillaume de la Tudele uvádí mylně jako místo konání koncilu Arles. List legátů týkající se hraběte de Toulouse, adresovaný papeži roku 1212, vypovídá pouze o koncilech v Narbonne a Montpellier. Rovněž Pierre des Vaux de Cernay píše o koncilu v Montpellier. La Tudele, op. cit., s. 145. Cernay, op. cit., s. 86.

¹⁵² Čekání v nepříznivém počasí Pierre des Vaux de Cernay na rozdíl od Guillaume de la Tudele neuvádí, přesto je to tato situace pravděpodobná. Legáti mohli Raimondovi VI., vzhledem k neúspěchu předchozích vyjednávání, záměrně vnutit pokorné postavení. Podle Pierra des Vaux de Cernay měl napřed přislíbit podřízení se všem požadavkům a druhého dne náhle beze slova opustit město a vrátit se do Toulouse. Toto se událo pravděpodobně 5. února, protože 6. února byl hrabě exkomunikován. La Tudele, op. cit., s. 144-147. Cernay, op. cit., s. 86, 87.

staré poplatky, nesměl vybírat mýto. On i jeho vazalové měli povinně platit každoročně 4 toulouské denáry ochráncům míru a měli křižákům, kteří by vstoupili do jejich země poskytnout vše bez odporu. Hrabě i jeho vazalové se měli podrobit králi Francie. Sám Raimond VI. měl odjet do Palestiny a vstoupit do řádů Templářů nebo Johanitů. Jeho služba ve svaté zemi měla být ukončena podle vůle prelátů. Jen po splnění všech těchto podmínek mu měla být jeho země navracena.¹⁵³

Reakce obyvatelstva na podmínky byla rovněž odmítavá a Raimond VI. přikročil k oslovení svých spojenců. Listy s žádostí o pomoc zaslal hrabatům de Foix a de Comminges a také mocnému baronovi z oblasti Poitou, Savarimu de Mauleon.¹⁵⁴ V Toulouse opět propukaly roztržky mezi straníky a odpůrci křižáků, což vedlo k odjezdu tamějšího biskupa na sever do Francie a jeho kázání pro pokračování křížové výpravy.¹⁵⁵

Výzvy k nové podpoře kruciáty se setkaly s příznivou odezvou a přibližně v polovině postního období, tedy kolem 13. března 1211, přibyli do Carcassonne první křižáci.¹⁵⁶ Simon de Montfort se rozhodl využít čerstvých posil a připravoval se k tažení na nedaleký Cabaret, který stále platil za jeden ze symbolů odporu a kde byl vězněn jeden z jeho druhů, Bouchard de Marly, zajatý během šarvátky v listopadu 1209. Hradní pán, Pierre-Roger de Cabaret, odhadl situaci a tentokrát se rozhodl řešit ji diplomatickou cestou. Boucharda de Marly propustil, zaopatřeného drahými šaty, koněm a v doprovodu několika panošů. Před tím mu složil slib poddanství a vydal sebe i svůj hrad. Bouchard se vrátil do Carcassonne a vyjevil zde možnost získat Cabaret bez boje, výměnou za dvakrát větší majetek. To bylo přijato se všeobecným souhlasem a hned druhý den měla část vojska vyrazit ke Cabaretu. Dohoda byla skutečně uzavřena a křižáci tak získali obávaný hrad bez boje.

Není těžké uhodnout, proč zapřísáhlý nepřítel křižáků, jakým byl pán Cabaretu, sáhl místo po zbrani po diplomacii. Podle Pierra des Vaux de Cernay měla část hradní posádky (posílené o šlechtice, kteří se tam stáhli z okolí) Cabaret opustit a v Carcassonne se poddat Simonovi de Montfort, aby si zachoval své statky. Měli mezi nimi být i bratři Pierre Mire a Pierre de Saint Michel, kteří se podíleli na zajetí Boucharda de Marly. A to mělo následovat poté, co přišli noví křižáci. Guillaume de la Tudele o tomto oslabení Cabaretu nepíše, zato však líčí propuštění Boucharda de Marly a zmiňuje dohodu, podle níž má Pierre-Roger de Cabaret dostat dvakrát větší majetek než jaký tvoří Cabaret – Pierre des Vaux de Cernay rozsah Simonem darovaného majetku neupřesňuje, uvádí jej však že pán Cabaretu dostal

---

¹⁵³ La Tudele, op. cit., s. 149-151.

¹⁵⁴ Savari de Mauléon – baron z kraje Poitou a senešel Jana Bezzemka. Držel panství Châteillon, Talmont, Fontenay-le-Comte, Benon a Ile de Ré. V básni, adresované Eleonoře, hraběnce de Toulouse, sliboval přijít s 500 jezci, Basky a Brabantskými. Bojoval dle možného zisku; de facto jej lze zařadit do skupiny *routiers*. Ibid., s. 153. Cernay, op. cit., s. 105.

¹⁵⁵ Biskup přitom během roku 1210 sňal z Toulouse druhý interdikt a exkomunikaci konzulů, které byly vyvolané právě spory mezi straníky a odpůrci křižáků. Toulouští se poddali, vymohli si však možnost zůstat věrni Raimondovi VI. La Tudele, op. cit., s. 155.

„zemi, již byl hoden“, muselo tedy jít o přiměřenou satisfakci. Popsané oslabení posádky hradu a fakt, že bylo odpuštěno těm, kteří se na zajištění Boucharda de Marly přímo podíleli, tak odpovídá jednání Pierra-Rogera de Cabaret, pro něhož by byl boj za těchto okolností nevýhodný a zde se mu naskytla šance na smírné řešení a odpuštění.¹⁵⁷

S obsazením Cabaretu byla odstraněna poslední přímá hrozba v blízkosti Carcassonne a Simon de Montfort mohl přenést operace na území toulouského hraběte. Jako první přitáhl k Lavauru a oblehl jej.

O obléhání Lavauru vypovídají prameny téměř shodně. Lavaur byl obléhán něco málo přes jeden měsíc. Jistě víme, že město bylo vydáno 3. května 1211 a podle vydání listiny z 3. dubna 1211 je zřejmé, že už tehdy bylo obléháno. Údaj Guillaume de La Tudele, který uvádí délku obléhání „měsíc a pět týdnů“, musíme brát jako nadsazený. Skutečně mohlo začít asi od konce, maximálně od poloviny března. V líčení kvalit opevnění používá Guillaume de la Tudele superlativy a jistě přehání, ovšem o kvalitě opevnění se zmiňuje i Guillaume de Puylaurens; což dokazuje, že fortifikace města byly dostatečně kvalitní na to, aby odolávaly řádnému obléhání. Lavaur, který držela paní Giraude, byl na obléhání připraven a posílen o další muže a jejího bratra Aimeryho de Montréal. Jistý je počet 80 rytířů, který zmiňují všechny tři kroniky. Celkový počet obránců neznáme, muselo jich být však přinejmenším několik stovek. Na početnost obránců činí nářezku Pierre des Vaux de Cernay a rovněž počty popravených po vydání pevnosti svědčí pro silnou posádku. Jinak by se Lavaur sotva dokázal držet během více měsíc trvajícího obléhání. Pierre des Vaux de Cernay také dodává, že ještě v průběhu obléhání se měl Simonovi poddat Roger de Comminges a přijmout od něj svoji zemi v léno.¹⁵⁸

Důležitou roli sehrál během obléhání Raimond VI. a měšťané z Toulouse. Křižáci u Lavauru se mohli zásobovat z Toulouse a měšťané, resp. prokřižácká část, uposlechli výzvy papežského legáta a vyslali na pomoc ozbrojený a zásobený kontingent. Raimond VI., který skrytě podporoval obránce Lavauru, prý, jak píše Guillaume de Puylaurens, bránil měšťanům vytáhnout z města, když postavil před bránu, položil ruce na závory a řekl, že chtějí-li projít, musejí mu je zpřelámat. Měšťané, kteří měli tušit, že by se stejná scénka opakovala u dalších bran, vyřešili situaci tak, že se vrátili do města k mostu přes Garonnu a nedaleko odtud u místa zvaného Bazacle přešli přes brod. Podle Pierra des Vaux de Cernay se snad sám hrabě dostavil k obleženému Lavauru, kde byl přesvědčován, aby se poddal předchozím podmínkám. Nepřijal, odjel a „jeho muži také opustili obléhání“ – patrně s sebou stáhl městský kontingent z Toulouse, který sem přišel proti jeho vůli. Tentokrát již vystoupil proti křižákům otevřeně a zakázal jejich zásobování z Toulouse, odkud patrně zpočátku získávali krom

---

¹⁵⁶ Časový údaj pochází od Pierra des Vaux de Cernay, je tam však mylně uveden rok 1210. Cernay, op. cit., s. 87.

¹⁵⁷ La Tudele, op. cit., s. 155-161. Cernay, op. cit., s. 88.

¹⁵⁸ Cernay, op. cit., s. 94, 95.

potravin i zbraně – jak říká Guillaume de La Tudele, „(Toulousané).. jim nenechali dovézt ani zbraně, ani kopí, ani štíty.“

Při obléhání bylo použito metacích strojů a „kočky“ (*chatte*), posuvné galerie, z níž byl zasypáván příkop, použita měla být dřevěná obléhací věž. Jediný popis dobývání nám zanechal Pierre des Vaux de Cernay. Zní celkem věrohodně. Křížáci napřed nasadili obléhací věž, ovšem bez většího úspěchu. Poté přitáhli „kočku“ a začali z ní zasypávat příkop. Obránci však provedli podkop do příkopu a začali tudý v noci odnášet do města všechno, čím byl příkop zasypáván. Obránci se dokonce přiblížili ke „kočce“ a pokusili se pomocí železných háků strhávat do příkopu muže, kteří jej zasypávali ve dne v noci. Nakonec se stroj pokusili podpálit pomocí zápalných oštěpů, koudele a tuku. Ostraha stroje, kterou měla mít tehdy na starosti dvě německá hrabata, požáru zabránila a s pomocí dalších Němců vytlačila Okcitéance z příkopu zpět do města. Podkop však nadále překážel a odnášení materiálu z příkopu brzdilo postup obléhajících. Nakonec se rozhodli ucpat podkop suchým dřevem a větvemi, ke kterým přidali tuk, koudel, čerstvé dřevo a ještě zelenou pšenici a další rostliny. To vše zapálili a kýžený výsledek se dostavil – směs díky zeleni a čerstvému dřevu hořela pomalu a produkovala hustý dým, který vyplnil celou šachtu podkopu. Obránci se tak nemohli ani pokusit o vyklízení šachty a křížáci mohli pokračovat v zasypávání příkopu. To se jim podařilo dovést do konce a následně přisunuli „kočku“ až k hradbám a začali je podkopávat. Snaha obránců zlikvidovat stroj pomocí kamenů, dřeva, ohně a velkých zašpičatělých trámů, se nesetkal s úspěchem. Podkopání hradeb mělo být dovedeno do konce a průnik křížáků do města měl vést k tomu, že se obránci 3. května, o svátku Nalezení sv. Kříže, vzdali. Simon de Montfort zúčtoval se zajatci tvrdě – Aimery de Montréal byl pověšen a s ním i 80 rytířů (podle Guillaumea de la Tudele. Pierre des Vaux de Cernay píše, že se po pověšení Aimeryho, který byl statné postavy, špatně postavená šibenice zřítíla a Simon nechal kvůli urychlení ostatní zajatce pobít. Guillaume de Puylaurens také uvádí jako oběšeného jen Aimeryho, ostatní jako pobité). Giraude, Aimeryho sestru, která patřila mezi heretiky, svrhli do studny a zasypali kamením. Na louce před městem pak byla postavena hranice, na níž skončilo přibližně 300 obyvatel Lavauru – toto číslo uvádí Guillaume de Puylaurens a označuje je jako „heretiky“, Guillaume de La Tudele píše o „400 obyvatelích“ a Pierre des Vaux de Cernay hovoří o „nesčetných hereticích“.¹⁵⁹

Nutno podotknout, že již nikdy nedobyli křížáci místo, v němž by bylo soustředěno takové množství heretiků. Likvidaci příslušníků aristokracie je zde třeba vnímat jako čistě účelové opatření – měli tak být odstraněni všichni, kteří by v budoucnu mohli uplatňovat dědické nároky na dobytá území. Aktivní podíl na herezi tuto činnost ospravedlňoval a zároveň zbavoval katary jejich největší opory. Připustíme-li datování, podle něhož došlo k bitvě u Montgey (viz dále) dříve, než Lavaur padl,

---

¹⁵⁹ K porovnání líčení bojů o Lavaur viz La Tudele op. cit., s. 163 - 167. Cernay, op. cit., s. 89 - 94. Puylaurens, op. cit., s. 67-71.

můžeme přijmout i fakt, že rázná likvidace heretiků bez ohledu na stav a pohlaví byla zároveň odvetou za zabitě křižáky.¹⁶⁰

Právě přibližně v době, kdy končilo obléhání Lavauru, došlo k události, která otřásla sebevědomím dobyvatelů.¹⁶¹ Raimond-Roger, hrabě de Foix, jeho syn Roger-Bernard a rytíř Giraud de Pépieux napadli u Montgey silný voj křižáků, kteří jeli směrem k Lavauru podpořit Simona de Montfort.

Bitva, k níž došlo u Montgey v průběhu dubna 1211, zaujímá mezi válečnými operacemi celé války zvláštní postavení. Byla to jedna z mála pro Okcitéance vítězných bitev a také svým charakterem vybočovala z klasického pojetí bitvy ve vrcholném středověku.

Nově příchozí křižáci, z větší části Němci a Frísové, táhli z Carcassonne k Lavaur po staré cestě kolem hradu Saissac.¹⁶² Jako v mnoha podobných případech, i zde prameny nepodávají jednoznačné informace o jejich početním stavu; ze známých údajů a vzhledem k okolnostem, které bitvu provázely, činí reálný odhad 1000 – 5000 mužů.¹⁶³ Hrabě de Foix vybral k útoku místo kousek od Montgey, vzdálené přibližně den cesty od Lavaur. Křižáci, kteří noc před tím rozbili tábor nedaleko Montgey na pláni u osady Avezines, tak byli napadeni na začátku nového denního pochodu.¹⁶⁴ Lze se oprávněně domnívat, že Roger-Bernard zvolil útok ze zálohy proto, aby vyvážil fakt, že jej čeká střetnutí s odpočatým a pravděpodobně o něco početnějším vojskem. Jistě by bylo taktičtější napadnout vojsko například v půli pochodu, kdy by se na něm již projevovaly známky únavy, v tomto případě by to však znamenalo zkrácení vzdálenosti mezi místem očekávané bitvy a vojskem Simona de Montfort, rozloženým u Lavaur. Tím by také narůstalo riziko, že by na pomoc přispěchali křižáci od Lavaur a celá operace by skončila katastrofou. Toto je pouze úvaha nad tím, jak mohl Roger-Bernard jako velitel uvažovat, není však nepodložená – právě takový scénář se naplní v bitvě u Saint-Martin-La-Lande o pár měsíců později.

Domněnku o menší převaze křižáků by částečně podporoval údaj Guillaume de La Tudele, že „Ti Němci a Frísové se dobře a dlouho bránili u malého lesíka.“¹⁶⁵ Pokud by kontingent křižáků byl

---

¹⁶⁰ Zerner-Chardavoine, op. cit., s. 132, 133.

¹⁶¹ Guillaume de la Tudele zasazuje událost do období dobytí Lavauru, Pierre des Vaux de Cernay i Guillaume de Puylaurens je zařazují ještě do doby, kdy bylo obléhání v plném proudu. Viz La Tudele, op. cit., s. 169. Cernay, op. cit., s. 89, 90. Puylaurens, op. cit., s. 71.

¹⁶² O původu křižáků tohoto kontingentu hovoří Guillaume de la Tudele. La Tudele, op. cit., s. 169.

¹⁶³ Počet 5000 udává Guillaume de la Tudele. Aubri de Trois-Fontaines uvádí počet 1500. Ostatní kronikáři počet neuvádějí – Pierre des Vaux de Cernay udává „ve velkém počtu“, Guillaume de Puylaurens píše „mnoho.“ Ibid., s. 169. Cernay, op. cit., s. 90. Puylaurens, op. cit., s. 71.

¹⁶⁴ Bouyssou, Pierre, Bouyssou, Sophie: Le combat de Montgey, In: Revue du Tarn 86/1977, Archives Departementales Albi, 1977, s. 177-196.

¹⁶⁵ Pierre des Vaux de Cernay píše, že útočníci těžili z toho, že křižáci nečekali útok a nebyli vystrojeni do boje, což lze stěží brát vážně. Z logiky věci si lze těžko představit, že by se křižáci pohybovali zcela bezstarostně

početně slabší, pak by se proti takovému útoku ze zálohy sotva dokázal účinně bránit – navíc, terén hrabětem zvolený k boji by silnějším protivníkovi nedovoloval využít početní převahu; naopak k likvidaci slabšího protivníka by se mohl Roger-Bernard odhodlat v otevřeném terénu, když by jej nechal vyčerpat pochodem a to i za cenu toho, že by se místo střetu přiblížilo k Lavour.

Bitva u Montgey tak skončila naprostým vítězstvím Okcitánců. Není bez zajímavosti, že se na jejich straně aktivně účastnili boje venkované z okolí, kteří použili proti křižákům – jak uvádí Guillaume de la Tudele – kameny, kyje a hole.¹⁶⁶ Zpráva o boji se nicméně donesla rychle až k Lavour a měla za následek výjezd křižáků, kteří si dali za cíl hraběte z Foix dostihnout.¹⁶⁷ Roger-Bernard ovšem nezaváhal a využil čas, který získal. Se svými lidmi a s kořistí nezamířil nejkratší cestou k Toulouse na západ, ale vydal se mírně na jihozápad do přibližně 30 km vzdáleného Montguiscard, kde přenocoval, a teprve odtud odjel druhý den do Toulouse. Pronásledovatelé naopak počítali s tím, že se Okcitánci budou snažit dosáhnout města co nejdříve, a vydali se proto na západ. Večer je zastihl zhruba v půli cesty k Toulouse, v Lanta. Tehdy seznali, že další pronásledování je zbytečné, a tak po přenocování zamířili druhý den zpět k Lavour.

V dobytém Lavour čekala na vítěze bohatá kořist v podobě válečných koní (*dextriers*), zbrojí, látek, luxusních oděvů a zásob potravin. Většina kořisti měla posloužit k uhrazení dluhu, který měl Simon de Montfort u bohatého obchodníka z Cahor, Raimonda de Salvanhac. Ten mu půjčoval peníze, z nichž byly hrazeny výdaje spojené s vojskem. Obchodník z Cahors dostal za své služby látky, víno a obilí – Guillaume de La Tudele je výslovně jmenuje a dodává, že „mu byla předána veškerá kořist z Lavour.“ Sám ovšem o několik řádků výše uvádí ve výčtu získané kořisti „...mnoho zbrojí ze železa, které připadly křižákům.“ Není pochyb o tom, že veškerý zbrojní materiál (nebo přinejmenším jeho větší část) posloužil k lepšímu vybavení jednotlivých ozbrojenců v křižáckém vojsku a k nahrazení ztrát poškozené výzbroje. Zkušený válečník jako Simon de Montfort by se sotva nechal připravit o příležitost takto snadno posílit vlastní vojsko. Z toho vyplývá, že dluh byl splacen z kořisti nevojenského charakteru.¹⁶⁸

Simon pokračoval v likvidaci bodů odporu v dané oblasti. Z jeho pověření obsadil Guy de Lucy s posádkou Puylaurens, jehož pán Sicard de Puylaurens uprchl do Toulouse, protože původně přísahal Simonovi věrnost a poté od něj odpadl. Poté křižáci vypálili Montgey jako odvetu za nedávno prohranou bitvu. Následně oblehli Cassés, v němž se ukrýval značný počet heretiků. Obléhání bylo krátké a skončilo dohodou, podle níž měli obránci právo na volný odchod výměnou za vydání

---

v zemi, v níž zuří válka a to tím spíše, že je dělí den pochodu od místa, kde boj přímo probíhá. Guillaume de Puylaurens okolnosti střetu blíže nepopisuje. Cernay, op. cit., s. 90. Puylaurens, op. cit., s. 71.

¹⁶⁶ La Tudele, op. cit., s. 169, 171.

¹⁶⁷ Zprávu o bitvě měl přinést jeden panoš, jemuž se podařilo uprchnout., ibid., s. 171.

¹⁶⁸ Ibid., s. 175.

heretiků. Po nezdařeném pokusu přimět katary, aby konvertovali, byla celá skupina několika desítek lidí vyvedena z hradu a upálena.¹⁶⁹

Dalším cílem křížáckého vojska se ještě během května stal Montferrand. Jeho obležení však nenabralo tak dramatický spád, jako to předchozí, avšak jeho vyústění bylo i tak překvapivé a nutno podotknout, že pro Simona de Montfort i příznivé. Nahlédneme-li do díla Guillaume de La Tudele, můžeme konstatovat, že posádka *castra*, které velel Baudouin de Toulouse, bratr toulouského hraběte, tvořili nejspíše z větší části žoldnéři. Svědčí o tom jméno jednoho z rytířů, Raimonda de Périgord, který byl údajně „velmi rozechvělý, protože byl z počtu *routiers* a očekával, že bude bezodkladně vydán na smrt“. Přesnou délku trvání obležení neznáme; dle jistých indicií lze usoudit, že to bylo v řádu několika dní.¹⁷⁰ Klíčem může být poznámka o tom, že hrad byl slabý v kombinaci se dalším sdělením, podle něhož útoky proti opevnění nevyšly a obráncům se při tom podařilo podpálit obsah zasypávaného příkopu (pravděpodobně roští a větve). Poté křížáci iniciovali vyjednávání – lze usoudit, že po nezdaru prvních pokusů o útok vsadili na diplomacii právě proto, že zde jejich protivníky nebyli a priori heretici, nýbrž vojenští profesionálové, byť to byli lidé oficiálně dehonestovaní. Guillaume de La Tudele uvádí, že tak učinili s ohledem na dobrou pověst Baudouina de Toulouse a ostatní obležení měli v jejich očích nulovou hodnotu, což ovšem vyznívá dost tendenčně. Spíše to lze vysvětlit tak, že mrtvý bratr hraběte z Toulouse nebyl zrovna tím, o co Simon v dané chvíli stál. Křížáci by Montferrand jistě získali i silou, stálo by je to však jistý počet zbytečných obětí, proto nabídli vyjednávání, s nímž také uspěli. Baudouin Montferrand vydal i se zásobami chleba, vína a pšenice a spolu s ostatními obránci místo opustil. On i jeho muži si směli ponechat zbraně, museli však přísahat, že již nebudou bojovat proti křížákům a chránit heretiky. Tato klauzule, na první pohled naivní a vyvolávající úsměv však došla překvapivě naplnění. Za zmínku stojí okolnost, že křížáci dobytý Montferrand údajně ihned opustili. I to by svědčilo pro jeho relativně slabou pozici.¹⁷¹

Po těchto událostech se křížákům vzdal prakticky bez odporu celý kraj Albigeois, vzdala se všechna *castra* v dané oblasti.¹⁷² Mezitím Baudouin de Toulouse přijel k Bruniquel, v němž s nacházel s posádkou jeho bratr, toulouský hrabě. Baudouin vyzval posádku k vydání *castra* za příslib ochrany. Rytíři a panoši se údajně tázali Raimonda VI., zda souhlasí s tím, aby se jejich pánem stal Baudouin. Hrabě svolil, zbavil je lenní přísahy a oni obratem složili přísahu Baudouinovi. Ten se poté vydal

---

¹⁶⁹ Pierre des Vaux de Cernay a Guillaume de Puylaurens shodně uvádějí „...kolem šedesáti.“, je ovšem možné, že druhý z kronikářů pouze opsal počet od prvního. Guillaume de La Tudele naopak píše, že jich v Cassés našli „...až devadesát čtyři.“, ale nezmiňuje se o počtu upálených. La Tudele, op. cit., s. 201. Cernay, op. cit., s. 95-97. Puylaurens, op. cit., s. 73.

¹⁷⁰ „...náš hrabě (Simon de Montfort) jej oblehl a za několik málo dní naši podnikli útok.“ Viz Cernay, op. cit., s. 97.

¹⁷¹ La Tudele, op. cit., s. 177-181.

vstříc křižákům a vyžádal si od nich záruky svých statků. Bylo mu přislíbeno, že mu zůstane vše, co opanuje, bude-li se angažovat na jejich straně. Baudouin následoval svého bratra, který se vrátil do Toulouse a snažil se jej tam přimět, aby s křižáky také uzavřel spojenectví. Když chtěl, dle líčení Guillaumea de la Tudele, přimět Raimonda VI., aby přísahal na svaté ostatky, nepochodil a bratr sám s ním jednal nepřívětivě. Baudouin se po tomto neúspěšném vyjednávání dostavil k Simonovi de Montfort a složil mu slib věrnosti.

Je bez pochyby, že k tomuto kroku vedly Baudouina zcela zistné pohnutky. Baudouin se narodil ve Francii a byl tam i vychován, aby se posléze připojil ke svému bratrovi v Toulouse. Ten jej sice přijal, ale nikdy mu neudělil žádnou rentu ani panství, neodměnil jej ani za služby, které mu prokázal během bojů s pány de Baux v Provence v letech 1207 a 1208.¹⁷³ Teprve v testamentu, sepsaném v roce 1209, Raimond VI. přisoudil bratrovi poručnictví svého syna a několik statků spolu s rentou 1000 *sous melgoriens*.¹⁷⁴ Nelze se tedy divit, že Baudouin tak ochotně změnil spojence, jestliže mu ze služby u Raimonda VI. nekynula naděje na majetek a postavení, jehož by byl hoden jakožto bratr tak významného šlechtice. Snahu o získání bratra pro věc křižáků lze v tomto případě chápat jako poslední vstřícné gesto vůči příslušníkovi rodu.

Tím, že Raimond VI. de Toulouse odmítl spojenectví s křižáky a jeho bratr Baudouin de Toulouse přešel na jejich stranu, vstoupila válka do nové fáze. Nepřítelem číslo jedna se stal toulouský hrabě se svými spojenci a vazaly. V téže době přitáhl do oblasti od Carcassonne nový kontingent křižáků. Vedl jej Thiébaud I., hrabě de Bar a dle líčení pramenů jej tvořili převážně Němci.¹⁷⁵ Simon de Montfort, který se tou dobou nacházel s vojskem v kraji Albigeois, mu vytáhl vstříc a obě vojska se spojila v Montgiscard, kde přenocovala.

Následujícího dne zrána zrušili ležení a vytáhli k Toulouse.¹⁷⁶

Zpráva o blížícím se vojsku odstartovala ve městě horečné přípravy k boji. O nich vypovídá nejvíce Guillaume de La Tudele – ve městě mělo být na 500 rytířů (rozumějme těžkooděných jezdců) a „neodhadnutelně“ pěšáků. Zatímco počet pěšich můžeme skutečně jen hádat, neboť za této situace byl ve zbrani skoro každý bojeschopný obyvatel mužského pohlaví, odhadem ve věku mezi 15 a 50 lety,

---

¹⁷² Rabastens, Gaillac, Montégut, La Garde, Puicelcy, Saint-Antonin, La Guépie, Saint-Marcel. Pierre de Vaux de Cernay přidává do tohoto výčtu ještě Cahuzac a dodává, že Simon nechal umístit posádku v Castelnaudary, které předtím toulouský hrabě Raimond VI. zapálil. La Tudele, op. cit., s. 181, 183. Cernay, op. cit., s. 98.

¹⁷³ Puylaurens, op. cit., s. 59.

¹⁷⁴ La Tudele, op. cit., s. 187.

¹⁷⁵ *Monumenta Germaniae Historica – inde ab anno christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum*, edidit Georgius Henricus Pertz, Scriptorum, Tomus XVII., Hannoverae, Impensis bibliopolii aulici Hahniani, MDCCCLXI., s. 825. Cernay, op. cit., s. 99. Puylaurens, op. cit., s. 73.

¹⁷⁶ Ke spojení vojsk došlo ve čtvrtek, 16. června. První obléhání Toulouse začalo o čtyři dny později a skončilo 29. června. La Tudele, op. cit., s. 187.

pak počet jezdců můžeme brát jako reálný. Ve městě byla totiž přítomna též hrabata de Comminges a de Foix a navarrští žoldnéři (*routiers*).¹⁷⁷

K prvnímu střetu došlo ještě před městem u mostu v Montaudran, který se nachází asi 4 km od Toulouse. Obránci se, podle Pierra dex Vaux de Cernay, snažili o spěšnou likvidaci mostu, když tu byli nuceni čelit křižákům, kteří poté, co nepochodili u jiného zničeného mostu, hledali brod a narazili přitom na most v Montaudran. Během boje se křižákům podařilo řeku překonat tak, že někteří přeplavali a jiní přešli po nadstavbě mostu. V nastalém boji byli Okciténci přinuceni k ústupu a návratu do města, nicméně i tak se jim podařilo zdržet postup obléhatelů, protože křižáci rozložili tábor u města až o den později.¹⁷⁸

Ačkoli Pierre des Vaux de Cernay ani Guillaume de Puylaurens nic dalšího k tomuto střetu nedodávají, v líčení Guillauma de La Tudele se mění v krutou řeč. Podle něj mělo během boje zahynout na obou stranách na 180 mužů, což je nejspíš přehnané (reálný odhad by mohl být poloviční) a křižáci měli připravit o život 33 venkovanů – není jasné, zda to mělo nějaký konkrétní důvod (jejich angažování při ničení mostu atd.) nebo zda šlo o „běžné“ válečné běsnění. Zajímavá je ovšem poznámka o tom, že zde padl do zajetí mladší syn Raimonda VI., Bertrand de Toulouse. Křižáci jej pustili za výkupné, které činilo 1000 *sous* a jeho zbroj, přičemž si ponechali i jeho zbraně a koně.¹⁷⁹

Záhy po započetí obléhání se ukázalo, že postavení útočníků – jakkoli sebevědomě vystupovali – je v porovnání s postavením obránců slabší. Simon de Montfort neměl dost mužů k obklíčení celého města, a proto rozložil své vojsko jen z jedné strany před několika z 15 toulouských bran. Vzhledem ke směru, odkud obléhatelé přitáhli, to byl pravděpodobně brány Montgaillard a Montoulieu nebo některé z bran ve východní části města.¹⁸⁰

Dne 20. června začali křižáci pod vedením hraběte Thiébauta de Bar zasypávat příkop, kryjíce se za velkými štíty z vařené kůže (*les grandes targes de cuir bouilli*), kterými se chránili proti šípům. Obránci však jejich činnost narušili výpadem, při němž se jim podařilo ukořistit tři z velkých štítů a křižáci se museli stáhnout. Během boje padl na straně Okciténců rytíř Raimond-At de Castelbon, údajně bratranec jednoho z vůdčích obránců, hraběte de Comminges.¹⁸¹

První neúspěch donutil obléhatele k větší bdělosti během nočních hlídek a k tomu, že prakticky nikdy neodkládali zbraně. Aby získali další materiál k zaplnění příkopu, začali v okolí města s kosením obilí,

---

¹⁷⁷ Guillaume de la Tudele zmiňuje i části výzbroje – prošívané (v orig. textu *gonios*), helmy a kroužkovou zbroj na koně nebo na přední část těla koně v kombinaci se zadní látkovou částí. Ibid., s. 187-189.

¹⁷⁸ Cernay, op. cit., s. 99.

¹⁷⁹ La Tudele, op. cit., s. 189.

¹⁸⁰ O umístění před branami píše Pierre des Vaux de Cernay, o početní převaze Okciténců se zmiňuje i Guillaume de La Tudele. La Tudele, op. cit., s. 191. Cernay, op. cit., s. 99.

¹⁸¹ Guillaume de La Tudele opět udává i počty (opět spíše nadsazené) nejméně 100 mrtvých a 500 zraněných na obou stranách. La Tudele, op. cit., s. 191, 193. Cernay, op. cit., s. 99, 100.

porážením stromů a sekáním vinic. Výpad, který křižáci očekávali, skutečně zanedlouho přišel. Jeho iniciátory byli rytíři z Navarry, kteří asi původně patřili k žoldněřům (*routiers*) v toulouských službách – bratři Hugues d'Alfaro a Pierre (Pedro) Arcès.¹⁸² I přes nesouhlas toulouského hraběte vyjeli z města a napadli křižácký tábor ze dvou stran, což vzhledem k množství nestřežených bran nebyl problém. I když se kronikáři v některých bodech popisu této epizody rozcházejí, lze z jejich poznámek usoudit, že načasování výpadu (úmyslné či náhodné) přispělo ke zrušení obléhání. K boji mělo dojít v pondělí před sv.Petrem, 27. června, mezi 9 a 10 hodinou dopoledne či o něco málo později.¹⁸³ Křižáci si evidentně byli vědomi svého nevýhodného postavení a, dle líčení Guillaume de La Tudele, většina z nich včetně Simona de Montfort nesvlékala zbroj. Byli tudíž schopni čelit útoku. Shodou okolností se ovšem v téže době vracel do křižáckého ležení zásobovací oddíl pod vedením pánů Eustacha de Cayeux a Simona de Neauphle a u vstupu do tábora se zapletl do boje.

Druhý z pánů unikl, ale Eustach de Cayeux v tomto boji padl – za pozornost stojí rozdílný popis smrtící zbraně.¹⁸⁴

Výpad Okciténců byl podle všeho úspěšný. Krom zmatku, který v táboře způsobili, pobili některé k těžkooděnců, pěšáků a část koní a údajně se také zmocnili kořisti v podobě stříbrných mincí, nádobí a hedvábných látek a nadto osvobodili některé zajaté Toulousany.¹⁸⁵ Je pravděpodobné, že se v boji zmocnili i zásob, přivážených Eustachem de Cayeux a Simonem de Neauphle. Prameny o tom přímo nevyprávějí, avšak dále se shodují v popisu nouze o potraviny, která v křižáckém ležení nastala – jednoho chleba měla vystoupat na 2 *sous*.¹⁸⁶ Pierre de Vaux de Cernay navíc líčí boj tak, že se těžiště toulouského útoku obrátilo právě proti příjíždějící koloně – z toho usuzují, že se kořisti Toulousanů staly i přivážené potraviny, jejichž absence zapříčinila konec obléhání. Pozoruhodné je rovněž to, že

---

¹⁸² Hugues byl navarrský rytíř z města Alfaro, které se roku 1180 stalo součástí Kastilie. Ve službách hraběte Raimonda VI. dosáhl úřadu senešala v kraji Agenais a oženil se s Raimondovou nemanželskou dcerou Guillaumette. Zatímco o něm vypovídají Guillaume de La Tudele i Pierre des Vaux de Cernay, o jeho bratrovi Pierrovi se zmiňuje pouze první z nich a žádné bližší informace nedodává. La Tudele, op. cit., s. 194, 195. Cernay, op. cit., s. 127.

¹⁸³ Guillaume de La Tudele uvádí mylně jako den střetu středu. Nejasné určení doby střetu pramení z toho, že Guillaume de La Tudele uvádí čas mezi 9 a 10 hodinou, zatímco Pierre des Vaux de Cernay píše, že křižáci poobědvali a „měli podle zvyku siestu, neboť to bylo v létě“. La Tudele, op. cit., s. 197. Cernay, op. cit., s. 100.

¹⁸⁴ Podle Guillaume de La Tudele byl zasažen „...jasanovým kopím s praporcem se vzorem popeličiny..“, podle Pierra des Vaux de Cernay „...jeden z nepřátel vrhl, dle toulouského obyčeje, svůj oštěp a způsobil Eustachovi smrtelný zásah v boku..“ Výpověď druhého z kronikářů může sice vyznívat tendenčně – jako „hanebná“ smrt přivozená způsobem typickým pro nepřátele kříže, na druhé straně je ovšem třeba si uvědomit, že oštěp byl v této době do jisté míry typicky jihofrancouzskou (či spíše gaskoňskou) zbraní, která byla velice rozšířená. Oba popisy mohou být tudíž reálné a pro nás jsou především zajímavým příspěvkem k poznání soudobé výzbroje. La Tudele, op. cit., s. 199. Cernay, op. cit., s. 100.

¹⁸⁵ La Tudele, op. cit., s. 196, 197.

¹⁸⁶ Pro srovnání – kolem roku 1202 činil žold jízdního těžkooděnce ve Francii 7 *sous* a 6 *deniers*, pěšák dostával pouze 10 *deniers*. Contamine, op. cit., s. 199.

žádný z pramenů nehovoří o stavbě obléhacích strojů, věže, „kočky“ nebo metacích strojů. Je to zarážející, připomeneme-li si, že prakticky proti všem předchozím objektům je křížáci používali a Simon musel vědět, že Toulouse bude k dobývání těžší než Carcassonne. Jediný logický závěr za těchto okolností je ten, že stroje vzhledem ke krátké době obléhání (10 dní) nestačili k městu dovézt.

Simon de Montfort kvůli nedostatku potravin a dosavadním neúspěchům obléhání zrušil a dva dny po zmíněném střetnutí, ráno 29. června zamířil s vojskem do hrabství Foix. Jeho vojsko dokázalo před odchodem už jenom napáchat škody na statcích okolo města, vinicích a polích, které značně utrpěly už dříve kvůli opatřování materiálu k zasypání příkopu.¹⁸⁷ Toto navazující tažení nemělo evidentně charakter rozsáhlé, dlouho plánované operace, ale mělo zapůsobit jako krátký preventivní úder, který měl protivníkům naznačit, že neúspěch před hradbami Toulouse nebyl žádnou zásadní porážkou.

Od Toulouse zamířil přímo na jih, kde zanechal v Auterive posádku, která měla střežit most přes Ariège a krýt tak křížáckému vojsku týl. Strategický význam Auterive však odhadli také *routiers*, kteří se tam brzy poté objevili. Obyvatelé chtěli křížáckou posádku vydat, tak se však ukryla do donjonu a vzdorovala. Nakonec jí byl povolen volný odchod za vydání města. Simon, který nestál o nestabilní situaci za zády vojska, krátce poté do Auterive znovu přitáhl a v odvetě je vypálil.¹⁸⁸ Pak pokračoval do Pamier a odtud do Varilhes, které našel spálené a umístil zde posádku. Bojové operace křížáků v hrabství Foix se omezili na záškodnickou činnost; podle Pierra des Vaux de Cernay vypálili předměstí ve Foix a dalších osm dní ničili v okolí města vinice a ovocné stromy. Poté se vrátili zpět do Pamiers. Týž autor uvádí, že Simon hraběti de Foix „zničil několik z jeho hradů..“, avšak bližší informace nepodává. Vzhledem k tomu, že ostatní prameny o detailech tažení do Foix mlčí, nelze ony „hrady“ identifikovat. Mohlo se jednat snad o několik lépe opevněných *caster*.¹⁸⁹

Neúspěch před Toulouse a incident u Auterive ukázaly, že Simon de Montfort nemá v žádném případě situaci pod kontrolou. O tom, zda preventivní úder proti hrabství Foix načas potlačil chuť Okcitánců k otevřenému boji, lze jen spekulovat. Prakticky celé následující dva měsíce strávil Simon objížděním doposud dobytých oblastí a kontrolou jejich hranic – z Pamiers zamířil do Rocamadour, Cahors, kde se k němu připojil Arnaud Amaury, opat z Cîteaux a společně pokračovali do Saint-Antonin a Gaillacu. Doprovázet je měl i Baudouin de Toulouse. Odtud pokračoval Arnaud Amaury do Albi a Saissacu, zatímco Simon se krátce vrátil do Saint-Antonin, poté jel znovu do Gaillacu a pokračoval do Carcassonne a Lauracu. Takřka neustálá přítomnost Simona v dobytých državách měla prakticky demonstrovat suverenitu a moc. To měla podpořit také hromadná přísaha věrnosti od čtyř

---

¹⁸⁷ Puylaurens, op. cit., s. 73.

¹⁸⁸ *Routiers* přijeli, ačkoli to pramen neuvádí, bezpochyby z Toulouse, které je asi 25 km daleko. Autor doslova píše: „Náhle se v Auterive objevili žoldněři.“ Cernay, op. cit., s. 100, 101.

¹⁸⁹ *Ibid.*, s. 101.

nejvýznamnějších pánů z oblasti Quercy, která byla stále fakticky pod kontrolou toulouského hraběte.¹⁹⁰

Pierre des Vaux de Cernay podává svědectví o několika incidentech z tohoto období. Prvním bylo vypálení předměstí v Caylus, hradu, který na území Quercy patřil Raimondovi VI. de Toulouse. Dopustit se ho měl Simon během své cesty do Cahors. Druhým bylo zajetí dvou křižáků, Lamberta de Thury a Gautiera Langtona (mimochodem bratra tehdejšího arcibiskupa z Canterbury). Roger-Bernard, hrabě de Foix je napadl, když projížděli blízko jeho panství jen s malou skupinkou místních obyvatel. Ti se při spatření útočících Okciténců rozprchli a oba rytíři museli s několika druhy čelit přesile (obránců mělo být údajně jen šest). Okciténci pod nimi zabili koně a křižáci se bránili dál pěší a vzdali se až za slib, že nebudou zabiti, zmrzačeni či vydáni někomu cizímu, bude s nimi slušně zacházeno a budou vydáni za výkupné. Třetí incident se odehrál, když se Simon de Montfort vracel z již zmíněné cesty po svých územích do Pamiers a nedaleko od tohoto města zaútočil na „malou pevnost“ (autor opět nezmiňuje nic, co by usnadnilo lokalizaci), hájenou šesti rytíři a dalšími muži, asi lehkooděnci z řad neurozených. Boj, při němž měly být rozbity hradby a spálena brána, z obránců přežili jen tři rytíři, kteří později posloužili právě k výměně za zajaté křižáky Lamberta de Thury, Gautiera Langtona a jejich druhy.¹⁹¹

Vedle těchto incidentů přibyla Simonovi další starost. Němečtí křižáci, kteří přijeli s hrabětem de Bar, se chtěli vrátit domů. Simon je dokázal přemluvit, aby v jeho službách ještě na čas setrvali, bylo to však jen na krátko. Už během léta, když Simon de Montfort objížděl své državy, jej u Castelnaudary opustil Thiébaud, hrabě de Bar, a Němci, kteří slíbili nějaký čas setrvat, jej o něco později opustili v Rocamadour.¹⁹² Toto oslabení křižáckého vojska přišlo velice vhod Raimondovi VI. de Toulouse, který okamžitě začal shromažďovat vojsko a svolávat spojence, aby připravil protiúder.

Na Raimondovu výzvu se rychle dostavili hrabata Roger de Comminges (třebaže nedávno od Simona de Montfort přijal zemi v léno), Roger-Bernard de Foix a muž, který při prvním obléhání Toulouse bojoval proti křižákům, Hugues d'Alfaro. Ze severu dorazil senešal z Poitou Savari de Mauléon a oddíly z měst Montauban, Moissac, Castelsarrasin, Ile-en-Jourdain a Agen, dále Gaskoňci a vazalové hraběte de Foix z Cerdagne a *routiers* z Navarry a údolí Aspe. Podle popisu Guillaumea de La Tudele byly přípravy velmi rozsáhlé; chystaly se zásoby a obléhací stroje (*trébuchets*) s potahem z volů. I když nepochybně přehání, pokud jde o rozsah okcitéanského vojska (více jak 200.000 mužů), ve svém popisu jasně odhaluje účel, k němuž byla tato velká armáda shromážděna – cílem byla definitivní

---

¹⁹⁰ Ke složení slibu věrnosti mělo dojít v Cahors. Tvrzení Pierra des Vaux de Cernay, že se tak stalo z popudu oněch pánů, vyznívá silně tendenčně. Jako prostředník jim měl sloužit nikoli Arnaud Amaury, ale biskup z Cahors. Daleko pravděpodobnější je verze Guillaumea de La Tudele, podle níž k přísaze přemluvil pány opat z Cîteaux. La Tudele, op. cit., s. 203. Cernay, op. cit., s. 101.

¹⁹¹ Cernay, op. cit., s. 102, 103.

¹⁹² Ibid., s. 101, 102.

likvidace křižáků dobytím Carcassonne, ovládnutím celého jihu až po Montpellier a nakonec zpětné dobytí kraje Albigeois.¹⁹³

Zprávy o nebezpečném vývoji situace zastihly Simona de Montfort v Pamiers. Nebezpečí navíc dostalo konkrétní podobu, když se ukázalo, že obyvatelé Puylaurens otevřeli brány města a vydali jej svému původnímu pánovi Sicardovi de Puylaurens. Křižácká posádka Guy de Lucy se uchýlila do donjonu. Simon sice vyrazil na pomoc obleženým, avšak v Castelnudary jej zastihla správa, že posádka donjon vydala nepříteli. Pierre des Vaux de Cernay se zmiňuje o tom, že jeden z rytířů, jemuž Guy (jak se zdá, nebyl v té době v Puylaurens přítomen) svěřil ostrahu donjonu se nechal uplatit: „Onen z rytířů, jemuž Guy v první řadě svěřil stráž nad Puylaurens, vydal - říká se, že za peníze - řečený donjon našim nepřítelům.“ Dotyčný rytíř měl být později obviněn ze zrady a za svůj čin souzen a poté, co se odmítl podrobit soudnímu souboji (*duel judiciaire*), na rozkaz Guy de Lucy pověšen.¹⁹⁴ Zajímavé je, že Pierre des Vaux de Cernay, který jinak ve svém díle straní křižákům, je ochoten připustit, že i mezi bojovníky za svatou věc kvetl mamon a korupce.¹⁹⁵

Simon de Montfort v Castelnudary vyčlenil ze svého doprovodu těžkooděnce, kteří posílili místní posádku a jiné, které spolu s skupinou střelců z kuší poslal na Monferrand „...aby tento hrad uvedli do stavu (schopného) obrany“. Poté vyrazil do Carcassonne, kam také začal svolávat své vlastní síly a vazaly k poradě.¹⁹⁶ Bylo třeba rychle zvolit strategii – nabízely se dvě možnosti. Buď se opevnit a vzdorovat v obležení, nebo na nepřítel udeřit. Vyložení obou možností vložil Guillaume de La Tudele do úst křižáka Hugua de Lacy, který, přiklánějíc se k ofenzivní strategii, radil Simonovi vyčkat na nepřítel v „nejslabším hradě“ v zemi a až přitáhne, donutit jej k otevřené bitvě.¹⁹⁷ Jakkoli může tato rada vyznívat nerozumně, přece poukazovala na možnou cestu k vítězství. Křižáci, kteří byli v oslabení, by v dlouhém obléhání nakonec nejspíše podlehli a to tím spíše, čím hlouběji by se obležené místo nacházelo v Simonem ovládané zemi (Carcassonne bylo téměř ve středu vikomtství). Naopak přenesení boje na hranice panství nemuselo křižáky odříznout od zásobování. Simon de Montfort se tedy rozhodl pro ofenzivní vedení boje. Patrně k tomu přispěla i zpráva, že posádka

---

¹⁹³ La Tudele, op. cit., s. 205-211.

¹⁹⁴ Důvod nepřítomnosti Guy de Lucy v Puylaurens osvětluje Pierre des Vaux de Cernay, který píše, že se tento šlechtic vrátil až před obležením Castelnudary a to s přibližně 50 těžkooděnci, s nimiž posílil na rozkaz Simona de Montfort vojsko aragonského krále v boji proti Muslimům. Cernay, op. cit., s. 105. Jedná se o klasický „boží soud“ v podobě duelu. Ve Francii institut soudního souboje existoval přes odpor církve až do poloviny 13. století, kdy jej teprve Ludvík IX. Svatý zakázal provádět v královských državách. Soudní souboje byly částečně znovuzavedené na počátku 14. století a postupem času v dalších dvou stoletích vymizely. Viz Touati, op. cit., s. 99.

¹⁹⁵ Cernay, op. cit., s. 104.

¹⁹⁶ La Tudele, op. cit., s. 211. Cernay, op. cit., s. 104.

¹⁹⁷ La Tudele, op. cit., s. 213. Cernay, op. cit., s. 105.

z Montferrandu před postupujícími Okciténci ustoupila a stáhla se do Castelnaudary, které leželo právě na hranici vikomtství.

Simon tedy vzkázal do Castelnaudary, že brzy přijde pomoc a vytáhl z Carcassonne.¹⁹⁸ Ačkoli přesná data událostí nám nejsou známa, můžeme si alespoň udělat představu o pohyblivosti středověkých vojsk. Pierre des Vaux de Cernay uvádí, že Simon odjížděl v neděli a velmi spěchal – zdá se, že se svými muži posílil posádku v Castelnaudary na poslední chvíli, neboť Guillaume de La Tudele doplňuje jako den příchodu okcitéanského vojska úterý a vzdálenost mezi Castelnaudary a Carcassonne činí přibližně 40 km.¹⁹⁹ Ve středověku na uražení takové vzdálenosti potřebovalo vojsko obvykle potřebovalo 2-3 dny.

Spojené vojsko pod vedením Raimonda VI. se rozložilo kolem města ve vzdálenosti půl míle, tedy asi 2 km.²⁰⁰ Obyvatelé předměstí při příchodu Okciténců uprchli, což přímo pobídlo obléhatele k pokusu o obsazení předměstí a případně zteč. Křížáci podnikli protiútok, jímž vytlačili útočníky z předměstí. Po tomto nezdařeném pokusu nechal toulouský hrabě opevnit vlastní tábor příkopy, palisádami a valy, aby mohl dobře čelit případnému výpadu obránců. V noci se Okciténci pokusili znovu obsadit předměstí, které bylo opět prázdné, protože křížáci na jeho obranu početně nestačili a stáhli se zpět do města. Útočníci začali budovat na předměstí provizorní opevnění proti případnému dalšímu křížáckému výpadu a zároveň ve vnější hradbě předměstí prorazili průlomy, které jim měly sloužit k případnému ústupu do ležení. Následujícího dne průlomy svůj úkol skutečně splnily, když křížáci novým výpadem opět dobyli předměstí a Okciténce z něj vytlačili. Ačkoli Pierre des Vaux de Cernay jistě přehání, když líčí smělé a agresivní vedení boje ze strany obránců, přesto z jeho textu můžeme vyčíst určitá fakta. Jak se zdá, Simon neměl v Castelnaudary žádné metací stroje, a tak jediným prostředkem ke zneklidňování protivníka se staly opakované výpady. K nim byli obránci motivováni o to více, že Raimond VI. obléhací stroje měl a začal je používat, byť jejich účinek není jistý. Víme, že obléhatelé použili velký metací stroj (*trebuchet*) a patrně ještě jeden menší (*mangoneau*).²⁰¹ Výpady, které měly stroje zničit, neuspěly, ale ani stroje nepřinášely kýžený výsledek. Pierre des Vaux de Cernay opět jistě přehání, když tvrdí, že jezdci a pěšáci mohli v klidu vyrážet z města do okolí za obživou, protože se je obléhatelé neodvážili napadat – onen kronikář krátce na to rekapituluje postavení Simona de Montfort, které se nezdá být příliš pevné. Manželka se

---

¹⁹⁸ Cernay, op. cit., s. 104.

¹⁹⁹ La Tudele, op. cit., s. 215. Cernay, op. cit., s. 104.

²⁰⁰ La Tudele, op. cit., s. 215. Touati, op. cit., s. 184.

²⁰¹ V popisu účinku strojů se kronikáři liší. Zatímco Pierre des Vaux de Cernay píše, že *trebuchet* „...vrhal obrovské kameny, které zničily vše, co zasáhly..“, Guillaume de La Tudele uvádí, že Okciténci nemohli nikde najít kámen, který by se nerozbil při zásahu. Prý našli jen tři takové: s jedním pobořili věž, s druhým jakýsi sál a třetí se rozpadl aniž by co udělal. Pravdu bude mít asi druhý z kronikářů – kdyby byly k dispozici kvalitní kameny, sotva by Castelnaudary dokázalo odolat. Viz La Tudele, op. cit., s. 217. Cernay, op. cit., s. 107, 108.

nacházela v Lavour, syn Amaury, tehdy nemocný, ve Fanjeaux a přímá pomoc nebyla v dohledu. Nastala patová situace.²⁰²

Simon vyslal dvakrát svého maršála Guy de Lévis pro posily a zásoby – poprvé do Fanjeaux, Carcassonne a Béziers, podruhé, když s ním vypravil Mathieu de Marly (bratr Boucharda de Marly), až do Narbonne. Jejich cesty však skončily fiaskem, protože místní obyvatelé, poddaní „nového vikomta“ Simona de Montfort, neměli na podpoře křižáků zájem. Simon nakonec povolal na pomoc Boucharda de Marly a španělského rytíře Martina Algaie, kteří pobývali u jeho ženy v Lavour. Ti museli táhnout s posilami i se zásobami oklikou směrem na jihovýchod na Castres, až pak na jih na Saissac (ten byl Bouchardovým lénem) a odtud na západ do Castelnaudary, protože nejkratší přímá cesta z Lavour na jih by vedla přes nepřátelské území. Nedlouho před tím, než dosáhli místa zvaného Saint-Martin-La-Lande se k nim měl připojit Guy de Lévis s Mathieu de Marly, kteří přijížděli z Carcassonne. Přítomen byl i biskup z Cahors, není však jasné s kým přijel.²⁰³

U Saint-Martin-La-Lande už na ně měl s vojskem čekat Roger-Bernard, hrabě de Foix, který měl o jejich pohybech zprávy a chystal se je přepadnout. Vývoj situace ale neunikl ani Simonovi de Montfort, který vyslal přijíždějícímu konvoji na pomoc údajně několik desítek těžkooděnců pod vedením Guy de Lucy, Simona de Neauphle a Rouauda, vikomta de Donges. Hrabě de Foix se o posilách dozvěděl a opustil pozici, aby se vrátil do ležení pro další síly, s nimiž opět zamířil k Saint-Martin-La-Lande.²⁰⁴

Scénář bitvy u Montgey se však neopakoval. Obě vojska proti sobě stanula v terénu, příhodném pro otevřenou bitvu, navíc obě strany o sobě věděly, a tak odpadal i moment překvapení.²⁰⁵ Křižáci z konvoje navíc pojali boj už od počátku ofenzivně, protože okolí obranému boji nepřálo a jedinou další variantou byl útek. Hrabě de Foix byl díky početní převaze ve výhodě – zdá se, že k dispozici měl 1000 – 2000 mužů proti o něco menšímu, snad polovičnímu kontingentu křižáků.²⁰⁶

Roger-Bernard seřadil okcitánské vojsko na svou dobu obvyklým způsobem do tří hlavních útvarů. Středový útvar tvořila nejlépe vyzbrojená těžká jízda, jedno křídlo ostatní jezdci a druhé pouze

---

²⁰² Většina dostupných informací o bojích u Castelnaudary pocházejí od Pierra des Vaux de Cernay. Guillaume de La Tudele a Guillaume de Puylaurens podávají jen málo informací. Cernay, op. cit., s. 106-108.

²⁰³ Takto popisuje události Pierre des Vaux de Cernay. V líčení Guillaume de La Tudele se neobjevuje nic o misi Guy de Lévis a Mathieu de Marly, posily z Lavour se podle něj zastavily i Carcassonne a biskup z Cahors měl přijet právě s nimi. La Tudele, op. cit., s. 217. Cernay, op. cit., s. 108-110.

²⁰⁴ Cernay, op. cit., s. 109, 110.

²⁰⁵ Guillaume de la Tudele popisuje podmínky, ideální pro svedení řádné bitvy s hlavním podílem těžké jízdy: „Místo to bylo pěkné a rozlehlé a pláň holá.“ La Tudele, op. cit., s. 229.

²⁰⁶ Počty opět silně kolísají. Zatímco Pierre des Vaux de Cernay jistě přehání, uvádí-li „...jezdci v úctyhodném počtu, několik tisíc nejlepších pěšáků.“, pak údaje Guillaume de la Tudele hovoří o „...čtyřech stech a říká se i více.“, poté ustaluje počet všech mužů hraběte de Foix na 2000 a o křižácích píše, že „...nebyli tak početní.“ Cernay, op. cit., s. 110. La Tudele, op. cit., s. 219.

pěchota. Křižáci Boucharda de Marly patrně tento postup nenapodobili, snad především kvůli nižšímu počtu mužů. V první řadě totiž došlo ke střetu jízdy, přičemž křižáci napřeli veškerou sílu proti okcitánskému středu, který jako nejkvalitnější útvar představoval největší hrozbu.²⁰⁷ Z výpovědi pramenů to nevyplývá zcela jasně, nicméně se můžeme domnívat, že do boje se zapojilo i okcitánské křídlo jízdy, zatímco pěší křídlo boj podporovalo spíše střelbou.²⁰⁸

Zprávy o boji se donesly i do Castelnauary, kde se Simon de Montfort odhodlal k riskantní operaci. Sám se skupinou jezdců provedl výpad a zamířil k bojišti, zatímco obranu pevnosti nechal v rukou pěšáků.²⁰⁹

Zatímco v samotném boji v poli se křižáci dokázali proti přesile okcitánců držet, obrana konvoje už tak úspěšně nedopadla. Martin Algai byl patrně přesvědčen o neodvratné porážce křižáků a spolu se

svými lidmi se dal na útěk.²¹⁰ Biskup z Cahors a všichni neozbrojení lidé začali utíkat směrem na Fanjeaux a část okcitánského vojska se vrhla na konvoj a z většiny jej vydrancovala. Pěšáci, *routiers* a *ribauds* již okrádali i padlé na bitevním poli. Do této situace však vpadly posily hraběte de Montfort a bitva byla rozhodnuta ve prospěch křižáků. Zejména dranciři se dali na útěk a okcitánská jízda, pokud také neuprchla, v boji podlehla.²¹¹

V líčení závěru bitvy si Guillaume de la Tudele a Pierre des Vaux de Cernay poněkud protičeří. Zatímco první popisuje jeho vpád do boje, druhý uvádí, že Simon se nemohl účastnit bitvy, třebaže velmi spěchal a vítězství připisuje „jeho rytířům“ – tento kronikář opět spíše přehání. Vývoj bitvy, tak jak je znám, byl nerozhodný či se začal klonit k vítězství okcitánců; za těchto okolností by těžkooděnci z křižáckého konvoje (považme opět, že útočníci byli v přesile) asi sotva dokázali sami obrátit průběh bitvy. Naopak příjezd posil vedených Simonem de Montfort by takový zvrát snadno umožnil. Ve prospěch aktivní účasti Simona de Montfort v bitvě hovoří také Guillaume de Puylaurens.²¹²

---

²⁰⁷ O výzbroji okcitánců se zmiňují oba kronikáři. Pierre des Vaux de Cernay uvádí, že těžkooděnci ze středu sestavy měli „...koně oděné železem.“, tedy vybavené kroužkovými zbrojemi pro koně. Cernay, op. cit., s. 111. La Tudele, op. cit., s. 219.

²⁰⁸ Guillaume de la Tudele píše, že při útoku okcitánců: „Střelci z kuší metali šípy a šipky.“ Týž autor se zmiňuje o smrti syna purkrabího (*châtelain*) z Lavaur v této bitvě, který „...byl zasažen šípem do nánosníku a průzoru helmy.“ La Tudele, op. cit., s. 223, 225.

²⁰⁹ Cernay, op. cit., s. 110, 111. La Tudele, op. cit., s. 229.

²¹⁰ O chování Martina Algaie se zmiňují oba kronikáři. Podle Pierra des Vaux de Cernay jej měl biskup z Cahors dokonce přimět, aby se vrátil zpět do boje. Cernay, op. cit., s. 111, 112. La Tudele, op. cit., s. 227.

²¹¹ La Tudele, op.cit., s. 227, 231.

²¹² Cernay, op. cit., s. 111. La Tudele, op. cit., s. 231. Puylaurens, op. cit., s. 75

Zatímco jel Simon de Montfort k Saint-Martin-La-Lande, v ležení u Castelnaudary se Savari de Mauléon rozhodl využít oslabení posádky a nařídil útok. Jeho lidé pronikli na předměstí, ale nedokázali se tam udržet, a tak přišli okcitánci o poslední šanci, jak dobýt *castrum* silou.²¹³ Na to přišly zneklidňující zprávy o porážce hraběte de Foix u Saint-Martin-La-Lande a o něco později se objevili i vítězní křižáci. Simon, snad pod vlivem euforie z vítězné bitvy, měl v úmyslu zaútočit na ležení nepřítele a tak dovršit vítězství. Nakonec v něm však převládla soudnost a dal na námitky svých mužů, kteří byli unaveni. Třebaže morálka okcitánců v té chvíli silně poklesla, na vyčerpané křižáky by čekal pěší útok na opevněné postavení protivníka, který byl plný sil. Křižáci tedy nerušeně vstoupili do Castelnaudary. Ztráty, způsobené vydrancováním konvoje, kompenzovala kořist, pro níž se vítězové vydali v noci na bojiště.²¹⁴

Prohraná bitva spolu s posílením křižácké posádky podlomili morálku obránců definitivně. Den poté okcitánci zrušili ležení a odtáhli; jako první měl ještě v noci odjet zpět do Toulouse Raimond VI. Protože své obléhací stroje nedokázali vzít s sebou a nechtěli, aby padly křižákům do rukou neporušené, raději je zapálili.²¹⁵

Raimond VI. pokračoval v boji s křižáky i navzdory neúspěchu před Castelnaudary, avšak místo zbraní požil lest. Při návratu do Toulouse nechal šířit zvěst, že křižáci byli poraženi a Simon de Montfort v noci uprchl. Využili tak povědomí o tom, že Simon de Montfort z Castelnaudary odjel v noci před tím, než okcitánci zrušili ležení – nutno dodat, že Simon neprchal, ale odjel shánět posily do Narbonne, protože počítal s delším obléháním a nemohl předvídat, že nepřítel hned druhý den zruší obležení.

V Narbonne se k němu skutečně připojil menší oddíl nově příchozích křižáků pod vedením Alaina de Roucy. Za pozornost stojí, že Simon napřed naverboval i muže z místního obyvatelstva. Poté se však dozvěděl, že tito opustili nepřátelské ležení(!) u Castelnaudary a okamžitě je propustil, jednak proto, že jim nemohl důvěřovat, a také proto, že to bylo signálem, že u Castelnaudary se něco děje. Na zpáteční cestu se tedy vydal jen s novými křižáky.²¹⁶

Mezitím taktika klamu a šíření dezinformací slavili úspěch a obyvatelé se zříkali závazků vůči Simonovi de Montfort. V krátké době získali okcitánci zpět téměř celé Albi a jeho hlavní opěrné body, zatímco tamní křižácké posádky se musely přehnout nebo se vzdát: Rabastens, Montégut,

---

²¹³ Autor konkrétně uvádí, že obránci vypudili okcitánce, „...vybaveni kušemi a jinými zbraněmi.“ Cernay, op. cit., s. 112

²¹⁴ Ibid., s. 112. La Tudele, op. cit., s. 237.

²¹⁵ Guillaume de la Tudele píše, že trébuchet „...opustili na dešti a větru.“ Další dva kronikáři shodně popisují zničení strojů, což se jeví jako pravděpodobnější varianta. Cernay, op. cit., s. 114. La Tudele, op. cit., s. 239. Puylaurens, op. cit., s. 75.

²¹⁶ Cernay, op. cit., s. 113, 114.

Gaillac, Lagrave, Cahusac, Saint-Marcel, Laguépie, Saint-Antonin, Puylaurens, Cassés, Saint-Félix, Montferrand, Avignon, Saint-Michel, Cuq, Saverdun.

V Lagrave byl zradou zavražděn místodržící (*bayle*) a posádka byla zmasakrována. V té době se na nedalekém hradě Montégut nacházel spojenec křížáků Baudouin de Toulouse spolu s rytířem Martinem d'Olite (zde jej Guillaume de la Tudele uvádí pod přízviskem le Hardi – smělý). Z Gaillacu obdržel zprávu o masakru v Lagrave i o spoluúčasti obyvatel z Gaillacu a provedl odvetný úder. Přitáhl k Lagrave a počkal, až mu obyvatelé vyjdou naproti – jeho korouhev nesla totiž stejný znak jako korouhev jeho bratra, Raimonda VI. de Toulouse (oba bratři nosili stejný erb i před válkou – zlatý okcitánský kříž v rudém poli). Obyvatelé města vycházeli ven v domnění, že vítají svého pána, toulouského hraběte. Když si pak všimli dalších křížů, které již s tím okcitánským neměly nic společného, bylo pozdě. Baudouin téměř všechny obyvatele zmasakroval a do hradu dosadil novou posádku. Navečer příštího dne se vrátil na Montégut a krátce nato se přesunul na Bruniquel.²¹⁷

Poté se okcitánci ještě dokázali zmocnit Montégutu ale tím jejich úspěchy skončili. Simon de Montfort nechal připravit k případnému obležení Pamiers a netrpělivě očekával nové křížáky. První čerstvé síly (údajně stovka rytířů, tedy rozumějme těžkooděných jezdců) dorazily v druhé půli roku pod vedením Roberta Mauvoisina. Tito křížáci zůstali v Languedocu po celou zimu a pomohli tak Simonovi přečkat do jara, kdy opět začali přicházet další posily. Přisun nových křížáků byl výsledkem mohutného kazatelského úsilí, které vyvinul pařížský arciděkan Guillaume a kněz Jacques de Vitry. Činili tak z pověření Raymonda, biskupa z Uzès, který byl od dubna 1211 papežským legátem a krom severní Francie působili také v německých zemích.²¹⁸

Hrabě de Montfort však nemohl setrvat v defenzivě až do jara, a tak začal některá ztracená místa dobývat zpět. La Pomarède získal po jednom dni boje, když obránci v noci v tichosti uprchli, posléze oblehl a dobyl Les Touelles, kde povraždil všechny obyvatele s výjimkou pána, jehož vyměnil s hrabětem de Foix za jiného zajatce.²¹⁹

Dalším místem, které křížáci získali zpět, byl Cahuzac. Postup Simonova vojska se však zpomaloval. Byla zima a navíc bylo nutno táhnout oklikou přes Albi, neboť kratší cesta vedla přes Gaillac, stále obsazený okcitánci. Křížáci Cahuzac sice dokázali dobýt během dvou dní, někdy kolem 21. ledna.²²⁰

---

²¹⁷ Pierre des Vaux de Cernay mimo jiné popisuje kuriozní vraždu místodržícího v Lagrave. Ten si nechal u místního bečváře opravit sudy a dotýčný řemeslník jej měl vyzvat, aby se sám podíval, zda je sud dobře opraven. Ve chvíli, kdy rytíř nahnul do sudu hlavu, bečvář mu ji uťal sekerou. Cernay, op. cit., s. 114, 115. La Tudele, op. cit., s. 241, 243.

²¹⁸ Cernay, op. cit., s. 115-117.

²¹⁹ Oním pánem byl Frézoul de Lautrec, otec Girauda de Pépieux, jednoho z významných vazalů hraběte z Foix. Simon jej vyměnil za rytíře Dreux de Compans, shodou okolností bratrance Roberta Mauvoisina, který nedávno přivedl křížákům posily. Cernay, op. cit., s. 118. La Tudele, op. cit., s. 245.

²²⁰ Guillaume de la Tudele uvádí, že křížáci pobývali v Cahuzaku týden „v době svátku, Epifanií, v nejtuzší zimě.“ Tomu by časově odpovídal 21. leden, neboť po týdenním odpočinku následovalo víc jak měsíc a půl trvající obležení Saint-Marcel, které skončilo 24. března. La Tudele, op. cit., s. 247.

Vystavili se tím však značnému riziku, protože právě v nedalekém Gaillacu se v té době nacházela s vojskem hrabata de Toulouse, de Foix a de Comminges. Jakákoli vojenská akce, kterou by hrabata podnikla, by tak mohla pro křižáky v Cahuzacu skončit katastrofou. Byli početně slabší a po nedávném tažení unaveni; jak poznamenal Pierre des Vaux de Cernay, hrabě de Montfort dobyl Cahuzac „...třebaže měl málo mužů a že to nebylo zvykem, provádět obléhání v plné zimě.“ Křižáci setrvali v dobře zásobeném Cahuzacu týden, aby nabrali nové síly, a poté vytáhli na Saint-Marcel. Tam se však Simonův postup zastavil. Měl s sebou příliš málo mužů, proto nemohl provést obklíčení, a tak do města pronikla s vojskem okcitánská hrabata, která přijela z Gaillacu. Přes měsíc a půl trvající obléhání skončilo fiaskem, protože okcitánci, kteří se mohli dostat z Cahuzacu ven, kontrolovali přístupové cesty z Albi, a křižákům tak znemožnili zásobování. Proč se při své početní převaze neodhodlali k větší operaci ofenzivního charakteru není známo; snad měli v paměti nedávný debakl u Saint-Martin-La-Lande. Znám je pouze výpad Rogera-Bernarda, hraběte de Foix, který se pokusil zničit křižákům obléhací stroj (*pierrière*), ale byl odražen. Křižácké vojsko se nakonec muselo 24. března vrátit do Albi.²²¹

Neúspěch zatím poslední křižácké vojenské akce byl do jisté míry vyvážen posílením moci církevních autorit. Během v téže době probíhajících Velikonoc byl Arnaud Amaury, opat z Cîteaux, zvolen arcibiskupem v Narbonne a do úřadu biskupa v Carcassonne se dostal další cisterciák Guy, opat z Vaux de Cernay, který právě přijel ze severu Francie.²²² Přibližně v téže době dorazili ze severu další křižáci, Němci a Francouzi a přidat se měli i Italové a křižáci z oblasti Jadranu, Srbska a Slovinska.²²³

Protiofenzíva křižáků 1212 – 1213

Po Velikonocích roku 1212 měl již Simon de Montfort k dispozici dostatečně silné vojsko, aby mohl přejít do ofenzivy a také nastupující jaro bylo válečným operacím nakloněno více než zima. Hrabě de Montfort věděl, že musí využít omezené doby, po kterou budou v jeho vojsku přítomni noví křižáci a začal jednat. V první řadě se zaměřil na odpadlé hrady a *castra*, nacházející se na území, které měl (resp. měl mít) pod kontrolou. Šlo o oblast na území vikomtství Trencavel a na část území, které se rozkládalo na jihovýchod od Toulouse.²²⁴

Prvním cíle se stal hrad Hautpoul, který leží mezi Castres a hradem Cabaret. Obléhání trvalo pouhé čtyři dny. Křižáci při něm použili metací stroj (*pierrier*), který dostavěli a uvedli do provozu během

---

²²¹ Cernay, op. cit., s. 118-120. La Tudele, op. cit., s. 245-249.

²²² Cernay, op. cit., s. 120, 121.

²²³ La Tudele, op. cit., s. 249. Cernay, op. cit., s. 123, 124. Monumenta Germaniae Historica – inde ab anno christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum, edidit Georgius Henricus Pertz, Scriptorum, Tomus XVI., Hannoverae, Impensis bibliopolii aulici Hahniani, MDCCCLVIII., s. 665.

²²⁴ Druhá jmenovaná oblast původně před válkou patřila k hrabství Toulouse.

třetího dne obléhání. Ačkoli obránci útoky odrazili, využívající pozice hradu na strmé skále, přece jen odhadli svoji situaci jako nepříznivou a v noci po čtvrtém dni obléhání se výpadem pokusili uniknout. Křížákům se však podařilo využít této příležitosti a otevřenou branou vpadli do hradu, zatímco někteří z nich pronásledovali prchající Okcitéance. Všichni obránci hradu byli pobiti a nazítří Simon nařídil hrad rozbořit. Tohoto úkolu se chopil Robert Mauvoisin a rytíři, kteří na podzim přišli s ním a sloužili u hraběte de Montfort celou zimu, poté se od vojska oddělili a vrátili se na sever.²²⁵

Oproti předchozímu roku se situace takřka zrcadlově obrátila. Jak během roku 1211 získali Okcitéanci většinu míst bez boje, tak je i nyní nabývali křížáci zpět - Montferrand, Avignonnet, Cassés, Saint-Félix a další se vzdávaly bez boje nebo je křížáci nacházeli, jako Puylaurens, opuštěné. Uprchlíci mířili prakticky bez výjimky do Toulouse. Některá místa byla, podobně jako Hautpoul, vypálena a rozbořena. Tento osud potkal například Saint-Michel, Saint-Marcel a hrad Laguépie.²²⁶

V ležení u Saint-Michel se Simon opět setkal s Arnaudem Amaurym, který jako nový arcibiskup mířil do Narbonne obsadit svůj úřad spolu s Guy, bývalým opatem ve Vaux de Cernay, který tam cestoval kvůli vysvěcení jako nový biskup z Carcassonne. Po zničení Saint-Michel se ke křížáckému vojsku přidali noví křížáci, Němci, které přivedl Engelbert, probošt katedrály v Kolíně nad Rýnem.²²⁷ Když Simon obsazoval Puylaurens, zastihla jej zpráva, že se blíží další křížáci pod Robertem, arcibiskupem z Rouenu, Robertem, biskupem z Laonu a pařížským arciděkanem Guillaumem. Hrabě obratem vyslal svého bratra Guy de Montfort a svého maršála Guy de Lévis, aby v Carcassonne nové křížáky přijali a zorganizovali jako druhé vojsko, které bude provádět operace nezávisle na hlavním křížáckém voji.²²⁸

Poté Simon de Montfort zamířil k Saint-Antonin, které oblehl 20. května 1212. Již během prvního dne obležení provedli obránci výpad a ostřelovali křížáky, budující tábor, a na večer měli ostřelovat i ležení. Protiútok křížáků však obránci nejen zatlačil do hradeb, ale navíc je připravil o barbakány u obou bran. Část obránců se pokusila spasit útekem a přeplavat řeku Aveyron, mnoho z nich se však utopilo nebo bylo zabito křížáky na druhém břehu a jen hrstce se podařilo uniknout. Následujícího dne velitel Saint-Antonin město vydal. Zbytek obyvatel nebyl povražděn, avšak velitel posádky s několika dalšími rytíři skončil v zajetí.²²⁹

Nyní již Simon cíleně útočil na vlastní domény hraběte de Toulouse. Jeho novým cílem se stala oblast Agenais na severozápad od Toulouse. Toto území s městem Agen vlastnil původně anglický král

---

²²⁵ Cernay, op. cit., s. 121, 122.

²²⁶ La Tudele, op. cit., s. 251. Cernay, op. cit., s. 123, 124.

²²⁷ K německým křížákům té poznámka 157. Cernay, op. cit., s. 121, 122.

²²⁸ Ibid., s. 124.

²²⁹ Pierre des Vaux de Cernay jméno okcitéanského velitele neuvádí, podle Guillaumea de La Tudele jím byl Azémar-Jourdain. Byl jedním z vikomtů, kteří se dělili o panství Saint-Antonin. La Tudele, op. cit., s. 251-253. Cernay, op. cit., s. 125, 126.

Richard I. Lví srdce a dal jej své sestře Janě, která jej jako věno přenesla Raymondovi VI. de Toulouse.²³⁰ Křižáci táhli na Penne d' Agenais.

Jestliže až doposud nenarazilo křižácké vojsko na vážnější odpor, pak u Penne d' Agenais jej čekalo nepříjemné překvapení. Tamní posádce velel zkušený navarrský rytíř Hugues d'Alfaro, senešal, Raymonda VI., a při obraně si počínal velice pragmaticky. Posílil posádku o další žoldnéře (*routiers*) a nechal z města vyvést mnohé obyvatele, poté sám spálil předměstí, aby neposkytovalo útočníkům ochranu. Město tak bylo obsazeno především bojeschopnými muži a dostatečně vybaveno zásobami, uvnitř samotného donjonu pak byly zřízeny dvě kovárny, pec a mlýn. Počátkem června Simon de Montfort město oblehl a boj nabral na síle hned od počátku – podobně jako u Saint-Antonin, i zde obránci provedli výpad a „přivítali“ šípy křižáky, kteří stavěli stany. Tím však podobnost končila a žádný protiútok se nekonal. O několik dní později postavili obléhatelé na spáleném předměstí několik obléhacích strojů; Pierre des vaux de Cernay hovoří o *pierrières*, Guillaume de La Tudele také o *mangonneaux*, které měli obsluhovat němečtí křižáci a týž autor zmiňuje také nasazení beranidel. Obléhaní však vztyčili své vlastní stroje a palbu opětovali s tím, že se zaměřili na stroje obléhatelů a komplikovali jim tak práci. Ani v následujících dnech se situace pro obléhatele nelepšila. Křižákům se při jednom útoku sice podařilo zdolat palisádu blízko zdí, byli však odraženi a na to provedli obránci výpad, během něhož se pokusili podpálit stroje na předměstí. Křižáci je s největším vypětím dokázali ubránit.

V té době bylo navíc křižácké vojsko oslabeno, protože mnoha křižákům končila doba služby (*quarantaine*) a vraceli se domů. Týkalo se to zejména kolínského probošta Engelberta a ostatních Němců. K Simonovi se sice připojilo druhé vojsko s Guy de Montfort, které krátce před tím dokončilo vlastní tažení, avšak i z tohoto vojska mnozí křižáci odjížděli. Odjel i biskup z Laonu, ale pařížský arciděkan Guillaume zůstal a Robert, biskup z Rouenu, rovněž a odjel až poté, co bylo o několik dní později vojsko křižáků doplněno o nové síly.

Křižáci zapojovali do boje další stroje. Už po příchodu Guy de Montfort bylo postaveno několik dalších a Simon měl dát stavět jeden obzvláště veliký (Ize se domnívat, že se jednalo o *trébuchet*). Dokončen a nasazen byl ještě před odjezdem biskupa z Rouenu. Obležení, kteří se snažili šetřit se zásobami, vyhnali zbylé obyvatele z města, křižáci je však nechali na pokoji a soustředili se na ostřelování donjonu. Nyní už byli obránci natolik stísněni, že z vlastní iniciativy nabídli vydání města výměnou za volný odchod. Hrabě de Montfort si byl vědom toho, že je brzy opustí další křižáci a rozhodl se proto kapitulaci přijmout. Obléhání tak skončilo ve svátek sv. Jakuba Většího, 25. července.²³¹

---

²³⁰ La Tudele, op. cit., s. 255. Cernay, op. cit., s. 126.

²³¹ Oba kronikáři se rozcházejí v údajích o délce obléhání. Pierre des Vaux de Cernay je vymezuje od neděle 3. června do 25. července, zatímco Guillaume de La Tudele jej vymezuje od úterý někdy po svátku Nanebevstoupení páně (připadá na 8. květen) do zří. Reálný se zdá spíše první údaj. Detailnější popis obléhání viz La Tudele, op. cit., s. 255-259. Cernay, op. cit., s. 127-132.

Je na místě zmínit se ještě o činnosti druhého vojska, které během obléhání Saint-Antonin a Penne d'Agénais operovalo nezávisle na Simonově vojsku. Jeho bratr Guy vedl křižáky z Carcassonne do hrabství Foix. Tam takřka za pochodu dobyli Lavelanet a pobili všechny obránce. V důsledku toho začali obyvatelé z okolí prchat a sami likvidovali svá sídliště. Křižáci zamířili k Toulouse, kde vytrvale pustošili krajinu. Opevněná místa, která míjeli opuštěná, bořili. Během těchto operací je blízko Toulouse zastihla zpráva od hraběte de Montfort, který je povolával k Penne, protože jeho vojsko začali opouštět křižáci, kterým končila služba (viz výše).²³²

Z činnosti tohoto druhého vojska je zřejmé, že jeho úkolem bylo především zneklidňovat protivníka, zatímco vojsko Simona de Montfort bude systematicky likvidovat opěrné body protivníka.

Po obsazení Penne d'Agénais se Simon de Montfort rozhodl krátce přerušit cíleně vedené tažení. Důvodem byl fakt, že přibližně 30 km severně se nacházel hrad Biron, na němž sídlil Španěl Martin Algai. Simon mu nemohl zapomenout útěk z bitvy u Saint-Martin-La-Lande, což považoval za zradu. Zanechav v dobytém městě posádku, vytáhl na Biron. Tam, jak se zdá, k žádnému velkému obléhání nedošlo. Guillaume de La Tudele píše jen, že „...se jej (křižáci Bironu) zmocnili rychle a bez prodlení, dle Pierra des Vaux de Cernay získali křižáci patrně již prvním útokem předměstí, a obránci, kteří se ukryli v donjonu, byli připraveni vyjednávat. Výsledkem bylo vydání Martina Algaie výměnou za zachování životů ostatních obránců. Simon nechal svého zajatce potrestat dehonestujícím způsobem (Martin Algai byl rytíř) – Španěl byl vláčen za koněm ven z hradeb a přes ležení až k připravené šibenici, kde byl pověšen. Křižáci poté zrušili ležení a zamířili zpět na jih. V Penne d'Agénais se k Simonovi připojili další křižáci, kteří přitáhli z Carcassonne spolu s jeho ženou a biskupem z Carcassonne.“²³³

Cílem Simona de Montfort byl Moissac. Vojsko k němu dorazilo na druhý den dopoledne, neboť na cestě nocovalo na Montcuqu. Na zprávy o blížícím se vojsku reagovali obyvatelé žádostí o pomoc do Toulouse, odkud k nim v předvečer obležení skutečně dorazili žoldněři (*routiers*) a toulousané.

Moissac byl obležen 14. srpna 1212, v předvečer svátku Nanebevstoupení Panny Marie. K otevřenému útoku však došlo až počátkem září, protože obléhatelé čekali, až poleví vedra, a stavěli obléhačské stroje - vedle *pierriers* to byla také dřevěná galerie – „kočka“ (*chatte*) s beranidlem.²³⁴ Na ostřelování města odpověděli obránci palbou z vlastních metacích strojů (typ není znám) a zneklidňovali křižácké vojsko výpady, takže Simon byl nucen poskytnout ozbrojený doprovod konvoji, který přivážel dřevo a tesaře na stavbu strojů. Jeho ostražitost byla na místě, neboť i drobné šarvátky nebyly bez obětí (jednou z nich byl panoš Baudouina de Toulouse, jehož před šipkou z kuše neochránila kroužková zbroj před šipkou z kuše). Obránci Moissaku ještě před začátkem obléhání

---

²³² Cernay, op. cit., s. 129, 130.

²³³ La Tudele, op. cit., s. 259-261. Cernay, op. cit., s. 132-134.

²³⁴ La Tudele, op. cit., s. 267-269. Cernay, op. cit., s. 134.

zbuvovali kolem města druhý vnější příkop (ten blíže u hradeb byl naplněn vodou), chráněný palisádou. V prostoru mezi oběma příkopy pak udržovali jednotky, které prováděly výpady proti křižákům, a postavili zde také metací stroj (*mangonneau*), kterým začali ostřelovat zejména křižáckou „kočku“. Jako během mnoha předchozích obléhání, i zde se obránci pokusili při výpadu zničit stroje protivníka. Jejich snaha podpálit „kočku“ se nesečkala s úspěchem, avšak i křižáci, kteří *routiers* nakonec vytlačili zpět do města, se potýkali s obtížemi. Hašení zapáleného stroje stálo mnoho sil, a mnozí z těch, kteří „kočku“ bránili, byli zasaženi šipkami z kuší Okciténců.

Pod Simonem de Montfort byl zabit kůň a sám hrabě byl zasažen šípem do nohy. Od zajetí a snad i smrti jej zachránil včasný zásah spolubojovníků – mohl jej potkat osud synovce remešského arcibiskupa, kterého Okciténci zajali a krátce poté i zabili.²³⁵

Den poté mělo dojít k incidentu, jehož popis nám zanechal pouze Guillaume de La Tudele. Noví křižáci, kteří přijížděli z Cahors, měli být na cestě ze dvou stran napadeni obyvateli Montaubanu. Z křižáckého ležení jim přijel na pomoc Baudouin de Toulouse s posilou a útočníci museli ustoupit.²³⁶

Podle líčení Pierra des Vaux de Cernay se zdá, že v reakci na tyto události a trvající obležení se křižákům vzdali obyvatelé Castelsarrasin, vzdáleného jen 8 km od Moissaku. Okcitéanská posádka, které velel známý vazal hraběte de Foix, Giraud de Pépieux, uprchla směrem k Toulouse.²³⁷

Přestože obránci Moissaku kladli tuhý odpor, porážka se před nimi rýsovala stále zřetelněji. Pomoc z Toulouse očekávat nemohli, protože Raimond VI. byl v té době zaměstnán vlastními problémy a navíc se nacházel mimo město.²³⁸

Měšťané se rozhodli se Simonem de Montfort vyjednávat. Ten uložil jako podmínku přijetí kapitulace vydání všech *routiers* a toulousanů, dále museli obyvatelé přísahat na evangelium, že nepozvednou zbraně proti křesťanům. Měšťané souhlasili a hrabě de Montfort opět uvedl do úřadu místního opata, jemuž před časem obyvatelé vypověděli poslušnost, a vyhradil si práva, která původně náležela hrabatům z Toulouse. Tři týdny trvající obléhání tak skončilo 8. září, ve svátek Narození Panny Marie. Vydání Okciténci byli všichni pobiti.²³⁹

---

²³⁵ Oba kronikáři popisují tuto pasáž téměř shodně, včetně zranění Simona de Montfort a smrti synovce remešského arcibiskupa (jméno křižáka neuvádí ani jeden z nich) – Pierre des Vaux de Cernay dodává, že obránci házeli tělo zajatce křižákům po kusech. La Tudele, op. cit., s. 269-271. Cernay, op. cit., s. 134, 136.

²³⁶ La Tudele, op. cit., s. 273.

²³⁷ Guillaume de La Tudele neklade podrobení Castelsarrasin do konkrétního období, pouze konstatuje, že tak obyvatelé učinili po vzoru Agen, které se vzdalo po obsazení Penne d'Agénais. La Tudele, op. cit., s. 263-265. Cernay, op. cit., s. 137.

²³⁸ Savari de Mauléon, který opustil služby Raimonda VI., požadoval plat za spoluúčast na bojích proti křižákům. Když jej Raimond odmítl, Savari, unesl jeho syna, budoucího Raimonda VII., a požadoval za něj výkupné 10.000 *livres*. Během obléhání Moissaku se Raimond VI. nacházel v Bordeaux, kde vyplatil výkupné za svého syna. Francisque, Michel, Histoire des ducs de Normandie et rois d'Angleterre, Jules Renouard, Paris, 1840, s. 122. La Tudele, op. cit., s. 275.

Křížácké vojsko mělo původně jako další cíl zvolený Montauban, avšak od obléhání bylo upuštěno. Stalo se tak s ohledem na to, že město posílil Roger-Bernard, syn hraběte de Foix, údajně se stovkou těžkooděných jezdců. Obléhání se mohlo protáhnout a vzhledem k blížící se zimě by byl jeho výsledek značně nejistý. Simon proto změnil směr, částečně také kvůli prosbám opata z Pamiers, a táhl na Saverdun, který ležel od Pamiers asi 15 km severně a jehož posádka hraběte de Foix město ohrožovala. Mezitím do Pamiers dorazil Enguerrand de Boves, který dostal od hraběte de Montfort část hrabství Foix lénem a přivedl s sebou nové německé křížáky z Carcassonne. Když se o tom obránci Saverdunu dozvěděli, uprchli – mezi nimi měl být také Roger-Bernard de Foix a Raimond VI. de Toulouse. Simon se oddělil od svého vojska, které táhlo k opuštěnému Saverdunu a v Pamiers se spojil s Enguerrandem a jeho Němci. S nimi podnikl výjezd až k Foix, aby zastrašil protivníky, a poté se opět připojil k hlavnímu vojsku, které mezitím opustilo Saverdun a táhlo na Auterive. Město, jehož obyvatelé před blížícími se křížáky uprchli, bylo obsazeno posádkou – ta měla kontrolovat cestu mezi Foix a Toulouse a bránit tak nepříteli v komunikaci. Simon de Montfort táhl ještě na území hraběte de Comminges a obsadil Saint-Gaudens a Muretu.²⁴⁰

Tím prakticky skončily velké vojenské operace pro tento rok.²⁴¹ Na podzim 1212 se okcitánská hrabata dostala téměř do izolace. Raimond VI. de Toulouse byl fakticky obklíčen a krom samotného Toulouse držel jen Montauban, zbytek země kontrolovali křížáci. Toulouse bylo přeplněno uprchlíky. Za této situace byl hrabě de Toulouse nucen hledat pomoc u svého švagra, aragonského krále Pedra II.²⁴²

Simon de Montfort nechal své lidi přes zimu odpočívat a i když jej opustila část křížáků, kterým skončila služba, nezdál se být oslaben. Rozhodl se však využít příznivé konstelace sil k tomu, aby svoji vojenskou moc podpořil také mocí práva, což do té doby neučinil. Proto svolal na začátek zimy do Pamiers shromáždění šlechticů a prelátů z celé země a spolu s nimi zformuloval nový zákoník, který měl především kodifikovat stávající stav jako legální a zvykové právo nahradit právem psaným, platným v Paříži a oblasti Ile-de-France. Svrchovaným pánem země byl ustanoven Simon de Montfort. Samotný soupis provádělo 12 osob – 4 prelátů (2 biskupové, jeden templář a jeden johanita), 4

---

²³⁹ Pozoruhodné je, že ve vyprávění obou kronikářů jsou rozlišeni jako obránci *routiers* a toulousané, avšak křížáky pobité uvádějí jen *routiers* - Guillaume de La Tudele udává přes 300 popravených, což bude nejspíše nadsazené. Pokud zde kronikáři pouze neshrnuli obě skupiny vydaných obránců pod jeden termín (proč je před tím rozlišili?), pak by to mohlo nepřímě svědčit pro zajetí toulousanů kvůli výkupnému. Guillaume de La Tudele také přidává mezi podmínky kapitulace vyplacení výkupného ve výši 100 hřiven zlata. La Tudele, op. cit., s. 277. Cernay, op. cit., s. 137.

²⁴⁰ La Tudele, op. cit., s. 279. Cernay, op. cit., s. 137-139.

²⁴¹ Pierre des Vaux de Cernay se zmiňuje ještě o incidentu, který se odehrál na cestě mezi Carcassonne a Narbonne. Roger-Bernard, syn hraběte de Foix, se měl přiblížit ke skupině ze severu nově přišedších křížáků, kteří jej v omylu považovali také za křížáka. Roger toho využil a s pomocí *routiers* křížáky dílem pobil, dílem pozajímal. Zajatci (kronikář se odvolává na rozhovor s jedním z nich) měli být ve Foix krutě mučeni. Cernay, op. cit., s. 141.

²⁴² Ibid., s. 140.

francouzští rytíři (tj. křižáci ze severu) a 4 „domácí“ (tj. pocházející z obsazeného území - 2 rytíři a 2 měšťané). Vyhotovením a zpečetěním listiny, známé jako „Statuta z Pamiers“, 1. prosince 1212 shromáždění splnilo svůj úkol a účastníci se rozešli.²⁴³

---

²⁴³ Detaily statut z Pamiers viz přílohy této práce. Ibid., s. 141-143. La Tudele, op. cit., s. 281.

„Klerici a Francouzi chtějí hraběte, mého švagra, zbavit majetku a vypudit jej z jeho země – nikoli pro křivdu či pochybení z jeho strany, neb není žádné, které by bylo možné jmenovat – ale jen proto, že se jim zachtělo, jej chtějí zbavit majetku.“

**Aragonský král Pedro II. ke svým vazalům,
Anonym, La chanson de la croisade albigeoise**

5. Intervence aragonského krále

Stran situace, v níž se nacházela okcitánská hrabata v zimě roku 1212, nelze než opakovaně konstatovat, že byla takřka bezvýchodná. Raimond VI. de Toulouse se v této situaci obrátil k jedinému muži, který za daných okolností mohl pomoci – aragonskému králi Pedrovi II.

Ačkoli stál Pedro II. do nynější chvíle stranou, nelze říci, že by se ho vývoj válečných událostí netýkal, ba spíše naopak. Po celé čtyři roky trvání války neměl možnost do dění prakticky zasahovat, třebaže chtěl. Hned na počátku války se mu nepodařilo zachránit diplomatickou cestou Raimonda-Rogera Trencavela, vikomta de Béziers. Vojensky se tehdy angažovat nemohl. V roce 1211 přijal pod tlakem okolností vazalský slib nového vikomta de Béziers, tedy Simona de Montfort. Důvodem byla snaha udržet dobrý vztah s papežskou kurií a ofenzíva Almohádů na Pyrenejském poloostrově, kvůli níž musel král využít služeb Simonových křižáků. Teprve podíl na rozhodujícím vítězství nad Almohády 16. července 1212 u Las Navas de Tolosa Pedrovi II. uvolnilo ruce a poskytlo tolik potřebnou vojenskou prestiž a autoritu k zásahu v Okcitanii.²⁴⁴

V sázce bylo hodně. Aragonský král si nemohl dovolit nechat napospas své vazaly, okcitánská hrabata – nejen kvůli vazbám, utvrzeným sňatkem, ale také kvůli tomu, že by přišel o vliv v jižní Francii. Pro Okcitance pak Pedro II. jako lenní pán představoval jediný způsob, jak si zachovat vlastní svébytnost vůči církvi i šlechtě, která přicházela ze severu Francie. Král proto nechal předložit papeži Inocenci III. plán mírového řešení nastalé situace a sám se vydal do Languedocu, aby diplomaticky zakročil.

Pedro II. dorazil do Toulouse 6. ledna, na Tři krále. Svůj pobyt prodloužil až do února, aby mohl intervenovat ve prospěch svých vazalů. První jednání, k němuž král pozval Simona de Montfort a Arnauda Amauryho, legáta a nyní arcibiskupa v Narbonne, proběhlo na blíže nespecifikovaném místě mezi Toulouse a Lavour.

Arnaud Amaury v reakci na tuto výzvu obratem svolal koncil do Lavour, na nějž údajně sezval dvacet arcibiskupů a biskupů.²⁴⁵ Když král započal na schůzce vyjednávat ve prospěch okcitánských hrabat,

---

²⁴⁴ Albaret, op. cit., s. 73, 74.

²⁴⁵ Z přítomných arcibiskupů jsou doloženi Arnaud z Narbonne, Guillaume z Bordeaux a Foulques z Toulouse, z biskupů Guillaume z Albi, Garcia z Comminges, Hugues z Riez a Guy z Carcassonne. Cernay, op. cit., s. 145.

Arnaud Amaury na to reagoval žádostí, aby král své požadavky sepsal a zpečetěné je doručil svolaným prelátům do Lavaur. Král se k tomuto požadavku nestavěl nijak odmítavě, vyjednal si však klid zbraní po dobu následujícího týdne a sám ručil za jeho neporušení ze strany Okcitánců. Pedro II. své požadavky odeslal koncilu již tři dny poté, 16. ledna a odebral se do Toulouse.

Obsahem jeho požadavků bylo zachování statků hrabat de Toulouse, de Foix a de Comminges a Gastonovi de Béarn. Podle tohoto návrhu mělo být hrabatům odpuštěno a případné sankce měla uložit církev, hrabě de Toulouse měl pak osobně odškodnit církev i poškozené duchovní. U Raimonda VI. de Toulouse počítal král i s variantou, že mu církev neodpustí. V takovém případě měl hrabě de Toulouse odčinit své provinění službou v boji proti nevěřícím, buď proti Saracénům na Pyrenejském poloostrově nebo ve Svaté zemi, a v tom případě mělo dědictví přejít na jeho syna, nad nímž měl až do dospělosti držet ochranu Pedro II. Hrabata de Foix, de Comminges a Gastona de Béarn král hájil s tím, že nejsou heretici, a jejich zapojení do války bylo podmíněno jejich vazalským slibem vůči Raimondovi VI.²⁴⁶

Reakce koncilu, odeslaná králi 18. ledna byla absolutně odmítavá. Preláti v závěru listiny odkázali krále k papeži, nebude-li se mu zamlouvat jejich vyjádření. Pedro II. jim tedy předložil své požadavky opakovaně a k tomu žádal prodloužení příměří až do Letnic nebo alespoň do Velikonoc. Tím chtěl patrně uklidnit situaci na francouzském jihu a narušit tak verbování nových křižáků jejichž přítomnost by v případě míru či příměří ztrácela smysl. I tyto požadavky však koncil v Lavaur odmítl, a tak se král rozhodl vzít své vazaly pod přímou ochranu, za což si vysloužil víceméně nepřímou, avšak zřetelnou pohrůzku exkomunikací, kterou mu zaslal Arnaud Amaury. Pedro II. však odpověděl tím, že svůj plán uskutečnil – v neděli 27. ledna 1213 v Toulouse přijali jeho ochranu a složili přísahu věrnosti hrabata de Toulouse, de Foix, de Comminges, Gaston de Béarn a s nimi všichni šlechtici z oblasti Toulousain a vyhnanci z Carcassés spolu s měšťany z Toulouse. Na to se koncil v Lavaur rozešel a preláti odeslali do Říma list, v němž líčili situaci a žádali, aby papež zasáhl.²⁴⁷

Jako první se však v Římě dostali ke slovu vyslanci aragonského krále – královský notář Colomb a Hispan, biskup ze Segovie - a to již na konci roku 1212, před jednáním a zasedáním koncil v Lavaur. Inocence III. zjevně přesvědčili, protože 15. a 17. ledna 1213 vydal dvě buly, z nichž první budila dojem, že papež ruší platnost odpustků vydaných za boj proti heretikům, a druhá přikazovala Simonovi de Montfort vrátit okcitánským hrabatům jejich zemi.²⁴⁸ Když však do Říma dospěli spolu s dopisem vyslanci někdejšího koncilu v čele s Garciou, biskupem z Comminges, a pařížským arciděkanem Guillaumem, Inocenc ve světle nových informací změnil názor, zrušil obě buly a 21.

---

²⁴⁶ Cernay, op. cit., s. 146, 147.

²⁴⁷ Ibid., s. 147-155, 170, 171.

²⁴⁸ Obě buly neměly prakticky žádný dopad, protože jednání krále s preláty nabralo na energičnosti a koncil v Lavaur skončil dříve, než mohly být uvedeny v platnost. Albaret, op. cit., s. 75.

května zaslal Pedrovi II. list, v němž jej zrazoval od hájení Okcitánců a varoval před následky. Potvrzoval víceméně stav z podzimu 1212, na druhé straně se zmiňoval o odpuštění hrabatům za určitých podmínek, které měl určit legát Amaury. Na druhé straně však v listě vyhověl královi přání o dosazení nového, nezaujatého legáta Pietra de Benevento. Papež také slíbil přimět Simona k plnění závazků, které měl vůči Pedrovi II.²⁴⁹

Aragonský král, který někdy po 7. únoru opustil Toulouse, se sice vracel do své země, avšak jeho vyslanci nadále plnili svěřené úkoly ve prospěch koruny. Pedro II. si byl vědom toho, že tím, že oficiálně přijal pod ochranu okcitánská hrabata, narušil práva krále Francie. Hrabata byla sice vazaly aragonského krále, avšak jejich pánem byl oficiálně stále francouzský král. Situaci zkomplikoval také fakt, že princ Ludvík, syn vládnoucího Filipa Augusta, přijal v únoru 1213 kříž a chystal se na jih. Aragonští vyslanci v čele s biskupem z Barcelony jednali, aby zdrželi další přísun nových křížáků a také ve prospěch možného sňatku královy dcery s Pedrem II., který zapudil svoji manželku Marii de Montpellier. Ta žila a zemřela v Římě, kde se snažila svůj stav uhájit. Jednání ve Francii ztroskotala, mimo jiné patrně i proto, že Inocenc potvrdil platnost stávajícího sňatku aragonského krále.²⁵⁰

Mezi tím v průběhu jara a nastupujícího léta roku 1213 Simon de Montfort pokračoval v tlaku na ohniska okcitánského odporu. Podpořil jej nový kontingent křížáků, vedených Manassém de Seignely, biskupem z Orléans, a Guillaumem, biskupem z Auxerre. Ti se k němu připojili ve Fanjeaux a rovnou se zapojili do bojových operací. Simon zahájil záškodnickou válku a začal systematicky likvidovat drobná opevnění v okolí Toulouse a protože se blížil čas sklizně, likvidoval také pole, vinice a ovocné stromy v dané oblasti. Ke střetu s obránci města nedošlo, protože tito údajně několikrát vyjeli z hradeb, ale vždy se stáhli zpět.²⁵¹

V téže době obléhal Simonův bratr, Guy de Montfort, s pomocí Baudoina de Toulouse hrad Puycelci v oblasti Albigeois. K dispozici měl sice obléhací stroje, avšak jeho vojsko bylo malé, s nízkým počtem těžkooděných jezdců a s převahou pěchoty. Hrad tak mohl oblehnout jen z jedné strany. Ležení křížáků bylo ohrožováno nejen neustálými výpady *routiers* z Toulouse, ale především operací, kterou naplánovala hrabata de Toulouse, de Comminges a de Foix spolu se senešalem aragonského krále Guillermem-Raimondem IV. de Montcade. Tito přitáhli k Puycelci a senešal s částí vojska vjel do hradu. Okcitánci měli v plánu napadnout křížácké ležení ze dvou stran, tedy výpadem z hradu, který měl vést senešal, a zároveň útokem z opačné strany pod vedením hrabat. Akce však nevyšla, třebaže Okcitánci měli jak se zdá početní převahu. Za svítání sice došlo k plánovanému výpadu z hradu, ale křížáci jej úspěšně odrazili. Hrabata se za těchto okolností zdržela jakéhokoli útoku a ustoupila. Samotné obléhání však skončilo na základě dohody. Zanedlouho začali Guyho tábor

---

²⁴⁹ Spolu s titulem vikomta de Béziers přijal Simon také vazalský vztah vůči aragonskému králi. Detaily Inocencova listu viz Cernay, op. cit., s. 156 -160.

²⁵⁰ Cernay, op. cit., s. 160 -163. Albaret, op. cit., s. 76.

opouštět křižáci, kterým již skončila služba, a on byl nucen obležení zrušit. Za zmínku stojí dohoda, kterou před odchodem uzavřel s obránci hradu (a oni na ni kupodivu přistoupili). Podle této dohody slíbili obránci, že již nebudou bojovat proti křesťanům (resp. Křižákům) a hrad Puycelci vydají, jestliže křižáci dobudou nebo získají na základě kapitulace hrad Penne ve stejné oblasti. Poté Guy zamířil za bratrem ke Castelnaudary.²⁵²

Tam se v druhé polovině června sešel Simon de Montfort s biskupy z Orléans a Auxerre a s některými vazaly. Důvodem bylo pasování Simonova syna Amauryho de Montfort na rytíře ve svátek sv. Jana Křtitele, 24. června. Celý akt včetně mše, kterou sloužil biskup z Orléans, proběhl ve stanu u Castelnaudary, neboť město bylo v předchozích bojích příliš poškozeno a nemohlo tak poskytnout dostatečně důstojnou kulisu slavnostnímu rituálu. Pasování, k němuž vedl syna Simon i jeho manželka Alix, a které vykonal biskup z Orléans spolu s biskupem z Auxerre, nebylo samoúčelným aktem. Je nesporné, že podstatnou motivací k tomuto činu mohl být Amauryho věk (přibližně 18 let), avšak hrabě de Montfort sledoval pasováním syna další cíle. Podobně jako zákony vyhlášené v prosinci 1212, měl i čerstvě pasovaný prvorozený syn posílit autoritou rytíře dobyté postavení svého otce. Nedlouho poté totiž nechal hrabě de Montfort povolat do Muretu gaskoňské šlechtice z již dobytého území a přiměl je složit Amaurymu vazalský slib. Simon se poté vydal s Amauryem do dobyté části Gaskoňska (zde je myšleno hrabství Comminges a sousední země). Amaury měl převzít držení této země a pokračovat v dobývání.²⁵³

V této situaci, která byla křižákům příznivá, však vývoj událostí dostal nečekaný směr. Patrně během července skončila služba mnoha křižáků včetně biskupů z Orléans a z Auxerre a ti začali odjíždět domů. Okciténci neváhali využít příležitosti a výpadem z Toulouse zaútočili na blízké opevnění Pujol, jež obsadila skupinka francouzských rytířů; údajně tak učinili z vlastní iniciativy a museli hraběte de Montfort přemlouvat, aby k tomu svolil.²⁵⁴

Tato pevnůstka se jmenovala Pujol a ležela jihovýchodně od Toulouse, jen několik kilometrů od vesnice Montaudran (dnes součást předměstí Toulouse). Křižácká posádka, která zde zůstala, pokračovala v záškodnických akcích i poté, co Simon de Montfort zdevastoval okolí města a odjel – bylo tudíž jen otázkou času, kdy se jich obránci okcitéanské metropole pokusí zbavit. Z Toulouse se pak proti křižákům vypravilo vojsko, složené z okcitéanských šlechticů, Katalánců Pedra II. a především z vojska toulouské komuny. Vojsko, vedené Raimondem VI. de Toulouse, podpořil také hrabě de

---

²⁵¹ Cernay, op. cit., s. 164 -165.

²⁵² V boji proti výpadu z hradu údajně bránil křižácké stroje také Guillaume de l'Ecureuil, jehož autor kroniky uvedl jako posledního obránce stroje při obléhání Termes v roce 1210 – není jasné, zda se jedná o náhodu nebo o autorovu fikci. V dohodě o možném vydání hradu se klauzule zmiňovala o hradu Penne v oblasti Albigeois, jehož pán Olivier složil v Toulouse vazalský slib králi Aragonu - nezaměňovat s Penne d'Agenais, které již bylo dávno v rukou křižáků. Cernay, op. cit., s. 165, 166.

²⁵³ Cernay, op. cit., s. 167.

²⁵⁴ Ibid.

Comminges a Roger-Bernard, syn hraběte de Foix. Úder, vedený proti malé pevnůstce, byl velmi tvrdý. Z pramenů vyplývá, že útočníci kladli důraz na použití obléhacích strojů (*pierriers*) a kuší, zatímco zasypali příkop snopy slámy a větvemi a následně se snažili podkopat hradby. Obránci zasypávali útočníky zapáleným dřevem, osekanými i stavebními kameny a požili také vroucí vodu. Zdá se, že lví podíl na vítězství Okcitánců, kterého bylo v krátkém čase dosaženo, měli právě střelci z kuší a obsluhy metacích strojů, neboť jak píše Guillaume de La Tudele:

„...střelci metali šipky na hradby tak prudce, že se tam žádný Francouz neodvážil ukázat, aniž by nebyl zraněn do líce nebo do čelisti. Ztráty, které jim (křížákům) způsobily na ně vrhající stroje (*pierriers*), byly těžké; nikdo se nemohl zdržet na ochozu aniž by nemusel zalehnout na podlahu, nebo na ni nebyl sražen zkrvaven či mrtev.“

Podle popisu účinků střelby se zdá, že zde měla skutečně rozhodující význam, jinak by ji kronikář patrně nelíčil do tak precizních detailů (mimo jiné dodává i to, že obránce neochránilo ani podsebití). Potvrzovala by to i informace Guillaumea de Puylaurens o jednom z předních rytířů v posádce, Rogerovi des Essarts, který padl zasažen oštěpem do hlavy.²⁵⁵

Je známo, že vítězní Okcitánci celou posádku pozabíjeli – shodně o tom vypovídají Guillaume de La Tudele, Guillaume de Puylaurens i Pierre des Vaux de Cernay, avšak liší se popisem oné události. Zatímco Guillaume de La Tudele píše o pověšení, uvádí také počet obětí z řad francouzských rytířů (60), zatímco ostatní dva kronikáři vypovídají v tom smyslu, že se zdecimovaní křížáci vzdali za slib zachování života, který byl ovšem porušen, a to buď zcela záměrně nebo v záchvatu davové mánie – podle Guillaumea de Puylaurens byl totiž ihned na místě zabit davem další z velitelů posádky, Simon le Saxon a ostatní zajatci byli později pozabíjeni v Toulouse (dle Pierra des Vaux de Cernay byli vláčeni koňmi po náměstích a pověšeni).

Zpráva o boji u Pujol se donesla k Simonovi, který se oddělil od syna a spěchal na pomoc. K Pujol zamířili také oba biskupové, kteří byli na cestě domů a zpráva je zastihla v Carcassonne. Obě záchranné skupiny byly však ještě na cestě zastiženy správou o pádu Pujol a osudu jeho obránců. V důsledku toho se biskupové vrátili do Carcassonne a tím směrem se vydal i hrabě Montfort.²⁵⁶

Simon se za daných okolností nejvíce obával, že by mohl být zajat jeho syn, a proto vyzval Amauryho k přesunu do Carcassonne. Amaury v té době dobýval hrad Roquefort (RocheFORT) v hrabství Comminges.

---

²⁵⁵ V originálním textu „...iaculo capite vulneratus.“ Domívám se, že výraz *iaculum* je zde třeba překládat skutečně jako vrhací kopí, resp. oštěp, neboť tato zbraň byla na francouzském jihu běžná. Francouzský překlad tento výraz z nejasných důvodů překládá jako šíp. Puylaurens, op. cit., s. 76, 77.

²⁵⁶ K detailnímu popisu dobývání Pujol viz Cernay, op. cit., s. 167, 168. La Tudele, op. cit., s. 5-11. Puylaurens, op. cit., s. 76-79.

Zpráva jej zastihla v době, kdy se posádka vzdala výměnou za volný odchod a vydala 60 zajatců, kteří byli drženi na hradě. Amaury zanechal na hradě malou posádku a zamířil za otcem.²⁵⁷

Z popudu hraběte de Montfort a místních biskupů byla Pedrovi II. oficiálně doručena bula Inocence III., jenž králi zakazovala podporovat heretiky a napadat křesťany. Tento akt měl spíše formální charakter. Král sice přislíbil vyplnit příkazy papeže, zároveň však odmítl odvolat své těžkooděné jezdce z Toulouse; jistě neměl v úmyslu tento závazek dodržet a počítal dále jen s otevřeným bojem. Stejně tak Simon de Montfort jistě neočekával, že by se král bule podřídil a toto neuposlechnutí papežovy vůle mělo hraběti posloužit především jako důvod k otevřenému boji proti křesťanskému panovníkovi, který byl oficiálně jeho lenním pánem.²⁵⁸

Třebaže diplomatické snahy aragonského krále nedospěly ke kýženému cíli, připravily půdu pro vojenské řešení situace, k němuž byl panovník odhodlán. Relativně krátká doba, po kterou byl v předchozích měsících papež přesvědčen o chybném vedení křížové výpravy, stačila k tomu, aby příliv křížáků z Evropy přece jen zeslábl. Navíc francouzský král Filip II. začal zakazovat svým vazalům cestu na křížovou výpravu, protože potřeboval vojsko proti vnějšímu nepříteli (anglický král Jan Bezzemek a flanderský hrabě Ferrand).²⁵⁹ Inocenc III., který byl zaměstnán mimo jiné přípravami další křížové výpravy do Palestiny, nechal v této době agitaci kazatelů směřovat k tomuto cíli.²⁶⁰ Pedro II. mezitím posílil Toulouse o další těžkooděné jezdce a na vlastní náklady začal verbovat žoldnéře.²⁶¹

---

²⁵⁷ Cernay, op. cit., s. 171.

²⁵⁸ Ibid., s. 172.

²⁵⁹ K tomuto konfliktu a jeho vyvrcholení: Duby, Georges: Neděle u Bouvines 27. červenec 1214. Argo, Praha, 1997.

²⁶⁰ Inocenc mimo jiné přikázal Konrádovi, děkanu kapituly ve Špýru, aby křížáky, kteří se chystali táhnout na francouzský jih, nasměroval do Palestiny. Cernay, op. cit., s. 171, 170.

²⁶¹ Ibid., s. 172.

„Všichni postupovali směrem ke stanům přes mokřady, se vztyčenými korouhvemi a rozvinutými prapory; jejich helmy, štíty, zdobené tepaným zlatem, brně a meče ozařovaly všechno kolem.“

Anonym, *Chanson de la croisade albigeoise*

6. Bitva u Muretu, 12. září 1213

Přibližně v druhé polovině srpna se Pedro II. vydal s vojskem přes Pyreneje. Síly, které během předchozích dvou měsíců shromáždil, rozdělil do tří kolon. Jedna postupovala od jihozápadu přes Foix, druhá přes Lourdes od jihovýchodu. Sám král šel s hlavní částí vojska na sever, údolím Luchon se dostal až ke Garonně a dále pokračoval podle jejího toku. Vojsko se opět spojilo u Muretu někdy mezi 8.-10. zářím a oblehlo jej.²⁶²

Král vzkázal do Toulouse, aby se k němu připojila okcitánská hrabata a měšťané. Raimond VI. tlumočil králův požadavek městské radě a bez problémů získal její souhlas. Okcitánské vojsko, které zakrátko podpořilo Pedra II. u Muretu, představovalo nejen pomoc v podobě těžkooděných jezdců, ale především velké těleso pěchoty a obléhací stroje (*pierrières*), kterých bylo při dobývání zapotřebí.²⁶³

Toulousané přišli rychle (byla to otázka jednoho denního pochodu – Muret je od Toulouse vzdáleno 13 km) a začali stavět *pierrières*, s jejichž pomocí zahájili v úterý 10. září první útok. Posádka byla příliš slabá na to, aby dokázala udržet celé město (tvořit ji mělo 30 těžkooděnců a nespécifikovaný počet pěšáků). Okcitánci tak ihned ovládli předměstí Muretu a křižáci se museli stáhnout na tzv. staré město a do hradu, u něhož se nacházelo. Posádka okamžitě vyslal k Simonovi de Montfort žádost o pomoc.²⁶⁴

Hrabě se tou dobou nacházel ve Fanjeaux, 65 km západně od Muretu a sám vyrazil směrem k obleženému městu. Podle Pierra des Vaux de Cernay chtěl město posílit a zásobit, protože vytušil, že se stane terčem obléhání. Těžko říci, zda to byla předtucha, nebo informace od zvědů – pro druhou variantu by svědčilo i následující líčení Pierra des Vaux de Cernay, podle něhož Simon odjížděl ve spěchu a manželku, která byla s ním, poslal do Carcassonne s žádostí o posily. Posla z Muretu potkal

---

²⁶² Anonym, *La chanson de la croisade albigeoise*, II, éd. Martin Eugèn Chabot, Paris, Les belles lettres, 1972, s. 12, 13.

²⁶³ „...abychom přivezli *pierriers* a všechny *arcs turcs*.“ Termín *arcs turcs* lze přeložit doslovně jako „turecký luk“, tedy luk s dvojitým zakřivením lučiště, složeného ze dřeva, šlach a rohoviny. Takto je také vysvětlen v poznámkovém aparátu k *Chanson de la croisade albigeoise*. Domnívám se, že *arcs turcs* je však třeba chápat jako výraz pro blíže nespécifikovaný metací stroj. Jednak proto, že v osobní výzbroji Okcitánců nikde v pramenech tento druh luku nefiguruje, a také proto, že je logičtější, když král žádá zvláště o obléhací stroje, které lze ve městě dobře opatřit. Pro to by svědčil i termín *turcois*, který označoval jak Turka, tak také metací stroj. Pierre des Vaux de Cernay zmiňuje v souvislosti s bitvou ze stělných zbraní jen kuši. Cernay, op. cit., s. 183. Anonym, op. cit., s. 14, 15. Greimas, Algirdas Julien, Keane, Teresa Mary, *Dictionnaire du moyen français*, Larousse, 2001, s. 639.

²⁶⁴ Anonym, op. cit., s. 17-19. Cernay, op. cit., s. 173, 174.

totiž až na cestě z Fanjeaux do Saverdun. Nedaleko Saverdun učinil Simon zastávku v opatství Boulbonne, kde strávil nějaký čas v modlitbách a položil zde svůj meč na oltář na důkaz toho, že přijímá zbraň pro následující boj z rukou Božích. Poté chtěl dokonce pokračovat v cestě přes noc, ale vzhledem k únavě koní i lidí od toho ustoupil. Noc z 10. na 11. září strávili křižáci v Saverdun, kde se k nim připojilo asi 30 rytířů pod vedením Simonova nevlastního bratra Guillaumea des Barres, kteří právě přijeli ze severu Francie. Simon odtud odeslal svůj testament do Boulbonne s příkazem, že má být odeslán do Říma, pokud on sám v boji zahyne. Nazítří ráno proběhly před odjezdem další rituály, které umocňovaly závažnost blížícího se střetu. Biskupové, kteří křižáky doprovázeli, během mše exkomunikovali Raimonda VI. de Toulouse, jeho syna i ostatní okcitánská hrabat s jejich potomky a jejich přívržence – zajímavé je, že mezi exkomunikovanými nebyl jmenován Pedro II., k čemuž Pierre des Vaux de Cernay dodává:

„Není pochyb, že král Aragonu byl do tohoto rozsudku zahrnut, třebaže biskupové záměrně přešli jeho jméno mlčením.“²⁶⁵

Křižáci vedení Simonem de Montfort dorazili k Muretu vpolední 11. září. Hrabě odmítl možnost okamžitého útoku kvůli únavě lidí i koní a místo toho vstoupil s vojskem do hradu. Biskupové se pokusili vyslat k aragonskému králi posly, ten je však odmítl. Během noci dorazily do Muretu posily; křižáci pod vedením vikomta Payen de Corbeil, který se měl po splnění služby vracet domů a přijel z Carcassonne na prosbu Simonovy manželky Alix de Montmorency.²⁶⁶

Nazítří zrána po mši začala porada biskupů se Simonem de Montfort a jeho muži. Situace byla kritická, neboť již večer v době příjezdu křižáků byly na hradě zásoby na pouhý den a setrvat v obraně znamenalo vyhladovění a porážku. Biskupové, kteří se obávali porážky v boji, se snažili vyjednávat s králem, aby od boje upustil a byli připraveni jít k němu bosí. Když to však posel odjel oznámit králi, vtrhli do města Toulouskou branou Okcitánci – brána byla v době vyjednávání otevřená. Křižáci útočníky po krátkém boji vytlačili a přítomní preláti, kteří se obávali otevřeného měření sil, nakonec přenechali volnou ruku Simonovi de Montfort. Ten se rozhodl pro bitvu.²⁶⁷

V době, kdy probíhala porada na straně křižáků, svolal Pedro II. své barony a okcitánská hrabata k projednání strategie. Zdá se, že spojenci o přípravách křižáků k boji v poli buď věděli nebo je

---

²⁶⁵ Přítomni byli biskupové z Toulouse, Nîmes, Uzès, Lodève, Adge, Béziers, Comminges a opati z Clairac, Villemagne a Saint-Thibery. Cernay, op. cit., s. 175, 181.

²⁶⁶ Anglade, Joseph, La bataille de Muret (12 septembre 1213) d'après la Chanson de la croisade, Édouard Privat, Toulouse/Édouard Champion, Paris, 1913, s. 23, 24. Cernay, op. cit., s. 174 -176.

²⁶⁷ Anglade, op. cit., s. 24. Anonym, op. cit., s. 25. Cernay, op. cit., s. 177, 182, 183. Cambouives, Roger, Bataille de Muret (12 septembre 1213) Un Bouvines méridional, In: Revue de Comminges, tome LXXXVIII/1975, Société des études du Comminges, Saint-Gaudens, Bagnères-de-Luchon, 1975, s. 263.

alespoň předpokládali, protože nic jiného než to, jak svést bitvu, neřešili. Raimond VI. de Toulouse navrhoval velice praktické a prozíravé řešení: opevnit se v ležení a vyčkat útoku křižáků. Ten měla odrazit pěchota s pomocí kuší (uvádí Anonym, Guillaume de Puylaurens píše „...telis et iaculis.“ – šípy a oštěpy) a následně měl přijít protiútok těžké jízdy, který by křižáky zlikvidoval. Za tento návrh si od jednoho z králových vazalů, Miguela de Luzia, vysloužil označení zbabělec a král i jeho baroni se rozhodli pro „řádnou bitvu“ v poli.²⁶⁸

Poměr sil

Spojené vojsko u Muretu mělo k dispozici 2.000-3.000 těžkooděných jezdců a několik desítek tisíc pěších (známé je číslo 40.000, otázkou je, zda není přehnané).

Sílu pěchoty nemůžeme spolehlivě ověřit – víme pouze to, že ji tvořili výhradně Okcitéanci, resp. milice z Toulouse a Montaubanu. Sílu jízdy můžeme stanovit o něco lépe. Údaj Guillaumea de La Tudele, podle něhož Pedro II. slíbil přitáhnout nejméně s 1000 rytířů, by mohl být podpořen údajem z kroniky Jacme I., Pedrova syna, podle níž táhl aragonský král s 800-1000 rytíři. Dále je třeba vzít v úvahu, že každý rytíř-těžkooděncem byl doprovázen 1-2 panoši, kteří bojovali také jako jezdci, i když s o něco horší výzbrojí než jejich pán. Nakonec je třeba přičíst těžkooděné jezdce z řad okcitéanské šlechty a *routiers*, jejichž počet lze vzhledem ke ztrátám v předchozích bojích střízlivě stanovit do 1000 mužů. Tím se dostáváme k onomu číslu 3000 jezdců, což je pravděpodobně reálný odhad. Badatel Henri Delpech stanovil nadsazený počet na více jak 4000 jezdců a Pierre des Vaux de Cernay ve své kronice udává dokonce 100.000 jezdců.²⁶⁹

Křižáci byli početně slabší. Pierre des Vaux de Cernay uvádí na 800 jízdních těžkooděnců, „...velmi málo pěšáků, téměř žádní.“ Guillaume de Puylaurens píše, že se Simonem de Montfort tam bylo „...mnoho dalších ozbrojenců v počtu 1000.“

Sílu křižáckého vojska můžeme reálně odhadnout na cca 900 jezdců a 700 pěšáků.²⁷⁰

Bitva

Spojenecké vojsko bylo rozděleno do tří houfů. Prvnímu velel Raimond-Roger, hrabě de Foix a skládalo se z jeho mužů, Katalánců a okcitéanských pěšáků. Druhý houf vedl aragonský král Pedro II., třetímu veleli Raimond VI., hrabě de Toulouse a Bernard IV., hrabě de Comminges. První houf se pohnul k městu a pokusil se proniknout dovnitř ze západu přes Toulouskou bránu, zatímco král s

---

²⁶⁸ Anglade, op. cit., s. 21, 28. Camboulives, op. cit., s. 263. Anonym, op. cit., s. 23-25. Puylaurens, op. cit., s. 82, 83.

²⁶⁹ Camboulives, op. cit., s. 259, 260. Albaret, op. cit., s. 77. Cernay, op. cit., s. 178. La Tudele, op. cit., s. 289. Anonym, op. cit., s. 16, 17.

²⁷⁰ Camboulives, op. cit., s. 259, 260. Cernay, op. cit., s. 179. Puylaurens, op. cit., s. 83.

druhým houfem zaujal postavení na pláni a hrabě de Toulouse držel svůj houf o něco dále za druhým, aby mohl dle potřeby poskytnout podporu.²⁷¹

Simon de Montfort svěřil obranu hradu a části města pěšákům a rozdělil své vojsko rovněž do tří houfů. První svěřil Guillaumovi de Barres, druhému velel Bouchard de Marly a nad třetím si ponechal velení sám Simon.²⁷²

Na jeho rozkaz vyjely všechny tři houfy postupně bránou Salles na jižním konci Muretu, čímž vzbudili dojem, že ustupují. Za hradbami však Simon obrátil první dva houfy a vyslal je kolem hradeb napadnout houf hraběte de Foix u západní Toulouské brány. Okcitéanci a Katalánci, kterým se už před tím nepodařilo proniknout do ulic, museli nyní před bránou čelit útoku 600 jezdců a začali ve zmatku ustupovat do pole směrem k houfu Pedra II. Zmatek ustupujícího prvního houfu se přenesl i na druhý a král nedokázal zformovat účinnou akci. Oproti tomu oba křížácké houfy pokračovaly v postupu a na pláni napadli nepřátelské vojsko pravidelným jednolitým útokem. Zkázou spojeneckého vojska, jehož obrana byla prolomena, dokončil Simon de Montfort. Ten s třetím houfem vyrazil na západ podél řeky Louge, přítoku Garonny, a ve vzdálenosti přibližně 1,5 km od Muretu tok přebrodiv, vyjel na sever podél nepřátelského ležení (zde absolvoval krátkou šarvátku), stočil se k východu a napadl sloučené nepřátelské houfy z boku. Pedro II. padl a s ním většina jeho mužů. Třetí okcitéanský houf, který stál vzadu, nemohl za těchto okolností účinně zasáhnout – Raimond VI. by musel vést útok těžké jízdy na smíšenou masu bojujících a riskovat, že zasáhne vlastní muže. Rozhodl se proto raději pro taktický ústup na sever do Toulouse a zachování části sil pro budoucnost, než pro zbrklý útok, z něhož už nekynula žádná naděje na vítězství.²⁷³

Ke smrti Pedra II. je třeba podotknout, že padl v cizích barvách. Před bitvou si totiž vyměnil výstroj s královskými znaky s jedním ze svých rytířů, což mělo ryze praktický význam – král se postavil do čela druhého houfu, kde mohlo hrozit nebezpečí, že by byl zajat. Obvykle se totiž panovník či velitel obecně stavěl až do čela třetího houfu, jako to učinil například Simon de Montfort. Snaha zůstat nepoznán pak nejspíš paradoxně stála krále život. Podle některých pramenů (např. Anonym – Chanson de la croisade albigeoise) svoji totožnost prý odtajnil, když viděl, že porážka je nevyhnutelná. Zda se tak skutečně stalo a zda byl král přesto (nebo právě proto) zabit, zůstává dodnes nevyjasněno.²⁷⁴

Zatímco se na pláni odehrával boj těžkooděných jezdců, pěchota z okcitéanského tábora vyrazila opět k Toulouské bráně a pokusila se o nový průnik do města. O vývoji bitvy nic netušili ani biskupové

---

²⁷¹ Anglade, op. cit., s. 37. Camboulives, op. cit., s. 263, 264. Puylaurens, op. cit., s. 83, 84.

²⁷² Anglade, op. cit., s. 25, 38. Camboulives, op. cit., s. 264. Cernay, op. cit., s. 178. Puylaurens, op. cit., s. 85.

²⁷³ Anglade, op. cit., s. 21, 25, 26, 38-40. Camboulives, op. cit., s. 264-269. Cernay, op. cit., s. 178-180. Anonym, op. cit., s. 29-31. Puylaurens, op. cit., s. 85.

²⁷⁴ Anglade, op. cit., s. 30, 31. Cernay, op. cit., s. 178, 179. Anonym, op. cit., s. 29.

ve městě, kteří se pokusili s Okciténci jednat prostřednictvím posla. Ten se vrátil s nepořízenou a se zraněním. V témže okamžiku přijel z bitvy katalánský rytíř Dalmas de Creixell s informací, že král je mrtev a bitva je ztracená. To způsobilo všeobecnou paniku a útek. Mnozí pěšáci se snažili uniknout severovýchodním směrem ke Garonně, kde kotvily jejich lodě. Ty však byly původně určeny pro přepravu materiálu a strojů a pro všechny uprchlíky nestačily. Mnoho pěšáků tak utonulo, ostatní byli povražděni v tábore nebo na pláni. Boj pak dokončil výpad křížácké pěchoty z Muretu, která začala dorážet raněné.²⁷⁵

Počet ztrát na straně křížáků není znám – prameny udávají silně nepravděpodobné údaje od 1-8 padlých, či dokonce nulové ztráty (Guillaume de Puylaurens, Pierre des Vaux de Cernay) a reálná čísla není tudíž možné odhadnout. Logicky ovšem, ztráty byly nepochybně i na straně křížáků. Poněkud lepší je situace s odhady na straně katalánsko-okciténského vojska. Zde počet padlých (zabitých a utopených v Garonně), udávaný kronikáři, kolísá mezi 15.000 – 20.000 muži. Dolní údaj nemusí být příliš vzdálený realitě, pokud vezmeme v úvahu předchozí odhad síly spojeného vojska, tedy přibližně 3000 jezdců a při nejmenším 10.000 pěších (podotýkám, že celý houf Raimonda VI., čítající přinejmenším několik set mužů, zůstal nedotčen). Osobně považuji jako reálné ztráty přinejmenším 10.000 mužů.²⁷⁶

Bitva u Muretu – hodnocení z pohledu historického bádání

Zatímco o průběhu některých fází boje se vedou polemiky, ve zhodnocení příčin vítězství křížáků se badatelé shodují.

Spojenému okciténsko-aragonskému vojsku scházela centrální, obecně uznaná autorita. Tou měl být Pedro II., ale kvůli rozporům v názorech na vedení boje s Raimondem VI. této pozice nemohl zcela dosáhnout. Spojenému vojsku také scházela disciplína, což konstatuje Guillaume de La Tudele:

„Lidé z Toulouse se všichni vrhli do boje, aniž by v něčem poslouchali hraběte (Raimond VI.) nebo krále.“²⁷⁷

Plán na řádnou bitvu ve třech houfech nebyl sám o sobě špatný a vojsko spojenců mělo proti křížákům velkou početní převahu. Tuto výhodu však eliminoval fakt, že se jednotlivé spojenecké houfy od sebe příliš oddělily a křížáci je mohli likvidovat postupně. První okciténský houf byl takto překvapen u Toulouské brány nenadálým útokem (je třeba připomenout, že křížáci vyjízďeli z té strany

---

²⁷⁵ Albaret, op. cit., s. 79. Anglade, op. cit., s. 21, 26, 40, 41. Camboulives, op. cit., s. 268, 269. Cernay, op. cit., s. 179, 180. Anonym, op. cit., s. 29-33. Puylaurens, op. cit., s. 85, 87.

²⁷⁶ Cernay, op. cit., s. 180, 184. Puylaurens, op. cit., s. 85. Anglade, op. cit., s. 29. Camboulives, op. cit., s. 270.

²⁷⁷ Anonym, op. cit., s. 29.

města, kde je nebylo možné sledovat a vzbuzovali tak dojem, že prchají) a rozprášen. Jeho ustupující zbytky přenesly zmatek na druhý houf Pedra II., který se nezmohl na koordinovaný odpor a nedlouho po nárazu čelního útoku křižáků jej definitivně zaskočil z boku úder Simonova třetího houfce. Kvůli zbytečnému rozdělení spojeneckého vojska tak nemohl do boje zasáhnout třetí okcitánský houf Raimonda VI.; pokud by se totiž dokázal s královým houfem včas spojit, mohl teoreticky zvláště čelit bočnímu útoku Simonova houfu a eliminovat jej.

Naopak na straně křižáků existovala absolutní jednota velení v osobě Simona de Montfort. Jeho dva houfy se pohybovaly koordinovaně jako jedolitě těleso a jednotným úderem tak vyřadily překvapený okcitánský první houf u brány a pokračovali v útoku na královský houf. V neposlední řadě je třeba přiznat křižákům vysokou bojovou morálku. Ta byla nepochybně výsledkem hluboké religiozity během rituálů před bitvou, přiživené vědomím bezvýchodné situace (nebyly zásoby, nebylo možné čelit obléhání), kde jedinou nadějí na vítězství je otevřený boj.²⁷⁸

Průběh bitvy - interpretace

Jestliže se výsledky předchozích bádání shodují ve výše uvedených bodech, pak v otázce průběhu bitvy to neplatí. Předmětem sporu jsou otázky: a) kterou branou křižáci z města vyjeli a kudy jel jejich 1. a 2. houf podél města napadnout 1. houf Okcitánců, b) kudy vedl Simon de Montfort svůj houf do boku nepřítele.

Podle Henri Delpecha křižáci vyjeli na jih branou Salles, první dva houfy objely hradby směrem na západ a u Toulouské brány napadly Okcitánce. Simon s třetím houfem pak překročil ve vzdálenosti asi 1,3 km Louge a po pláni z boku napadl králův houf. V tomto vysvětlení, vcelku přijatelném, však nefiguruje Simonova šarvátka, k níž mělo dojít v době, kdy prováděl obchvat aby napadl králův houf.²⁷⁹

Marcel Dieulafoy ve své studii k bitvě naopak zdůrazňuje možnou existenci dalších dvou bran, z nichž jedna měla stát na východ proti mostu přes Garonnu a druhá měla vést přímo z hradu přes ústí Louge. Podle Dieulafoy měli křižáci poté, co vyjeli z brány Salle, projet na sever podél hradeb u řeky, překročit Louge po mostě u hradu a zahájit boj. Na rozdíl od předchozího scénáře měl však být veden útok na Okcitánce u Toulouské brány podél severních hradeb a Simonův boční útok měl tak přijít zprava – Dieulafoy se domnívá, že křižácký postup „na levo“ je myšlen z pohledu spojeneckého vojska a byl tedy veden zprava. Ani Dieulafoy nevysvětluje okolnosti šarvátky Simonova houfu během obchvatu.²⁸⁰

---

²⁷⁸ Albaret, op. cit., s. 80. Anglade, op. cit., s. 47, 48. Camboulives, op. cit., s. 270.

²⁷⁹ Delpech, Henri, *La bataille de Muret et la tactique de la cavalerie au treizième siècle*. Montpellier, Société des Langues romanes, 1878. Anglade, Joseph, *La bataille de Muret (12 septembre 1213) d'après la Chanson de la croisade*, Édouard Privat, Toulouse/Édouard Champion, Paris, 1913, s. 35-40.

²⁸⁰ Anglade, op. cit., s. 41-46.

Jinou verzi průběhu bitvy přináší Michel Roquebert (viz přílohy). Podle něj se boj odehrával více na severozápad od města a tábor spojenců umístil o něco dále na východ, téměř o 2 km – což ničemu neodporuje. Dále však popisuje výjezd křížáků přes most Saint-Sernin, což se zdá být diskutabilní (viz následující odstavec). Navíc jako cíl útoku třetího Simonova houfu označuje třetí spojenecký houf, jemuž velel Raimond VI. de Toulouse, který do boje údajně nezasáhl – Roquebert tímto střetem vysvětluje onu šarvátku, k níž mělo dojít mezi Simonovými křížáky a Okciténci blízko spojeneckého tábora, ovšem tento výklad se zdá být poněkud násilný.

V popisu bitvy, který je uveden výše, se kloním spíše k podání Rogera Camboulivese. Ten popisuje bitvu více méně podobně jako Henri Delpech, ovšem s tím, že klade okcitéanský tábor na levý břeh Louge ve vzdálenosti přibližně 1 km od Muretu. Tato lokalizace tábora by opodstatňovala dlouhou objížděku, kterou musel třetí křížácký houf provést, aby se držel od nepřátelského ležení co nejdále. Když pak projížděl v jeho blízkosti, mohlo dojít ke srážce, kterou popisuje Pierre des Vaux de Cernay a která přitom nebyla součástí bitvy. Camboulives také poukazuje na nedůslednost Dieulafoyova výkladu a připomíná, že pro existenci východní brány chybí jakékoli důkazy.

Existují sice zbytky prvků, které svědčí o existenci přemostění Louge k přímo k hradu, ale svědčí to spíše pro malý můstek a výpadovou branku.²⁸¹

Důsledky bitvy

Bitva u Muretu, třebaže počtem bojujících nepatřila mezi největší střetnutí své doby, byla více než pouhé střetnutí dvou zneřáčených táborů. Jak se ukázalo, výsledek bitvy měl dalekosáhlé důsledky pro Okcitanii i celou Francii.

Bitva byla už od počátku vnímána oběma stranami jako boží soud. Pedro II. to zřetelně dal najevo, když odmítl výzvy k zastavení podpory okcitéanských hrabat a přes zákaz Inocence III. pozvedl zbraně proti křížákům. Jasně tím demonstroval, že svoji záležitost svěřuje do rukou vyšší moci, která měla spravedlivým soudem, tedy bitvou, rozhodnout.²⁸²

Křížáci vnímali celou věc ze svého pohledu stejně. V první řadě proto, že bojovali ve jménu Krista pod záštitou řádně vyhlášené křížové výpravy. Vzhledem k tomu, že byli nuceni svést boj v nepříhodných podmínkách a proti přesile, očekávalo se, že podlehnou – vítězství za těchto okolností se současníkům jevilo jako téměř nemožné a nastalo-li by, pak muselo být projevem boží přízně.²⁸³

---

²⁸¹ Camboulives, op. cit., s. 259. Cernay, op. cit., s. 179.

²⁸² Cabrer, Martín Alvira, Le jeudi de Muretu: Aspects idéologiques et mentaux de la bataille de 1213, In: Roquebert, Michel et col., La croisade albigeoise, Colloque de Carcassonne, Balma, 2004, s. 203. Cernay, op. cit., s. 180, 181.

²⁸³ Albaret, op. cit., s. 206. Cernay, op. cit., s. 184.

Z tohoto hlediska znamenalo křížácké vítězství jako výsledek božího soudu neochvějně potvrzení správnosti křížové výpravy. Tím se otevřela cesta k jednáním, během nichž čtvrtý lateránský koncil přizná Simonovi de Montfort práva na dobytá území a hrabství Toulouse.²⁸⁴

Smrt Pedra II. zbavila aragonský trůn vládce a pětiletý následník trůnu, budoucí Jacme I. (Jakub), se stal Simonovým zajatcem a byl převezen do Carcassonne. Na nátlak katalánské a aragonské šlechty přinutil Inocenc III. hraběte de Montfort, aby prince vydal zpět jeho vazalům. I když byl Jacme roku 1214 v Narbonne předán svým lidem, na věci to nic nezměnilo. Aragonské království se do válek na jihu Francie nedokázalo zapojit po dalších 15 let a poté už to nebylo možné – francouzský král, který se od roku 1219 ve válkách na jihu začal osobně angažovat, byl příliš mocný soupeř. Tím se definitivně rozplynula naděje na vytvoření katalánsko-okcitánského panství. Okcitánská šlechta tak definitivně přišla o šanci na trvalé uhájení vlastní suverenity. S pomocí aragonského krále by byla schopná porazit křížáky a nejspíše i čelit francouzskému králi, avšak sama o sobě na něco takového neměla dostatek sil. Proto je třeba mít na zřeteli budoucí vývoj událostí v Languedocu – okcitánská šlechta byla nepochybně schopná zformovat účinný ozbrojený odpor, ale nebyla schopna dlouhodobě udržet dobyté pozice a převzít je do trvalého stavu. V důsledku porážky uprchl Raimond VI. i se synem do Anglie, hrabata de Foix a de Comminges uprchli také.²⁸⁵

Francouzská historiografie současnosti hodnotí bitvu u Muretu jako „jižní Bouvines“. Bylo by samozřejmě krátkozraké považovat bitvu za národnostní střetnutí; nevíme jistě, zda na straně křížáků bojovali v bitvě pouze Francouzi ze severu a vzhledem k silné účasti nefrancouzských křížáků během válek proti albigenkým je to silně zpochybnitelné. Podobně kronikáři nemají tendence nerozdělovat bojující strany národnostně; Pierre des Vaux de Cernay píše o bojovnících Krista. Obecně je střet interpretován jako srážka služebníků božích s bezbožným hrabětem a králem. Onen „národnostní“ aspekt bitvy u Muretu nelze totiž hledat v řadách jejích účastníků, ale v dopadu, který měla na budoucnost. Jak již bylo řečeno, aragonské království bylo zbaveno veškerého vlivu na jih Francie. Tak se otevřela cesta, která vedla k postupnému politickému a kulturnímu sjednocování francouzského jihu se zbytkem Francie. Válka však trvala dalších šestnáct let a neúspěšné revolty v letech 1240 a 1242 byly jejími dozvuky. Symbolickou tečkou za křížovými výpravami se nakonec stalo dobytí Montséguru v roce 1244 a pád posledního vzdorujícího hradu Quéribus o devět let později.²⁸⁶

---

²⁸⁴ Albaret, op. cit., s. 80. Cabrer, op. cit., s. 206.

²⁸⁵ Albaret, op. cit., s. 80. Camboulives, op. cit., s. 269, 270. Camboulives, Roger, *Autour de la bataille de Muret – Sépulture de Pierre II, en Espagne, sort de son fils, Jacques I, prisonnier de Simon de Montfort, action de ce dernier sur le Midi de la France*, In: *Revue de Comminges*, tome XCVI/1983, Société des études du Comminges, Saint-Gaudens, Bagnères-de-Luchon, 1985, s. 41.

²⁸⁶ Contamine, Philippe, *Le jeudi de Muret (12 septembre 1213), le dimanche de Bouvines (27 juillet 1214): Deux „journées“ qui ont „fait la France?“*, In: Roquebert, Michel et col., *La croisade albigeoise, Colloque de Carcassonne, Balma, 2004*, s. 117. Cabrer, op. cit., s. 207. Biget, Jean-Louis, *La dépossession des seigneurs méridionaux. Modalité, limites, portée*, In: *Ibid.*, s. 295, 294.

7. Hereze a křížová výprava proti albigenským ve vztahu k českým zemím

České země nepatřily k přímým účastníkům válek proti Albigenským, avšak i bez toho se musely vyrovnávat s heretickými směry, pronikajícími v průběhu 13. století z jiných částí Evropy a přestože se události v českém království nevyvinuly a ani nemohly vyvinout tak jako v Languedocu, můžeme i zde najít určité analogie v oblasti boje proti herezím. Proto je nutno podívat se blíže, jak vypadala situace v českých zemích v průběhu 13. a první polovině 14. století; tedy v období, kdy katarská hereze zápasila na francouzském jihu o své postavení a nakonec i o přežití.

Jakkoli byla křížová výprava proti albigenským pro současníky výjimečná (jako první křížová výprava vedená na území Evropy proti křesťanské sektě), nelze říci, že by vyvolala ohlas v celé Evropě. Mezi křížáky, proudícími do Languedocu, dominují Francouzi ze severu, mnohokrát jsou zmiňováni Němci. Zaznamenána byla přítomnost Angličanů i Italů a šlechty z oblasti Balkánu. O přítomnosti Čechů v řadách křížáků nemáme zprávy. Není to až tak udivující, neboť je třeba vzít v úvahu, že vojenské síly českého státu (resp. síly z českého prostoru) byly vázány na operace a politiku krále Přemysla Otakara I., který se až do své smrti roku 1230 (tj. od sklonku 12. století přes celou první třetinu 13. století) snažil těžit ze vztahu vůči Říši a výboje směřoval do Rakous. Jeho nástupce, Václav I., byl posléze zaměstnán hrozbou mongolského vpádu. Lze samozřejmě spekulovat s myšlenkou, že se někteří jedinci z Čech mohli dostat do německých zemí a zde se přidat ke křížákům, táhnoucím na jih Francie. Tuto spekulaci nemůžeme jednoznačně vyvrátit, ale ani potvrdit – pokud by se teoreticky nějakí Češi v křížáckém vojsku objevili, bylo by jich příliš málo a vzhledem k tomu, že by přišli právě s Němci, se nelze divit, že by je kronikáři nedokázali odlišit a považovali by je rovněž za Němce. Každopádně nemůžeme hovořit o nějakém větším vojenském tělese, organisovaném na českém území či přímo vyslané králem k boji proti okcitánským heretikům – prameny v tomto směru mlčí.²⁸⁷

Jestliže se však obyvatelé Čech neangažovali v ozbrojeném boji proti herezi, nelze říci, že by české země zůstaly herezemi nedotčeny. Jak se zdá, již od počátku 13. století na naše území pronikalo heretické učení. Šíření herezí probíhalo v prostoru na sever od Alp poměrně kontinuálně. Nástupní zónou heretických misí se stalo patrně již během první poloviny 13. století Bavorsko a Rakousy. O přítomnosti heretiků svědčí kupříkladu kontakty s obdobnými skupinami v severní Itálii; konkrétně výsledky jednání valdenských v Bergamu byli oznámeny i souvěrcům v germanofonní oblasti severně od Alp. Jsme-li obeznámeni se skutečností, že ve druhé polovině 13. století se církve potýkala v pasovské diecézi se silnou a rozsáhlou komunitou heretiků, nepřekvapí nás, že heretické učení pronikalo přes hranice do oblastí jižních Čech a Moravy. Byl to nejen důsledek geografické polohy českých zemí, ale především důsledek přílivu německých kolonistů, kteří postupně a ve druhé polovině 13. století stále hustěji osidlovali příhraniční oblasti právě v jižních Čechách a na jižní

Moravě. O tom, že nositelem hereze (konkrétně valdenského učení) na českém území bylo německy hovořící obyvatelstvo, není pochyb, avšak otázkou zůstává, do jaké míry zapustilo nové učení kořeny mezi česky hovořícími obyvateli. Jazyková bariéra, jakkoli zpočátku pevná, musela být v důsledku těsného soužití alespoň částečně prolomena. Jen tak bylo možné, aby Češi konali služby u Němců a posléze od nich mohli přejímat i heretickou nauku. Přesto o větším podílu Čechů na rozšíření hereze nemáme zprávy; jisté je že se v tomto směru angažovali němci. Tento vývoj dospěl do stádia, v němž české země přestaly být jen rozšířením působnosti heretické misie a koncem 14. století samy produkovaly mistry, kteří posouvali misijní činnost na sever do Braniborska a severovýchodně do Slezska.²⁸⁸

Proti heretikům musel z vlastní iniciativy zakročít Přemysl Otakar II. ještě před polovinou století. Situace si nakonec roku 1257 vyžádala zřízení papežské inkvizice, svěřené do rukou františkánů.²⁸⁹ Bohužel, o činnosti této první inkvizice nemáme dostatek zpráv a nejsme ani schopni říci, jak dlouho a intenzivně vlastně působila. Jestliže zprávy o procesech s heretiky na našem území ve druhé polovině 13. století ustupují, pak s počátkem 14. století se objevují znovu a působení inkvizice nabývá na intenzitě. Určitým hybným momentem byl proces se čtrnácti heretiky v Praze, kteří roku 1315 skončili na hranici. O tři roky později totiž papež Jan XXII. obnovil inkvizici pro Čechy, Moravu a Polsko a tentokrát i s účastí dominikánů. Tomu předcházelo oficiální obvinění pražského biskupa Jana IV. z Dražic, který zasáhl během pražského procesu do činnosti inkvizitorů a třebaže zmínění heretici skončili na hranici, jeden z obviněných, jakýsi medik Richard, unikl. Jestli a jakou roli v tomto případě hrály biskupovy sympatie k heretikům, nelze říci; jasnějším motivem je v tomto případě zásah do kompetencí správce diecéze, jehož inkvizitoři při procesu obešli – biskupovo jednání pak nabylo podoby vyřizování účtů. Inkvizice pokračovala ve své činnosti až do počátku třicátých let, detaily ovšem nejsou známy.²⁹⁰

Jestliže až dosud se pátrání, vyšetřování a procesy s heretiky obešly bez vzájemných násilností většího rozsahu, pak podzimní události roku 1339 přinesly v tomto směru nečekaný zvrat. Tísňení heretici využili dočasné nepřítomnosti pražského inkvizitora Havla z Kosořic, který odcestoval do Avignonu referovat o dosavadním působení inkvizice, a obnovili svoji činnost. Oldřich III. z Hradce, který byl v téže době zaměstnán událostmi v zahraniční politice, tomu nedokázal zabránit. Heretici se začali otevřeně mstít katolíkům a napadali je. Během pobytu Oldřicha v Avignonu, kde žádal od papeže pomoc, začali plenit obce a vypálili jeden z Oldřichových hradů.²⁹¹

---

²⁸⁷ Fiala, Zdeněk a kol., *Pokračovatelé Kosmovi*, Svoboda, Praha, 1974.

²⁸⁸ Holinka, Rudolf, *Sektářství v Čechách před husitskou revolucí*, In: *Sborník filosofické fakulty University Komenského v Bratislavě*, roč. VI, č. 52, Bratislava, 1929, s. 34, 74, 75, 123. Lambert, op. cit., s. 225.

²⁸⁹ Jmenováni byli františkáni Bartoloměj z olomoucké diecéze a Lambert Němec z pražské diecéze. Holinka, op. cit., s. 37.

²⁹⁰ *Ibid.*, s. 36, 39, 40, 44-47.

Papež Benedikt XII. poskytl Oldřichovi určitou podporu tím, že jemu a všem, kteří s ním půjdou proti heretikům, udělil odpustky. Zde se nabízí určitá analogie k válkám proti albigenským – Oldřich a muži, kteří se spolu s ním podíleli na ozbrojených akcích proti jihočeským heretikům, nabyli de facto statutu křížáků, podobně jako účastníci tažení proti okcitánským baronům, byť v tomto případě nebyla křížová výprava oficiálně vyhlášena. O tom, jaký průběh a rozsah měla trestná výprava, nemáme informace. Její výsledek musel být ovšem přinejmenším dostatečný, neboť inkvizitor Havel po svém návratu v létě následujícího roku mohl obnovit procesy vyšetřování. Fragmenty, protokolů, které se z těchto procesů dochovaly, podávají překvapující informace – během druhé čtvrtiny 14. století, již se informace týkají, bylo do procesu zapleteno více jak 4000 osob, z nichž přes dvě stovky skončily na hranici. Malcolm Lambert tento stav přímo přirovnává k působení inkvizice proti katarům v Languedocu.²⁹²

Nyní je na místě pohovořit o tom, které hereze vlastně naše území v daném období zasáhly. Jednoznačně převažujícími heretiky byli valdenští. Dochované inkviziční záznamy z Čech a sousedních Rakous a Bavorska umožňují identifikovat heretiky jako valdenské na základě jejich učení a organizace.²⁹³ Na českém území byly přítomny rovněž bekyně a beghardi, kteří figurují v protokolech inkvizitora Havla z procesů na Jindřichohradecku.²⁹⁴

Poněkud odlišně se zde vykreslují heretici, upálení v Praze roku 1315. Skupina vykazovala určité znaky katarského i valdenského učení (např. po vzoru valdenských odmítala přísahu, po vzoru katarů pojímali křest jako očištění od všech hříchů), což značně ztěžuje její identifikaci. Poslední kataři na počátku 14. století nebyli schopni svoji organizaci cíleně pozvednout a skomírali; povětšinou přežívali v úkrytech v severní Itálii.²⁹⁵ Ze styků mezi valdenskými a katary došlo k odštěpení hereze, která směřovala určité prvky obou učení – runkariové.²⁹⁶ V případě pražských heretiků se tedy mohlo jednat o runkarie nebo snad i přímo katary, jejichž učení bylo pozměněno jinými vlivy. Čistě katarské skupiny bychom v českém prostředí však hledali těžko. V prvé řadě zde chyběla jakákoli silnější a trvalejší vazba na jihofrancouzskou oblast, kde byli kataři původně dominující herezí a o případných vazbách na německá území, kde se kataři rovněž vyskytli, nemáme zprávy.²⁹⁷ Navíc je třeba

---

²⁹¹ Vypálený hrad nebyl jasně identifikován; uvažuje se o Vítkově Hrádku u Blažejova nebo Kardašově Řečici. Holinka, op. cit., s. 66, 67.

²⁹² Ibid., s.67, 68. Lambert, op. cit., s. 224.

²⁹³ Komplexní pojednání o herezích, jejich vývoji a učení viz Lambert, op. cit., s.

²⁹⁴ Ibid., s. 224. Patschovsky, Alexander, Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen – Ein Prager Inquisitoren-Handbuch aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts, In: Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters, Band 3, Walter de Gruyter, Berlin – New York, 1975, s. 65-77.

²⁹⁵ Brenonová, op. cit., s. 155-157.

²⁹⁶ Lambert, op. cit., s. 571.

²⁹⁷ Ibid., s. 171, 172.

připomenout, že kataři ve druhé polovině 13. století de facto živořili v ilegalitě a jejich poslední pokus o vytvoření nové organizace na počátku 14. století dopadl tragicky.²⁹⁸ Vzhledem k těmto faktům je třeba považovat pražské heretiky buď za odnož valdenských, nebo přijmout předpoklad Rudolfa Holinky, že ona skupina pražských heretiků byla jedním z posledních zbytků katarů, kteří přechali před inkvizicí z německých území – přítomnost katarů v Čechách však zůstává neprokázanou.²⁹⁹

Závěrem je třeba zmínit ještě jednu zajímavost. Porovnáme-li oblasti, v nichž se na počátku 15. století uchytil reformní proud, uvedený do pohybu Husovým kázáním, s oblastmi, které byly na českém území tradičně silnými ohnisky hereze, zjistíme, že se do značné míry shodují. Je známo, že pátrání inkvizitorů se ve druhé polovině 14. století zaměřilo na Tábořsko. Jestliže později Jan Hus uspěl v první řadě na Tábořsku, které sousedí s Jindřichohradeckem, je třeba počítat s jakousi kontinuitou lidového reformního citění, které bylo důsledkem přítomnosti herezí, ať již relativně nedávno v minulosti či přímo pod vlivem heretiků, kteří zde stále mohli skrytě působit.³⁰⁰

---

²⁹⁸ Brenonová, op. cit., s. 147-151. Lambert, op. cit., s. 201, 202.

²⁹⁹ Patschovsky, op. cit., s. 77, 78. Holinka, op. cit., s. 60.

³⁰⁰ Holinka, op. cit., s. 85. Lambert, op. cit., s. 226, 227.

„Lidé ve městě, kteří byli velice obezřetní, rozestavili a natáhli trébuchets, do jejichž praků naložili dobré štípané kameny; poté uvolnili provazy a tu pojednou kameny vylétly a udeřily kočku do trupu a do boků, do nosníků, klenutí a zádlabů bočnic...“

Anonym, *Chanson de la croisade albigeoise*

8. Obléhačská technika

K výzkumu středověké obléhačské techniky je třeba přistupovat se značnou dávkou obezřetnosti. V řádu pramenů jsme odkázáni pouze na prameny písemné a ikonografické. Vzhledem k tomu, že veškerá obléhačská technika byla ze dřeva, nemůžeme počítat s většími hmotnými důkazy. Dochovaly se zejména kamenné projektily, u některých z nich si však nemůžeme být jisti, zda to nejsou projektily mladšího původu, určené pro nejstarší palné zbraně.³⁰¹ Fragmenty strojů, které po bojích mohly zůstat, podlely rozkladu, nehledě na to, že stroje, pokud nebyly zničeny přímo v boji, mohly být rozebrány kvůli využití materiálu či z jiných strategických důvodů.³⁰²

Prameny ikonografické, třebaže věrohodné, jsou zpravidla více či méně schematické. Hlavním zdrojem informací pro nás tak zůstávají písemné prameny, i ty je ovšem třeba vnímat s určitou rezervou. Autory mnoha z těchto děl byli klerici, povětšinou vzdálení vojenskému řemeslu. Jimi poskytnuté informace mohou být tudíž zavádějící z neznalosti věci či úmyslně přehnané. Druhým faktorem, s nímž je třeba počítat, je nejednotnost termínů. Názvy jednotlivých typů strojů měly charakter přezdívky a i přes jejich určité ustalování docházelo k záměnám významů. Věk 21. století nás nechal přivyknout snaze rozřazovat věci do přesně vymezených škatulek podle vzhledu, povahy, jména. Při práci s písemnými prameny, které vypovídají o vojenství středověku, musíme na tento zvyk alespoň částečně zapomenout a začít klást otázky tohoto typu: Jestliže autor, který byl přítomen obléhání, píše o *pierrères*, popisuje tak skutečně skupinu strojů stejného typu? Co když nepopsal jiný typ stroje, který se mezi nimi nacházel, prostě proto, že jej jako klerik neuměl přesně pojmenovat?³⁰³ Teprve od konce 13. století máme možnost na základě pramenů přiřadit k názvům strojů i jejich podobu.³⁰⁴

Pro přehlednější popis si dovolím rozdělit obléhačskou techniku do dvou hlavních okruhů – na stroje metací a ostatní obléhačskou techniku.

---

³⁰¹ Finó, J.-F.: *Machines de jet médiévales*, In: *Tirada a parte de "Gladius"*, tomo X /1972, Instituto de estudios sobre armas antiguas, Madrid, 1973, s. 25.

³⁰² Roku 1428 měšťané z Orléans demontovali *trébuchet* na věži Saint-Paul a v přípravách na obranu proti Angličanům jej nahradili těžkým dělem (bombardou) - obměna bojové techniky takřka symbolická. Finó, op. cit., s. 40.

³⁰³ Zde narážím na osobu kronikáře Pierra des Vaux de Cernay.

Metací stroje dělíme obecně do dvou skupin podle principů, na nichž je založena jejich funkce. První skupinu tvoří stroje s lučištěm a tětivou, určené pro přímou střelbu (dnes je v obecném povědomí nejrozšířenější původním termínem *ballista*).

Jsou přímými pokračovateli podobných strojů z antiky, od nichž se liší několika drobnými konstrukčními úpravami. Tyto stroje střílely velké šípy o délce přibližně 1 m a používaly se výhradně proti živým cílům; nanejvýše mohly pomocí zápalného šípu způsobit požár.³⁰⁵ Proti opevnění byly prakticky nepoužitelné. Informace o použití strojů z této skupiny během válek proti Albigenským dokládají, že byly preferovány k obraně opevnění.³⁰⁶

307

Druhou skupinu tvoří stroje, které pracují na

principu dvouramenné páky. Vzhledem k ranému středověku je možno označit tyto stroje jako "nové" – jejich původ však zůstává nejasný. Podle jistých zmínek v písemných pramenech měly být stroje, pracující na tomto principu, použity byzantskými specialisty ve službách Karla Holého při dobývání Angers roku 873 a snad i obránci Paříže proti vikingům v roce 886. Jakékoli přesnější zmínky, které by osvětlovaly původ strojů pracujících na tomto principu, bohužel chybí. Vzhledem ke stávajícímu stavu bádání

můžeme pouze konstatovat, že metací stroje na principu dvouramenné páky jsou "středověké" a prozatím nelze určit, zda jsou vynálezem západním či východním a kdy se poprvé objevují.³⁰⁸

Druhý okruh obléhací techniky tvoří stroje, které sloužily k jiným formám narušení obrany obležených. Do této kategorie spadají posuvné galerie, "kočky", které bývaly nasazovány při zasypávání příkopu, podkopech a použití beranidla. Sem patří také obléhací věže, s jejichž pomocí se útočníci snažili proniknout na hradby.

O chod každého stroje se vždy staral určitý počet osob v závislosti na jeho velikosti, složitosti montáže a ovládání. Kupříkladu pouze na chodu *trébuchetu* se mohlo podílet téměř 60 lidí, z toho 10

---

³⁰⁴ Finó, op. cit., s. 28, 29.

³⁰⁵ Ibid., s. 26, 27.

³⁰⁶ U Termes zasáhla Simonův stan střela, která zabila jednoho z jeho *sergents*. Cernay, op. cit., s. 77. Balisty používali obránci Toulouse roku 1218; text pramene hovoří o „arc à tour“. Viz Anonym, *La chanson de la croisade albigeoise*, III, éd. Martin Eugèn Chabot, Paris, Les belles lettres, 1973, s. 197, 207.

³⁰⁷ Balista na iluminaci v díle Waltra de Milemete - *De Nobilitatibus Sapientii Et Prudentiis Regum*, r. 1326. Převzato z Gravette, Christopher, *Medieval siege warfare*, Osprey Publishing, Oxford, 1998, s. 20.

kameníků, kteří připravovali projektily, a to nepočítáme další osoby, které se podílely přímo na stavbě, montáži a převážení stroje. Informace o složení obsluhy máme již od 13. století. Vedle nekvalifikovaných dělníků, kteří pomáhali při stavbě, existovala také skupina kvalifikovaných stavitelů a příslušníků obsluhy, již tehdy známá jako *ingeniers*. Každý stroj měl svého velitele, specialistu, který odpovídal za jeho chod – *maître de l'engin*. Patronát nad všemi stroji v daném vojsku držel zvláštní velitel, známý pod názvy jako *maître des engins* nebo *maître ingénieur*. Mohl to být i věci znalý klerik či šlechtic, zpravidla to však byl mistr tesařského řemesla, který se specializoval čistě na bojovou techniku a vyznal se v práci se dřevem. Stroje, které se dříve patrně stavěly na místě obléhání, byly postupem doby projektovány tak, aby byla možná jejich demontáž a skladování pro pozdější použití. Doklady o snaze zachovat stroje pro pozdější použití máme od poloviny 13. století.³⁰⁹

Stran výroby máme doklady o tom, že na příklad na různé části metacích strojů se používaly různé druhy dřev v závislosti na jejich vlastnostech. Trámy, které nesly váhu stroje či trpěly otřesy při výstřelech, byly vyráběny z tvrdého dubového dřeva. Pro části, namáhané tahem a třením, se používalo lehké a pružné dřevo jedle. Prvky, které byly namáhány hlavně tahem, se zhotovovaly z jilmu, užívaného např. v kolářské výrobě pro osy nebo hlavy kol.³¹⁰

Následující přehled byl vypracován na základě informací z pramenů, odborné literatury a výsledky experimentů, konkrétně těch, které byly prováděny s replikami uvedených metacích strojů. V tomto přehledu, podobně jako v jiných kapitolách této práce, jsou obléhací stroje uvedeny pod dobovými francouzskými termíny, neboť chudé české názvosloví rozhodně nestačí se slovy „prak“ a „katapult“ při popisu pestré směsice metacích strojů. Českým názvem jsou opatřeny ty stroje, pro něž existuje v češtině relevantní termín.

---

³⁰⁸ Finó, op. cit., s. 27, 28.

³⁰⁹ Ibid., s. 39, 40.

³¹⁰ Dubois, Didier, La charpente militaire – Un aspect des engins à jet à contrepoids à la fin du Moyen Age, In: Artistes, artisans et production artistique au Moyen Age – Colloque international, Rennes 2-6 Mai 1983, vol. II: Commande et travail, Picard, Paris, 1987, s. 404.

Pierrière

311

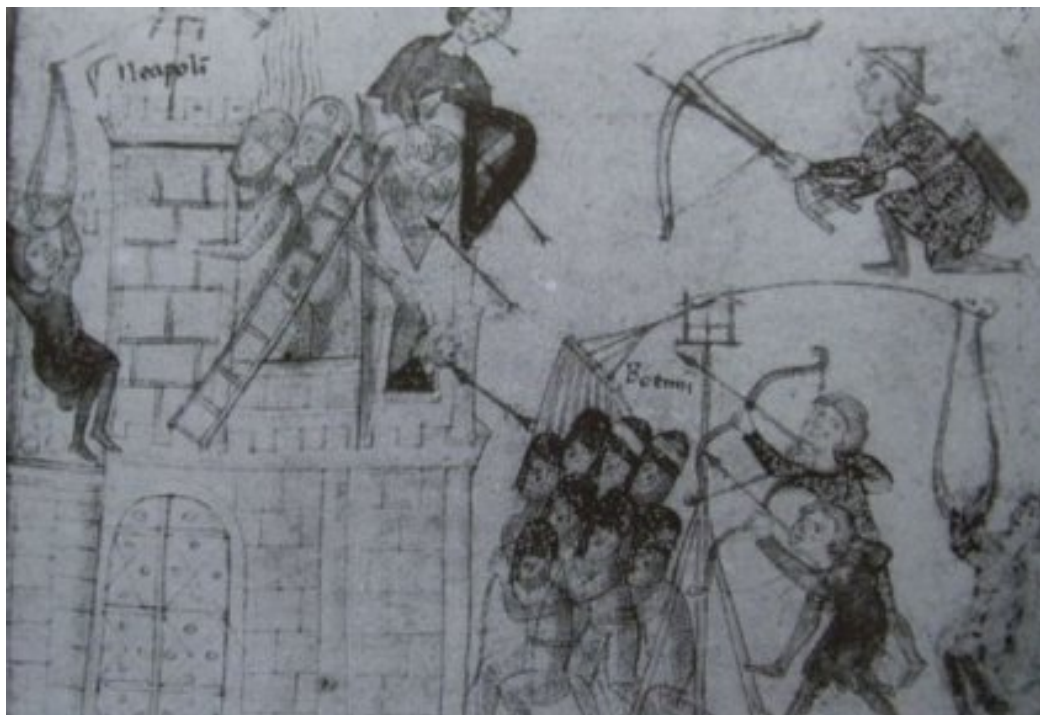
Dostřel: 40-60 m

Hmotnost projektilu: 3-12 kg

Rychlost palby: 1 výstřel za minutu

Obsluha: 8-16 mužů

Patrně jeden z nejstarších středověkých metacích strojů na principu dvouramenné páky, okcitánština jej někdy také uvádí pod názvem *calabre*. Malé rozměry, relativně snadná výroba a obsluha z něj učinily patrně nejdostupnější obléhací stroj. Právě díky svým rozměrům se stal také oblíbeným a účinným strojem obránců obležených měst a hradů.

312

³¹¹ Rekonstrukce *pierrière*. Převzato z Beffeyte, Renaud, *Les machines de guerre au Moyen Age*, Éditions Ouest-France, Rennes, 2000, s. 9.

³¹² Iluminace z latinské kroniky Petra de Ebulo, zhotovené na počátku 13. století. *Pierrière* je zde použit obléhajícími i obránci. Převzato z Gravette, op. cit., s. 6.

V písemných pramenech k válkám proti Albigenským není prakticky jediné obléhání, u něhož by tyto stroje nebyly zmíněny – objevují se jak na straně obléhatelů, tak na straně obležených. Protiváhu u tohoto stroje zajišťovala lidská síla. Určitý počet mužů (v závislosti na hmotnosti projektilu) uvedl stroj do pohybu vlastní vahou a jednorázovým tahem za lana na kratším rameni. Jeden člen obsluhy přitom držel svojí vahou kapsu s projektilem co nejdéle a pustil ji až v okamžiku výstřelu, čímž se delší rameno napružilo a energie vypáleného projektilu se zvýšila. Vzhledem k hmotnosti projektilů nebyla střelba z tohoto stroje účinná proti opevnění z kamene, byla však schopna poškodit dřevěné součásti opevnění a spolehlivě zabít či zmrzačit člověka, byť chráněného nejlepší dostupnou zbrojí.³¹³

Na zásah z *pierrère* zemřel při obléhání Toulouse hrabě Simon de Montfort a neochránila jej ani kvalitní zbroj jízdního těžkooděnce.³¹⁴ Křížáci, obležení toulousany a Katalánci v pevnůstce Pujol, nedokázali kvůli účinné palbě z těchto strojů bránit hradby.³¹⁵

Bricole

316

Dostřel: do 80 m

Hmotnost projektilu: 10-30 kg

Rychlost palby: 1 výstřel za minutu

Obsluha: 16 mužů

Jedná se o vylepšený *pierrère*. Kratší konec ramene byl pootočen o 90° a doplněn o kovová závaží, takže obsluze stačila k uvedení stroje do chodu jen síla paží. Nebylo-li závaží ani projektil příliš těžké, byl stroj schopen stejně rychlé palby jako jeho předchůdce *pierrère*. V písemných pramenech k válkám proti Albigenským se nevyskytuje, avšak jeho nasazení v bojových operacích je velmi pravděpodobné – nehledě k tomu, že vzhledem k podobnosti s *pierrère* s ním mohl být terminologicky zaměněn. Na reliéfu z

³¹³ Finó, op. cit., s. 30, 31. Beffeyte, op. cit., s. 9, 10.

³¹⁴ „...tento (kámen) udeřil hraběte do jeho ocelového helmu tak silně, že mu roztránil oči, mozek, horní zuby, čelo a čelisti.“ Anonym, *La chanson de la croisade albigeoise*, III, op. cit., s. 207, 209.

³¹⁵ La Tudele, op. cit., s. 11.

³¹⁶ Rekonstrukce *bricole*. Převzato z Beffeyte, op. cit., s. 10.

náhrobku Simona de Montfort je, jak se zdá, vyobrazena právě *bricole*.

317

318

Mangonneau

Dostřel: 150 m

Hmotnost projektilu: do 100 kg

Rychlost palby: 1 výstřel za půl hodiny

Obsluha: 12 mužů

(a další řemeslníci na stavbu)

Z *bricole* se s přibývajícím hmotností protizávaží vyvinul nový stroj, *mangonneau*. Velikostí se od svého předchůdce příliš nelišil; měl zesílenou konstrukci, aby lépe snášel ořes při výstřelu a fungoval již zcela na principu protizávaží tvořeného kameny, pískem a zeminou, bez pomoci lidské síly. Ta byla potřeba až při natahování stroje před výstřelem, k čemuž sloužily 1-2 kola, napojená na naviják. Při natahování musel vždy jeden člen obsluhy šlapat

---

³¹⁷ Bricole na iluminaci z tzv. Maciejowské bible, zhotovené ve Francii přibližně v polovině 13. století. Převzato z Nicolle, David, Medieval siege weapons (1) – Western Europe AD 585-1385, Osprey Publishing, Oxford, 2002, s. 11.

³¹⁸ Rekonstrukce *Mangonneau* a stroj téhož typu při výstřelu. Převzato z Beffeyte, op. cit., s. 12, 13.

v kole a ostatní mu zvenčí pomáhali tahem za příčky kola. Tento stroj měl sice poměrně nízkou kadenci, byl však již schopen účinně likvidovat opevnění.³¹⁹

Trébuchet

320

Dostřel: do 220 m

Hmotnost projektilu: do 125 kg

Rychlost palby: 1-2 výstřely za hodinu

Obsluha: 60-100 mužů

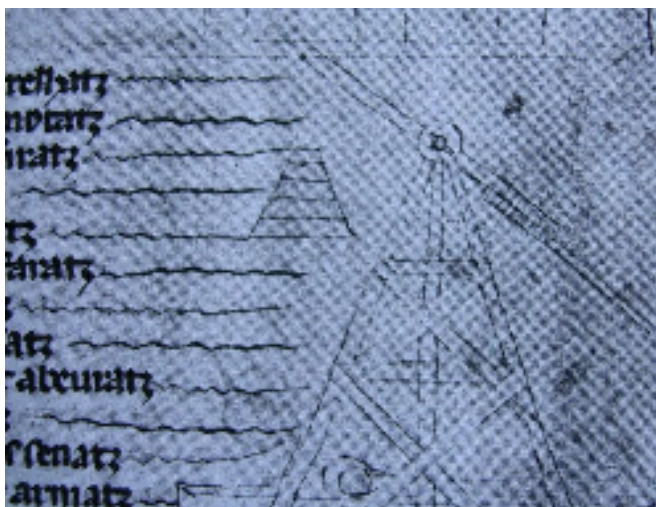
(včetně řemeslníků)

Pokud bychom měli označit některý ze středověkých metacích strojů jako typicky středověký, byl by jím bez

pochyby *trébuchet*. Byl největším z obléhacích strojů. Protizávaží, zpravidla o hmotnosti kolem 5 tun, již nebylo pevné, ale pohybovalo se na malé ose, což částečně usnadnilo napínání stroje. K tomu již stačil pouze ručně ovládaný rumpál. Trébuchet byl schopen účinně bořit opevnění.³²¹

Přestože jeho nasazení ve válkách proti Albigenkým máme doložené, je možné, že je v písemných pramenech na některých místech maskován také prostým termínem *pierrère*, neboť jak víme, termíny pro obléhací stroje nebyly vždy fixovány zcela přesně.

322

---

³¹⁹ Beffeyte, Renaud, *Les machines de guerre au Moyen Age*, Éditions Ouest-France, Rennes, 2000, s. 11, 12.

³²⁰ Rekonstrukce *trébuchetu*. Převzato z Beffeyte, op. cit., s. 14.

³²¹ Ibid., s. 12-17.

³²² Náčrtek *trébuchetu*, připravený k iluminování, v nejstarším dochovaném rukopisu *Chanson de la croisade albigeoise*, 13. století. Převzato z La Tudele, op. cit., s. 64-65.

Takovým místem může být pasáž v kronice Guillaume de La Tudele, která vypovídá o obléhání Minerve:

„...postavil (Simon de Montfort) své *calabres* a vztyčil *Malevoisine*, dámu a královnu jeho *pierrières*.“³²³

A Pierre des Vaux de Cernay k těmto stroji říká:

„...konečně z té strany, kde se nacházel hrabě (Simon de Montfort), tedy na východě, se nacházel velký a vynikající *pierrière*; každý den bylo vydáno 21 *livres* za plat mužů, kteří jej udržovali v chodu.“³²⁴

Trebuchet bylo možné dobře využít také k obraně. Při obraně Toulouse proti křížákům v roce 1218 obránci pomocí těchto strojů úspěšně demolovali „kočky“, které nechal Simon de Montfort přistavovat k hradbám.³²⁵

Obléhací věž (Beffroi)

326

Obléhací věž (*beffroi*) se rovněž řadí k obléhacím strojům, známým již z dob antiky. Byla to skutečně vysoká dřevěná věž, připomínající i hrad, vždy o několika podlažích spojených žebříky. V jednotlivých patrech věže byly mnohdy zbudovány střílny pro lučištníky a střelce z kuší, v posledním patře (či předposledním-dle výšky věže) byl padací můstek. Věž byla postavena tak, že převyšovala hradby, aby v momentě, kdy by byla přisunuta až k hradební zdi, mohl být spuštěn padací můstek. Útočníci se poté pokusili ztéci hradby. Hlavní nevýhodou věže, byl kromě velmi omezené schopnosti manévrovat především materiál, z něhož byla postavena. Obránci se zpravidla pokoušeli věž zapálit, proto ji obléhatelé při dokončení pokrývali surovými

---

³²³ La Tudele, op. cit., s. 115.

³²⁴ Cernay, op. cit., s. 64.

³²⁵ Anonym, La chanson de la croisade albigeoise, III, op. cit., s. 179, 187.

³²⁶ Rekonstrukce *beffroi*. Převzato z Beffeyte, Renaud, L'art de la guerre au Moyen Age, Éditions Ouest – France, Rennes, 2005, s. 89.

kůžemi. Existovala i varianta věže, která měla v instalované beranidlo a bylo ji tak možno nasadit proti bráně.³²⁷

Prameny k válkám proti Albigenkým se však o užití takového stroje nezmiňují, obléhací věž i beranidlo v nich figurují vždy jako samostatné obléhací stroje. Obléhací věž použili křižáci při dobývání Lavaur roku 1211, u Beaucaire v roce 1216 a také o dva roky později při obléhání Toulouse.³²⁸

Kočka, beranidlo (Chatte, bélier)

Pod přezdívkou „kočka“ (*chatte*) se skrýval stroj, který sloužil k bezpečnému (relativně) přiblížení obláhatelů k hradbám. Byla to podlouhlá dřevěná galerie na kolech, pokrytá podobně jako obléhací věž kůžemi jako ochrana proti ohni. „Kočka“ bývala přisouvána k příkopu a kryla muže, kteří skrz ni nosili materiál, s nímž příkop zasypávali. Po úspěšném zasypání příkopu byla „kočka“ přisunuta přes příkop až k hradbám (pokud tam místo ní nebyla přistavena obléhací

329

věž), kde kryla muže, kteří začali podkopávat hradby. Obránci se logicky snažili „kočku“ zničit buď ohněm nebo z hradeb shazovaným materiálem a ve svém snažení dokázali uspět.

To se přihodilo při boji o předměstí Carcassonne; zde to však obráncům příliš nepomohlo:

³²⁷ Beffeyte, op. cit., s. 20, 21. Gravette, op. cit., s. 31, 32, 56.

³²⁸ Cernay, op. cit., s. 92. Anonym, op. cit., s. 149. Anonym, *La chanson de la croisade albigeoise*, III, op. cit., s. 179.

³²⁹ Opis traktátu *De re militari* Flavia Vegetia Renata (4. století n. l.) z konce 13. století. Vidíme nasazení obléhací věže, beranidla chráněného „kočkou“ a několika menších „koček“ pro muže, kteří podkopávají hradby. Za pozornost stojí také smyčka a hák, jimiž chtějí obránci vytáhnout hlavici beranidla vzhůru, aby tak nemohlo být účinně použito. Převzato z Beffeyte, op. cit., s. 22.

„...křížáci přistavili k úpatí zdi za velkých obtíží vůz na čtyřech kolech, krytý surovou volskou kůží, pod jehož ochranou měli specialisté podkopávat hradby; tento vůz byl brzy zničen nepřáteli, kteří bez ustání (na něj) svrhávali oheň, dřevo, kameny, ale kopáči se ukryli do již vyhotoveného výklenku tak dobře, že jejich práce nedoznala žádného zdržení.“³³⁰

„Kočka“ bývala také používána ke krytí beranidla (*bélier*), které bylo přisouváno k bráně nebo k palbou strojů narušené zdi. V této úpravě byla nasazena křížáky k ničení hradeb při obléhání Moissaku.³³¹

---

³³⁰ Cernay, op. cit., s. 43.

³³¹ La Tudele, op. cit., s. 269.

„Co je mi známo, ti od Boucharda, pod brněmi a helmami, nebyli tak početní. A ti druzí, jichž byly dobré dva tisíce, měli rychlé koně, brně, prošívanice, dobré třpytivé helmy nebo dobré železné klobouky, dobré oštěpy nebo kopí z jasanu či drtivé palcáty.“

Guillaume de la Tudele, Chanson de la croisade albigeoise

9. Hmotná kultura vojenství

Historie vojenství patří mezi ty směry historické vědy, jež se neobejdou bez zkoumání hmotné kultury. Nejde jen o to rozeznat a pojmenovat jednotlivé části výstroje, ale především o to zařadit je do kontextu událostí, v nichž vystupují – ač se to na první pohled nezdá, prostý výčet zbraní, zbrojí či použitých střel může osvětlit okolnosti toho kterého střetu, jeho výsledek a pozdější následky. Mám za to, že uchopení hmotné stránky vojenství, tedy výstroje, výzbroje a částečně i odívání je klíčem k pochopení člověka-bojovníka, vojenství a války samotné v kontextu doby.

Rekonstruování hmotných aspektů vojenství vyžaduje kombinaci studia archeologických nálezů, písemných zmínek a ikonografických pramenů. Každá z těchto skupin ovšem vyžaduje zvláštní kritický přístup.

Dochované militarie a textilie mají nepochybně velkou výpovědní hodnotu, která ovšem může devalvovat s neznalostí jejich původu – v soukromých i muzejních sbírkách se nalézá mnoho předmětů, které byly darovány nebo druhotně nalezeny v pozůstalostech a jejich původ nelze jasně vysledovat. Největší výpovědní hodnotu mají zdokumentované artefakty z archeologických nálezů.

Problém písemných zmínek tkví v tom, že militaria daného období mohl popisovat člověk, který s nimi nebyl v aktivním kontaktu a důkladně je neznal. Svou roli mohla sehrát i literární nadsázka, která dala vzniknout legendám o extrémně ničivých účincích některých zbraní. Velkou výpovědní hodnotu tak pro nás mají testamenty a inventáře, zatímco k historiografickým pracím a poesii je třeba přistupovat obezřetně.

Ikonografické prameny by bylo možno označit za spojovací článek mezi předchozími skupinami pramenů při identifikaci některých militarií či způsobu jejich použití. Zde těžíme z tendencí středověkých umělců zpodobňovat minulost i přítomnost obrazem reality, v níž sami žili. Problém může nastat v případech, kdy se umělec snažil o určitou stylizaci, která měla naznačit exotičnost výjevu a díky níž se na vyobrazení objevila zbraň či oděv, které neznal (či znal jen z popisu). Toto se týká konkrétně biblických výjevů a martyrií.³³²

Následující popis se vztahuje k ochranné zbroji a zbraním, adekvátním pro období válek proti Albigenkým, tedy první polovinu 13. století. Součástí tohoto výčtu je rovněž zevrubný popis koní, které středověký člověk vnímal více než jako prostá zvířata a z nichž se také stala nedílná součást

---

³³² K problematice studia militarií, přístupu k tématu a kritiky pramenů viz Gaier, Claude, *Les armes, Brepols, Turnhout, 1985.*

výstroje jízdní části vojska. Závěrem je připojen zevrubný pokus o rekonstrukci celkového vzhledu těžkooděného jezdce a pěšáka.

Zbroj

Helmy

Helma, spolu se zbrojí kryjící trup, tvořila základ ochranného odění. I nejprostší pěšáci se snažili získat alespoň přilbu horší kvality, aby si chránili hlavu – i slabý zásah mohl přivodit ztrátu orientace, bezvědomí či zranění, vedoucí k vyřazení z boje.

V písemných pramenech k válkám proti albigenským jsou mezi helmami výslovně jmenovány železné klobouky a *heaume* (helmy) – tento termín zahrnoval ve 12. století prakticky všechny přilby s nánosníkem, ve 13. století pak uzavřené hrncové helmy.³³³

Písemné a ikonografické prameny podávají svědectví o čtyřech typech přileb, užívaných v evropském prostoru. Některé ikonografické prameny, konkrétně iluminace z Maciejowské bible naznačují, že helmy byly snad natírány barvou nebo snad potahovány barvenou textilií – důvodem by krom estetického efektu byla také ochrana proti korozi.

Normanská přilba

Starším typem, používaným již v raném středověku, byla kónická, tzv. normanská přilba. Byla užívána v období 10.-12. století. Její název vznikl podle proslulé tapiserie z Bayeux (zhotovena kolem roku 1077), která zobrazuje vpád Normanů do Anglie a bitvu u Hastingsu. Zde jsou vyobrazeni bojovníci v takovýchto přilbách.

Jednalo se o přilbu, snýtovanou ze čtyř segmentů, posléze se tyto přilby vyráběly z jednoho kusu plechu. Jednotlivé segmenty byly nýtovány buď přes sebe, nebo na kovový pásek. Přilba prozatím nechránila týl a ochranu obličeje zajišťoval nánosník. Ve druhé polovině 12. století se objevilo několik úprav. U některých kónických přileb došlo k vyhnutí špičky zvonu směrem k obličejové části a začaly se objevovat přilby s kovovou maskou, která chránila obličej lépe než nánosník. Masky kryly pouze přední obličejovou část (někdy také líce) a byly v ní proraženy průzory a otvory, umožňující dýchání. V téže době se objevuje helma se zakulaceným zvonem, snýtovaná ze dvou segmentů s pomocí kovového pásku.

Do této skupiny můžeme zařadit i přilbu s vysokým polokulovitým zvonem, která se objevuje v ikonografických pramenech druhé poloviny 12. století. Její konstrukce není zcela jasná, patrně byla snýtována z více segmentů.

---

³³³ Touati, op. cit., s. 147. Greimas, op. cit., s. 346.

Hrncová přilba (Hrncový helm)

Na konci 12. století se objevuje přilba ve tvaru nízkého válce s plochým dnem, doplněná kovovou maskou s proraženými průzory a dýchacími otvory. Masky bývaly také vyklenuté, aby lépe kopírovaly tvar obličeje. Ani tato přilba zpočátku nechránila týl a až v první polovině 13. století byla doplněna dalším segmentem, který již poskytoval ochranu týlu a postupem doby byl prodlužován – takto upravené hrncové helmy můžeme najít na iluminacích tzv. Maciejowské bible, datované kolem roku 1250. Hrncová přilba se používala až do počátku 14. století, kdy ji nahradil vývojově dokonalejší typ tzv. kbelcové helmy.

Železný klobouk

Tento typ přilby svým tvarem připomínal klobouk s krempou a kryl horní část hlavy bojovníka. Měl buď polokulovitý zvon nebo zcela kopíroval tvar klobouku s plochou střechou. Byl snýtován z několika částí. Krempa pak poskytovala určitou ochranu také obličeji a týlu proti úderům vedeným shora. První železné klobouky máme doložené z písemných i ikonografických pramenů v průběhu 13. století.

Ačkoli se tento typ přilby stal typickým pro pěchotu, jeho používání se nevyhýbali ani jezdci – v kronice Guillauma de la Tudele jej můžeme najít kupříkladu ve výzbroji okciténských těžkooděných jezdců:

„... (měli buď) dobré třpytivé helmy (*heaume*) nebo dobré železné klobouky (*chapeau de fer*)...“³³⁴

Lebka

Pod tímto názvem se skrývá jednoduchá polokulovitá přilba, snýtovaná z několika částí nebo zhotovená z jednoho kusu plechu, která kryla vrchní polovinu hlavy a nechránila týl. Měla univerzální použití – bývala nošena samostatně či na vycpávané čapce (v této variantě se přes ni někdy přetahovala kapuce kroužkové zbroje).

Ikonografické prameny, dokládající tuto přilbu, jsou datované většinou kolem poloviny 13. století, avšak vzhledem k jednoduchosti konstrukce lze její užívání předpokládat již o půl století dříve. Přilby podobné konstrukce máme doložené již z raného středověku.³³⁵

---

³³⁴ La Tudele, op. cit., s. 219.

³³⁵ Křížek, Leonid, Encyklopedie zbraní a zbroje, Libri, Praha, 2003, s. 214.

Prošívance

336

Tento termín označuje ochranný látkový oděv, který se nosil pod kroužkovou zbrojí nebo fungoval jako samostatná zbroj. Prošívance se skládala minimálně ze dvou vrstev látky, mezi něž byla vložena vycpávka – zbytky látek, lnu, vlny, koudelky, seno a podobné. Takto vycpaný oděv byl prošit, aby vycpávka držela tvar. Vedle toho existovala také možnost zhotovit prošívanci z více prošitých vrstev látky bez použití vycpávky, popřípadě použít jako vnější vrstvu tekou kůži. Takto zhotovená prošívance byla odolnější, avšak zároveň stoupala její cena vzhledem k použitému množství látky a pracnosti prošívání. Stehy prošívání, které dalo tomuto druhu zbroje jméno, bývaly většinou vedeny svisle, později i vodorovně, popřípadě se stehy křížily a vytvářely tak na prošívancích pravidelné vzory.

Kroužková zbroj dokázala eliminovat řezný či sečný účinek rány, avšak sílu úderu tlumit nedokázala. K tomu sloužila měkčí prošívance, nošená pod zbrojí. Stříhem kopírovala dlouhou kroužkovou zbroj včetně pěstnic (viz Kroužková zbroj), ale bez kapuce. Pod kroužkovou kapuci se nosila vycpávaná čepička, která, bývala příležitostně nošena jako samostatná ochrana hlavy mezi pěšáky. Pod kroužkové nohavice těžkooděnc oblékal silné látkové nohavice nebo nohavice z jelenice.³³⁷

Prošívanci jako samostatnou zbroj nosili zejména pěšáci. Iluminace z Maciejowské bible takové prošívance zobrazují. Dosahovaly délky ke kolenům a byly opatřeny vycpávaným límcem, zapínaným na straně krku. Podle těchto zobrazení je zřejmé, že rukávy byly do trupové části vsazeny – pravděpodobně byly přišité nebo přivazované tkanicemi či řemínky. Rukávy dosahovaly k lokti nebo pokrývaly celou paži a ruku (s pěstnicí), ovšem nepochybně existovaly i varianty s dlouhým rukávem bez pěstnic. Lze předpokládat, že samostatně nošené prošívance byly tužší, aby lépe chránily. Prošívance se také napouštěly smolou, aby byly tužší a lépe odolávaly vodě.

³³⁶ Pěšáci v prošívancích v dobývací scéně z tzv. Maciejowské Bible (zhotoveno kolem 1240 – 1250, pravděpodobně Paříž). Zřetelně je vidět prošití, znázorněné tečkami. Za pozornost stojí prošívané límce a barevná vrchní vrstva prošívance. Pěšák se sekerou má navíc pod železným kloboukem prošívanou čepičku. Převzato z Beffeyete, Renaud, L'art de la guerre au Moyen Age, op. cit., s. 47.

³³⁷ Vaverka, Roman, Spodky, košile a nohavice ve středověku, Praha, 2003, s. 32.

Ačkoliv dobové termíny, označující prošívanice, nebyly zcela jednotné, přece jen může na základě jejich používání v pramenech vydedukovat, o jaký typ zbroje se jedná:

„Houfně se oděli do brní (*hauberts*) a dobrých prošívanic (*gonions*), a - přes to - do prošívanic (*pourpoints*) a suknic z hedvábí (*cotte de siglaton*).“³³⁸

V tomto případě kronikář nejen popsal přesné umístění jednotlivých částí odění, ale zároveň je přesně vymezil podle názvu. Měkčí prošívanici, nošenou pod kroužkovou brní označil jako *gonion*, další prošívanici, použitou jako vnější zesílení ochrany přes kroužkovou zbroj, označil jako *pourpoint*.³³⁹ Výstroj doplňovala látková suknice, v tomto případě označená jako hedvábná (*siglaton* či *sigladon* je označení pro hedvábnou látku) – ovšem materiál mohl být v tomto případě kronikářem zvolen kvůli verši.³⁴⁰

„A těch druhých byly dobré dva tisíce, měli dobré koně (*coursiers*), brně, prošívanice (*gonions*)...“³⁴¹

Při popisu vypálení Béziers Guillaume de La Tudele na jediném řádku používá dva termíny pro prošívanici, *gonions* a *gamboisons* (v okcitanštině *gonios* a *gambais*) a je tedy možné se domnívat, že chtěl vyjádřit rozdílné účely prošívanic – měkčí pod zbroj, tuhé použité jako zbroj:

„...tak shořely všechny jejich domy a paláce a s nimi i mnoho prošívanic (*gonions*), helem a prošívanic (*gamboisons*), vyrobených v Chartres, Blaye nebo v Edesse a mnoho krásného oblečení, jenž tam zůstalo zanecháno.“³⁴²

---

³³⁸ La Tudele, op. cit., s. 269.

³³⁹ Pro vycpávané prošívanice se obvykle uvádějí dobové termíny *gonion*, *gambison*, je však možné, že se takto označovaly i prošívanice z vrstev látky – nutno připomenout, že středověká terminologie je přibližná a málo kdy konkrétní. Termín *pourpoint* byl ve vrcholném středověku označením části mužského oděvu, a sice kratšího, místy vycpávaného kabátce. Vzhledem k tomu, že toto slovo (v okcitanštině *perpungt*) používá Guillaume de La Tudele při popisu části vojenské výstroje, je nepochybné, že jde o zbroj – kratší vypasované kabátce se v první třetině 13. století ještě nenosily a horní polovinu těla zakrývala dlouhá suknice (*cotte*). Komentář k citované pasáži (viz předchozí poznámka) v edici pramene definuje *pourpoint* jako prošívanici z více vrstev látky, neuvádí však žádný další odkaz, na jehož základě tuto přesnou definici stanovil. Ludmila Kybalová při popisu *pourpointu* variantu z více vrstev látky vůbec neuvádí. K otázce prošívanic a mužského oděvu viz Touati, op. cit., s. 134, 251. Greimas, op. cit., s. 152, 320, 497. Kybalová, Ludmila, Dějiny odívání – Středověk, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2001, s. 82, 83.

³⁴⁰ Touati, op. cit., s. 285.

³⁴¹ La Tudele, op. cit., s. 219.

³⁴² La Tudele, op. cit., s. 61.

Jiný popis zbroje, jejíž součástí je vnější prošívanice - okcitánský rytíř Giraud de Pépieux usmrtil bretonského křižáka v bitvě u Saint-Martin-La-Lande:

„Zasáhl jej skrze štít, probodl mu předloktí, prošívanici (*pourpoint*) a brň (*haubert*) tak zdatně, že se část kopí zarazila do zadní rozsochy sedla.“³⁴³

Na iluminacích ze 13. století se objevují také krátké prošívané nohavice, které se přivazovaly v pase. Kryly stehno a koleno, v některých případech byla ochrana kolene zesílena kovovou miskou, pravděpodobně přivazovanou. Nelze určit, zda to byla ochrana typicky jezdecká nebo pěší; teoreticky ji mohly používat oba druhy bojovníků.

Do skupiny prošívanic musíme zařadit ještě látkové pokrývky na koně – čabraky (*housses*). Čabraky se původně vyvinuly z látkové pokrývky pod sedlo, a to přibližně v poslední čtvrtině 12. století. Čabraka bývala zhotovena z kvalitní silné látky, popřípadě z kůže. Bývala několikavrstevná; vrstvy byly buď pronýtané, nebo prošívané. Čabraka tak fungovala jako lehčí prošívanice pro koně a krom ochranné funkce

344

přejala časem také funkci identifikační.³⁴⁵ Její vnější strana byla zhotovená v barvách příslušného šlechtice či byla přímo zdobena jeho erbem.

Guillaume de La Tudele popisuje přípravu křižáků před bitvou u Muretu takto:

„Ale v Muretu dal Simon de Montfort rozhlásit po všech domech rozkaz k osedlání a ustrojení čabrak (*housses*, v okcitánštině *cubertas*) na koně...“³⁴⁶

³⁴³ Poznámka k této pasáži v edici pramene předkládá nesprávný překlad okcitánského termínu *brazos* jako *garde-bras*, tedy kovový plát k ochraně horní části paže. V edici druhého dílu *Chanson de la croisade* je tato chyba opravena a termín přeložen správně jako předloktí. Viz La Tudele, op. cit., s. 223, 225. Anonym, op. cit., s. 211.

³⁴⁴ Tři bojovníci vlevo mají každý krátké prošívané nohavice s barevnou látkou na vrchu a mají je přes kroužkové nohavice. Aschaffenburg, Schlossbibliothek, 13 (polovina 13. století, diecéze Mohuč), fo 18vo. Převzato z Lobrichon, Guy, 1099 Jérusalem Conquise, Éditions du Seuil, 1998, s. 94.

³⁴⁵ Klučina, Petr, Zbroj a zbraně – Evropa 6.-17. století, Paseka, Praha-Litomyšl, 2004, s. 175, 223.

Je bez pochyby, že byla ve srovnání s koňskou kroužkovou zbrojí (viz níže) mnohem levnější a tudíž byla mezi těžkooděnými jezdci, rytíři i panoši, obecně více rozšířená.

Kroužkové zbroje

Kroužková zbroj patří patrně k nejstarším a nejdéle používaným typům ochranného odění. První známý doklad jejího používání pochází z 2. století př. Kr. a týká se výzbroje Keltů; obecně se má zato, že tito používali kroužkové zbroje jako první. Na přelomu středověku a novověku prodělala kroužková zbroj další vývojovou etapu, najdeme ji ve výzbroji některých římských legií a později také ve výbavě výše postavených germánských aristokratů.³⁴⁷ V průběhu raného a vrcholného středověku představovala kroužková zbroj nejlepší dostupnou ochrannou zbroj, neboť první zbroje, které chrání trup většími pláty kovu, se objevují až druhé polovině 13. století.³⁴⁸

Při výrobě kroužkové zbroje musel řemeslník (brníř) nejprve vykovat polotovary drátu, který posléze postupně protahoval velikostně odstupňovanými otvory v ocelové desce, aby tak dosáhl požadovaného průměru drátu. Po každém protažení musel být drát vyžíhán, aby nepraskal. Poté byl drát navinut na kovovou tyč a takto vzniklá spirála byla na jedné straně přeseknuta. Vzniklým kroužkům pak řemeslník rozklepal konce, které se měly překrývat, případně do nich prorazil otvory. Poté začal kroužky vzájemně spojovat – pronýtováním 1 či 2 nýty, popřípadě do jednoho rozklepaného konce kroužku vytlačil hrot, který poté posloužil jako nýt při spojení s druhým koncem kroužku. Kroužek bylo možné také spojit bez pomoci nýtku, tzv. svařit kováním. Takovéto kroužky však musely být spojovány kroužky nýtovanými, protože svařovat vzájemně propojované kroužky nebylo možné.³⁴⁹

Kroužková zbroj měla několik forem. Základní byla zbroj kryjící tělo a spotřebovalo se na ni kolem 16 000 kroužků. Prameny ji označují jako *haubert*. Měla podobu dlouhé tuniky, sahající pod kolena nebo těsně nad ně, s dlouhými rukávy, které byly zakončené ve formě palčákové rukavice, *mitaine* (termín se objevuje s tímto prvkem zbroje přibližně ve druhé polovině 12. století; česky pěstnice). Pěstnice měla zevnitř rukavici, kroužky byly jen na hřbetní straně ruky a palce. Vnitřní dlaňová část byla kožená, rozštížená buď podélně, nebo při okraji dlaně u zápěstí – takto vzniklým otvorem mohl

---

³⁴⁶ Anonym, op. cit., s. 25.

³⁴⁷ Křížek, op. cit., s. 307, 308.

³⁴⁸ Jedná se o rané typy tzv. plátových kabátců. Tyto zbroje chránily trup bojovníka většími kovovými pláty, které přiléhaly těsně k sobě nebo se částečně překrývaly a které byly nanýtované ze spodu na silné látce nebo kůži. Několik typů plátových kabátců se dochovalo a byly objeveny během vykopávek u Visby. Tyto nálezy se však váží k bitvě z roku 1361. Nejstarší doklady plátových kabátců máme pouze díky druhotným vyobrazením, resp. sochám z druhé poloviny 13. století. Viz Klučina, op. cit., s. 189-193, 324-329.

³⁴⁹ Ke genezi kroužkové zbroje a její výrobě viz <http://curiavitkov.cz/valka23.html> , <http://curiavitkov.cz/clanek1.html> , Klučina, op. cit., s. 176-179.

těžkooděncem prostrčit ruku ven z pěstnice ve chvíli, kdy přímo nebojoval a kdy potřeboval k činnosti cit a prsty, aniž by se musel ze zbroje svlékat. Součástí této zbroje byla kapuce, jejíž dolní dílec šel v obličejové části šikmo přes bradu, dolní část obličeje a krk – uvazoval se na spánku při jedné straně hlavy koženým řemínkem nebo tkanicí. Tato ochrana obličeje, tzv. *ventaille*, existovala rovněž ve formě prosté čtvercové roušky, která byla přichycena na hrudníku těsně pod krkem a uvazovala se na obou spáncích. Takto vypadala „ideální zbroj“, mnoho rytířů i panošů však jistě nosilo starší typy, které měly kratší rukávy a někdy byly bez kapuce.

350

V souvislosti s obléháním Moissaku křižáky máme zajímavý popis zbroje těžkooděného jezdce:

„Hraběti Baudouinovi – Bůh mě chraň! – zabili (Okciténci) jednoho panoše (*damoiseau*), jehož od smrti nemohla zachránit brň ani závěs (*haubert ni ventaille*): jejich přítomnost nezabránila tomu, aby mu šípka z kuše nepronikla do břicha jako do pytle slámy.“³⁵¹

Tato zmínka je opět konstatováním již obecně známého faktu, že šípy a šípky dokázaly kroužkovou brň prorazit. Za pozornost stojí spíše fakt, že obyčejný panoš byl oděn do zbroje, která měla *ventaille* (tudíž měla i kapuci) a tudíž mohla patřit do řady lepších zbrojí (samozřejmě je to teoretický předpoklad – nelze zjistit, zda měla tato konkrétní zbroj dlouhý rukáv a pěstnice).

---

³⁵⁰ Boj těžkooděných jezdců v tzv. Maciejowské Bibli. New York, Pierpont Morgan Library, m. 638 (zhotoveno kolem 1240 – 1250, pravděpodobně Paříž), fo 29vo. Převzato z Lobrichon, Guy, 1099 Jérusalem Conquise, Éditions du Seuil, 1998, s. 77.

³⁵¹ Termín *ventaille* jsem pro zjednodušení přeložil jako závěs, fakticky je to samozřejmě onen cíp, který chrání část obličeje. La Tudele, op. cit., s. 269.

Vedle toho existovala jiná varianta kroužkové zbroje, kryjící tělo, zvaná *haubergone*. Byla výrazně kratší, sahala zhruba do půli stehen, měla také kratší rukávy a byla bez kapuce.³⁵² Nosili ji panoši (*damoiseau*, též *écuyer*), kteří bojovali jako jezdci, a snad výjimečně také někteří pěšáci, pokud byli zámožnější nebo tento kousek zbroje získali jako kořist.³⁵³

Kroužkové nohavice, *chausses de maille*, neodmyslitelně patřily k řádné výbavě jízdního těžkooděnce. Ve 13. století stříhově odpovídaly běžně nošeným látkovým nohavicím a v pase se přivazovaly ke spodkům, přičemž byly vybaveny koženou podešví. Protože se vzhledem k použitému materiálu chovaly jinak než látkové nohavice (větší hmotnost, omezená přiléhavost), byly kvůli lepší pohyblivosti stahované provlečenou tkanicí v podkolení a kolem nártu. Je pravděpodobné, že někteří těžkooděnci požívaly starší variantu kroužkových nohavic, používanou již ve 12. století – nebyly to nohavice v pravém slova smyslu, ale široké pruhy kroužkového pletiva, které chránily přední část nohy – stehno, koleno, holeň a nárt. Na zadní straně a kolem nohy byly staženy šněrováním pomocí dlouhé tkanice nebo řemínku.³⁵⁴

Kroužková zbroj se spolu s helmou objevuje v popise těžkooděných jezdců mnohokrát; zde je několik příkladů:

„Co je mi známo, ti od Boucharda, (chránění) pod brněmi a helmami (*les hauberts et les heaumes*), nebyli tak početní.“³⁵⁵

„...lesk jejich brní (*hauberts*) a helem (*heaumes*) se zdobením z pravého leštěného zlata.“³⁵⁶

---

³⁵² I při dnešním stupni poznání se mezi historiky vedou spory o význam slov *haubert* a *haubergone*. Někteří z nich označují *haubert* za oddělenou kroužkovou kapuci na základě etymologické podobnosti s franským výrazem *halsberg* („vršek krku“) – v tomto podání se vyskytuje ve slovníku *Vocabulaire historique du Moyen Âge – occident, byzance, islam*. Laurent Macé, který se dlouhodobě zabývá tématem válek proti albigenským a s nímž jsem měl možnost některé otázky konzultovat, naopak přisuzuje oddělené kapuci termín *haubergone*. Podle mého názoru jsou obě předchozí myšlenky zavádějící, neboť pro jasné vymezení významu obou termínů máme dostatek důkazů v písemných pramenech a především – ve 12. století, kdy se poprvé oba termíny používají současně, byla kapuce integrovanou součástí zbroje trupu a netvořila ještě samostatnou část zbroje. Osobně se tudíž přikláním se k názoru, že je třeba termínem *haubergone* označovat jednodušší zbroj, kryjící trup, a termínem *haubert* označovat dlouhou zbroj těžkooděnce. K otázce odlišných pojetí viz Contamine, op. cit., s. 320-325. Křížek, op. cit., s. 83, 84. Touati, op. cit., s. 146, 147. Greimas, op. cit., s. 345.

³⁵³ Termíny *damoiseau* i *écuyer* se shodně používají od 12. století a mají též význam – šlechtic, který již prošel řádnou výchovou a výcvikem, ale ještě nebyl pasován - tedy panoš. Touati, op. cit., s. 91, 103. Greimas, op. cit., s. 174.

³⁵⁴ Gravett, Christopher, *Norman knight 950-1204 AD*, Osprey Publishing, Oxford, 1999, s. 53, 60.

³⁵⁵ La Tudele, op. cit., s. 219.

³⁵⁶ Anonym, op. cit., s. 135.

„Ti z (křížáckého) vojska zrovna jedli, když byli napadeni; ale hrabě de Montfort se nenechával vysvlékat ze zbroje a většina křížáků neopouštěla své brně (*hauberts*). Aniž by ztratili chvíli, byli na koni.“³⁵⁷

Závěrem je třeba zmínit kroužkové zbroje pro koně, na které byla narážka v předchozím textu. O jejich užívání během válek proti Albigenským nám písemné prameny podávají jednoznačná svědectví:

„Kdybyste byli ve městě (Toulouse) a viděli byste je ve stoje oblékat prošívané, nebo uvazovat helmy či oblékat své koně do železa a čabrak (*garnir de fer leurs chevaux et de caparaçons armoriés*), řekli byste, že musejí obrátit na útěk celé čtyři armády.“³⁵⁸

„...uprostřed stáli jezdci, jejichž koně byli oděni v železe (*les chevaux bardés de fer*), na jednom křídle pak zbytek jízdy.“³⁵⁹

„Nepřátelé se bránili s velkou houževnatostí. Je třeba říci, že oni, sedíce na svých koních, oděných v železe (*chevaux bardés de fer*), se pohybovali a projížděli na hradbách, aby se vysmívali našim a ukázali tloušťku a pevnost svých hradeb.“³⁶⁰

„Co byste tam mohli vidět koní, pokrytých železem (*couverts de fer*, v okcitanštině *fervestit*), jejichž páni byli sraženi a zabiti!“³⁶¹

V logické snaze o lepší ochranu cenného válečného koně se jezdci nespokojili pouze s lákovými čabrakami a vylepšili zbroj koně přidáním pokrývky z kroužkového pletiva. Ta buď kompletně kopírovala tvar čabraky, na níž byla položena, nebo chránila přední část koňského těla, která byla při střetu vystavena ohrožení jako první. V první polovině 13. století představovala taková zbroj nejlepší a nejdražší dostupnou ochranu pro koně.³⁶²

---

³⁵⁷ La Tudele, op. cit., s. 197.

³⁵⁸ Okciténci se v obleženém Toulouse připravují k boji, r. 1211. Ibid., s. 187-189.

³⁵⁹ Okciténci se řadí před bitvou u Saint-Martin-La-Lande, r. 1211. Cernay, op. cit., s. 111.

³⁶⁰ Chování Okciténců v obleženém Lavauru, r. 1211. Ibid., s. 92.

³⁶¹ Z bojů u Beaucaire, r. 1216. Anonym, op. cit., s. 141.

³⁶² Klučina, op. cit., s. 224. Křížek, op. cit., s. 317.

Štíty

Do ochranné výbavy bojovníka patřil také štít. Jezdcům i pěšákům poskytoval ochranu před šípy, při obléhání též před svrhávanými předměty.

Štít (*écu, escu*) byl stálou součástí výzbroje těžkooděného jezdce.³⁶³ Sloužil v prvé řadě jako ochrana proti úderu kopím při prvním střetu jízdy, který byl veden z rozjezdu.

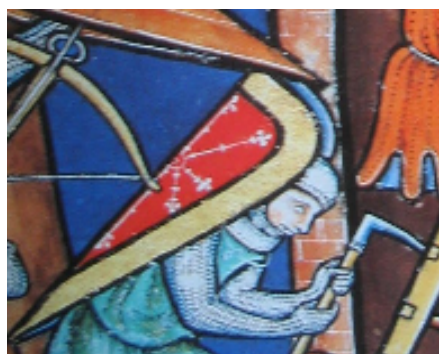
Korpus štítu se vyráběl z prkének nebo menších desek, sklížených k sobě a býval vyklenutý ven, aby lépe chránil svého nositele. Korpus byl potažen z vnější strany (případně i z vnitřní) surovou kůží nebo látkou a po obvodu opatřen zesilujícím lemem – buď surovou kůží nebo železným kováním. Na vnitřní straně štítu byl přichycen řemen, který si jezdec zavěšoval přes rameno a také řemení k provlečení předloktí a úchopu levou rukou. Povrch štítu se běžně barvil a zdobil zoomorfními nebo geometrickými tvary, popřípadě prvními známými erby.

Štít z konce 12. a počátku 13. století měl tvar protáhlého trojúhelníku. Silně tak poukazoval na svého staršího předchůdce, tzv. mandlový štít, od něhož se lišil vodorovnou horní hranou. V průběhu první poloviny 13. století dochází k postupnému zkracování štítu. Jeho výška se tehdy pohybovala přibližně v rozmezí 70 až 80 cm, šířka okolo 50 cm a tloušťka asi 1,5 cm.³⁶⁴

Štíty těžkooděných jezdců v první polovině 13. století mívaly tedy tvar více či méně protaženého trojúhelníku v závislosti na tom, jak moc byl daný výrobek ovlivněn trendem ke změně velikosti.

Ikonografické prameny dokládají, že ti z pěšáků, kteří potřebovali štít, také používali starší protáhlé trojúhelníkové štíty jako jízda, neboť jim poskytovali ochranu pro většinu těla (s určitým zjednodušením je můžeme označit za předchůdce pavéz). Pěšáci se tak za nimi kryli, když ostřelovali nepřátele na hradbách z luků a kuší, nebo je nosili na zádech při podkopávání hradeb jako ochranu proti svrhávaným kamenům.

Máme také důkazy o tom, že se používaly velké štíty z vařené kůže (*cuir bouilli*). Křižáci je použili jako ochranu před šípy, když zasypávali příkop u toulouských hradeb – protože text pramene hovoří o *grand targes de cuir bouilli* (v okcitanštině *grans targas bulhidas*), nemůže se jednat o záměnu s jezdeckým štítem (*écu*, v okcitanštině *escut*). Šlo pravděpodobně o velké štíty, možná vystužené dřevem či proutím, které fungovaly jako taras či jako pozdější pavézy.³⁶⁵

366

³⁶³ Greimas, op. cit., s. 255. Touati, op. cit., s. 102.

³⁶⁴ <http://curiavitkov.cz/valka22.html>, Klučina, op. cit., s. 215, 216.

³⁶⁵ La Tudele, op. cit., s. 191. Greimas, op. cit., s. 617.

Ve výzbroji pěšáků můžeme od 13. století počítat také s tzv. pěstním štítkem (*bouclier*).³⁶⁷

Tento typ štítu vznikl pravděpodobně „zmenšením“ kulatých štítů z raného středověku a tudíž se předpokládá, že se stále skládal z dřevěného kulatého korpusu a kovové puklice – celokovové pěstní štítky se objevují až v pozdním středověku. Proti šípům příliš nechránil, byl však platným pomocníkem v boji zblízka.

Jedním z dokladů je nejstarší dochovaný rukopis o šermu, známý jako I.33 nebo též Walpurgis, který popisuje boj jednoručním mečem a pěstním štítkem; o dataci spisu se vedou spory, obecně se uvádí konec 13. až počátek 14. století. Rukopis ovšem popisuje precizní šermířské techniky, které jsou bez pochyby výsledkem delšího vývoje – teoreticky lze o jejich používání (a tedy o používání pěstního štítku) uvažovat již ve 13. století.³⁶⁸

Koně

Kůň představoval ve středověkém vojenství nepostradatelný subjekt. Koně zajišťovali transport materiálu a zásob, posílům pomáhali k rychlejšímu předání informací a do boje nesli těžkooděné i lehké jezdce.

Používání koní k různým účelům si vyžádalo jejich rozlišení podle vlastností a jednotlivé typy koní dostali svá jména. Terminologie, původně francouzská, zná 6-7 typů koní. Zde uvádím přehled několika typů, které se objevují v písemných pramenech k válkám proti Albigenským, a typ nákladního koně (*sommier*), který byl nepochybně také součástí vojsk obou válčících stran.

Destrier (dextrier)

Destrier byl válečný kůň nejvyšší kvality. Těžkooděný jezdec na něj usedal pouze do bitvy, pro potřeby cestování používal jiné koně. *Destrier* musel být velký, silný, rychlý a obratný:

„Guillaume de Contres pobídl svého koně (*destrier*) z Uher a kypíce vztekem, vrhl se zuřivě do nejprudší seče.“³⁶⁹

Název, pocházející z 11. století, byl odvozen od toho, že příslušného koně držel panoš pravou rukou.³⁷⁰

---

³⁶⁶ Štít jako ochrana proti svrhávaným předmětům v dobývací scéně v tzv. Macijeowské Bibli (zhotoveno kolem 1240 – 1250, pravděpodobně Paříž). Převzato z Beffeyete, Renaud, L'art de la guerre au Moyen Age, op. cit., s. 47.

³⁶⁷ Křížek, op. cit., s. 38.

³⁶⁸ Klučina, op. cit., s. 165.

³⁶⁹ La Tudele, op. cit., s. 131.

Cena takového koně byla s ohledem na čas i místo velmi proměnlivá, obecně však platí, že byla vysoká. Guillaume de La Tudele píše, že vikomt Raimond-Roger Trencavel vjel do Béziers na svém *milsodor* (termín v okcitanštině; znamená „1000 *sous*“), tedy na koni za 1000 *sous*. Jeden z předních křižáků, Bouchard de Marly, jel do bitvy u Saint-Martin-La-Lande na koni za 100 livrů (tj. 2000 *sous*).³⁷¹

„Hrabě de Montfort pobídnutím (koně) vyjel na násep – nesl své barvy a štít se lvem – jeho *destrier* byl zabit u lesíka; (hrabě) by byl nepochybně chycen a zajat, nebýt Guillauma de Contres – kéž jej Bůh odmění! – a pana Moreau, kteří jej doprovázeli...“³⁷²

Přijít o takového koně znamenalo velkou ztrátu – jestliže Lambert de Limoux, velitel křižácké posádky v obleženém hradě Beaucaire, konstatoval, že mají zásoby na dva měsíce a pak v případě potřeby snědí své *destriers*, vyjádřil tím ochotu bránit se i za cenu nejvyšších nákladů.³⁷³

Palefroi

Pokud nebojoval, používal těžkooděný jezdec-šlechtic k cestování lehčího koně. Tím býval *palefroi* (termín pochází z 11. století), kůň ceněný téměř jako *destrier*. Používal se k lovu, cestování a při slavnostních příležitostech:

„Když se najedli a napili, král (Pedro II.) nasedl na svého *palefroi* s krásnou hřívou a vjel do města, beze zbraní a bez štítu...“³⁷⁴

Zvlášť žádaný u něj byl tzv. mimochod, tedy krok, při kterém jde kůň dopředu shodnou přední i zadní nohou a který je při delších cestách pro jezdce méně namáhavý.³⁷⁵

Roncin (roussin)

Pokud bychom měli nějaký typ koně označit jako „běžný“, pak by jím byl pravděpodobně *roncin*. Používal se pro cestování, k nošení nákladů a také k boji.³⁷⁶

---

³⁷⁰ Greimas, op. cit., s. 201. Touati, op. cit., s. 93.

³⁷¹ La Tudele, op. cit., 225.

³⁷² Ibid., s. 271.

³⁷³ Anonym, op. cit., s. 127.

³⁷⁴ La Tudele, op. cit., s. 71.

Přesné určení účelu, ke kterému ten který *roncin* sloužil, není snadné:

„(francouzští baroni) vyhnali pěšáky (*ribauds*) z domů ranami holí jako psy a ustájili tam své koně a *roussins*...“³⁷⁷

Kronikář píše, že ustájili *chevaux et leurs roussins* (v okcitanštině *cavals e ls rocis*), jednoznačně tedy rozlišuje „koně“ od „*roussins*“ – není jasné, zda vymezuje *roussins* vůči běžným koním nebo naopak označuje oproti nim koně nákladního.

Je celkem logické, že vzhledem k vysoké ceně *destriera* vyjížděli na tomto koni do boje nejen panoši, ale i mnozí rytíři, kteří si drahého koně nemohli dovolit. Dokazuje to mimo jiné i vzpomínka Guillauma de Puylaurens:

„Když jsem byl ještě dítě, viděl jsem vznešeného pána Isarna „Neblat“, který býval předním pánem ve Verfeil a o němž se říkalo, že je stoletý, kterak pobývá v Toulouse v největší chudobě, spokojil se s jediným *roncin*.“³⁷⁸

Coursier

Tento typ koně představoval vhodný kompromis pro šlechtice, kteří stále ještě nedisponovali dostatečnou sumou peněz pro koupi *destriera*, ale pro které už nebyl *roncin* vzhledem k majetku odpovídající kůň. Náznak tohoto můžeme najít u výzvy Raimonda-Rogera Trencavela v obleženém Carcassonne:

„Vzhůru na koně, baroni!“ , pravil k nim. „Vyberme čtyři stovky z nás, ty, kteří mají nejlepší *coursiers*, a učíňme výpad.“³⁷⁹

Takový kůň mohl být i lákavou odměnou za vojenské služby:

„...pro ty, kteří chtěli zlato, stříbro nebo koně, dobrého *coursier*, to bylo obléhání Beaucaire, kde mohli získat peníze a odměny.“³⁸⁰

---

³⁷⁵ Greimas, op. cit., s. 455. Touati, op. cit., s. 232.

³⁷⁶ Greimas, op. cit., s.562. Touati, op. cit., s. 271.

³⁷⁷ La Tudele, op. cit., s. 59.

³⁷⁸ Puylaurens, op. cit., s. 29.

³⁷⁹ La Tudele, op. cit., s. 65.

Coursier byl lehký, rychlý a poměrně odolný kůň, vhodný právě pro boj. Jeho cena mohla být dvakrát až třikrát vyšší než cena běžného koně, tedy *roncin*.³⁸¹

Sommier

Neodmyslitelnou součástí každého vojska byla tažná a nákladní zvířata, nezbytná pro transport zásob a materiálu pro zázemí táhnoucího vojska. I když se jako nákladní kůň příležitostně používal *roncin*, koně, určeného k nošení či tažení nákladů označuje už od 11. století termín *sommier*. Stejně byl nazýván také člověk, který za nákladní zvířata odpovídal.³⁸²

Střelné a vrhací zbraně

Luky

Luk (*arc*) se sice v písemných pramenech k válkám proti Albigenským objevují výrazně méně často než kuše, přesto však můžeme konstatovat, že byly běžně používanou zbraní:

„Bylo jich nejméně devadesát, na koni i pěších, spolu se čtrnácti lučištníky (*archers*, okcitánsky *arquiens*) - těch, kteří obklopili Francouze a tvrdě je bijíce, zle na ně dotírali.“³⁸³

„...kameny byly metány a dobré luky se uvolňovaly, Provensálci útočili a Francouzi se bránili.“³⁸⁴

Délka luků se pohybovala mezi 150 – 190 cm. Použitým materiálem, který musel vykazovat pružnost i pevnost, byl většinou tis, dále pak jasan, jilm nebo jeřáb. Správně vyrobený luk se při napnutí prohýbal rovnoměrně do oblouku.

Nájezdy kočovných kmenů přinesly do Evropy nový typ – kompozitní luk, který se skládal z kombinace šlach, dřeva a rohoviny. Byl kratší a měl lepší dostřel, tím však stoupala náročnost jeho výroby. Používání tohoto typu luku se omezovalo pouze na ty oblasti, které přišly do styku

---

³⁸⁰ Anonym, op. cit., s. 125.

³⁸¹ Greimas, op. cit., s. 157. Touati, op. cit., s. 87.

³⁸² Greimas, op. cit., s. 595. Touati, op. cit., s. 287.

³⁸³ La Tudele, op. cit., s. 105.

³⁸⁴ Anonym, op. cit., s. 113.

s kočovníky nebo muslimy, popřípadě je zaměstnávali ve vojsku. Tak tomu bylo například v Uhrách a na Apeninském poloostrově.³⁸⁵

V textu *Chanson de la croisade* se sice objevuje zmínka o „tureckém luku“ (*arc turcs*), avšak vzhledem ke kontextu tím není pravděpodobně myšlen kompozitní luk (viz kapitola Bitva u Muretu, pozn. 199). Toto pojmenování je v *Chanson de la croisade* ojedinělé a v dalších zmínkách o luku se neobjevuje – je nasnadě, že některý z kronikářů by jistě zaznamenal použití kompozitních luků ve válkách proti Albigenkým, když se tyto ve střední Evropě jinak běžně nevyskytovaly.

Kuše

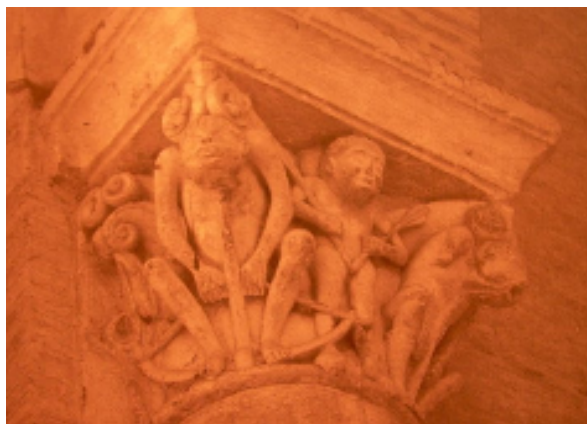
Kuše měla své místo v první řadě při obléháních na straně obránců i útočníků, ale v ruku pěchoty uplatnění došla i v bitvě.

„Hrabě (de Montfort) nechal v Castelnaudary několik svých rytířů, aby posílili posádku, a odjel do Carcassonne, avšak před svým odjezdem vyslal několik rytířů a kušíníků na Montferand, aby byl hrad uveden do obranyschopného stavu...“³⁸⁶

První středověké kuše, ikonograficky doložené z konce 10. století, byly primitivní zbraně.³⁸⁷ Měly dlouhé dřevěné lučiště a poměrně slabý tah tětivy. Protože ještě nebyly vybaveny třmenem, napínaly

³⁸⁸

se pouze tahem prstů za tětivu při sešlápnutí lučiště.

Střely z těchto kuší měly podobu zkráceného šípů (*flèche*).

Přibližně na přelomu 12. a 13. století byly kuše doplněny o železný třmen (kušíníci na iluminacích v kronice Petra de Ebulo mají ještě kuše bez třmenů) a lučiště se začalo dělat z kompozitního materiálu – slach a rohoviny. Tím došlo ke zvýšení síly lučiště, ale zároveň také ke ztížení napínání.

³⁸⁵ Serdon, Valérie, *Armes du diable*, Presses universitaires de Rennes, Rennes, 2005, s. 33-35. <http://curiavitkov.cz/valka35.html>.

³⁸⁶ Cernay, op. cit., s. 104.

³⁸⁷ K nástupu a vývoji kuše ve středověkém vojenství viz Gaier, Claude, *Quand l'arbalète était une nouveauté. Reflexions sur son rôle militaire du X au XIII siècle*, In: *Le Moyen-Age. Revue d'histoire et de philologie*, tome XCIX, No 2, 1993. Ke kuši obecně viz Serdon, op. cit., s.

³⁸⁸ Napínání kuše sešlápnutím lučiště. Hlavice sloupu v bazilice Saint-Sernin v Toulouse. Převzato z Serdon, op. cit., s. 177.

Střelci proto začali používat opasek s železným hákem, který v kleku zaklesli za tětivu, sešlápli nohou třmen a narovnáním trupu kuši napjali. Aby střely snesly náraz tětivy (a také pro, že došlo ke zkrácení lučiště), došlo k jejich zkrácení a zesílení; tak vznikla střela o délce kolem 30-40 cm, šipka (*carreau*).

Letky k šípkám se vyráběly nejen z brků, ale také ze dřeva nebo pergamenu.³⁸⁹

Dvě následující ukázky podávají zajímavou výpověď o používaných střelách:

„Kušníci metali šípy (*flèches*, okcitánsky *sagetas*) a šipky (*boujons*, okcitánsky *bosos*).“³⁹⁰

„...máme dostatek kuší a opeřených šipek (*carreaux*, okcitánsky *careils*).“³⁹¹

První zmínka z bitvy u Saint-Martin-La-Lande uvádí použití „šípů“, což by svědčilo pro přítomnost starších kuší s velkým lučištěm, vedle šipek (*boujons*) s širokým plochým hrotem (nelze specifikovat; může se jednat o několik různých typů), které by mohli dokládat použitím novějších kuší.

Druhá zmínka se váže k přípravám Toulousanů na obležení křížáků v Pujol a je v ní použit výraz šipka (*carreau*), který se v souvislosti s kušemi objevuje ve válkách proti Albigenským nejčastěji.

Lze předpokládat, že po dobu konfliktu byly používány jak, starší, tak i novější typy kuší.

Oštěp

Oštěp, v raném středověku běžně používaná zbraň, během následujících staletí pomalu přestával být zbraní pro boj a stával se primárně nástrojem k lovu. Tvarem hrotu se nelišil od kopí, byl však výrazně kratší, většinou do 2 m délky.³⁹² V první polovině 13. století byl však oštěp stále ještě hojně využíván k boji, byť nerovnoměrně v různých částech Evropy.

Během válek proti Albigenským vystupoval oštěp jako typická zbraň pěšáků z Navarry, Gascogne, Agenais a Baskicka (obvykle nosil každý takový muž tři oštěpy):

---

³⁸⁹ Serdon, op. cit., s. 38, 39.

³⁹⁰ Anonym, op. cit., s. 223.

³⁹¹ Ibid., s. 9.

³⁹² Greimas, op. cit., s. 175. <http://curiavitkov.cz/valka31.html>

„Ale Casseneuil tito křižáci nedobyli, neboť to místo bylo pevné a směle bráněné posádkou, která tam sídlila, lehkými pěšáky – Gaskoňci, zručnými ve vrhání oštěpů.“³⁹³

„Za pokřiku „Toulouse!“ začali boj ranami oštěpů (okcitánsky *dartz*), kopí...“³⁹⁴

V první polovině 13. století nalézáme tři různé dobové termíny, které jsou překládány jako oštěp a které vyžadují určité doplnění významu – *dard*, *épieu*, *clavel*. Otázky vzbuzuje nejvíce termín *clavel* (okcitánský), který existoval rovněž v soudobé francouzštině, avšak se zcela nesouvisejícími významy. Pouze jeden význam - „hřebík, kolík, háček“ – by mohl naznačovat přenesení běžného názvu na bodnou a snad vrhací zbraň. *Dard* či *dart* bývá označován jako klasický vrhací oštěp. *Épieu* či *éspieu* bývá shodně popisován jako těžší oštěp nebo kratší kopí, určené původně k lovu; mělo by se jednat o tzv. „kančí kopí“, jenž bylo doplněné příčným kolíkem pod hrotem, který při zasažení zvěře bránil vniknutí zbraně příliš hluboko. Zdá se, že oštěp existoval ve dvou variantách – lehčí, určenou čistě k vrhu a těžší, u níž se počítalo s použitím při boji zblízka jako bodné zbraně.³⁹⁵

Chladné zbraně

Meče

V první polovině 13. století byl meč ztotožňován s osobou šlechtice a tím pádem byl vymezen jako součást výzbroje těžkooděného jezdce. Na základě ikonografických pramenů víme, že se meče objevovaly i ve výzbroji pěchoty a nemůžeme je tedy označit za výlučně jezdeckou zbraň. Je ovšem nasnadě, že vzhledem k ceně takové zbraně ji jistě měli jen někteří movitější pěšáci a i v tom případě se nejspíše jednalo o meč horší kvality.

Meče, koncipované jako jezdecké, dosahují (a leckdy přesahují) délku 1 m; známe též zbraně o délce 60 – 70 cm, které by svědčily pro pěchotu). Čepel, přibližně o tloušťce 4 mm, byla železná s ocelovými břity, navařenými kováním. Záštit, která se v 11. století začala prodlužovat, dosahovala délky 20 – 25 cm. Jako „typické“ vzory čepelí pro období válek proti Albigenským můžeme s určitou tolerancí vymezit typy XI a XII podle typologie E. Oakeshotta (typičnost čepelí a mečů celkově je třeba brát s rezervou – nesmíme zapomínat, že mnozí bojovníci bezpochyby nastupovali do boje se

---

³⁹³ V okcitánském textu „*que son bon dardasier*“ – doslovně „kteří jsou dobří oštěpaři.“ Viz La Tudele, op. cit., s. 41.

³⁹⁴ Anonym, op. cit., s. 111.

³⁹⁵ Greimas, op. cit., s. 120, 175, 260. Touati, op. cit., s. 91, 109. Anonym, op. cit., s. 139. Křížek, op. cit., s. 298, 299, 301. <http://curiavitkov.cz/valka31.html>

starším typem meče, který zdědili po předcích). Typ XI a jeho varianty se vyznačují čepelí, která se jen velmi málo (či vůbec) zužuje směrem k hrotu, středový žlábek jde přibližně do 4/5 délky čepelí, je úzký a mělký. Oakeshott vymezuje přibližně jeho výskyt do období 1000 – 1220. Typ XII se od předchozího liší mírně sofistikovanějším tvarem – čepel se více zužuje k hrotu a stává se více bodnou, středový žlábek je zřetelnější a dosahuje do 2/3 – 3/4 délky čepelí. Jeho výskyt Oakeshott vymezuje od poslední čtvrtiny 12. století do počátku 14. století.

Průřez záštity byl čtvercový nebo obdélníkový; záštita tak měla podobu hranolu, který se v některých případech zužoval směrem ke koncům. Od konce 12. století docházelo k mírnému ohnutí ramen záštity směrem k čepeli. Hlavice „typické“ pro první polovinu 13. století jsou kloboučková (Oakeshott je označuje jako typ C a D), dále hlavice, připomínající výseč z kruhu (typ E, navazující na předchozí) a hlavice ve tvaru pětiúhelníku (typ F, navazuje na předchozí). Jako klasický tvar je možné označit hlavici ve tvaru disku, jenž se s určitými úpravami objevuje od druhé poloviny 12. století do první poloviny 16. století. Meče se nosily v dřevěných pochvách, potažených kůží, textilií, popřípadě doplněné zdobením a kovovým nákončím na špici – to vše záviselo na postavení a bohatství majitele dané zbraně.³⁹⁶

Tesáky, dýky a nože

Tesák, kratší poboční chladná zbraň s jednostranně broušenou čepelí, mohl suplovat pěším bojovníkům meč, který pro ně byl příliš nákladnou a špatně dostupnou položkou. Geneze tesáků nebyla doposud komplexně zpracována a publikována; vzhledem ke stávajícímu stavu znalostí předpokládáme, že se tesák vyvinul z raně středověkých saxů a scramasaxů (kratší jednoruční sečné zbraně, připomínající nůž nebo sekáč).³⁹⁷

Pro období 13. století jsme stran znalostí o této zbrani odkázáni převážně na ikonografické prameny a skulptury. Dochovaných nálezů z tohoto období je poskrovnu a teprve s první polovinou 14. století se situace lepší. Z tohoto důvodu je třeba přistupovat k vyobrazeným tesákům opatrně a svědomím, že se může jednat o exotickou stylizaci (konkrétně v biblických scénách a martyriích). Skutečným problémem pak představují iluminace z tzv. Maciejowské bible, které zobrazují bojovníky ve výstroji poloviny 13. století, což je možné ověřit porovnáním s jinými iluminacemi ze stejného období – avšak na těchto iluminacích se objevují v rukou pěších bojovníků (a jednoho jezdce) zbraně, které mají podobu sekáčů nebo velkých nožů.

Písemné prameny k válkám proti Albigenským o pobočních zbraních pěšáků přímo nevyprávějí. Vzhledem k tomu, že každý bojovník musel být vybaven zbraní pro boj na krátkou vzdálenost,

---

³⁹⁶ Oakeshott, Ewart, *The sword in the age of chivalry*, The Boydell Press, Woodbridge, 1994, s. 31-41, 93-95, 113, 115, 116. Choc, Pavel, *S mečem i štítem – České raně feudální vojenství*, Naše vojsko, Praha, 1967, s. 143-147.

³⁹⁷ Křížek, op. cit., s. 266, 267. Choc, op. cit., s. 161.

předpokládáme, že se ve výzbroji pěšáků objevily tesáky, pravděpodobně stejné, jaké můžeme najít na soudobých vyobrazeních.³⁹⁸

Výzbroj pěších i jízdních bojovníků dotvářely dýky, popřípadě nože.

Dřevcové a drtivé zbraně

Dřevcové zbraně, tedy chladné zbraně na dřevěné násadě, byly vedle střelných zbraní základní složkou výbavy středověké pěchoty. Do této široké a nejednotné skupiny patří kopí (pro pěšáky i jezdce), různé druhy sudlic (kombinují sečné plochy s hroty a háky) a kůs (zbraň s nožovitou čepelí schopnou řezu, seku i bodu).

Drtivé zbraně byly rovněž užívány jak pěšáky, tak jezdci. Měly podobu silných dřevěných kyjů nebo holí, pobitých hřeby, sofistikovanější typy byly tvořeny násadou, na níž se nasazovala různě tvarovaná hlavice, kovaná ze železa či odlévaná z bronzu, popř. zhotovená z mědi.³⁹⁹

V písemných pramenech k válkám proti Albigenským lze najít mnoho zmínek o použití dřevcových a drtivých zbraní; zde jedna z bojů u křížáky obleženého Toulouse roku 1218:

„Tam, kde se střetli v prudkém boji, bili jedni druhé s nenávisť a zuřivostí v srdci: kopí (*lances*), meče, ratiště (okcitánsky *asta*), úlomky kopí, šipky (provesálsky *sagetas*), kameny, palcáty (*massues*), ohořelé kusy dřeva, šípy (*flèches*, okcitánsky *flecas*) sudlice (*guisarmes*, okcitánsky *gazarmas*), kyje (provesálsky *bran*), praporce...“⁴⁰⁰

Zde máme přímo ukázkový výčet dřevcových a drtivých zbraní. Jsou zde jezdecká kopí (*lances*), dále (připustíme-li určitou variantu překladu – viz poznámka k citovanému úryvku) kopí, které snad mohlo být pro pěšáky, palcáty (*massues*) – pravděpodobně v rukou jezdců, sudlice a/nebo kůsy (*guizarme* –

---

³⁹⁸ Konkrétně k možným podobám tesáků ve výzbroji Ocitánců a žoldněřů z Navarry a Katalánska viz Hoffmeyer, Ada Bruhn de, *Arms & armour in Spain II – A short survey*, Instituto de estudios sobre armas antiguas – Consejo superior de investigaciones científicas, Madrid, 1982, s. 76, 196, 197.

³⁹⁹ <http://curiavitkov.cz/valka33.html>, Křížek, op. cit., s. 184, 185. Choc, op. cit., s. 159, 160.

⁴⁰⁰ Ve výčtu použitých zbraní jsem slovo *pique* (píka) přeložil jako ratiště, tj. násada dřevcové zbraně. Vycházím z okcitánského termínu *asta*, který odpovídá francouzskému *ast*, *hast*, což je původní termín již z 11. století pro dřevcovou zbraň obecně a může značit též kopí. Použitý francouzský termín neodpovídá realitě, neboť píka, používaná v pozdním středověku, ve výzbroji pěchoty 13. století ještě nefigurovala. Domnívám se, že autor kroniky chtěl vyjádřit buď použití ratiště v boji, nebo prostě použil jiný termín pro kopí. Anonym, op. cit., s. 211. Greimas, op. cit., s. 345.

termín se někdy používá pro obě skupiny zbraní) a hřeby pobité kyje (okciténsky *bran*).⁴⁰¹

Vzhled bojovníků

Na závěr této kapitoly je vhodné podívat se, jak vlastně bojovník první poloviny 13. století vypadal, jak se oblékl a jak kombinoval svoji výstroj a výzbroj. Tato část si neklade za cíl podat vyčerpávající pojednání o odívání ve vrcholném středověku, ale spíše má stručně a jasně přiblížit podobu muže, který se na počátku 13. století vydal do války a dopomoci tak k tomu, abychom si učinili zřetelný obrázek o vojenství této doby skrze poznání člověka - bojovníka.

Základ mužského oděvu v první polovině 13. století představovaly volné spodky s delší nohavičkou (*braies*), která mohla dosahovat až pod koleno a volná košile s dlouhým rukávem, sahající ke kolenům (*chemise*). Na nohy se navlékaly oddělené nohavice (*chausses*), přivazované ke spodkům v pase na boku nebo na přední straně stehna. Zakončení nohavic byla různá – mohla krýt celou nohu i s chodidlem, pouze patní část nebo končila nad kotníkem. Hlavní část oděvu tvořila dlouhá suknice (*cotte*) s úzkými rukávy. Délka suknice odpovídala profesi nositele – manuálně pracující ji mívali zpravidla jen ke kolenům. Podle počasí a okolností oblékali muži druhou tuniku (*surcotte*), která mohla mít i kratší rukáv nebo měla kapuci. Jako pokrývky hlavy se nosily oddělené kapuce s krátkým cípem (*lirippie*). Často zobrazovanou je v této době malá plátěná čepička, tzv. karkule, uvazovaná pod bradou. Jako pokrývka hlavy sloužily vlněné čapky a plstěné kloboučky, v případě prostých mužů plstěné klobouky se širokou střechou a slaměné klobouky. Pláště, nošené do zimy a nepohody měly stříh ve tvaru poloviny kruhu a pod krkem se ovazovaly na tkanice nebo zahákly za háček kovové spony. Mohly být též vybaveny kapucí.

Použité materiály se v případě prostých lidí a méně majetných šlechticů omezily na vlnu, len a nejprostší kožešiny, ti bohatší si mohli dovolit hedvábné látky (samety), dražší zdobené a kožešiny.

Obuv prostých i urozených byla v této době většinou nízká, ke kotníku nebo těsně nad něj, popřípadě do půli lýtek. K upevnění bot sloužily řemínky s přezkami, dřevěné kolíčky, tkanice na uvázání nebo delší řemeny na stažení vyšší boty.⁴⁰²

---

⁴⁰¹ Poslední položka je ve francouzském překladu uvedena jako *glaive* (kopí), nikde však není odkaz, na základě čeho byl použit tento výraz pro překlad okciténského termínu *bran*. Stejný výraz, *bran*, existoval i v soudobé francouzštině a označoval velkou hůl, pobitou hřeby, později dvouruční meč. Mám zato, že je třeba daný termín přeložit jako pobitý kyj, neboť ikonografické prameny požívání takové zbraně ve 13. století dokazují a také proto, že první meče, koncipované jako zbraně ovládané oběma rukama (termín „dvouruční“ ovšem ještě není na místě) máme doložené až k poslední třetině 13. století. Greimas, op. cit., s. 73. Oakeshott, op. cit., s. 41-47.

⁴⁰² Tato pasáž byla zpracována podle: Kybalová, Ludmila, Dějiny odívání – Středověk, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2001. Embleton, Garry, Oděv a zbroj vojáka ve středověku znovuzrozené v barevných fotografiích, Fighters Publications, Praha, 2007. Vaverka, Roman, Obuv ve středověku, Praha, 2001. Vaverka, Roman, Spodky, košile a nohavice ve středověku, Praha, 2003. <http://kostym.cz/>

Těžkoodětec – jezdec

Jezdec ve spodkách a košili oblékl nohavice ze silné látky nebo měkké kůže, které v pase přivázal ke spodkům – buď na boku nebo na přední straně stehen. Pokud chtěl, mohl obléci ještě volnou tuniku s úzkými rukávy, která sahala ke kolenům. Poté oblékl kroužkové nohavice, které opět přichytil v pase – buď je přivázal ke spodkům nebo pomocí řemínku se sponou k samostatnému řemeni, který měl utažený v pase přes košili (tuniku). Následně si těžkoodětec nasadil vycpávanou čepičku, uvázal ji pod bradou a oblékl spodní prošívanici, sahající nad kolena. Přes ni s pomocí sluhy oblékl kroužkovou zbroj, kterou přetáhl přes hlavu a nasadil si kroužkovou kapuci. Pak si přivázal cíp kroužkového pletiva, který mu kryl dolní část obličeje (*ventail*) a případně si ještě přes zbroj oblékl volnou suknicí bez rukávů, nebarvenou, barvenou či zdobenou heraldickým znakem. Zbroj stáhl v pase jedním opaskem a opásal se dalším, na němž visel meč a dýka. Dále si nasadil helmu, kterou uvázal pod bradou (pokud mu to dovolil *ventail* – to záviselo na provedení). Nasedl na připraveného koně, od sluhy přijal štít, jehož řemen si přehodil kolem ramen a levou ruku provlékl řemením na vnitřní straně štítu. Nakonec vsunul ruce do pěstnic, byla-li jimi jeho zbroj vybavena, uchopil do levé ruky uzdu a do pravé kopí.

Pěšák

Pěšák nastupoval do boje v běžném civilním oděvu, tedy spodkách, košili, nohavicích přivazovaných v pase a delší tunice s úzkými rukávy. Jeho další výstroj závisela na jeho původu a ekonomických možnostech – zda pocházel z města či z venkova, zda byl členem družiny bohatého či chudého šlechtice a zda a jak moc musel výstroj pořizovat z vlastních prostředků. Většina pěšáků se snažila chránit alespoň prošívanicí, která kryla trup a sahala ke kolenům, popřípadě měla delší rukávy. Bylo-li to alespoň trochu možné, nosil pěšák lehčí helmu či spíše železný klobouk. Můžeme soudit, že někteří z nich oblékali také krátké prošívané nohavice, které kryly stehno a pravděpodobně holenice z tvrdé kůže. Ti, kterým se poštěstilo, snad oblékli i starší či poškozené kroužkové zbroje, získané kořistí či darem od pána. Dále se bojovník opásal – na jeho opasku se objevila dýka nebo nůž – a vybavil se poboční zbraní. Tou mohl být některý tesák, kyj, sekera nebo meč horší kvality (popřípadě i pěstní štítek). Nakonec uchopil svoji primární zbraň – střelnou (luk, kuši, oštěp) nebo dřevcovou či drtivou, eventuálně sekeru na dlouhé násadě.

10. Závěr

Příslloví říká, že cesta do pekla bývá dlážděna dobrými úmysly. Soudný historik je jistě dalek toho, aby v tomto kontextu označil peklem výsledek válek proti albigenským – ovšem je třeba konstatovat, že v tomto případě ona cesta, dlážděná dobrými úmysly, jistě dospěla trochu jinam, než kam na samém počátku mířila. Na počátku stála z hlediska doby ušlechtilá myšlenka na vymýcení katarské hereze, která představovala narušení společenského řádu, a sice pomocí aktivity duchovních, mocí slov a kázání. Když tento prostředek selhal, respektive když došlo k vraždě Pierra de Castelnu, bylo nutné zahájit boj na fyzické úrovni.

Válka, koncipovaná zprvu jako tažení za účelem vymýcení hereze, však změnila postupně charakter. Ukázalo se, že mnoho katarů zahynulo během prvních tří let války a ti, kterým se podařilo uniknout, se úspěšně skrývali ve společnosti, která s nimi sympatizovala. Napříště se tak hlavní silou v boji proti katarům měla stát inkvizice. Křižáci museli naplno čelit jinému protivníkovi – okcitánské šlechtě. Ta sice mnohdy sympatizovala s katary a mnozí příslušníci šlechtických rodů byli věřícími či „dokonalými“, avšak hlavním motivem jejich boje proti křižákům bylo uchování vlastní suverenity. V pozadí křížové výpravy stál papež a částečně také francouzský král. Okcitánská šlechta to cítila; neměla chuť podřízovat se církvi a katarům, kteří byli pokojnými poddanými a neodváděli desátek, jí byli milejší. Křižáci pak pro ně byli skuteční vetřelci, kterým jde jen o majetek. V boji za uchování svébytnosti byli Okcitánci ochotni sáhnout ke všem dostupným prostředkům, byli ochotni obětovat část své suverenity králi Aragonu, který jim byl přeci jen bližší, než křižáci z Francie. Poté, co naděje vkládané do Pedra II. zemřely spolu s ním na bitevním poli u Muretu, kladla okcitánská šlechta zuřivý odpor i v následujících letech. I přes dílčí úspěchy, jejichž vrcholem byla smrt Simona de Montfort pod hradbami Toulouse roku 1218, bylo jisté, že proti novému soupeři, jímž se stal francouzský král, nemají dostatek sil.

Za těchto podmínek byla vyšší šlechta ochotná dát od katarů ruce pryč. Sám Raymond VII. de Toulouse nechal ve čtyřicátých letech 13. století likvidovat heretiky, které dříve chránil, aby tak dokázal vůči církvi i králi uhájit své postavení.⁴⁰³

Hlavním motivem boje nebyla tedy náboženská svoboda, ale vlastní suverenita Okcitanie a majetek.

V průběhu válek došlo k mnoha změnám v majetkových držbách. Pařížský mír roku 1229 vytvořil určitý status quo – Raimond VII. de Toulouse podržel značnou část svých statků, z území, jejichž práva přenesl Amaury de Montfort na krále, a z dalších získaných majetků vznikla královská doména, spravovaná senešalem z Carcassonne. Křižáci, kteří se museli dočasně stáhnout na sever, získali zpět léna, která obdrželi už od Simona de Montfort. Okcitánci, kteří se přidali ke křižákům a museli

---

⁴⁰³ Lambert, op. cit., s. 191.

ustoupit před odplatou krajanů, dostali zpět své statky a následně je dostali i někdejší vzbouřenci, *faidits*, pokud nebyli přímo označeni za heretiky.⁴⁰⁴

Ještě jednou však zamíchaly události s majetkem šlechty, a sice po sérii revolt v letech 1226-1229, 1240 a 1242. Ti, kteří bojovali proti králi, byli tentokrát zbaveni statků definitivně. Většina represí a konfiskací majetku, které následovaly, postihla přední vládnoucí rody a drobnou šlechtu, zatímco silnější šlechtici zůstali stranou nebo své statky získali zpět. Pro severofrancouzskou šlechtu a krále byli prostředníky k navázání nových vztahů a vazeb.⁴⁰⁵ Je logické, že vládnoucí okcitéanští páni museli být postupně vymanévrováni ze hry, neboť je nebylo možné dobře kontrolovat a loajální drobná šlechta, která jim poskytovala slušnou vojenskou základnu, skončila stejně. Drobná šlechta unikla represím jen v těch oblastech, které se k revoltám nepřidaly.

Jedním z hlavních činitelů integrace jihu Francie ke zbytku království byla severofrancouzská šlechta. Jestliže války přetrvalo a na získané statky se vrátilo jen několik severofrancouzských rodin, pak po roce 1229 přišlo do Okcitanie postupně dalších 25 šlechtických rodů. Tato i další vlna příchodů se mísila se s rodinami prvních křížáků a ve druhé půli 13. století i s okcitéanskou šlechtou. Při správě své domény se král spoléhal z počátku výhradně na severofrancouzskou šlechtu – první čtyři senešalové byli křížáci, jejich nástupci pocházeli z řad Francouzů, kteří se po válkách usadili v Okcitanii a během prvního půl století existence tohoto úřadu v Carcassonne působil jediný Okcitéanec.⁴⁰⁶

Války proti albigenským tak měly zásadní vliv na proměnu francouzského jihu a formování království Francie vůbec. Královská moc se rozšiřovala – po smrti Raimonda VII. v roce 1249 získal jeho statky Alphonse de Poitiers, který se oženil s Raimondovou dcerou Jeanne. Protože jejich svazek zůstal bezdětný, získal po smrti Alphonse v roce 1271 majetek jeho starší bratr, král Ludvík IX. Svatý a dokončil tak to, co začalo vybudováním královské domény se senešalem v Carcassonne. Inkvizice se trvale usadila ve městech, aby vyčistila jih od zbytků katarské hereze a v zemi se usídlily severofrancouzské šlechtické rody. Naproti tomu okcitéanští legisté začali pronikat na významné posty v celé zemi a okcitéanská šlechta se začala účastnit vojenských podniků koruny. Tím byla integrace fakticky ukončena a třebaže si jih uchoval svá jazyková a některá kulturní specifika, stal se natrvalo součástí francouzského království.

Historii vojenství bylo slovo předáno sice již v úvodu této práce, avšak sluší se, aby jí patřilo i slovo poslední – k válkám proti albigenským jako celku a k jejich první etapě, jíž se tato práce věnuje.

Samotná první fáze válek proti albigenským nám odhaluje doslova archetyp pestrého vojenství vrcholného středověku. Během pěti let války byl jih Francie dějištěm všech typů operací, které evropské vojenské umění dokázalo předvést – dobývání, přepady a bitvy. Díky relativně bohatému

---

⁴⁰⁴ Biget, op. cit., s. 275, 276.

⁴⁰⁵ Ibid., s. 286-288, 290, 291, 297.

⁴⁰⁶ Ibid., s. 282, 284, 296 .

materiálu písemných pramenů můžeme konstatovat, že vojenské umění, jakkoli poplatné první polovině 13. století, nebylo žádným primitivismem.

Popisy obléhání ukazují, jak velitelé vojsk obou stran důsledně řešili strategicky důležité otázky, které zůstávají ve vojenství neměnné po staletí – pečlivá organizace zásobovacích konvojů s ozbrojeným doprovodem na území nepřítele či zajištěný transport materiálu a personálu pro stavbu a obsluhu obléhacích strojů. Rovněž strategická rozhodnutí během tažení vypovídají o schopnostech vůdců či jejich podřízených uvažovat takticky – stažení posádky ze špatně opevněného místa a jeho přenechání protivníkovi za cenu toho, že zachovaná posádka podpoří hlavní síly při protiúderu, vyřešení situace, jenž neumožňovala obranu, tvrdým a disciplinovaným protiútokem, byť proti silnějším nepříтели – jako se to stalo u Saint-Martin-La-Lande a u Muretu.

V širším úhlu pohledu jsou však boje v Okcitanii konstatováním dobového trendu války v poli – klíčem k vítězství je těžká jízda a pěchota, která se jí snaží v několika případech postavit, ještě nedorostla do podoby rovnocenného protivníka. Pěšáci si svůj podíl na válce vybírají především během obléhacích bojů a na mnoze díky střelným zbraním a obsluze obléhacích strojů.

V duchu vrcholného středověku se nesla celá válka – rovněž její první etapa a bitva, která ji doslova symbolicky uzavřela. Bitva u Muretu byla symbolická hned v trojím smyslu – pro současníky představovala doslova ukázkový boží soud, v historiografii bývá řazena k mezníkům francouzských dějin a z pohledu vojenství takřka nastavila zrcadlo dobovému úzu:

Tíhu hlavního boje nesla těžká jízda z obou stran a rozhodujícím prvkem se tu stala disciplína (vlastnost, která je v historii vojenství těžké jízdě leckdy neprávem upírána) a odhodlání k boji; pěchota, která se snažila dobýt město, se v otevřeném boji neosvědčila a ani Raimondovi VI. se nepodařilo prosadit plán na boj v defenzivním postavení s podporou pěšáků, čímž by omezené síly křížáků vyčerpali. Téměř se zdá, jako kdyby doba sama chtěla, aby tato bitva zůstala poplatnou vrcholnému středověku tím, že ji vybojují těžkoodění jezdci – rytíři a panoši, zatímco pěchotu odsunula stranou, aby ji nechala ještě několik desetiletí čekat na první velké úspěchy.

Shrnutí

Na přelomu raného a vrcholného středověku se křesťanství jakoby nacházelo v mlhách – staré pohanské kultury v Evropě jen velmi pomalu a neochotně vyklízely pozice a tu se na jejich místo začaly drát nové kultury, či lépe řečeno – hereze. První z nich vystoupily na světlo, či byly odhaleny, už v 11. století a během následujícího století se začaly v západní i střední Evropě množit případy odhalených heretických komunit. Jihofrancouzský prostor, Okcitanie, byl během 12. století k velkému překvapení církve shledán jako místo, kde se velice rozmnožila dualistická hereze.

Církev se zpočátku snažila této situaci, již vnímala jako rostoucí ohrožení božího řádu, čelit misijní činností a spoléhala se na podporu místní šlechty. Vývoj situace, který probíhal až do počátku 13. století, ukázal, že šlechta nemá na represivních akcích zájem a heretiky toleruje, zatímco misijní činnost a hrozba církevních trestů vyvolává spíše všeobecný odpor. Ten nakonec vyústil v atentát na papežského legáta Pierra de Castelnau, což zadalo příčinu k vyhlášení křížové výpravy a řešení situace pomocí síly. Výsledkem byl válečný konflikt, trvající s drobnými přestávkami dvacet let a završený ozvěnou v podobě několika neúspěšných povstání – byl také první křížovou výpravou, vyhlášenou proti evropské křesťanské komunitě.

Samotné války proti albigenským probíhaly mezi lety 1209 a 1229. Jejich průběh lze rozdělit do tří fází: v první se křižáci snažili postupně dobýt celou zemi a získat nad ní kontrolu; tato fáze skončila bitvou u Muretu roku 1213, kde křižáci dočasně zlomili odpor Okcitanů a připravili je o mocného spojence, aragonského krále Pedra II. V druhé fázi museli křižáci čelit rozsáhlému povstání, které od roku 1216 vedl mladý Raimond VII. de Toulouse a které přerostlo v regulérní válečný konflikt. Křižáci v něm začali kolísat a neúspěch se dostavil se smrtí jejich vůdce Simona de Montfort pod hradbami Toulouse v roce 1218, což představovalo konec druhé válečné etapy. Křižáci se poté postupně stahovali na sever a ti, kteří zůstali museli bojovat proti Okcitanům, toužícím po odplatě. Do vývoje, který sliboval rekonstrukci Okcitanie, však zasáhli francouzští králové, na něž přenesl Amaury de Montfort, syn zesnulého Simona, dědická práva na veškerá území a tituly, které jeho otec získal – Filip II., Ludvík VIII. a Ludvík IX. Svatý postupně během třetí fáze války od počátku dvacátých let 13. století zatlačili Okcitance do defenzivy, což vyústilo v mírovou dohodu z Meaux a Paříže z 12. dubna 1229.

Rozsah tématu válek proti albigenským překračuje svým rozměrem možnosti této práce, proto se její těžiště zaměřuje pouze na první fázi konfliktu. Pramennou základnu v tomto případě tvoří kroniky tří autorů – Pierra des Vaux de Cernay, Guillauma de la Tudele a Guillauma de Puylaurens, kteří byli současníky válečných událostí a byli s nimi bezprostředně spjati, každý však z jiného strany. Cílem této práce je zmapovat průběh válečných operací z tohoto období, rovněž i hmotnou stránku vrcholně středověkého vojenství a nastínit politické pozadí, z něhož konflikt vzešel a podle něhož se také vyvíjel.

Summary

On a break point between Early Middle Ages and High Middle Ages Christianity existed as it would have been in mist – the old pagan cults of Europe had been abandoning uneasy and slowly their positions and almost immediately they were replaced by a group of new cults – heresies. The first of them stepped into the light or were disclosed already in 11th century. During the next century the number of cases of discovered heretic communities increased in western and central Europe. In 12th century, the southern french region of Occitanie was found by suprised catholic Church as a land with very enlarged dualist heresy.

From the beginning the church tried to challenge this situation, which was considered as increasingly endangering of Good order, by means of mission activity and relied on local nobelman and sovereigns. However, the evolution of this situation up to 13th century showed that local nobility had no interest on repressions and tolerated heresy while mission attempts and menace of canonical punishments raised general resistance. This resulted in the assassination of papal legate Pierre de Castelnau. This accident changed the attitude of Church into the proclamation of crusade and so it authorized the application of armed force. The result of this decision threw southern France into the war which took twenty years including a few pauses and which was terminated by resonance of few unsuccessful occitanian revolts. It was also a first crusade against european Christian community.

The Albigesian Wars took place between 1209 and 1229. It is possible to devide the periode of wars into the three phases: during the first one crusaders attempted to conquer the whole occitanian land and to take controle of it. This phase of wars was closed by the battle of Muret in 1213, where crusaders broke down the resistance of occitanian nobility and caught out powerful occitanian ally king Pedro II of Aragon. Since 1216, during the second phase of wars, the crusaders had to face the great revolt, led by young count of Toulouse Raimond VII. This revolt transformed into the regular war and drove the crusaders out a little but the true disaster happened for crusaders after the death of their leader Simon de Montfort during the fight below the ramparts of Toulouse in 1218. It was the end of the second phase of wars. It was followed by withdrawal of many crusaders and a few of their occitanian allies – crusaders who stayed in Occitania had to face the revenge of Occitans.

In the development promising a reconstruction of Occitania french kings stepped in who acquired a claim on possessions of Simon de Montfort from his son Amaury de Montfort.

It was the start of the third phase of wars at the beginning of the twenties of 13th century. French kings Philippe II, Louis II and Louis IX pressed Occitans to defensive and made them to concluded a peace by the Treaty of Paris on April 12, 1229.

However, the topic of Albigesian Wars overreach by size the scope of this thesis, so its emphasis is focussed only on the first period of Albigesian Wars. In this thesis, the base of historical sources is formed from the chronicles of three main authors - Pierre des Vaux de Cernay, Guillaume de la Tudele

and Guillaume de Puylaurens, who were contemporaries of the war events, also they saw the crusade from different stand points. The main aim of this thesis is to describe a course of military operations in this period and also to cover the military equipment of High Middle Ages and, eventually, to outline the political background from which the conflict originated and according to which it developed.

Bibliografie

Prameny

Anonym, La chanson de la croisade albigeoise, II, éd. Martin Eugène Chabot, Paris, Les belles lettres, 1972.

Anonym, La chanson de la croisade albigeoise, III, éd. Martin Eugène Chabot, Paris, Les belles lettres, 1973.

Cernay, Pierre des Vaux de, Histoire Albigeoise, éd. Pascal Guébin, Henri Maisonneuve, Paris, 1951.

Fiala, Zdeněk a kol., Pokračovatelé Kosmovi, Svoboda, Praha, 1974.

Francisque, Michel, Histoire des ducs de Normandie et rois d'Angleterre, Jules Renouard, Paris, 1840.

Gachon, Paul, Histoire de Languedoc, T. VIII., Toulouse, Privat, s.d.

La Faille, Germaine de, Annales de Toulouse, Toulouse, 1701.

La Tudele, Guillaume de, La chanson de la croisade albigeoise, I, éd. Martin Eugène Chabot, Paris, Les belles lettres, 1976.

Monumenta Germaniae Historica – inde ab anno christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum, edidit Georgius Henricus Pertz, Scriptorum, Tomus XVI., Hannoverae, Impensis bibliopolii aulici Hahniani, MDCCCLVIII.

Monumenta Germaniae Historica – inde ab anno christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum, edidit Georgius Henricus Pertz, Scriptorum, Tomus XVII., Hannoverae, Impensis bibliopolii aulici Hahniani, MDCCCLXI.

Puylaurens, Guillaume de, Chronique, éd. Jean Duvernoy, Paris, Éditions du centre national de la recherche scientifique, 1976.

Literatura

Albaret, Laurent, Gouzy, Nicolas, Les grandes batailles méridionales (1209 – 1271), éd. Privat, Toulouse, 2005.

Anglade, Joseph, La bataille de Muret (12 septembre 1213) d'après la Chanson de la croisade, Édouard Privat, Toulouse/Édouard Champion, Paris, 1913.

Aurell, Martin, La chevalerie urbaine en Occitanie (fin X – début XIII siècle), In: Les élites urbaines au Moyen Âge, XXVII. Congrès de la S.H.M.E.S. (Rome, mai 1996) - École française de Rome Palais Farnèse, Paris, 1997.

Barber, Malcolm, The Cathars – Dualist heretics in Languedoc in the high middle ages, Pearson Education, 2000.

Beffeyste, Renaud, L'art de la guerre au Moyen Age, Éditions Ouest – France, Rennes, 2005.

Beffeyste, Renaud, Les machines de guerre au Moyen Age, Éditions Ouest-France, Rennes, 2000.

Brenonová, Anne, Kataři – život a smrt jedné křesťanské církve, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2001.

Camboulives, Roger, Autour de la bataille de Muret – Sépulture de Pierre II, en Espagne, sort de son fils, Jacques I, prisonnier de Simon de Montfort, action de ce dernier sur le Midi de la France, In: Revue de Comminges, tome XCVI/1983, Société des études du Comminges, Saint-Gaudens, Bagnères-de-Luchon, 1985.

Camboulives, Roger, Bataille de Muret (12 septembre 1213) Un Bouvines méridional, In: Revue de Comminges, tome LXXXVIII/1975, Société des études du Comminges, Saint-Gaudens, Bagnères-de-Luchon, 1975.

Contamine, Philippe, Guerre au Moyen Age, Presses Universitaires de France, Paris, 1994.

Contamine, Philippe, Válka ve středověku, Argo, Praha, 2004.

Delpech, Henri, La bataille de Muret et la tactique de la cavalerie au treizième siècle. Montpellier, Société des Langues romanes, 1878.

Dubois, Didier, La charpente militaire – Un aspect des engins à jet à contrepoids à la fin du Moyen Age, In: Artistes, artisans et production artistique au Moyen Age – Colloque international, Rennes 2-6 Mai 1983, vol. II: Commande et travail, Picard, Paris, 1987.

Dupront, André et col., Colloque de Fanjeaux 4, Paix de dieu et guerre sainte en Languedoc au XIII. siècle, Toulouse, 1969.

Embleton, Garry, Oděv a zbroj vojáka ve středověku znovuzrozené v barevných fotografiích, Fighters Publications, Praha, 2007.

Finó, J.-F.: Machines de jet médiévales, In: Tirada a parte de "Gladius", tomo X /1972, Instituto de estudios sobre armas antiguas, Madrid, 1973.

Gaier, Claude, Les armes, Brepols, Turnhout, 1985.

Gaier, Claude, Quand l'arbalète était une nouveauté. Reflexions sur son rôle militaire du X au XIII siècle, In: Le Moyen-Age. Revue d'histoire et de philologie, tome XCIX, No 2, 1993.

Gravette, Christopher, Medieval siege warfare, Osprey Publishing, Oxford, 1998.

Gravett, Christopher, Norman knight 950-1204 AD, Osprey Publishing, Oxford, 1999.

Greimas, Algirdas Julien, Keane, Teresa Mary, Dictionnaire du moyen français, Larousse, 2001.

Hoffmeyer, Ada Bruhn de, Arms & armour in Spain II – A short survey, Instituto de estudios sobre armas antiguas – Consejo superior de investigaciones científicas, Madrid, 1982.

Holinka, Rudolf, Sektářství v Čechách před husitskou revolucí, In: Sborník filosofické fakulty University Komenského v Bratislavě, roč. VI, č. 52, Bratislava, 1929.

Honzák, František a kol., Evropa v proměnách staletí, Libri, Praha, 2001.

Choc, Pavel, S mečem i štítem – České raně feudální vojenství, Naše vojsko, Praha, 1967.

Klučina, Petr, Zbroj a zbraně – Evropa 6.- 17. století, Paseka, Praha - Litomyšl, 2004.

Křížek, Leonid, Encyklopedie zbraní a zbroje, Libri, Praha, 2003.

Kybalová, Ludmila, Dějiny odívání – Středověk, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2001.

Lambert, Malcolm, Středověká hereze, Argo, Praha, 2000.

Limouzin, Roger - Lamothe, La commune de Toulouse et les sources de son histoire (1120 – 1249), Paris, H. Didier, 1932.

Macé, Laurent, Chronique d'une grande commotion: La rivalité entre les comtes de Toulouse et les Trencavel (XII – XIII siècles), In: Revue du Tarn, No 176, Fédération des sociétés intellectuelles du Tarn, Albi, 1996.

Mane, Perrine, La vie dans la campagnes au Moyen Âge à travers les calendriers, Éditions de La Martinière, Paris, 2004.

Nicolle, David, Italian Militiaman 1260 – 1392, Osprey Publishing, Oxford, 1999.

Nicolle, David, Medieval siege weapons (1) – Western Europe AD 585-1385, Osprey Publishing, Oxford, 2002.

Oakeshott, Ewart, The sword in the age of chivalry, The Boydell Press, Woodbridge, 1994.

Patschovsky, Alexander, Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen – Ein Prager Inquisitoren-Handbuch aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts, In: Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters, Band 3, Walter de Gruyter, Berlin – New York, 1975.

Roquebert, Michel et col., La croisade albigeoise, Colloque de Carcassonne, Balma, 2004.

Roquebert, Michel, L'épopée cathare I. L'invasion 1198 – 1212, Éditions Perrin, Paris, 2006.

Roquebert, Michel, L'épopée cathare II. Muret ou la dépossession 1213 - 1216, Éditions Perrin, Paris, 2006.

Rouanet, Gaston, Baudouin de Toulouse – Ambitieux, traître ou victime? Un épisode de la croisade contre les Albigeois, In: Revue du Tarn, No 113, Fédération des sociétés intellectuelles du Tarn, Albi, 1984.

Serdon, Valérie, *Armes du diable*, Presses universitaires de Rennes, Rennes, 2005.

Touati, François-Olivier, *Vocabulaire historique du Moyen Âge – occident, byzance, islam*, La boutique de l'histoire, Paris, 2002.

Vaverka, Roman, *Spodky, košile a nohavice ve středověku*, Praha, 2003.

Vaverka, Roman, *Obuv ve středověku*, Praha, 2001.

Zerner-Chardavoine, Monique, *La croisade albigeoise*, Éditions Gallimard/Julliard, Paris, 1979.

Přílohy ⁴⁰⁷

Zbroj těžkooděnce

- 1) Detail jednoho ze způsobů složení pletiva z kroužků.
  - 1a) Způsoby uzavření kroužku – svařením, pronýtování jedním nýtem, dvěma nýty, pronýtováním hrotem vytlačeným do jednoho konce kroužku.
  - 1b) Uzavřené kroužky z profilu (od shora dolů) – svaření, jeden nýt, dva nýty, vytlačený hrot.
  - 1c) Nýtovací kleště – sloužily k proražení nebo k dotvarování již proraženého otvoru na zploštělém konci kroužku.⁴⁰⁸
- 2) Kroužkové nohavice, stahované tkanicí pod kolenem a kolem nártu.
  - 2a) Příklady ostruh – s hrotem (12. století) a s hvězdící (počátek 13. století).
  - 3) Detail uvazování závěsu (*ventaille*) na kapuci kroužkové zbroje.
    - 3a) Pěstnice; dva způsoby řešení otvoru pro ruku – prostřížení podélně přes dlaň a prostřížení u zápěstí.
    - 3b) Obvyklé varianty kroužkové zbroje – starší, s kratšími rukávy a bez kapuce a „módní“ (pro první polovinu 13. století) kroužkový komplet s dlouhými rukávy a pěstnicemi, integrovanou kapucí a kroužkovými nohavicemi.

Helmy a prošívané

- 1a) „Normanská“ přilba, snýtovaná z několika segmentů, používaná už v 10. století.
- 1b) „Normanská“ přilba z jednoho kusu plechu s vyhnutou špičkou, druhá polovina 12. století.
- 1c) „Normanská“ přilba – varianta s vysokým zvonem, patrně nýtovaná z více segmentů, druhá polovina 12. století.
- 1d) „Normanská“ přilba, zvon snýtovaný ze dvou segmentů, druhá polovina 12. století.
- 1e) Železný klobouk s rovnou střechou, snýtovaný z několika segmentů.
- 1f) Železný klobouk se zvonem snýtovaný ze dvou segmentů.
- 1g) Polokulovitá přilba, „lebka.“
- 1h) Hrncová přilba, konec 12. – první polovina 13. století.
- 2) Řešení vycpávky – pokud nebyla přilba nasazována na vycpávanou čepičku (a někdy i v tomto případě), byly do ní vloženy trojúhelníkové segmenty z kůže či silné látky (popř. vrstvené a prošívané), které se stahovaly v oblasti temene tkanicí/řemínkem. Segmenty byly uvnitř nanýtovány přímo na

---

⁴⁰⁷ Přílohy a komentáře byly zpracovány na základě následující literatury: Embleton op. cit. Gaier, Claude, Quand l'arbalète était une nouveauté.. op. cit. Gravett, Christopher, Norman knight 950-1204 AD op. cit. Hoffmeyer op. cit. Klučina op. cit. Kybalová op. cit. Mane, Perrine, La vie dans la campagnes au Moyen Âge à travers les calendriers, Éditions de La Martinière, Paris, 2004. Nicolle, David, Italian Militiaman 1260 – 1392, Osprey Publishing, Oxford, 1999. Oakeshott op. cit. Serdon op. cit. Vaverka, Roman, Obuv ve středověku, op. cit. Vaverka, Roman, Spodky, košile a nohavice ve středověku, op. cit.

⁴⁰⁸ http://curiavitkov.cz/clanek1_3.html. Klučina, op. cit., s. 176.

přilbu, nebo se přivazovaly/přišívaly k pruhu kůže, který byl zevnitř přilby nanýtován – to umožňovalo vyjmutí a vyčištění vycpávky.

3) Prošívané se silným límcem, dlouhými rukávy (pravděpodobně přivazovanými) a pěstnicemi, podle iluminací z Maciejowské bible (polovina 13. století).

3a) Krátké prošívané nohavice, varianta s přivazovanou kovovou nákolenkou a bez ní.

3b) Prošívaná čepička, nošená pod helmu a v některých případech také jako samostatná ochrana hlavy.

Výzbroj

Kuše⁴⁰⁹

1) Jedna z prvních kuší (starý typ) – krátká s dřevěným lučištěm; napínala se rukama při sešlápnutí lučiště oběma nohama. Vzhledem k rozměrům - délka kolem 50 cm - a (nejspíš) nízkému tahu se jednalo spíše o nástroj k lovu, než o účelovou zbraň. Z nálezů v Charavines.

1a) Spoušť téže kuše – při tahu spouště směrem ke střelci vysunul opačný konec tětivu ze zádlabu a ta vymetla šipku vpřed.

1b) Podobné řešení – spoušť, tentokrát již na spodní straně kuše, při stlačení prsty vysunula kolíkem tětivu ze zádlabu.

1c) Detail z profilu - uvázání lučiště na sochu kuše

2) Šipka.

2a) Detail letek – tři letky byly umístěny tak, aby při vložení šipky do drážky jedna letka směřovala vzhůru a na opačné straně šipky byla plocha, která ležela v drážce.

3) Kuše s kompozitním lučištěm, doplněná o třmen.

3a) Spoušť téže kuše – při stlačení spouště došlo k uvolnění tzv. „ořechu“ (váleček se dvěma výřezy – za jeden byla zaháknutá natažená tětiva, do druhého se opíral konec spouště), který se protočil dopředu a uvolnil tětivu.

3b) Schéma napínání kuše se třmenem pomocí opaskového háku.

3c) Detail opasku s umístěním háku na železném kroužku.

4) Typy hrotů šipek, které mohly být během válek proti albigenským použity; včetně průřezu hrotu a tuleje. Označeno podle typologie v práci Valérie Serdon: A, B, C, D, F, G, K, O.

---

⁴⁰⁹ K nálezům ze Charavines a k typologii hrotů viz Serdon, op. cit., s. 95-111, 156-158. Dále Gaier, Claude, Quand l'arbalète était une nouveauté.. op. cit. Nicolle, David, Italian Militiaman 1260 – 1392, op. cit.

Hlavice mečů (podle typologie E. Oakeshotta)⁴¹⁰

- 1a) Typ C – D.
- 1b) Typ E.
- 1c) Typ F.
- 1d) Typ G.

Záštity mečů (podle typologie E. Oakeshotta)⁴¹¹

- 2a) Typ 1.
- 2b) Typ 6.
- 2c) Typ 3.

Štíty

- 1a) Konec 12., počátek 13. století.
- 1b) Štít se zkracuje, první polovina 13. století.
- 1c) Štít kolem poloviny 13. století.
- 1d) Pěstní štítek.

Chladné zbraně

- 2) Dýky, podle iluminací z Maciejowské bible (polovina 13. století).
- 3) Dřevcové zbraně (zleva) – jezdecké kopí, kopí pro pěší, kůsa, oštěp; podle iluminací z Maciejowské bible (polovina 13. století).
- 4) Krátké poboční jednobřité zbraně tesákového typu.⁴¹²

---

⁴¹⁰ Oakeshott , op. cit., s. 93-95.

⁴¹¹ Ibid., s. 113-116.

⁴¹² Podle Hoffmeyer , op. cit., s. 76, 196, 197.

Čepele mečů (podle typologie E. Oakeshotta)⁴¹³

4a) Typ XI.

4b) Typ XIa.

4c) Typ XIb.

4d) Typ XII.

5) Dvouruční zbraně, připomínající tesák (doložené pouze v ikonografii); podle iluminací z Maciejowské bible (polovina 13. století).

Oděv I.

1) Plášť s kapucí, dlouhý ke kotníkům či do půli lýtek.

1a) Střih pláště ve tvaru půlkruhu, bez výstřihu pro krk. Vzhledem k omezení šířkou látky býval půlkruh sešit z několika částí. Zapínání pomocí stuhy, zaháknuté za knoflík (háček) – viz 4.

1b) Detail zapínání – uvázáním pomocí dvou tkanic (pásků látky) a zaháknutí pomocí spony.

2) Detail opásání uvázáním opasku.

2a) Závěsy s pochvami – opasek bez spony (na uvazování) a se sponou.

2b) Detaily řešení závěsu.

3) Několik příkladů soudobé obuvi – nízké střevíce ke kotníku a polovysoké škorně nad kotník, popř. do půli lýtek.⁴¹⁴

4) Rekonstrukce oděvu šlechtice – tunika, plášť, boty a rukavice jsou lemovány výšivkou, čapka ze silné látky podšita kožešinou, nohavice ze vzorované látky. Volně podle vyobrazení šlechtice na lovu v normanském žaltáři, konec 12. století.⁴¹⁵

Oděv II.

1) Dělené nohavice, sešíváné na zadní straně nohy (přes lýtko), uvazované na boku ke spodkům.

1a) Uvazování na přední straně stehen.

1b) Varianty řešení dolní části nohavice.

2) Volné spodky s nohavičkou. Tkanice nohavic se provlékaly buď prostřiženými dírkami nebo se uvazovaly kolem stuhy, stahující spodky v pase (stuha byla pro tento účel odhalena nastřižením).

2a) Košile. V tomto případě do půli stehen, mohla být i delší.

3) Volná tunika ke kolenům s kapucí.

---

⁴¹³ Oakeshott , op. cit., s. 31-41.

⁴¹⁴ Podle (tabulka B2, C1) Vaverka, Roman, Obuv ve středověku, , op. cit., s. 15-17.

⁴¹⁵ Viz Mane , op. cit., s. 82.

3a) Rekonstrukce mužského oděvu. V tomto případě je přes delší tuniku oblečena kratší tunika s krátkým rukávem.

4a) Volná kapuce, sešitá z několika kusů.

4b) Plátěná čepička, tzv. karkule.

4c) Klobouky – z deformované plsti a slaměný.

Statuta z Pamier, 1. prosinec 1212⁴¹⁶

In nomine Domini nostri Jhesu Christi ad omnia consilia nostra & omnes actus nostros semper progredimur; per ipsum enim ad hoc sumus in sede justicie non modica constituti, ut ea que contra Deum & ecclesiam Romanam atque contra justiciam attemptantur, nostra provisione & sollicitudine ad rectitudinis transmittere revocemus, & revocata firmiter teneamus, & et maxime ad abolendam hereticorum pravitatem & ad extirpandam maliciam predonum & omnium malefactorum. Ideoque nos, S., comes Leycestrie, dominus Montisfortis & Dei providentia Bitterrensis & Karcassonensis vicecomes & Albiensis & Reddensis dominus, cupiens omnia supradicta adimplere & pacatam & quietam terram habere & retinere ad honorem Dei & sancte Romane ecclesie & domini regis Francorum & ad utilitatem omnium subjectorum nostrorum, de consilio venerabilium dominorum, scilicet archiepiscopi Burdegalensis & Tolosani, Karcassensis, Agenensis, Petragoricensis, Coseranensis, Convenarum, Bigorrensis episcoporum, & sapientum virorum & aliorum baronum & procerum nostrorum tales generales consuetudines in tota terra nostra ponimus & ab omnibus easdem inviolabiliter observari precipimus. Consuetudines autem he sunt:

- I. Omnia privilegia ecclesiarum & domorum religiosarum a jure canonico vel humano concessa & libertates eorundem ab omnibus & ubique servantur & custodiantur.
- II. Ecclesias a laicis incastellari prohibemus & in servitutum redigi; immo etiam incastellatas dirui precipimus vel servari arbitrio episcoporum, set in castris & in villis aliorum dominorum episcopi non possunt retinere tales munitiones.
- III. Item omnes primicie sine difficultate aliqua reddantur ecclesiis sicut consueverunt reddi in partibus istis & omnes decime reddantur sicut scriptum est & precipitur a domino papa.
- IV. Item nullus clericus talliabitur occasione eciam hereditatis si quam habuerit, nisi esset mercator aut uxoratus, & idem de paupere vidua.
- V. Item in dominicis diebus nullum forum venale fiat de cetero & si inventum fuerit institutum, immutetur in aliam diem ad arbitrium domini terre & comitis.
- VI. Item quicumque in quolibet crimine vel alio modo clericum ceperit, eciam si non haberet nisi coronam, reddat episcopo vel archidiacono aut mandato suo sine dilatione. Quod si retinuerit, statim excommunicetur & a domino superiore reddere compellatur.

---

⁴¹⁶ Gachon, Paul, Histoire de Languedoc, T. VIII., Toulouse, Privat, s.d., s. 625 - 635.

- VII. Item quelibet domus inhabitata terre adquisite comunis persolvat IIII denarios Mergulienses annuatim domino pape & sancte ecclesie Romane in signum & perpetuam memoriam, quod per ipsius auxilium contra hereticos fuit adquisita & comiti & ejus successoribus concessa in perpetuum & confirmata. Terminus autem colligendi hujusmodi denarios erit ab inicio XL usque ad Pascha.
- VIII. Item nulli barones aut milites cogant dare talliam homines ecclesiarum & domorum religiosarum, illos scilicet homines quos ex donatione vel concessione regum & principum & aliorum dominorum terrarum vel alio justo modo liberos possederunt usque ad tempora ista ab omni exactione dominorum, in quorum terris aut villis morantur. Si vero eorum possessio per malitiam hereticorum & aliorum malorum principum in hac parte interrupta fuerit & hac de causa dubitatio exorta fuerit, sine omni dilatione veritas inquiratur aut probatio admittatur sine diffugio. Et si violencia intervenisse inventa vere fuerit, extunc ab omni exactione & talia abstineant domini castrorum aut villarum in quibus habitant.
- IX. Item cogantur parrochiani venire ad ecclesiam dominicis & festivis diebus, in quibus cessatur ab operibus & ibidem missam ex integro audire & predicationem, ita quod si in hujusmodi festivis diebus dominus & domina domus cujuslibet ad ecclesiam non venerit & in villa presentes fuerint, nulla prepediti infirmitate aut alia causa rationabili, persolvent VI denarios turonensis monete, quorum medietas erit domini ville & alia medietas per medium sacerdotis & ecclesie.
- X. Item in omnibus villis in quibus non sunt ecclesie & exstant domus hereticorum, detur domus una que aptior erit ad faciendum ecclesiam & alia detur sacerdoti ad inhabitandum. Si vero ecclesia ibi fuerit & sacerdos ibi domum non habuerit, detur domus una presbitero in perpetuum que vicinior erit ecclesie.
- XI. Item quicumque de cetero scienter in terra sua permittet morari hereticum sive propter pecuniam sive propter quamcumque aliam causam & fuerit inde confessus aut convictus, ob hanc solam causam amittet in perpetuum totam terram suam & corpus suum erit in manu domini ad redimendum propter voluntatem suam.
- XII. Item cuilibet sive militi sive rustico licitum erit legare in elemosinam de hereditate propria usque ad quintam partem ad consuetudinem & usum Francie circa Parisius, salvis tamen baroniis & forciis & jure alieno & salvo integro servitio superioris domini, quod debet habere dominus in reliqua terra, que remanet pro hereditate heredibus.

- XIII. Item in iusticiis exhibendis aut iudiciis faciendis nulla exactio fiat a partibus sub pretexto alicujus consuetudinis aut occasione advocatorum sive assessorum, set gratis omnino exhibeatur justitia & pauperi non habenti advocatum detur a curia.
- XIV. Item nullus credens hereticus, licet sit reconciliatus, fiat prepositus aut bajulus aut iudex aut assessor in iudicio aut testis vel advocatus, & idem prorsus sit de Judeo, excepto hoc quod Judeus poterit contra Judeum testimonium ferre.
- XV. Item nullus hereticus vestitus sive reconciliatus habeat licenciam remanendi in villa, in qua conversabatur in illa perversa profectione, set extra villam illam poterit conversari ubi comes permiserit.
- XVI. Item clerici & quilibet religiosi viri, peregrini & milites liberi & immunes ab omni exactione pedagii transeant per totam terram nostram, nisi essent mercatores.
- XVII. Item barones Francie & milites tenentur servire comiti quando & ubicumque habebit guerram contra personam suam ratione hujus terre acquirende vel acquirende in hac terra & hoc cum numero militum, ad opus quorum comes dedit eis terram suam & redditus. Ita tamen quod si redditus ex integro secundum quod promissum fuerint assignati sufficienter, tunc cum promisso numero militum tenebitur servire baro vel miles sic assignatus, quamdiu habebit guerram dominus comes pro hac terra acquisita, sicut dictum est; ille autem miles cui non esset plenarie facta assignatio secundum pactum priorem non teneretur servire cum integro numero militum, sed secundum rationem assignationis facte & quantitatem erit determinandus numerus militum ad serviendum. Verum si comes non necessitate sua aut terre sue, set pro voluntate propria vellet juvare aliquem vel aliquos in guerra sive vicinos sive remotos, milites sui supradicti non tenentur eum sequi in hoc aut eidem servire per se vel per alios, nisi hoc facerent ex amore & beneplacito suo.
- XVIII. Item milites Francigene qui debent servicium comiti tenentur ei servire cum militibus Francigenis, nec possunt loco militum Francigenarum ponere milites istius terre in servitio suo usque ad XX annos; set extunc cum talibus militibus ydoneis, quos in terra invenire poterit, quilibet serviet ei.
- XIX. Item milites licenciati a comite in Francia non debent morari sine causa rationabili amplius nisi usque ad terminum sibi prefixum a comite, & tamen comes tenetur eos expectare post terminum elapsam, salvo servicio suo, usque ad IIII menses; set extunc

sine omni reclamatione poterit terram eorum comes recipere in manu sua & inde facere libere voluntatem suam, nisi ipsi poterint hostendere comiti plenarie sufficientem causam aut inevitabilem, quare cicius non potuerunt venire.

- XX. Item omnes barones, milites & alii domini in terra comitis tenentur reddere castra & forcias comiti sine dilatione & contradictione aliqua, irato vel pacato, ad voluntatem suam, scilicet quocienscumque voluerit illa castra & forcias quas tenent ab eo, & ipse comes tanquam bonus dominus in illo statu & valore in quo receperit tenetur reddere eisdem sine diminutione aut dampno, peractis negotiis suis.
- XXI. Item ad bellum campale sive nominatum vel ad succurrendum comiti, si fuerit obsessus vel ad rereban tenentur omnes ire communiter barones, milites majores & minores qui fuerint citati. Quod si baro, miles vel alius dominus terre in hac suprema necessitate comprobatus fuerit non venisse ad comitem auxilium daturus, nisi sufficienti causa possit excusari, bona mobilia ipsius erunt in manu & voluntate comitis & domini sub quo manebit per medium.
- XXII. Item barones, milites & alii domini terrarum, qui debent servicium comiti, si citati ad quindenam non venerint ad locum prefixum a comite ad exercitum, ita quod infra quindenam iter arripuerit, quinta pars redditum singulorum unius anni, scilicet terre illius quam tenent a comite, erit pro emenda in manu & voluntate comitis, nisi causa sufficienti poterit excusari, terra quam tenet a comite erit in manu & voluntate comitis. Si venerint, set non cum debito numero militum, pro quolibet milite qui deerit dabit dupplicia stipendia quamdiu ibidem sine debito numero militum fuerit. Hec eadem pena erit baronibus & militibus indigenis si comiti debitum servicium non reddiderint.
- XXIII. Item nullus in terra comitis qui subest ditioni ac potestati sue atemptet firmare de novo aut reheredificare forciam que dirruta sit sine assensu comitis.
- XXIV. Item milites indigene, qui fuerint catholici & huc usque in fide catholica perseveraverint, tenentur prestare servicium dominis suis sive comiti sive aliis, quod debebant prestare, antequam cruce signati venissent, dominis propriis indigenis. Illi autem qui fuerint credentes hereticorum tenebuntur servire ad arbitrium comitis & baronum.
- XXV. Item nulli judicentur credentes fuisse hereticorum aut fuisse hereticos, nisi testimonio episcoporum vel sacerdotum.

- XXVI. Item nullus baro, miles aut quilibet alius dominus, cui comes dederit terram in partibus istis, poterit exigere ultra mensuram tallie statutam & confirmatam litteris eorundem dominorum & comitis sive nomine tallie aut questus, sive nomine bonitatis vel cujuscumque alterius cause, salvis tamen censibus & aliis redditibus terrarum, vinearum, domorum & aliarum rerum & justiciis. Hec enim tallia pro omni alia tallia sive questu sive demenda est constituta & comensurata, ultra quam non liceat aliquid exigi aut extroqueri amplius ab aliquo. Quod si quisquam ultra exegisse comprobatus fuerit & clamor inde fuerit, comes tenebitur ad villam & dominum ville in qua hoc factum fuit mittere, & per eundem compelletur dominus constituere aut quitare quam ultra cartam suam exegerit & cogetur cartam suam servare.
- XXVII. Item licitum erit omnibus hominibus qui possunt talliari transire a dominio unius domini in dominium alterius pro voluntate sua, ita tamen quod illi qui dicuntur liberi cum mobilibus suis poterunt transire sine aliqua contradictione ad dominium alterius, relicta hereditate & hostisia priori domino suo cum omnibus his que tenent ab aliis. Alii vero qui dicuntur proprii homines sive servi, poterunt similiter transire ad dominium alterius, non solum hereditate relicta & hostisia, set mobilibus priori domino suo. Ita quod prior dominus occasione mobilium aut quiste aut alterius rei, postquam relicto domino suo remanserit sub dominio alterius, nichil amplius poterit exigere ab eo ubicunque fuerit. Ita tamen quod non poterunt transire in dominium clericorum aut ecclesiarum, quousque in hec consenserint & super hoc litteras suas dederint comiti & baronibus.
- XXVIII. Item nullus homo mittatur in carcerem aut retineatur captus, quamdiu poterit sufficienter plaegios dare quod stabit juri,.
- XXIX. Item nullus dominus recipiat plegios aut aliam cautionem ab hominibus suis, ne recedant cum voluerint a dominio suo sub forma prescripta.
- XXX. Item secundum antiquam consuetudinem terrarum & villarum recipiant domini ab hominibus suis jornalialia in operibus suis & secundum consuetudinem dent eis ad comedendum.
- XXXI. Item si homines principum & dominorum indigenorum in hac terra super talliis & exactionibus nimis aggravati fuerint & conquesti comiti, comes debet convenire dominos & milites, ut super talliis & exactionibus mensuram conservent competentem & rationabilem &, si necesse fuerit, poterit eos compellere ad hoc conservandum, ne eorum subditi nimis agraventur propter nimiam maliciam dominorum suorum.

XXXII. Item in nemoribus, aquis & pascuis habeant usuarium suum homines villarum, sicut habuerunt a XXX annis hucusque, & si contentio inde orta fuerit inter populum & dominum, qui in possessione est remaneat in eadem, donec veritas inquisita fuerit per iuramenta antiquorum qui sunt in eadem terra vel alio modo.

XXXIII. Item nullus homo capiatur pro debito domini sui nisi plegius fuerit aut debitor.

XXXIV. Item nullus baro sive miles sive burgensis sive ruralis audeat pignora vel capere res alterius per violenciam, nec ille cui injuria facta fuerit audeat se vindicare sine licencia superioris, set referant clamorem ad superiorem. Si autem contra hoc fecisse convicti aut confessi fuerint, ille qui prius res ceperit alterius dabit pro emenda domino superiori, si baro erit XX libras, si miles fuerit X libras, si burgensis C solidos, si ruralis XX solidos, & insuper ad mandatum domini reddet totum quod ceperit injuram passo, & pro dampno si quod habuit plenarie satisfiat ei. Qui autem se revindicaverit, eodem modo prorsus emendabit domino superiori & insuper illi de quo se vindicavit faciet emendam LX solidorum, facta restitutione ablatorum & dampni. Hoc tamen excepto quod cuilibet incontinenti liceat vim vi repellere.

XXXV. Item nulli barones, milites, burgenses sive rurales audeant aliquo modo sese colligare, mediante fide aut sacramento, aut conjurationem aliquam facere etiam sub pretexto confratrie aut alterius boni, nisi de assensu & voluntate domini. Quod si aliqui fuerint comprobati taliter conjurare contra dominum, erunt tam ipsi quam res eorum in manu & voluntate domini. Si vero conjurati fuerint, licet non contra dominum, tamen in aliorum dampnum, si inde fuerint convicti aut confessi, dabunt singuli Xcem libras, si fuerint barones, si milites simplices C solidos, si burgenses LX, si rurales XX solidos. Excipiuntur autem ab hujusmodi pena negotiatores aut peregrini, qui sibi jurant pro societate sua servanda.

XXXVI. Item quicumque conducet de cetero victualia aut res alias quaslibet aut quoscumque homines sine consciencia comitis ad Tolosam vel ad quoslibet alios hostes Christi sive comitis & super hoc convicti fuerint aut confessi, perdent hereditatem in perpetuum cum aliis bonis suis ob hanc solam causam. Si autem serviens aliquis aut bajulus sine consciencia domini sui fecerit hoc ipsum, amittet omnia bona sua & corpus suum erit in manu & misericordia comitis. Omnes autem homines & res capte in hujusmodi conductu, illius erunt sine diminutione & reclamacione qui capiat eas.

- XXXVII. Item quicumque in terra comitis poterit capere hostes fidei & suos & non ceperit & poterit inde comprobari aut convinci, terra sua erit incursa & corpus suum erit in manu & misericordia comitis. Hoc ipsum fiet de illo qui viderit tales nolueritque proclamare & sequi eos secundum morem terre bona fide.
- XXXVIII. Item pistorum secundum modum & mensuram sive pondus a domino eis datum panem faciant & vendant; & si hoc non observaverint, quocienscumque contra hoc fecerint totum panem amittant, & idem fiat de tabernariis.
- XXXIX. Item meretrices publice ponantur extra muros in omnibus villis.
- XL. Pedagia, que a principibus & aliis dominis sunt instituta a XXXta & IIIor annis & citra, omnino tollantur absque dilatione aliqua.
- XLI. Item possessiones censuales non dentur vel vendantur cum diminutione domini superioris.
- XLII. Item census reddantur dominis, statutis terminis, in domibus suis & quociens transierint terminum, pro singulis terminis sic transactis persolvant dominis pro emenda V solidos. Quod si III annos permiserit transire absque solutione census, dominus poterit absque reclamatione ejus dare alteri aut vendere; set si in manu sua retinuerit, tenebitur reddere, si pro singulis annis transactis vel terminis persolvatur eidem sicut dictum est pena V solidorum.
- XLIII. Item tam inter barones & milites quam inter burgenses & rurales succedant heredes in hereditatibus suis secundum morem & usum Francie circa Parisius.
- XLIV. Item maritagia mulierum revertantur ad heredes ipsarum & possint inde condere testamentum si voluerint.
- XLV. Item omnes uxores illorum proditorum & hostium comitis, licet catholice invente fuerint, terram exeant comitis ne qua suspitio habeatur de eis & habebunt terras & redditus maritagii sui, prestito tamen sacramento quod nullam inde faciant porcionem maritis suis quamdiu permanserint in guerra contra Christianitatem & comitem.
- XLVI. Item nulle vidue, magnates aut heredes mulieres nobiles habentes munitiones & castra, audeant nubere usque ad Xcem annos sine licencia comitis pro voluntate sua indigenis

istius terre propter periculum terre, set Francigenis quibus voluerint poterint nubere, non requisita licencia comitis vel alterius. Set termino elapso poterunt nubere communiter.

Has igitur consuetudines generales suprascriptas ego S. comes Leycestrie, dominus Montisfortis & Dei providentia Bitterrensis & Carcassensis vicecomes, dominus etiam Albiensis & Redensis, me servaturum bona fide, mediante juramento, firmavi. Et omnes barones mei similiter se servaturos juramento firmaverunt, videlicet salva melioratione & emendatione sancte Ecclesie & baronum nostrorum, salvis etiam conventionibus & privilegiis concessis, juramentis aliquibus locis factis & aliis consuetudinibus constituendis, que non fuerint contrarie istis.

Actum apud Alpamiam in palacio nostro, anno Incarnationis Domini Mo Co XIIo, prima die mensis decembris.

Hec sunt consuetudines quas dominus comes debet servare inter se & barones de Francie & alios, quibus dedit terram in partibus istis. Tam inter barones & milites quam inter burgenses & rurales succedant heredes in hereditatibus suis secundum morem & usum Francie circa Parisius.

Item nullus baro sive miles vel quilibet alius dominus in terra nostra recipiat in curia sua duellum pro alica causa, nisi pro prodicione vel pro latrocinio vel pro rapina vel pro murtro.

Item in placitis, judiciis, dotibus, feodis, particionibus terrarum comes tenetur servare baronibus suis de Francia & aliis, quibus dedit terram in partibus istis, eundem usum & eandem consuetudinem, que servatur in Francia circa Parisius.

Actum apud Alpamiam in palacio nostro, anno Incarnationis Domini Mo Co XIIo, prima die mensis decembris.⁴¹⁷

---

⁴¹⁷ Tento odstavec se nachází na pergamenovém lístku, který je připojen k předcházející hlavní listině.

Statuta z Pamier, 1. prosinec 1212

Ve jménu pána našeho Ježíše Krista vždy prospíváme všemi našimi rozhodnutími a všemi našimi činy; neboť skrze něj jsme usazeni na stolicí spravedlnosti, ne skrze nařízení, abychom naší péčí a prozřetelností napravili ty, kteří dotírají proti Bohu a římské církvi i proti spravedlnosti, naši prozřetelností a péčí přivedli na správnou cestu a především k vyhlazení zvrácenosti heretiků a k potření špatnosti lupičů a všech zločinců a nazpět přivedené v tom utvrdili.

A proto my, Simon, hrabě z Leicesteru, pán z Montfortu, z milosti boží vikomt z Béziers a Carcassonne, též pán Albi a Razès, v touze vše výše uvedené naplnit i mít a zachovat klidnou a pokojnou zemi ku slávě Boha a římské církve a pana krále Francouzů i k užítku všem našim poddaným, s radou ctihodných mužů, totiž arcibiskupů z Bordeaux a Toulouse, biskupů z Carcassonne, Agen, Périgueux, Couserans, Comminges, Bigorre a moudrých mužů a dalších baronů a našich šlechticů tyto hlavní zákony vyhlášíme a nařizujeme všem, aby jich byli bez porušení poslušni. Dále jsou ony zákony:

- 1) Všechna privilegia a svobody kostelů a církevních domů, svěřená právem kanonickým i světským, mají být týmž kostelům a církevním domům vždy a od všech dodržována a střežena.
- 2) Zakazujeme, aby byly kostely opevňovány laiky a uváděny v poddanství. Naopak přikazujeme již opevněné zbořit nebo předat biskupům, kteří však nemohou trpět v castrech a vesnicích jiných pánů taková opevnění.
- 3) Item aby byl bez nějakých obtíží odevzdáván kostelům první díl úrody, jakož bylo v těchto krajích zvykem, a všechny desátky, jakož je předepsáno a nařízeno panem papežem.
- 4) Item žádný klerik nemá platit daň ani v případě dědictví není-li obchodník či ženatý muž a totéž platí pro chudé vdovy.
- 5) Item napříště se o nedělích nebude konat žádný trh a jestliže je toto nalezeno zvykem, má to být změněno na jiný den dle rozhodnutí pána země a hrabat.
- 6) Item kdyby někdo kvůli zločinu neb z nějakého jiného důvodu zajal klerika, jestliže by tento neměl než tonsuru, bez prodlení jej předá biskupovi neb arcidiakonovi či jeho zástupci. Jestliže by se toho zdržel, budiž exkomunikován a od nejvyššího pána k podřízení pohnán.

- 7) Item každý obydlený dům v získané zemi platí společně tři melgorienské denáry každoročně pánu papeži a svaté církvi římské na znamení a věčnou paměť toho, že s jejich pomocí proti heretikům byla tato země dobyta a hrabatům a jejich nástupcům svěřena na věčné časy a potvrzena. Dále období vybírání těchto denárů bude od začátku pústu až do Velikonoc.
- 8) Item aby žádní baroni ani rytíři neukládali daň služebníkům kostelů a církevních domů, totiž oni služebníci jsou od nynějška osvobozeni od všech požadavků pánů, na jejichž statcích či městech se zdržují, kterážto výjimka budiž darem nebo přivolením králů, knížat a jiných pánů či z jiné spravedlivé příčiny. Jestliže by tyto svobody byly porušeny zločinem heretiků a jiných špatných knížat v této zemi a kdyby v tom byla nejistota, bude bez prodlení nalezena pravda aneb bude předložen nezvratný důkaz. Jestliže se prokáže, že zde bylo násilí, páni *caster* a měst, v nichž bydlí, se budou stranit všech vymáhání a daní.
- 9) Item přikazuje se farníkům chodit do kostela o nedělích a svátečních dnech, v nichž jsou zbaveni práce, a při tomto vyslechnout vcelku mši a kázání, jestliže však nějaký pán s paní domu, přítomni ve městě v těchto svátečních dnech, do kostela z libosti nepřijdou a zůstanou a nebude známa žádná překážející slabost neb jiná rozumná příčina, zaplatí šest denárů v tourských mincích, z čehož polovina připadne pánu města a druhá polovina napůl knězi a kostelu.
- 10) Item ve všech městech, v nichž nejsou kostely a kde stojí domy heretiků, bude dán jeden dům, který bude nejlépe vyhovovat, ke zbudování kostela a jiný bude dán knězi k obývání. Jestliže tam bude kostel a kněz nebude mít dům, bude knězi dán na věčné časy jeden dům blíže kostela.
- 11) Item kdyby kdokoli napříště vědomě dovolil heretikům, aby se zdržovali v jeho zemi, buď kvůli penězům nebo z nějaké jiné příčiny a bude věřící či přesvědčený, z tohoto jediného důvodu bude zbaven na věčné časy všech svých statků a jeho tělo bude v rukou pána ku napravení dle libovůle.
- 12) Item kdokoli, buď rytíř nebo prostý muž může zákonitě uložit do almužny ze svého dědictví až pětinu podle zvyku a obyčeje Francie v okolí Paříže, vyjma panství a opevnění i práv bližních a celku služby, ke kterému má vyšší pán právo na zbytek země příslušející dědicům podle nástupnického práva.

- 13) Item nebude za vynesení ani za vykonání spravedlnosti vybírán advokáty ni přisedícími pod rouškou nějakého zvyku od účastníků žádný poplatek, ale spravedlnost bude vykonána zcela zdarma a chudí, kteří nemají advokáta, jej dostanou od soudního dvora.
- 14) Item aby žádný věřící heretik, třeba usmířený, se nestal předsedajícím ani místodržícím ani soudcem ani přisedícím u soudu neb svědkem či advokátem a totéž budiž platné pro Žida s výjimkou toho, že Žid bude moci učinit svědectví proti Židovi.
- 15) Item žádný uvedený a smířený heretik nemá právo setrvávat ve městě, v němž byl obrácen na onu zvrácenou cestu, ale může odejít mimo ono město tam, kde to hrabě dovolí.
- 16) Item klerici a jiní zbožní muži, poutníci a křižáci, kteří procházejí celou naší zemí, jsou osvobozeni a postaveni stranou všech mýt, jestliže nejsou obchodníky.
- 17) Item francouzští baroni a rytíři jsou hraběti povinni službou kdykoli a kdekoli bude vedena válka proti jeho osobě kvůli této získané zemi neb kvůli zemi, která má být dobytá, a to se sborem rytířů, za jejichž námahu jim hrabě udělil svoji zemi a důchod. Jestliže důchody byly za příznivých okolností dostatečně zaznamenány, tehdy bude sloužit se slíbeným počtem rytířů baron nebo rytíř takto zaznamenaný, kdykoli povede pán hrabě válku kvůli této získané zemi, jakož bylo řečeno; ale ten rytíř, jehož úděl nebyl plně přiznán podle dřívější smlouvy, nebude muset sloužit se slíbeným počtem rytířů ale s počtem úměrným jeho údělu. Jestliže hrabě ne z nutnosti či kvůli své zemi, ale z vlastní vůle bude žádat o pomoc ve válce některého nebo některé z blízkých či vzdálených sousedů, rytíři výše zmínění mu nejsou v tomto povinni pomoci ani mu sloužit sami ni prostřednictvím jiných, pokud to oni sami neučiní z lásky a vlastní vůle.
- 18) Item francouzští rytíři, kteří jsou hraběti povinni službou, budou mu sloužit s francouzskými rytíři a po dvacet let nesmí místo francouzských rytířů postavit do služby rytíře z této země; avšak od tehdy mohou sloužit s těmi rytíři, které naleznou v této zemi.
- 19) Rytíři uvolnění hrabětem se dále nemají bez důvodné příčiny zdržovat ve Francii, jestliže na jejich území dojde příkaz od hraběte a takto od nich hrabě bude očekávat až

po čtyři měsíce službu ku svému prospěchu; avšak od tehdy může hrabě beze všeho odporu vzít jejich zemi zpět do svých rukou a dále svobodně činit po libosti, jestliže oni sami nebudou schopni hraběti plně dokázat dostatečnou a nevyhnutelnou příčinu, kvůli níž nepřišli, když byli povoláni.

- 20) Item všichni baroni, rytíři a jiní páni v zemi hraběte musí bez jakéhokoli prodlení a odporu v hněvu i v pokoji vydat *castra* a opevnění, jenž drží od něho za plnění svých povinností, ovšem kdyby kdokoli žádal ona *castra* a tvrze, tu sám hrabě jako dobrý pán jim je musí vrátit v tom stavu a hodnotě, v nichž je obdržel nazpět, bez uměnění neb poškození.
- 21) Item mají jít do války v poli společně baroni, rytíři vyšší i nižší, kteří již byli zmíněni, buď na zavolání či ku pomoci hraběti, bude-li obklíčen či obležen. Jestliže by baron, rytíř či jiný potvrzený pán země v této nejvyšší nutnosti nebyl přišel hraběti na pomoc a nebyl by dostačujícím důvodem omluven, pak hmotné statky tohoto přejdou k rukám a vůli hraběte a pána, skrze něhož zůstanou zachovány.
- 22) Item baroni, rytíři a jiní páni této země, kteří mají povinnost sloužit hraběti, a ti, povoláni do čtrnácti dnů, kteří se nedostaví na určené místo k hraběti do vojska nebo ti, kteří se nedostaví do čtrnácti dnů, pátý díl z důchodů za jeden rok ovšem z oné země, jenž drží od hraběte, bude k nápravě k rukám a libosti hraběte jestliže nebude dostatečný důvod k omluvě, zem, jenž drží od hraběte, připadne k rukám a libosti hraběte. Jestliže přijdou, ale ne s určeným počtem rytířů, za každého chybějícího rytíře budou platit dvojnásobek žoldu tak dlouho, dokud bude bez určeného počtu rytířů. Takto týž trest stihne nehodné barony a rytíře, kteří nesplní povinnost sloužit hraběti.
- 23) Item nikdo v zemi hraběte, kdo je podřízen jeho vládě a moci, se nesmí bez souhlasu hraběte pokoušet nově opevňovat či obnovovat opevněné sídlo, jenž je pobořené.
- 24) Item nehodní rytíři, kteří byli katolíky a až dodnes setrvali v katolické víře, budou poskytovat své služby pánovi neb hraběti či jiným, kteréžto služby poskytovali svým nehodným pánům, než přišli křížáci. Ti, kteří bývali věřícími heretiků, budou sloužit dle uvážení hraběte a baronů.
- 25) Item nemůžou být souzeni žádní věřící heretiků nebo heretici jinak, než se svědectvím biskupů a kněží.

- 26) Item žádný baron, rytíř ani jiný pán, jemuž hrabě udělil půdu v této zemi, nemůže žádat ustanovení a potvrzení daně nad míru listinami od oněch pánů a hraběte ani kvůli dani, ani kvůli nářku nebo štědrosti či jakékoli jiné příčině, jakož řádných daní a jiných poplatků ze země, vína, domů i jiných věcí a ze soudů. Tu totiž stanovena daň pro všechny a jiná daň kvůli nářku či žádosti ustanovena a vyměřena, nad níž není dovoleno dále nic od nikoho požadovat ani vymáhat. Jestliže bude někdo uznán, že nad to něco požadoval a způsobil tím nevoli, dorazí hrabě k městu a pánu města, v němž k tomu došlo skrze něj bude pohnán pán rozhodnout a uznat jak přes listinu hraběte vymáhal a bude přiměn sloužit jeho listině.
- 27) Item budiž povoleno všem lidem, kteří přenesou placení daně z panství jednoho pána podle své vůle na panství jiného pána zanechávaje dědictví a najatou půdu předchozímu pánovi s tím vším, co měli od jiných, přece však že oni, kteří jsou nazýváni svobodní, budou moci přejít se vším svým movitým majetkem k jinému pánovi bez jakékoli překážky. Jiní, kteří se nazývají vlastními lidmi nebo sluhy, mohou podobně přejít na panství jiného pána a zanechají předchozímu pánovi nejen své dědictví a najatou půdu, ale také svůj movitý majetek. Tak k tomu předchodí pán z majetků ani lenních poplatků ani jinou věc a nic dalšího od nich nebude moci požadovat, ať by se nacházeli kdekoli. Přece však nebudou moci přejít na panství kleriků či kostelů, pokud se v tomto nesrovnají s hrabětem a barony a nad to jim to nepodají svými listinami.
- 28) Item žádný člověk nesmí být vržen do vězení ani držen jako zajatec kdokoli, kdo se dostatečně peněžním závazkem zaručil, že dostojí právu.
- 29) Item žádný pán nebude žádat od svých lidí peněžité záruky a závazky jako důkaz, že neopustí o své vůli jeho panství.
- 30) Item podle starého zvyku zemí a měst obdrží páni od svých lidí robotu na svých polích a podle starého zvyku je páni budou žít.
- 31) Item když by lidé nehodných knížat a pánů v této zemi komplikovali vybírání hlavních daní a poplatků a stěžovali si hraběti, hrabě bude muset shromáždit pány a rytíře, aby hlavní daně a poplatky zachovali v dostatečné a prospěšné míře a jestliže to bude nezbytné, aby tyto lidi pohnali k jejich zachování, aby poddaní těchto nebyli zatěžováni přílišnými špatnostmi svých pánů.

- 32) Item v lesích, vodě a pastvinami, získaných a udržovaných budou mít lidé z vesnic užitek, jakož ho mívali po třicet let, a jestliže svár bude mezi lidem a pánem o toto, zůstane ve vlastnictví téhož kdo je užívá, dokud pravda nebude nalezena soudem starších, kteří jsou v této zemi, nebo jiným způsobem.
- 33) Item žádný člověk nebude zadržen pro dluh svého pána, pokud není sám ručitel nebo dlužník.
- 34) Item žádný baron nebo rytíř nebo měšťan či vesničan ať se neodvážívá zabavit či sebrat cizí věc násilím, ani ten jemuž bylo způsobeno bezpráví ať se neodvažuje mstít bez svolení vyššího, ale ať tito přednesou svou stížnost k vyššímu. Jestliže by takto byli usvědčeni či přiznali, že proti tomu něco učinili, onen, který první vzal věc druhého, zaplatí vyššímu pánovi pro napravení, bude-li to baron, 20 liber, bude-li to rytíř, 10 liber, měšťan 100 *sous*, vesničan 20 *sous* a na příkaz pána vrátí vše, čeho se neprávem zmocnil a za škodu, způsobil-li ji, provede tomu zadostiučinění. A kdo by se takto znovu mstil, tímž způsobem učiní zcela vyššímu pánovi nápravu a nad to onomu, jemuž se mstil, učiní odškodnění 60 *sous* ku nápravě škod. To platí s výjimkou nutné obrany.
- 35) Item žádní baroni, rytíři, měšťané nebo venkované ať se neodvažují nějakým způsobem navzájem spoutat prostřednictvím víry ani svátostí nebo učinit nějakou přísahu již pod zástěrkou bratrstva neb něčeho jiného dobrého, pokud tak neučiní se souhlasem a vůlí pána. Jestliže by se někteří takto uznání spikli proti pánovi, případnou jak oni tak jejich statky k rukám a libosti pána. Jestliže se spojí přísahou, se svolením ne proti pánovi, přece však ke škodám jiných, jestliže by takto byli usvědčeni či se přiznali, zaplatí jednotlivě 10 liber, jestliže jsou to baroni, 100 *sous*, jsou-li to prostí rytíři, 60 *sous*, jsou-li měšťané, 20 *sous*, jsou-li venkované. Z tohoto trestu však budiž vyňati obchodníci i poutníci, kteří odpřísáhli jeden druhému, že budou sloužit své společnosti.
- 36) Item kdyby kdokoli posílal bez souhlasu hraběte nějaké muže, zásoby neb něco jiného do Toulouse či pro jiné nepřátele Krista nebo hraběte a jestliže by takto byl usvědčen či se přiznal, ztratí na věčné časy své dědictví se všemi dalšími svými majetky z této jediné příčiny. Jestliže by však to samé učinil nějaký poddaný nebo správce bez souhlasu svého pána, bude zbaven všeho svého majetku a jeho tělo bude v rukou a

milosti hraběte. Ale všichni muži v tomto žoldu zadržení budou zcela a bez odvolání náležet tomu, kdo je zadržel.

- 37) Item kdyby někdo mohl v zemi hraběte zajmout jeho nepřátele a nepřátele víry a nezajal je, i proto bude uznán či spíše usvědčen jako viník, jeho země bude napadena a jeho tělo bude v rukou a milosti hraběte. Totéž má se učinit s tím, kdo by něco takového viděl, ale nechtěl ohlásit a stíhat podle zvyku této země v dobré víře.
- 38) Item pekaři budou péci a prodávat chléb podle způsobů, měř i vah, určených jejich pány a jestliže by tohoto neuposlechli, vždy, když by se tomu protivili, budou zbaveni všeho chleba a totéž bude učiněno s hostinskými.
- 39) Item nevěstky budou ve všech městech usazeny mimo hradby.
- 40) Cla, která jsou zavedena knížaty a pány po třicet čtyři roky i před tím, budou úplně bez prodlení zrušena.
- 41) Item držby poplatků nebudou předávány ani prodávány tak, aby tím byl poškozen nejvyšší pán.
- 42) Item nájem bude placen pánům v řádném termínu v jejich sídle a kteříkoli by překročili lhůtu, zaplatí pánům za každé ušlou lhůtu pět *sous*. Jestliže přejdou tři roky bez zaplacení, pán může bez námitek toho druhého najatou půdu dát či prodat, ale když si ji vezme zpět, bude ji muset nahradit, jestliže mu byla zaplacená pokuta pět *sous* za nezaplacenou lhůtu, jak bylo řečeno.
- 43) Item jak mezi barony a rytíři, tak mezi měšťany a venkovany budou přistupovat dědici ku svému dědictví podle zvyku a obyčeje Francie v okolí Paříže.
- 44) Item věno vdané ženy případně jejím dědicům a z něj budou moci sepsat testament, budou-li chtít.
- 45) Item všechny manželky oněch zrádců a nepřátel hraběte, vystupující jako katoličky, opustí zemi hraběte, aby na ně nepadlo podezření, a budou mít země i důchod ze svého věna, jestliže slíbí při svátostech, že žádný díl z toho nevyhradí svým manželům, pokud ti zůstanou ve válce proti křesťanstvu a hraběti.

46) Item žádné vdovy, vznešené ženy či dědičky, mající opevněná sídla a *castra*, ať se neodvažují po deset let vdát z vlastní vůle bez souhlasu hraběte za nehodné z této země kvůli ohrožení země, ale pokud by si chtěly vzít Francouze, nepotřebují souhlas hraběte ani nikoho jiného. Avšak po uplynutí této lhůty se budou moci vdát za kohokoli.

Tyto hlavní zvyky zde výše psané ku své službě v dobré víře prostřednictvím přísahy jsem přivedl v platnost já, Simon, hrabě z Leicesteru, pán z Montfortu, z milosti boží vikomt z Béziers a Carcassonne, též pán Albi a Razès. A též podobně všichni moji baroni svou službou právem přivedli v platnost, rozumí se ku zdaru posílení a nápravě církve svaté a našich baronů, též ku zdaru smluv a privilegií přivolených, stvrzených přísahami na jakémkoli místě a jinými ustanovenými zvyky, které nebyly v rozporu s těmito předchozími.

Dáno před Alpami, v našem paláci léta vtělení páně 1212 prvního dne měsíce prosince.

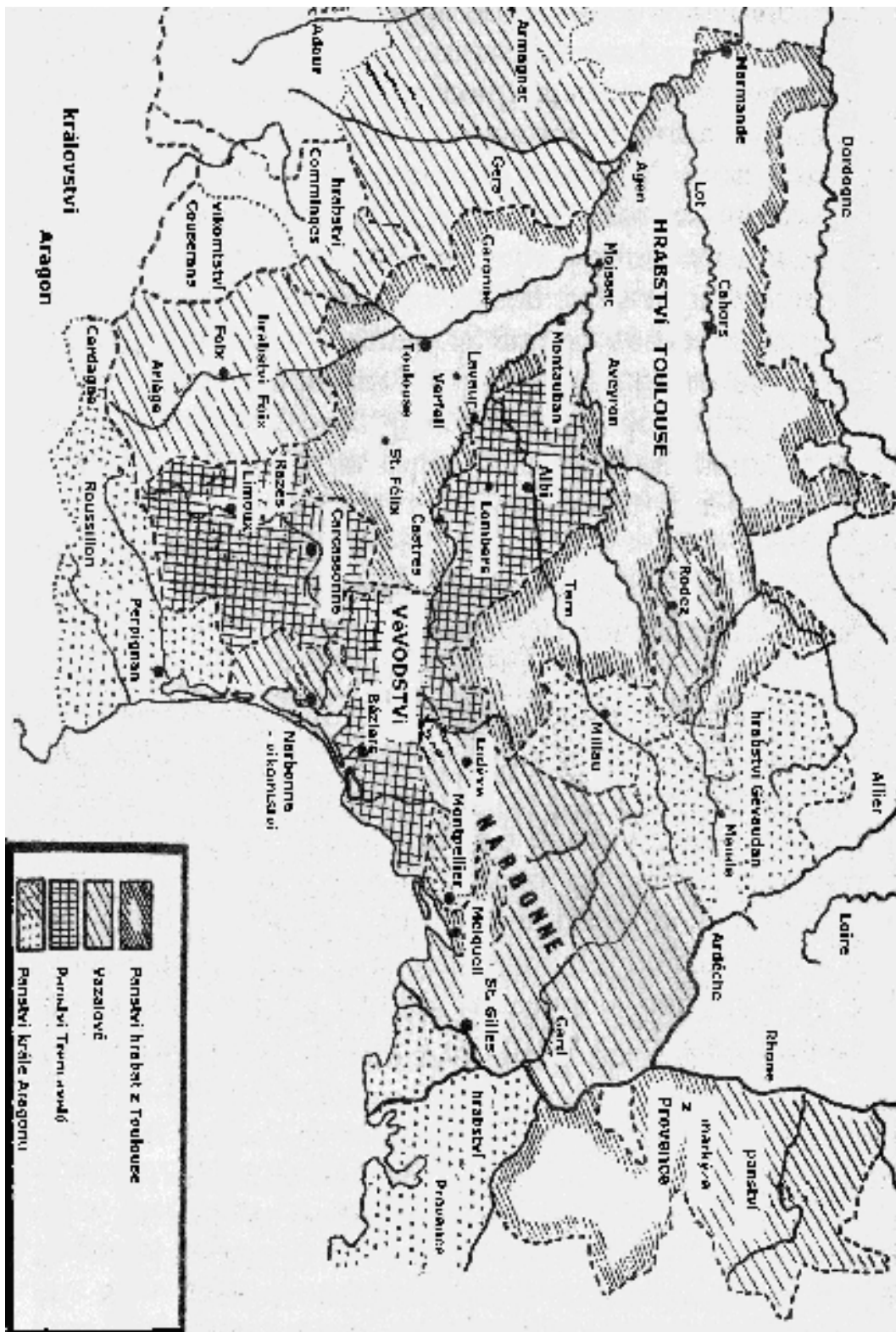
Toto jsou zvyky, jimiž se bude muset řídit pán hrabě mezi sebou a svými barony z Francie a dalšími, jimž dal půdu v těchto zemích. Takto jak mezi barony a rytíři, tak mezi měšťany a venkovany budou přistupovat dědici ku svému dědictví podle práva a obyčeje z Francie v okolí Paříže. Item žádný baron ani rytíř ani jiný pán v naší zemi nepovolí na svém dvorci souboj z jakékoli příčiny, pouze kvůli zradě, neb loupežnictví či krádež nebo pro vraždu. Item na shromážděních, soudech, ohledně věn, lén a patronátních práv statků se hrabě bude řídit se svými barony z Francie a jinými, jimž dal půdu v těchto zemích, podle téhož obyčeje a zvyku, kterým se řídí ve Francii v okolí Paříže.

Dáno před Alpami, v našem paláci léta vtělení páně 1212 prvního dne měsíce prosince.⁴¹⁸

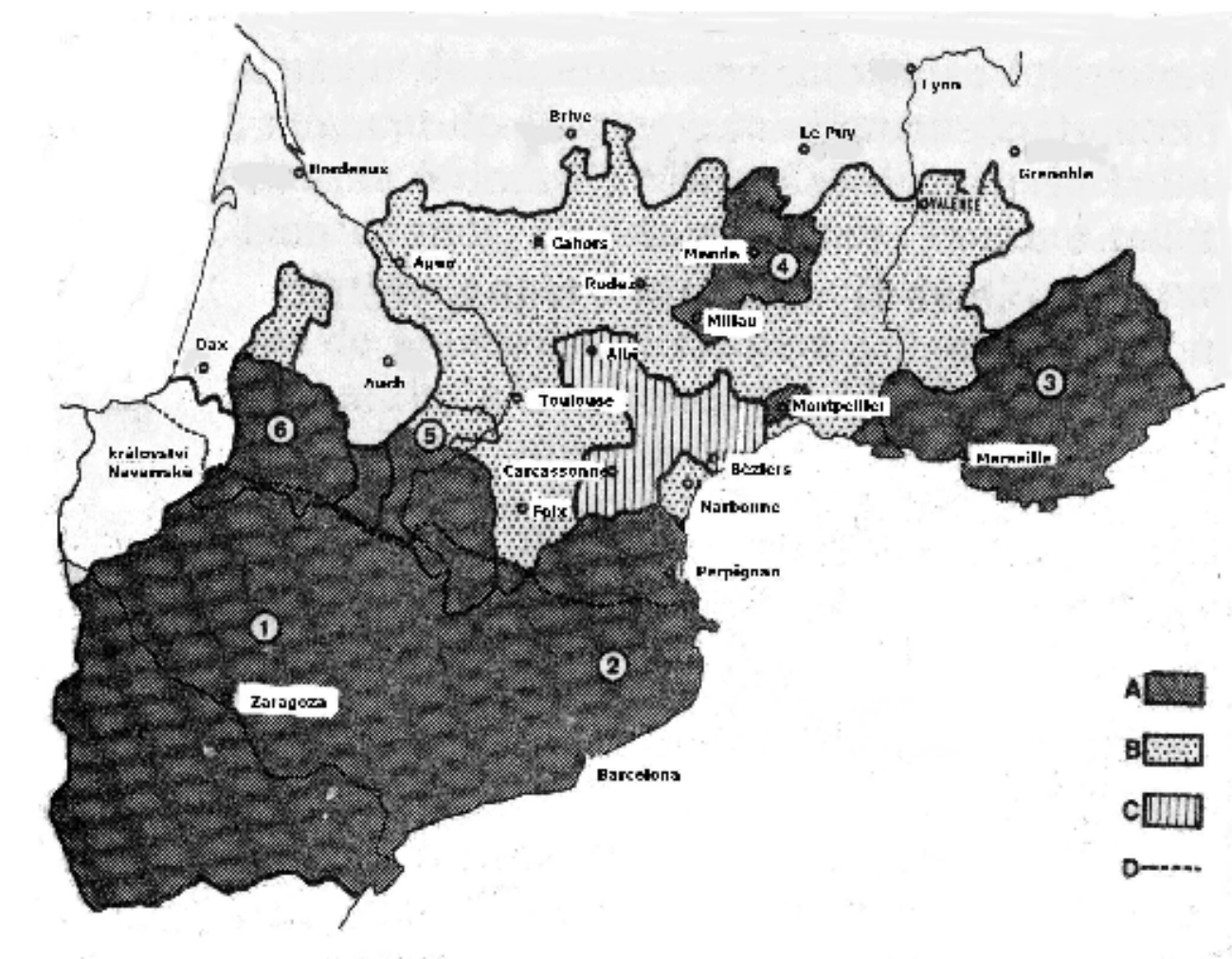
---

⁴¹⁸ Tento odstavec se nachází na pergamenovém lístku, který je připojen k předcházející hlavní listině.

Hrabství Toulouse, vazalové a další celky před začátkem křížové výpravy proti albigenským

Území ovládané Pedrem II. Aragonským v roce 1213

420

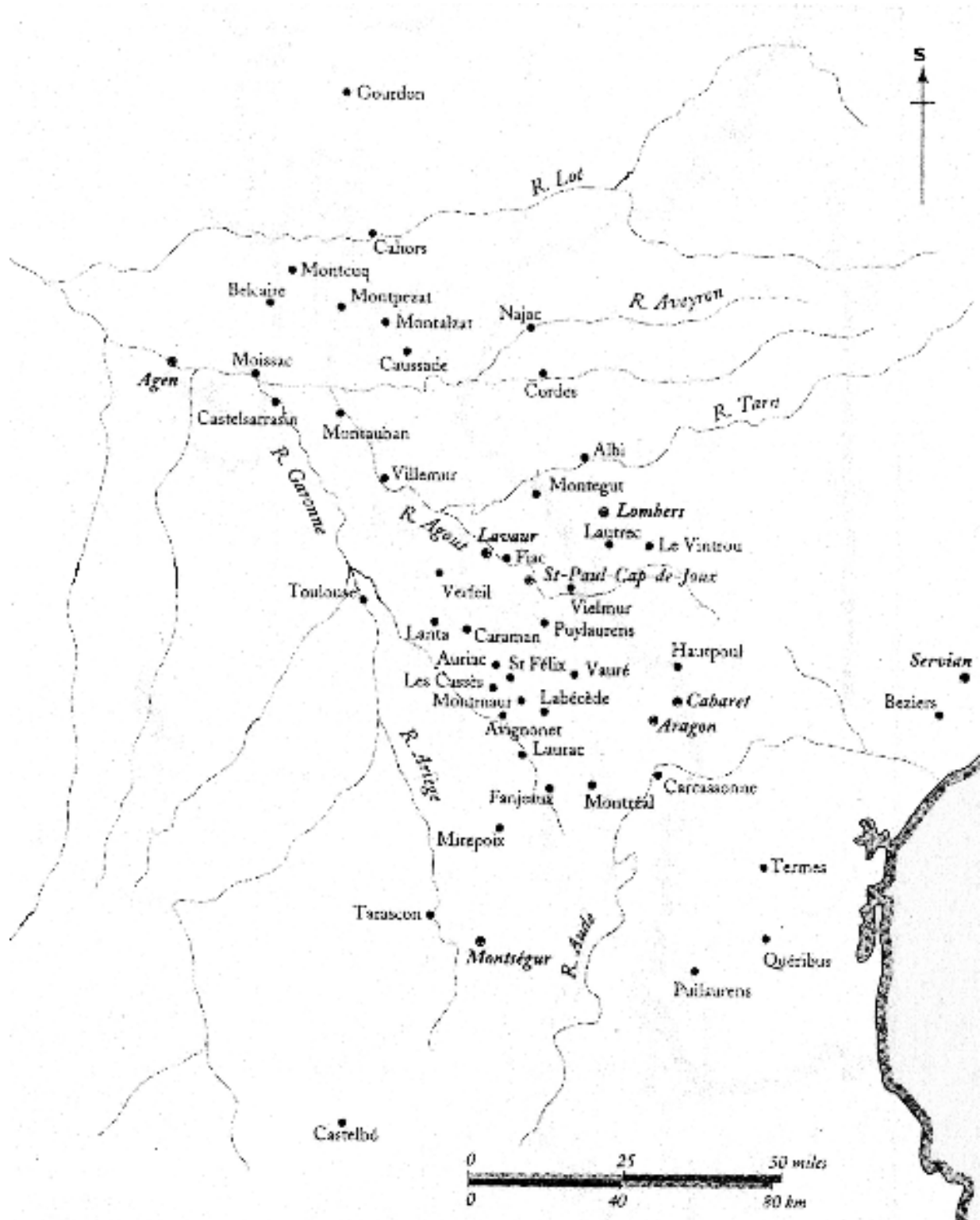
- A Území Pedra II. a jeho vazalů před 27. lednem 1213
 B Území, která se připojila po 27. lednu.
 C Území Simona de Montfort, jehož suverénem je oficiálně Pedro II.
 D Dnešní francouzsko – španělská hranice.

- 1 Aragon
 2 Katalánsko
 3 hrabství Provence
 4 hrabství Gévaudan, vikomstství Millau a Grèze
 5 panství rodu de Comminges
 6 panství rodu de Béarn

⁴¹⁹ Převzato a upraveno z Roquebert, Michel, *L'épopée cathare I. L'invasion 1198 – 1212*, Éditions Perrin, Paris, 2006, s. 201.

⁴²⁰ Převzato a upraveno z Roquebert, Michel, *L'épopée cathare II. Muret ou la dépossession 1213 - 1216*, Éditions Perrin, Paris, 2006, s.105.

Ohniska katarské hereze v Languedocu během 13. století

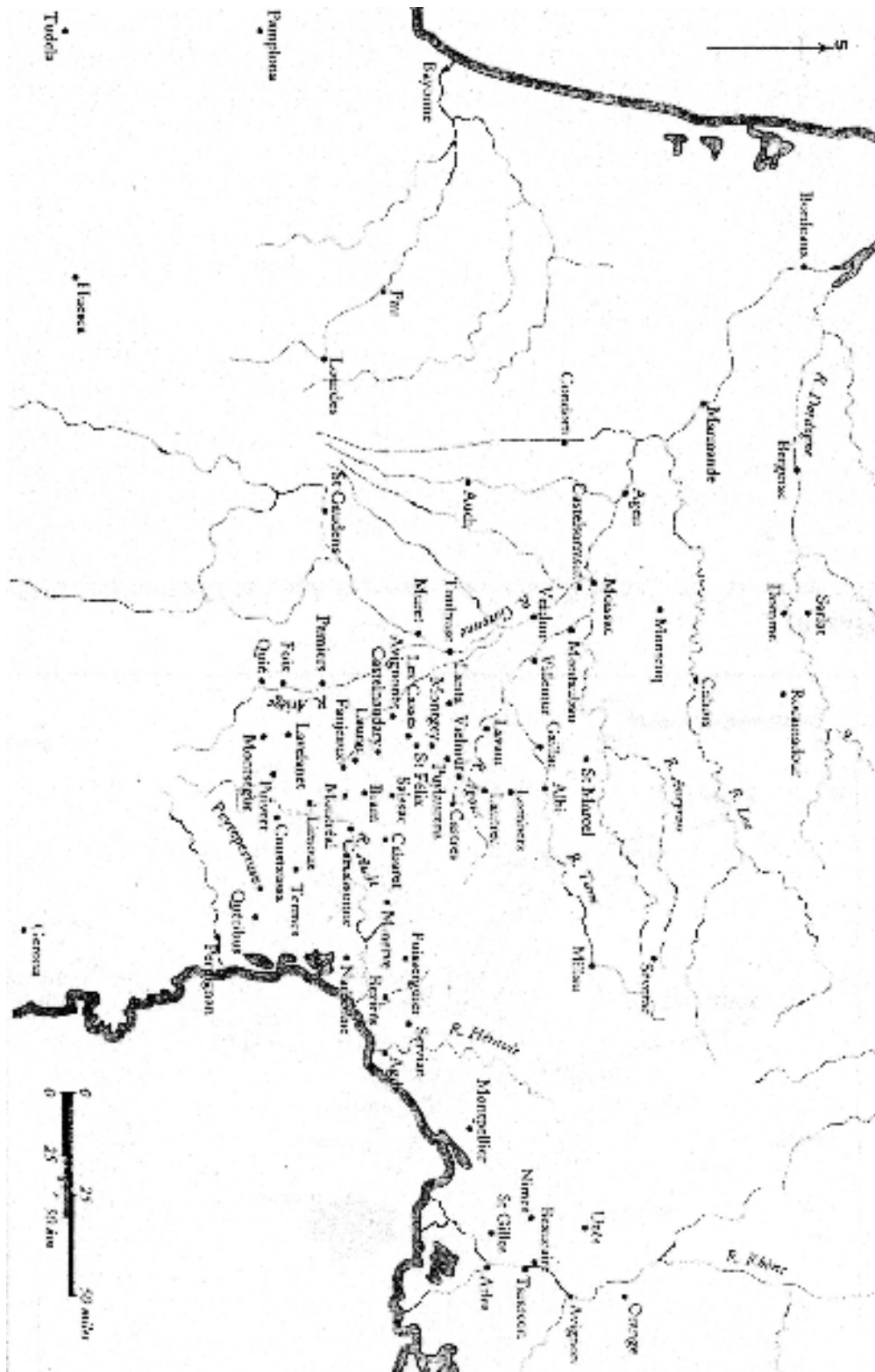

Oblast zasažená křížovou výpravou proti albigenským

---

⁴²¹ Převzato a upraveno z Barber, Malcolm, *The Cathars – Dualist heretics in Languedoc in the high middle ages*, Pearson Education, 2000, s. 262.

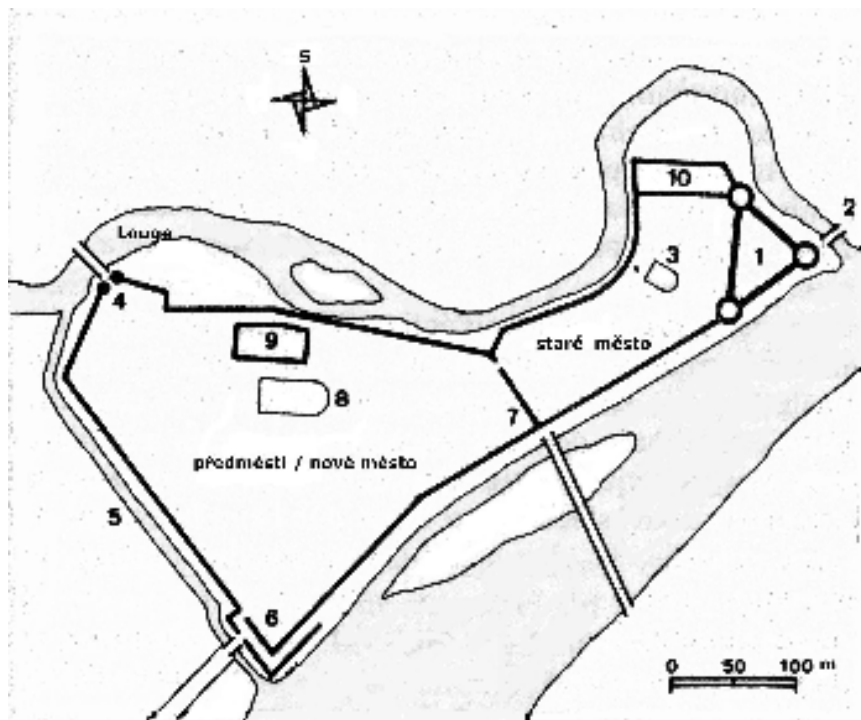

422

Muret ⁴²³

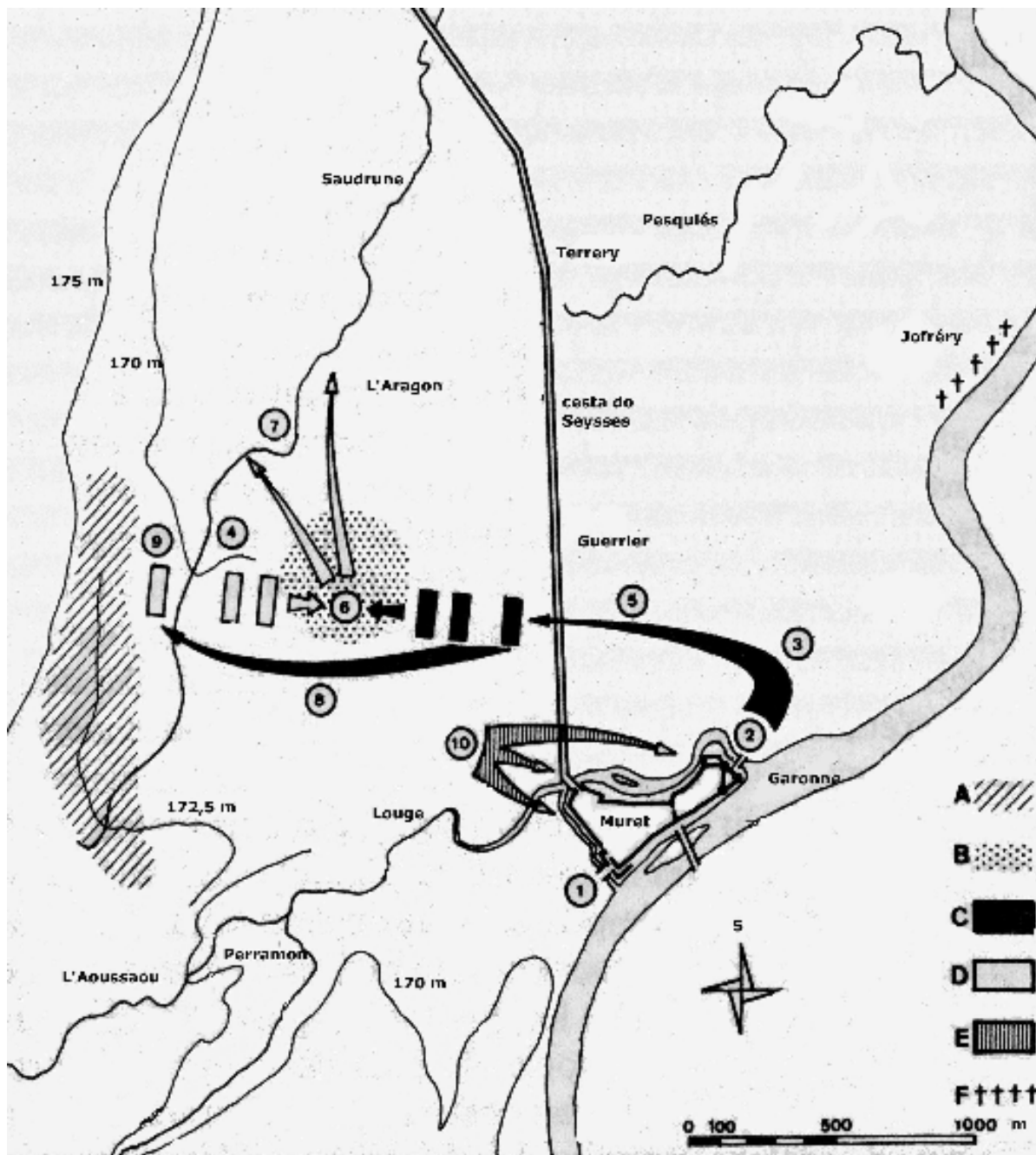
⁴²² Převzato a upraveno z Barber, Malcolm, *The Cathars – Dualist heretics in Languedoc in the high middle ages*, Pearson Education, 2000, s. 263.

⁴²³ Převzato a upraveno z Roquebert, Michel, *L'épopée cathare II. Muret ou la dépossession 1213 - 1216*, Éditions Perrin, Paris, 2006, s. 189.

1 – hrad	6 – strážní věž a brána de Salles (podle M. Dieulafoy)
2 – most Saint – Sernin	7 – tržiště
3 – kaple Saint – Sernin	8 – kostel svatého Jakuba
4 – Toulouská brána	9 – převorství
5 – příkop	10 – terasa nad Louge

Bitva u Muret – I. fáze (Michel Roquebert)

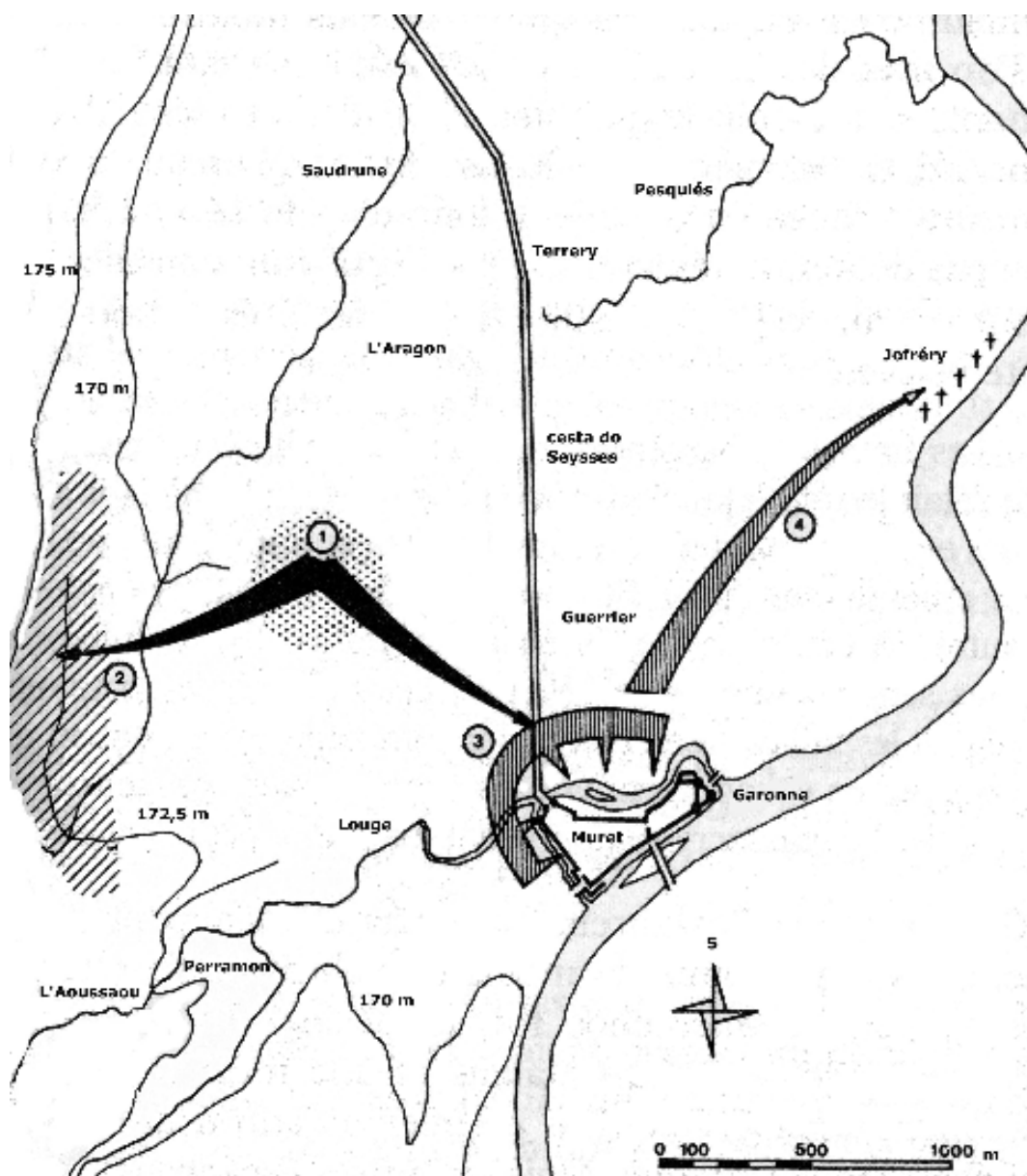
424

A – pravděpodobné umístění tábora spojenců, B – pravděpodobné místo jízdního střetu,
 C – jízda – křižáci, D – jízda – spojenci, E – milice z Toulouse, F – kostnice

1) výjezd křižáků branou Salle a přesun podél Garonny 2) přejezd přes most Saint – Sernin 3) křižáci se obrací k 4) nepříteli a 5) vyrážejí 6) střet dvou houfů spojenců se dvěma houfy křižáků 7) někteří ze spojenců prchají, zatímco 8) třetí houf křižáků projíždí kolem spojeneckého ležení, napadne zálohu a poté zaútočí z boku do místa největšího boje 10) část milice z Toulouse se snaží dobýt Muret

Bitva u Muret – II. fáze (Michel Roquebert)

⁴²⁴ Převzato a upraveno z Roquebert, Michel, *L'épopée cathare II. Muret ou la dépossession 1213 - 1216*, Éditions Perrin, Paris, 2006, s. 212.

425

1) po porážce spojenecké jízdy se křižáci rozdělili – jedna skupina napadla 2) tábor spojenců, druhá zaútočila na 3) milice z Toulouse, které se během předchozího boje pokoušely zmocnit Muret 4) Mnozí příslušníci milicí přchají ke kostnici u Jofréry, kde kotví bárky z Toulouse.

⁴²⁵ Převzato a upraveno z Roquebert, Michel, *L'épopée cathare II. Muret ou la dépossession 1213 - 1216*, Éditions Perrin, Paris, 2006, s. 213.

Parkán před hradbami starého města (*Cité*) Carcassonne. V době válek proti albigenským stál pouze vnitřní pás hradeb (vpravo), parkán a vnější pás hradeb s baštami (vlevo) byly přistavěny za vlády Ludvíka IX Svatého.

Městské hradby Carcassonne vzbuzují úctu i dnes. Zde je můžeme porovnat s výškou lidské postavy (v tomto případě 185 cm, dotyčný je od hradeb vzdálen necelých 10 m).

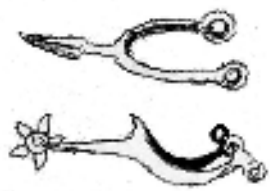
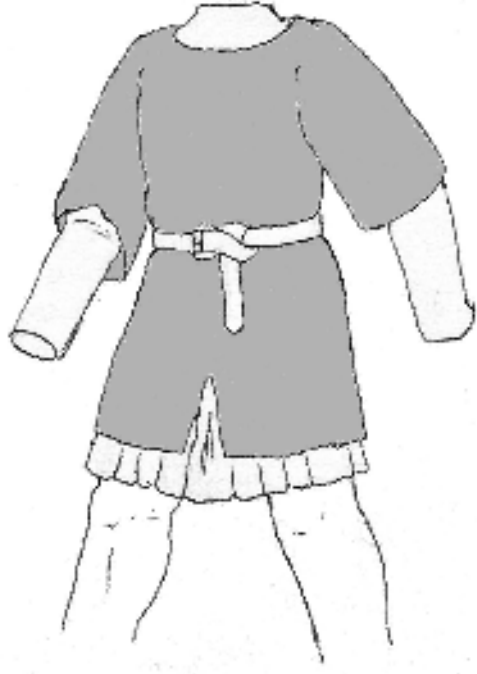
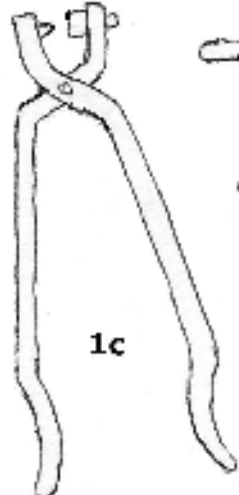
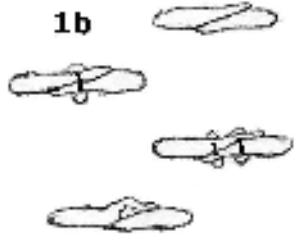
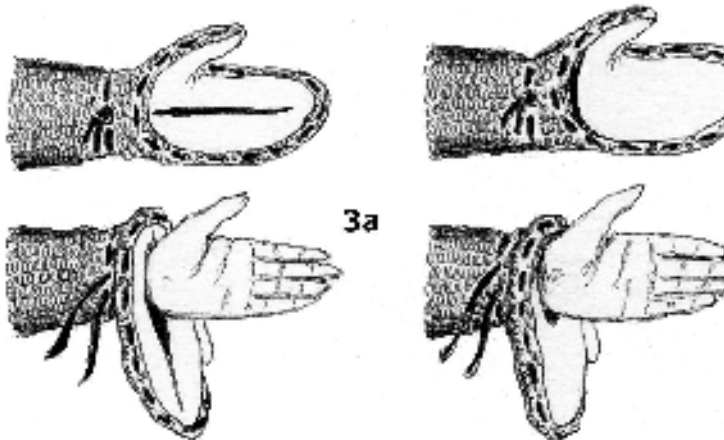
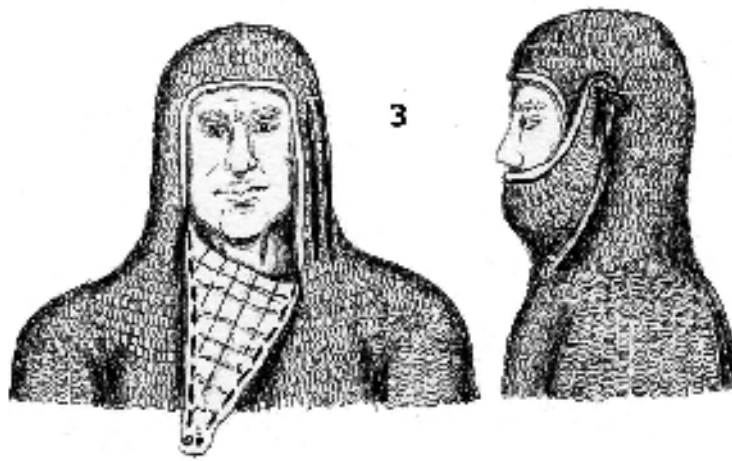
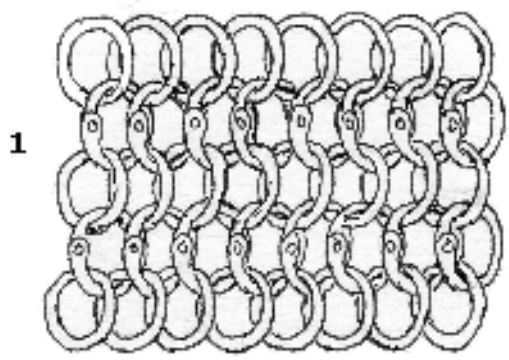
Zřícenina hradu Termes, kdysi místa jednoho z největších obléhání během válek proti albigenským.

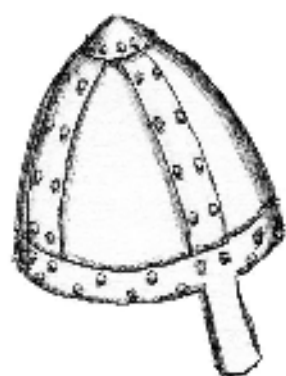
Termes - přibližně v těchto místech měla stát hradní cisterna, jenž sehrála rozhodující úlohu v bojích o hrad...

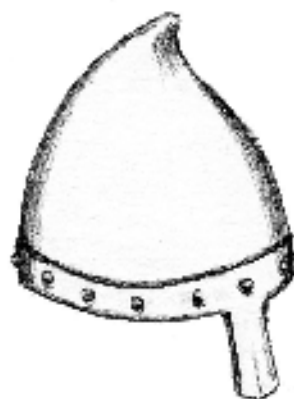

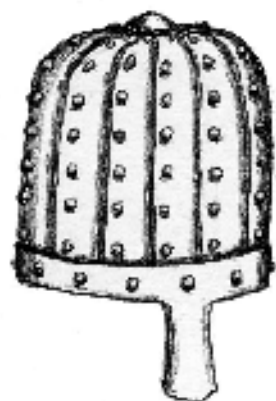

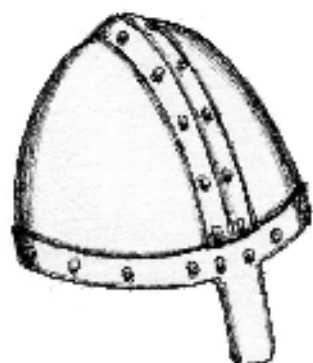
1a

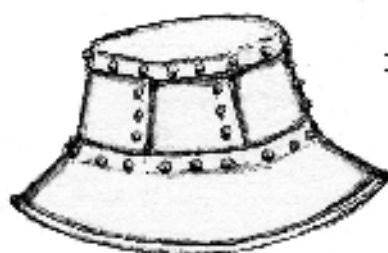
1b

1c

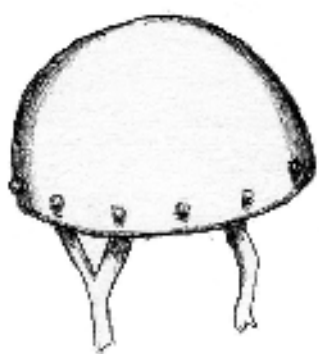
1d

1e

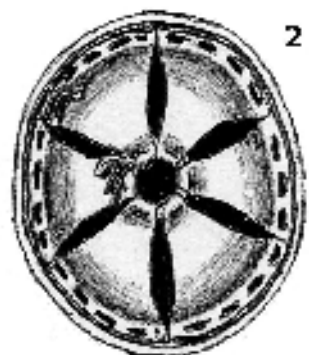
1f

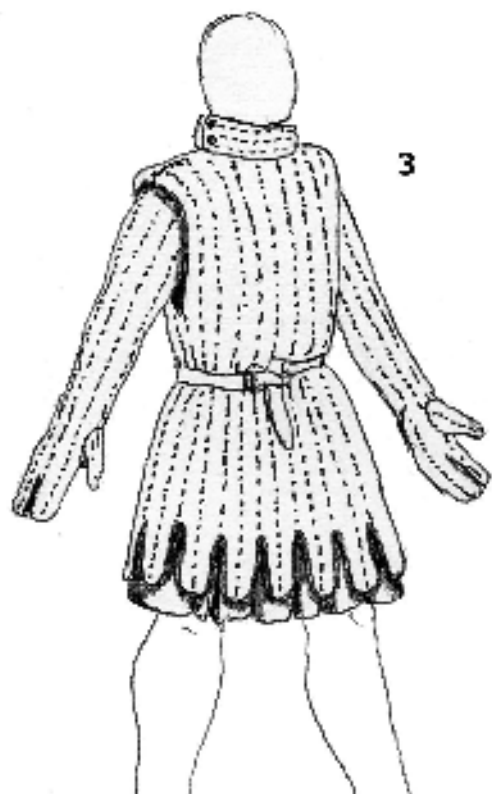
1g

1h

2

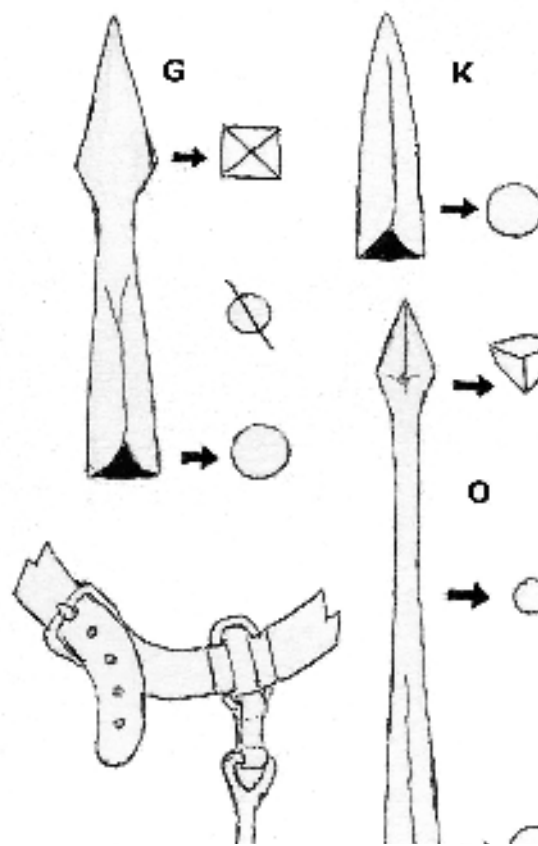
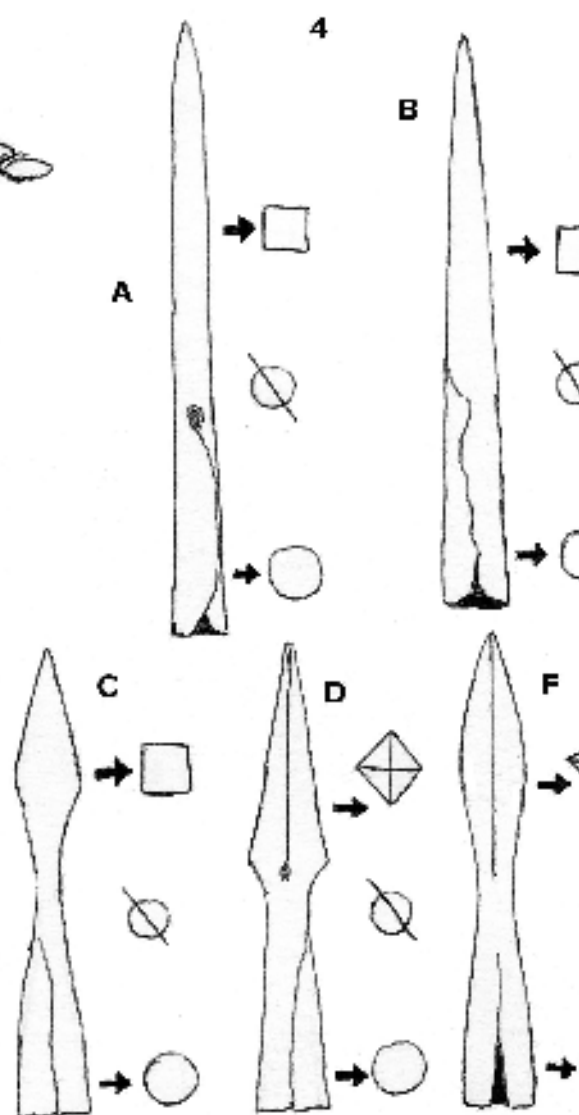
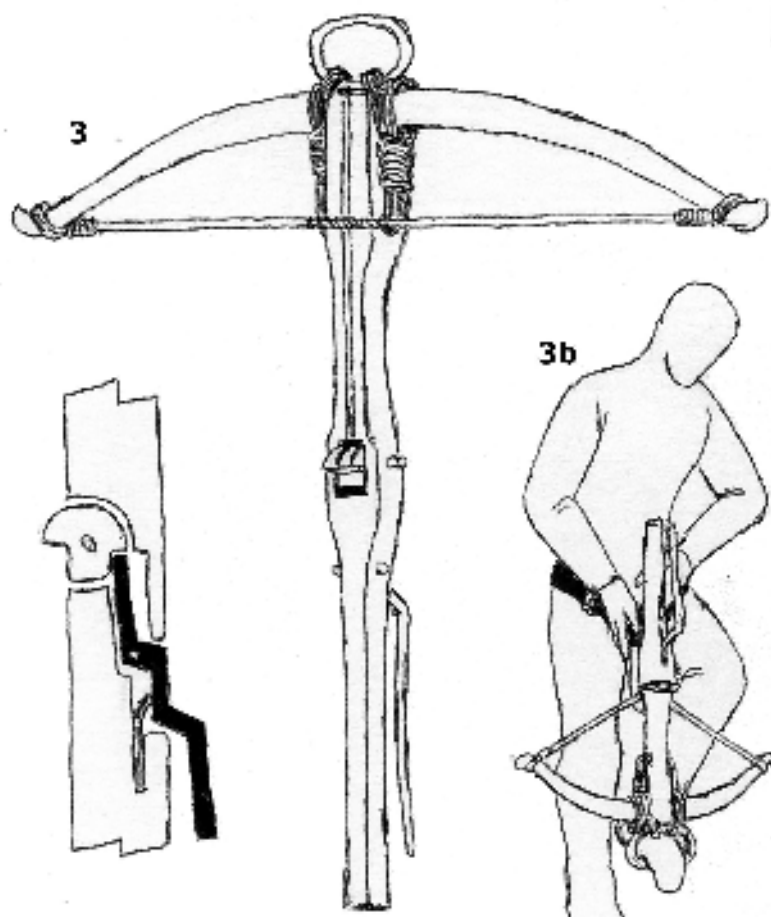
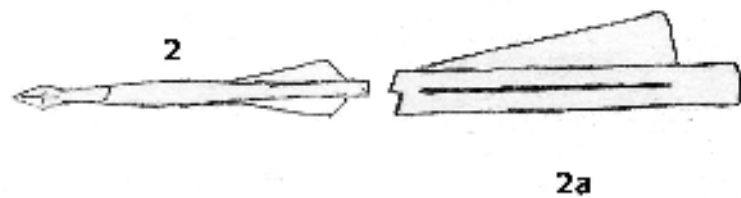
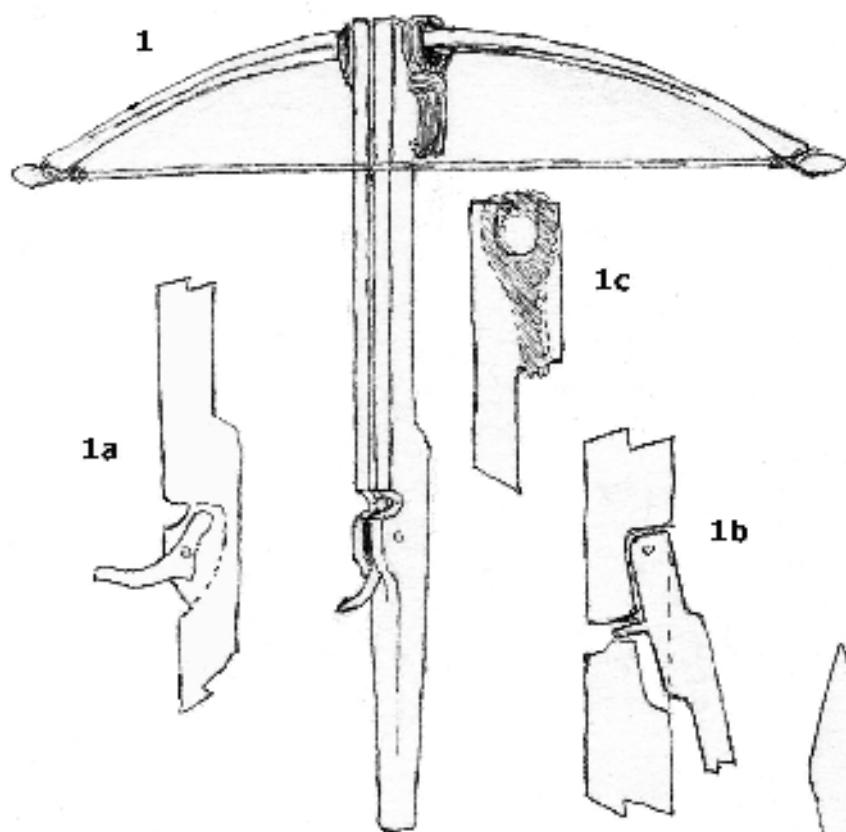
3

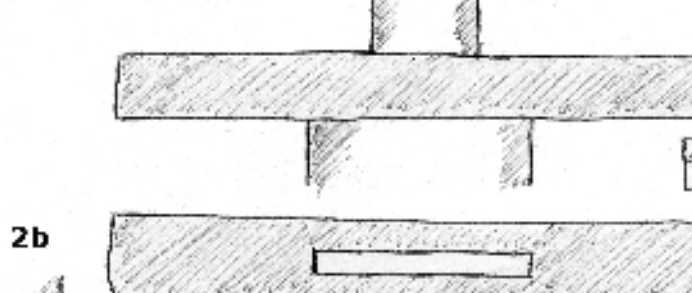
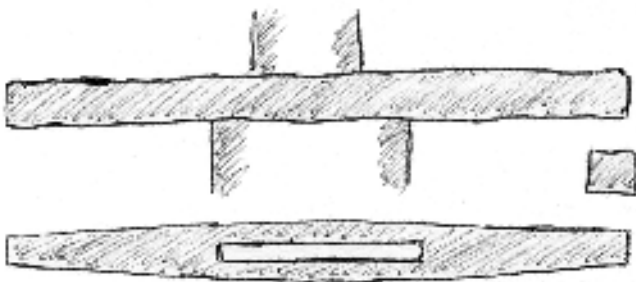
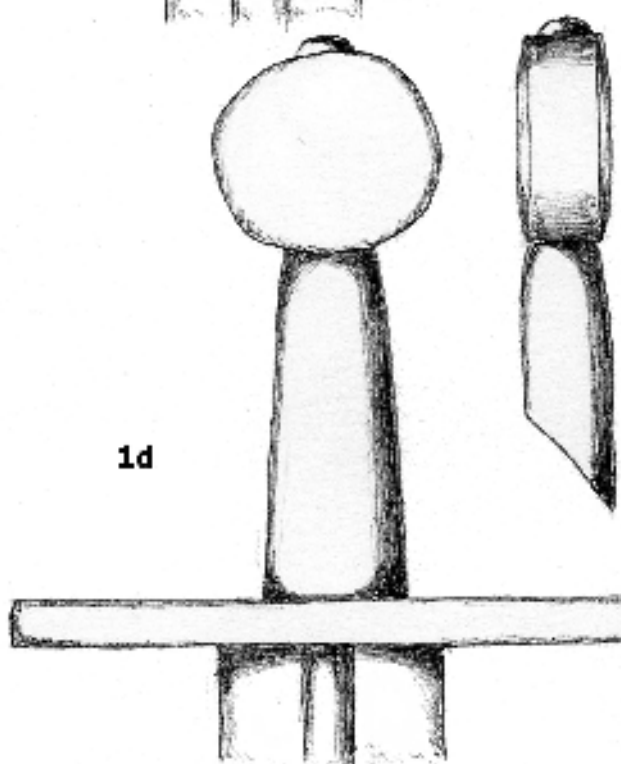
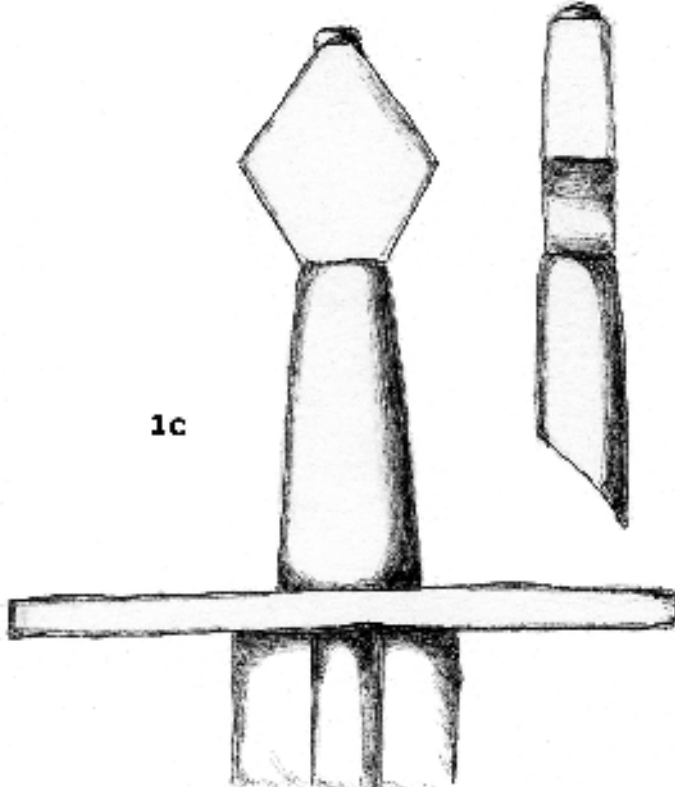
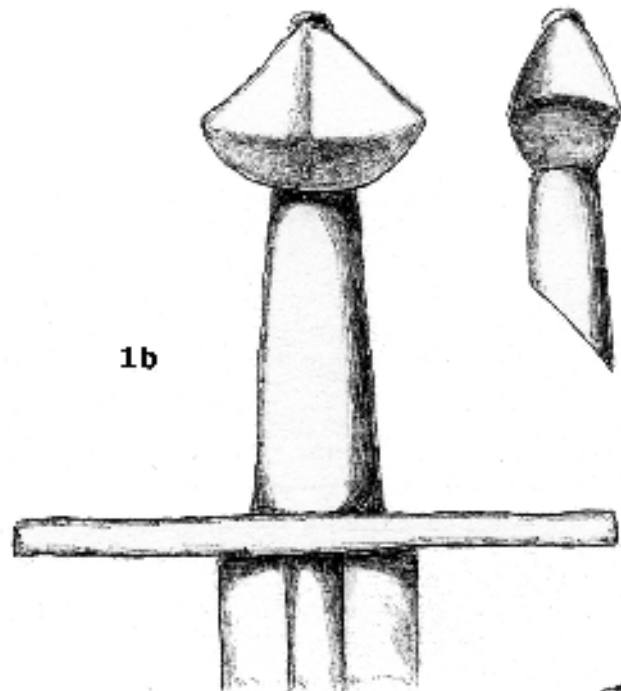
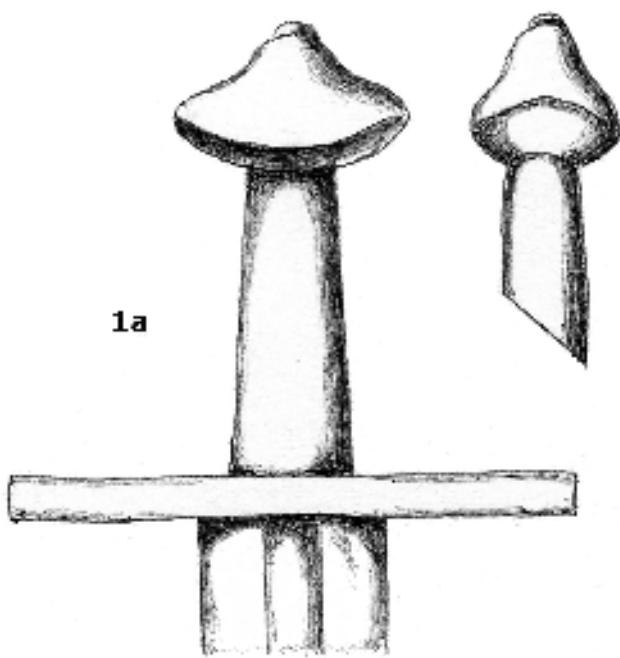

3a

3b

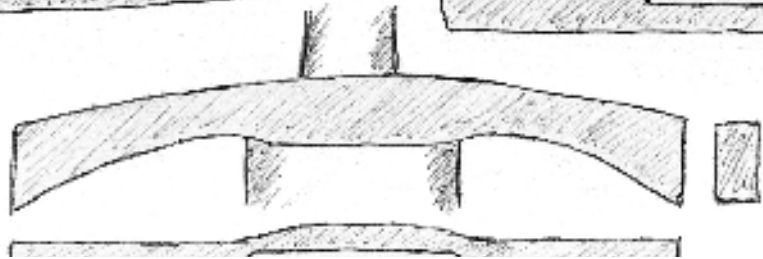

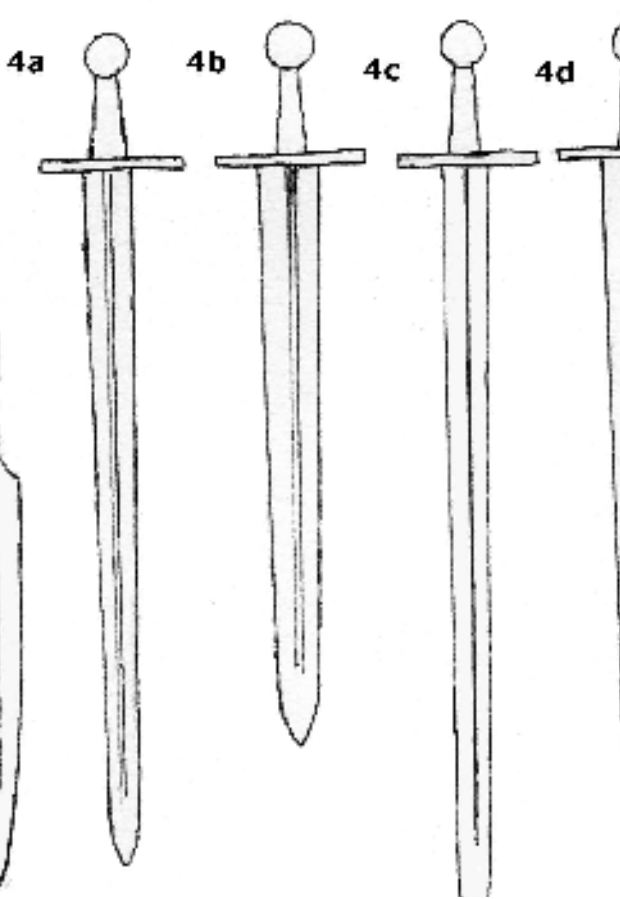
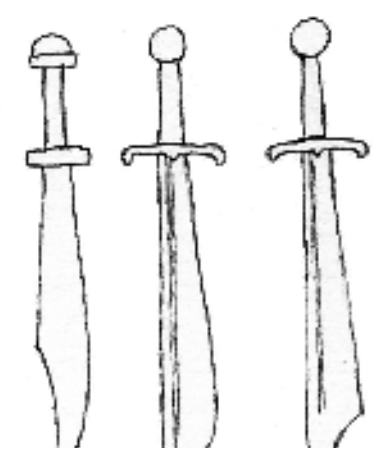
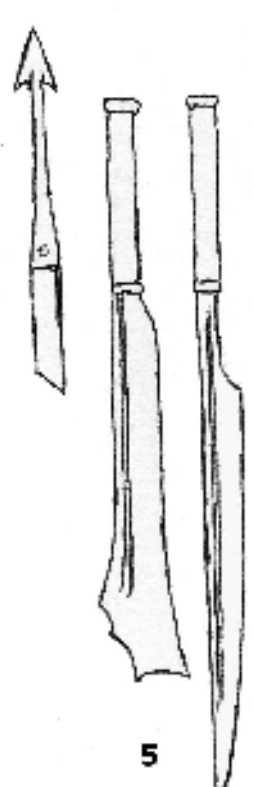
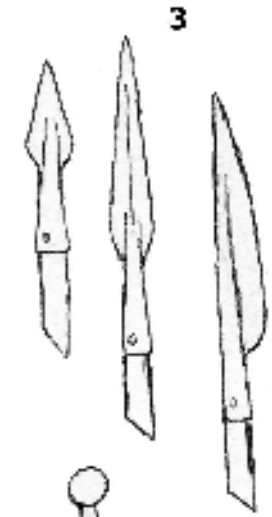
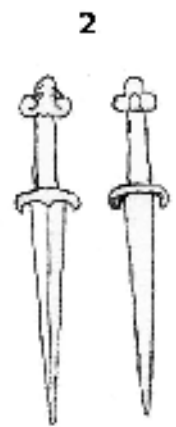
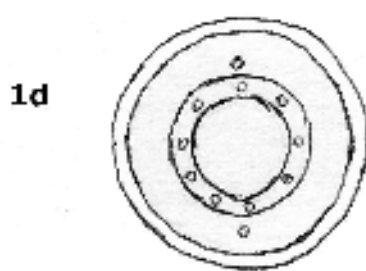
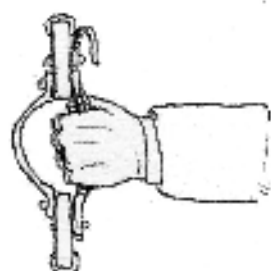
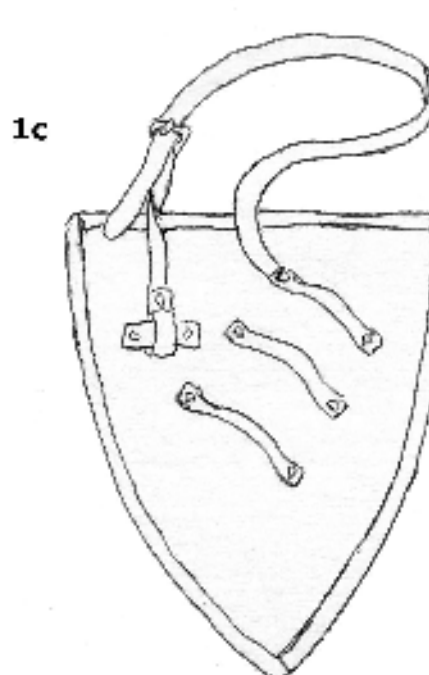
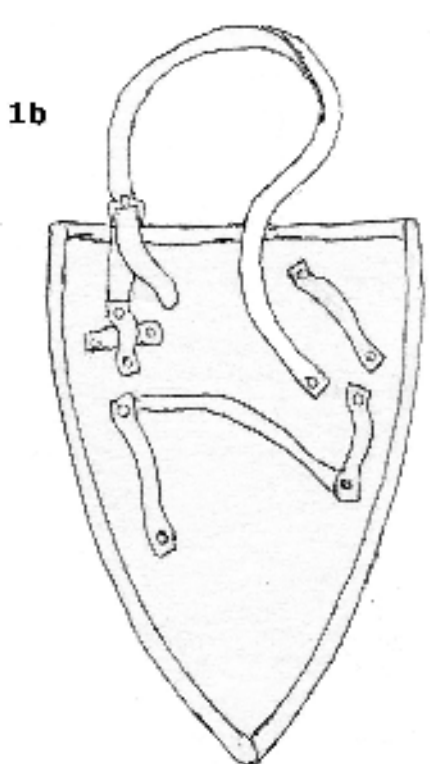
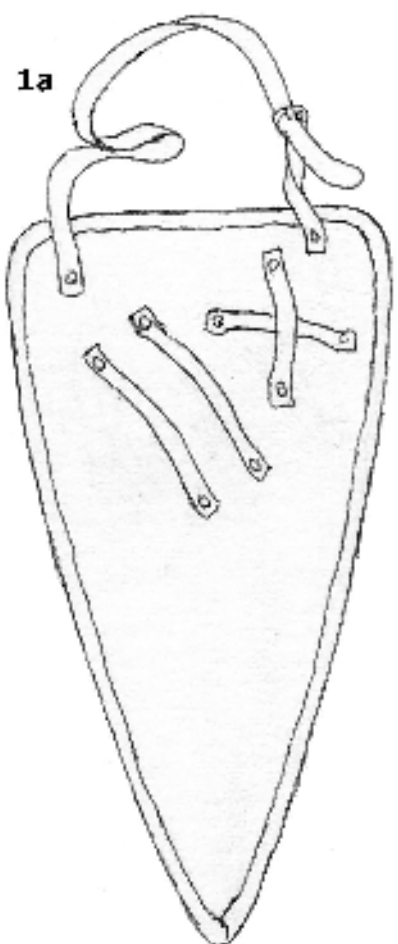

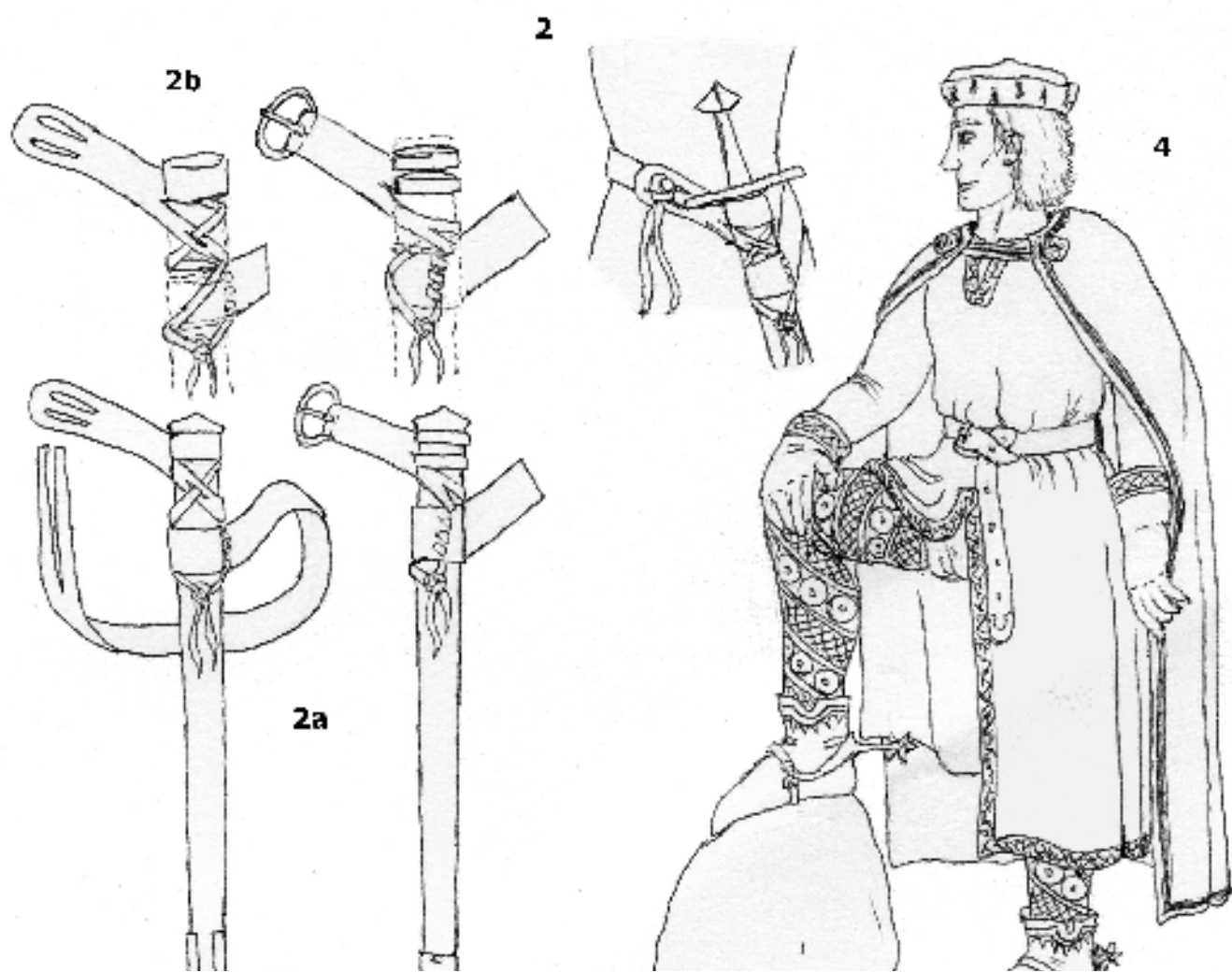
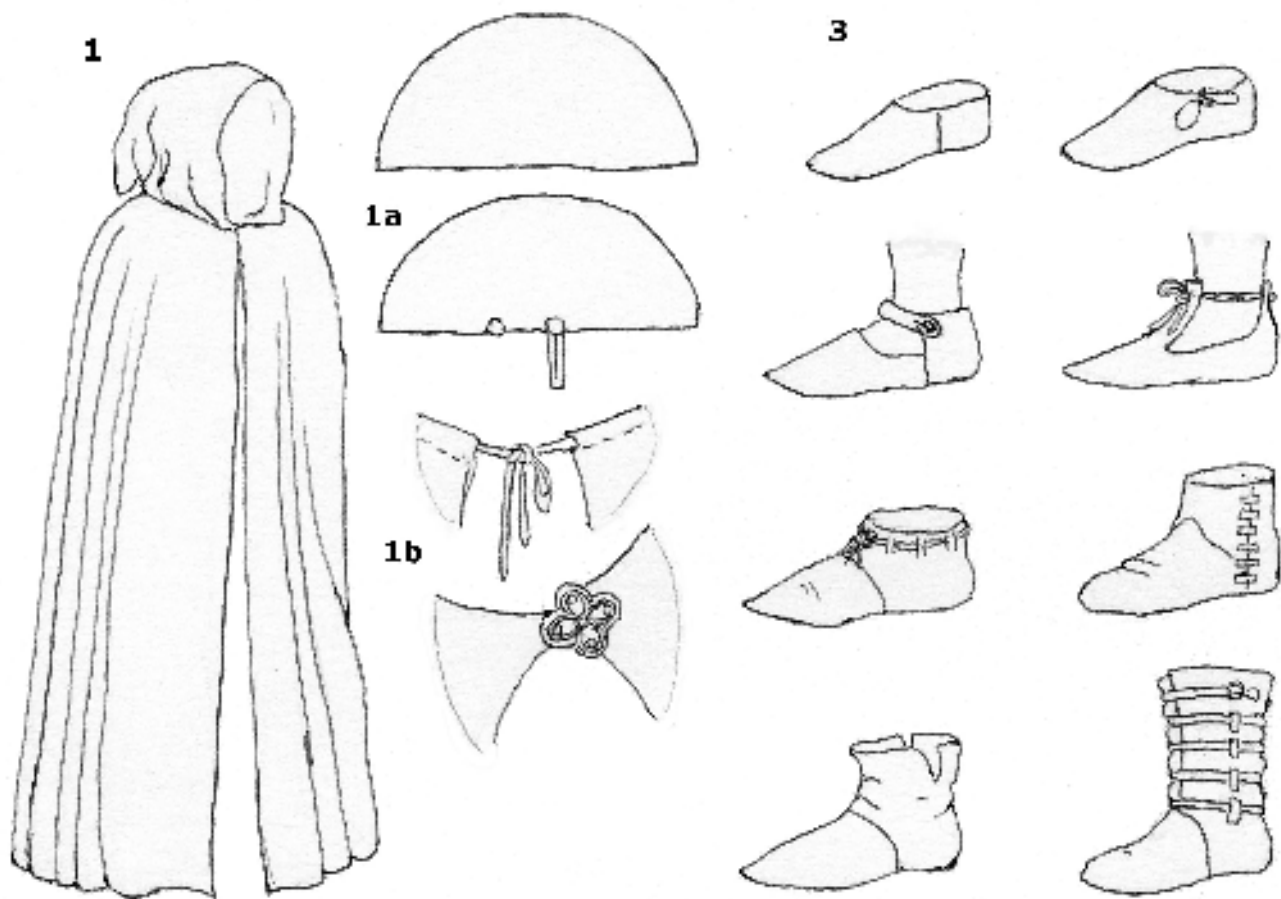
2a

2b

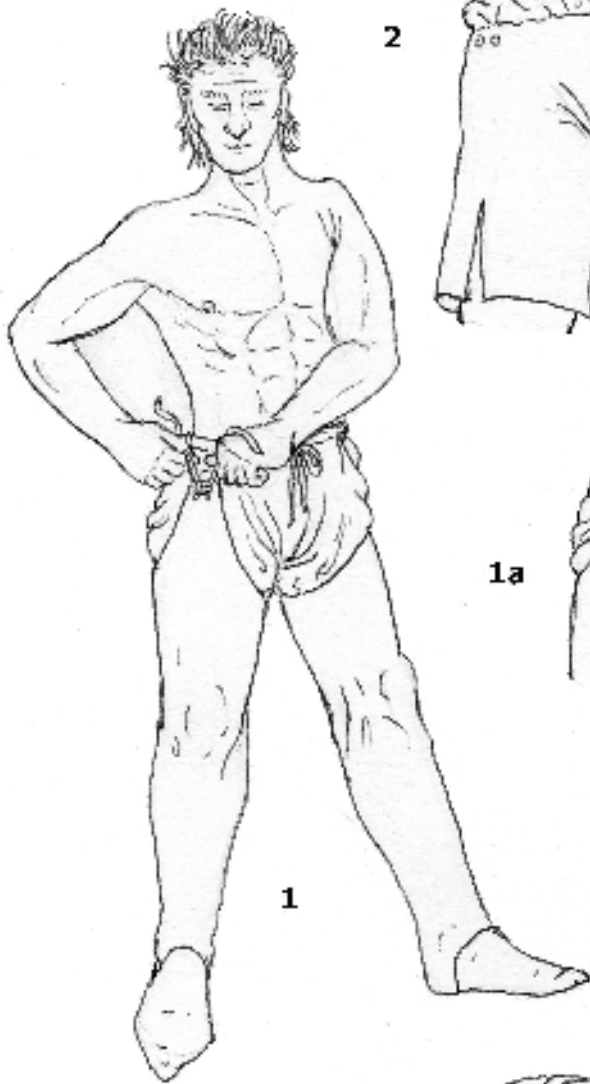
2c

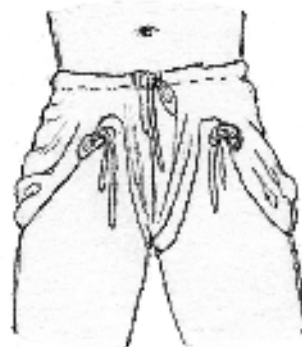

2

2a

1a

1b

4a

4b

3a

3

4c

